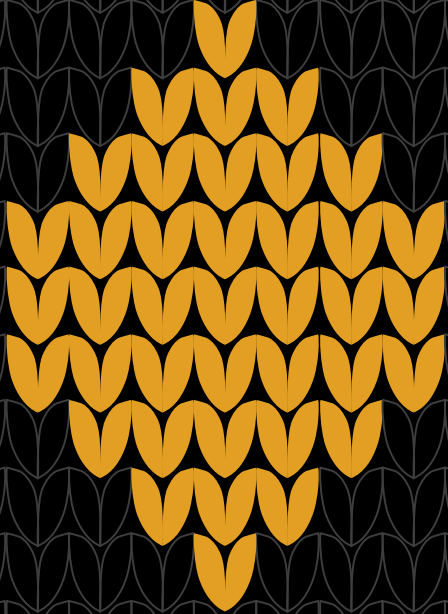

פרק ח'
הודש אייר
חוברת מס' 8

קניין שביעית

תכנית חדשה ומיוחדת מבית 'דרשו' ו'שיח אמונה'
ללימוד הלכות שביעית בעיון בשנת השביעית תשפ"ב

Dirshu
דרשו ד' ועיון
סיון עיוניות החינוך
ועידה ללימוד התורה

Sheit
שיח אמונה
התורה והחיים

לקבלת חוברת הלימוד החודשית באימייל

k02560900@gmail.com

אבל יחיד עשי לך

עיני עיני יורדה מים על שבר בת עמי

יחד עם כל בית ישראל המבכים מרה את הסתלקותו בסערה השמימה, של ראש גולת אריאל רב רבנן שר התורה עמוד האש אשר האיר עיניהם של ישראל בעוצם ותוקף תורתו וקדושתו הפלאית

מרן רבנו איש אלוקים בעל הדרך אמונה זצוק"ל

אבל יחיד הוא לנו באשר זכינו ותכנית קנין שביעית הוקמה על שולחנו הטהור ועודדה בכל ליבו לחזק את לימוד תורת ומצות השביעית שהיתה חביבה עליו עד מאד

וזכינו ובתכנית זו נלמדה תורתו אשר יגע בה כל ימיו הלכות שביעית מספרו דרך אמונה ודבריו התבדרו והתלבנו בינות בתי המדרשות וביני צורבי מרבנן בכל אתר

דמותו הטהורה קדושתו הנשגבה ותורתו שאין לשערה הכונתו ועידודו התמידים, יעמדו לנו לאבן דרך כל הימים להמשך ריבוי התורה והאדרתה בכלל ישראל

המתאבלים מרה

אלפי לומדי ונבחני תכנית 'קנין שביעית'

מכון שיח אמונה

הנהלת דרשו

אבל יחיד עשי לך

אכן כן! אבל יחיד הוא לנו!

האבל ואוירת היתמות שנחתה על כלל ישראל בהסתלקותו בסערה השמימה של מרן רבנו בעל הדרך אמונה רבי שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוק"ל, הורגשה בכל מקום ופינה ברחבי העולם היהודי, יגון וצער היו מנחת חלקם של כלל עדות וחוגי עם ישראל להגליו ושבתיו, אין איש שלא זכה לשמוע או לחזות פני מלאך ה' צבקות שזכינו וחי עמנו כאן בד' אמותינו, אין לומד או צורב שלא זכה להנות מפרי תורתו אשר רחבה היא מיני ים, אין נער או זקן שלא כמהו לקבל נטיפי ברכותיו, ואפילו רק לחזות בזיו תואר פניו פני איש אלוקים קדוש הוא, ועל ניתח האבל והיגון בכל רחבי תבל קול נהי ותוגה על אובדן שאין לשערו ואין לו ארוכה.

ואנחנו, שזכינו ותכנית זו של קנין שביעית נוסדה על שלחנו הטהור, בעידודו הנמרץ, למען יתגדל ויתרבה לימוד הלכות שביעית שהיו חביבין לו עד מאד, כירושה מדודו הגדול שבענקים מרנא החזו"א זיע"א, והוא אשר הדרך וכיון עודד והמריץ את הוצאת תכנית הלימוד 'קנין שביעית' לאור עולם, וזכינו שאף תותרו נתנה לנו ללימוד במסגרת התכנית, ספרו דרך אמונה על הלכות שביעית, הוא אשר פינה מזמנו שאין יקר ממנו, הוא אשר קבלנו תמיד במאור פנים שאין מחזק ומעוד ממנו, וכל זה אבדנו ואין עוד אתנו!! הרי לנו האבל הוא אבל יחיד!! אנשי אמונה אבדו! דרך אמונה חשכה! מאור התורה כבה!

וכמצווה מרבתינו, שהדרך הראויה היא לקום מעפרות האבל, לעמוד ולהתחזק בלימוד תורתו של ענק התורה שעזבנו, להוסיף ולהגביר חילים בכל עוז בלימוד הלכות שביעית חמדת ליבו ואשר מסר נפשו עליהם בכל ימיו אשר חיה, נשתדל גם אנו בהכרת רוב טובתו עמנו, להתחזק בלימוד הלכות אלו לעילוי נשמתו הקדושה והטהורה, ובודאי ימליץ טוב בעדנו להמשך סיעתא דשמיא בכל משאלותינו לטובה וברכה.

תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו, ימליץ אך טובה וברכה בעדנו ובעד כל לומדי תורתו!

וזהו דבר השממה

תכנית הלימודים

בכל חודש ילמדו פרק במשניות שביעית, עם פירוש הרמב"ם והר"ש, וההלכות הנוגעות להם ברמב"ם הל' שמיטה ויובל לפי סדר המשניות עפ"י ציון העין משפט', ספר 'דרך אמונה' למרן רבינו שר התורה הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א על סדר הרמב"ם הנ"ל [ללא ביאור ההלכה וציון ההלכה].

התכנית תחל בחודש חשוון תשפ"ב ותימשך כעשרה חודשים עד חודש תמוז תשפ"ב סדר הלימוד במסגרת התכנית נקבע ע"י צוות ת"ח מופלגים מביהמ"ד הגבוה להלכה בהתיישבות בהכוונתו של ראש ביהמ"ד הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א. התוכנית מיועדת לאברכים ולבחורים (מגיל 13 ומעלה).

המבחן

במבחן יהיו 10 שאלות, והן יהיו רק על המשניות, ההלכות ברמב"ם [עפ"י ציון העין משפט] וספר 'דרך אמונה' על סדר הרמב"ם הנ"ל.

מועדי המבחן

המבחנים יתקיימו אחת לחודש בכל מוקדי המבחנים ב'דרשו' ככולל' בימי חמישי, ובמוקדי מבחני 'הדף היומי בבלי' בימי שישי המתפרסמים מעת לעת.

המלגות

על המבחן הראשון לא תינתן מלגה. ציון מעל 80% יזכה את הנבחן בספר 'המפתח', ובשלושה כרטיסי הגרלה ע"ס 10,000 דולר שתתקיים בסוף תכנית 'קנין שביעית'.

החל מהמבחן השני, המלגות כדלהלן:

הציון	500 המצטיינים	לשאר המשתתפים
96%-100%	100 ₪	זיכוי 100 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
91%-95%	80 ₪	זיכוי 80 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
86%-90%	60 ₪	זיכוי 60 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
80%-85%	50 ₪	זיכוי 50 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*

רישום

להצטרפות לתכנית 'קנין שביעית' יש להירשם בהקדם:

02-5609000 פקס 02-6540269 מייל dirshu@acheinu.co.il

נבחנים שנרשמו בעבר לתוכניות אחרות של 'דרשו', אינם צריכים להירשם מחדש לתוכנית זו.

* כרטיסי הגרלה ע"ס 10.000 דולר

תכנית הלימודים 'קנין שביעית'

חשון

פרק ראשון: פרק זה עוסק בענין תוספת שביעית ואיסור החרישה בשדה אילן וגדר שדה אילן.

רמב"ם:

פרק ג' מהלכה א' ועד הלכה ט' "ואין מזבלין".

כסלו

פרק שני: פרק זה עוסק עוד מענין תוספת שביעית, ובמלאכות המותרות והאסורות בערב שביעית, וכן נלמד ממשניות אלו מלאכות דרבנן האסורות בשביעית עצמה, ובענין קביעות השנים לשביעית ולמעשרות.

רמב"ם:

* בענין תוספת שביעית (משנה א' - ו' ומשנה י'): פרק ג' הלכה ט' "ואין מזבלין וכו'", י' "א".

* בענין מלאכות בשביעית: פרק א' הלכה ה', ח', ט"ו "ומותר למרס וכו'".

* בענין קביעות השנים (משנה ז' - י'): פרק ד' הלכה י"א, י"ד, י"ז, י"ח.

טבת

פרק שלישי: פרק זה עוסק בענין זיבול וסיקול השדה בשביעית.

רמב"ם:

* בענין זיבול (משנה א' - ד'): פרק ב' הלכה א' - ה'.

* בענין סיקול (משנה ה' - י'): פרק ב' הלכה ו' - י"ד.

שבט

פרק רביעי: פרק זה עוסק בענין שדה שנועבדה בשביעית מה דינה, ובענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוון לתועלת האילן, ובכמה ענייני הפסד פירות שביעית.

רמב"ם:

* פרק א' הלכה ט"ז (משנה א').

* בענין שדה שנועבדה בשביעית (משנה ב', ג'): פרק א' הלכה י"ג, י"ד, פרק ד' הלכה א' "ואפילו שדה וכו' מותרין באכילה" ופרק ח' הלכה א'.

* פרק ו' הלכה ט"ו עד "ומי שנתנו לו" (סיפא דמשנה ב').

* בענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוין (משנה ד' - ו'): פרק א' הלכה י"ח - כ"ב.

* בענין הפסד פירות שביעית פרק ה' הלכה ט"ו - י"ח.

אדר א'

פרק חמישי: פרק זה עוסק במשנה א' בענין קביעות השנים למעשרות ובהמשך בהלכות שונות בשביעית ובסופו בענין איסור לפני עוור בשביעית.

רמב"ם:

* בענין קביעות השנים (משנה א'): פרק ד' הלכה ט"ז.

* פרק א' הלכה ט"ו עד "ומותר למרס" (משנה ב').

* פרק ד' הלכה י"ט (משנה ד').

* פרק ד' הלכה ח' (משנה ה').

* בענין לפני עוור (משנה ו' - ט'): פרק ח' הלכה א' - ח'.

אדר ב'

פרק שישי: פרק זה עוסק בענין המקומות המחויבים בשביעית ובענין איסור ספיחין.

רמב"ם:

* בענין המקומות המחויבים בשביעית (משנה א', ב'): פרק ד' הלכה כ"ה - כ"ז, פרק ח' הלכה ט'.

* בענין איסור ספיחין (משנה ג', ד'): פרק ד' הלכה כ' והלכה ז'.

* פרק ה' הלכה י"ג עד "ואפילו לסוריא" (משנה ה').

ניסן

פרק שביעי: פרק זה עוסק בגדרי המינים החייבים בשביעית, צורת השימוש בהם, חובת הביעור ואיסור סחורה.

רמב"ם:

* בגדרי המינים, השימוש בהם והביעור (משנה א' - ג', ה' - ז'): פרק ז' הלכה י"ג - כ"ב והלכה ז', ח'.

* בענין סחורה (משנה ג'): פרק ו' הלכה א', ב'.

אייר

פרק שמיני: פרק זה עוסק בענין השימושים המותרים בפירות שביעית ובענין סחורה בפירות שביעית.

רמב"ם:

* באופן השימוש בפירות שביעית (משנה א', ב', ז', י"א): פרק ה' הלכה א', ב', ד', ו', ז', ח', י"א, כ'.

* בענין סחורה (משנה ג' - ה', ז' - ח'): פרק ו' הלכה ג', ד', ו', י' "וכן אין לוקחין וכו'", י"א, י"ב, י"ד.

* פרק ד' הלכה כ"ב, כ"ג (משנה ו').

סיון

פרק תשיעי: פרק זה עוסק באיסור ספיחין ובדיני ביעור.

רמב"ם:

* ענין איסור ספיחין (משנה א'): פרק ח' הלכה י"ב ופרק ד' הלכה ב'.

* בדיני ביעור (משנה ב' - ח'): פרק ז' הלכה ג', ד', ו', ט', י', י"א, י"ז, י"ח.

* פרק ו' הלכה ט"ו "ומי שנתנו לו וכו'" (משנה ט').

תמוז

פרק עשירי: פרק זה עוסק בענין שמיטת כספים ותקנת פרוזבול.

רמב"ם:

פרק ט' הלכה ה', ו' עד "הרי זה משמיט", י"ב, י"ד - ט"ז, י"ח - כ"א, כ"ג, כ"ח.

משניות מסכת שביעית

עם פירושי רבותינו הראשונים
הרמב"ם, הר"ש משאנץ, הריב"מ"ץ והרא"ש

דפי המשניות באדיבות הוצאת ח. וגשל

פ"ח א אמר ה' (ויקרא כה 1) והיטה שנת הארץ לכה לאכלה, והרי זה כחילו אמר הדבר שהוא לכה, כלומר למאכל אדם בלבד, לא יהא אלא לאכלה לא למלוגמא: ובמלוגמא מלה מורכבת, מלוא לוגמא, ולוגמא שם כד מנדידי הפה,

פרק שמיני

א כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם ואין צריך לומר לבהמה וכל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין

ולא רטיות ולא כריה הקאה ולא שום דבר מעיניי אל. וכל זה אם היה מיוחד למאכל אדם כמו שצ"ל: ובפ"ח שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם. שנאמר (שם) לכה לאכלה, המיוחד לכה הוא זה שהיה לאכלה בלבד, וזולתו ולמלוגמא:

דורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש. אמר רבי מתניא? כשמיעטת אוכלי אדם מיעטת בהמה רבי. פירושו. מיעט אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא. הא אוכלי בהמה עושין. ופריך ומועט נמי אוכלי בהמה. דקרא קמיז נמי ולצהמתך ולחיה אשר בצרריך תהיה כל תבואתה לאכול, ולא למלוגמא. ומשני ר' בון בר חייא דמדרש זה שומר את הרשון, דמשמע דוקא לאדם, ולאכול בהמה לגופיה איצריך. אי נמי למימר ולא למלוגמא לבהמה. אלא לרבות אוכלי בהמה. דסמין ליה ולצהמתך. ופריך וריבה אוכלי אדם. ומשני, כבר פריך ר' בון דאין לגזור מדרש ראשון ואם כן נמצאת משנר מדרש ראשון כמו שפירש רבי מתניא דמיעט אוכלי אדם, ואם תחזור ותכנה אוכלי אדם למלוגמא נמצאת שומר מדרש ראשון. ומסיק (צירושלמי) דאוכלי אדם ואוכלי בהמה עושין מהן זכעים לאדם וכל שכן מיני מלוגמא שעושין מהן זכעים (לאדם), ואוכלי בהמה אין עושין מהן זכעים לבהמה כמו שאין עושין מהן מלוגמא לבהמה, ללא דמי לאוכלי אדם שעושין זכעים לאדם שכן זכעי אדם יש עליהן קדושה, נעשה¹⁰ מאוכל בהמה זכעים לבהמה זכעי בהמה אין עליהן קדושה:

פירוש מהר"י בן מלכי בדק

פ"ח א כפ"ג גדול אמרו וכו' מלוגמא. פי' רפואה. בלע"ז איפלטטרו. (בירוש' ר' בון בר חייא שאל לפני ר' יורא אוכלי אדם ואוכלי בהמה היו בפרשה, פי' בקדושת שביעית, מה ראת לומר אוכלי אדם אין עושין ממנו מלוגמא ואוכלי בהמה עושין. אמר לו והיתה שבת הארץ לכה לאכלה, לאכלה ולא למלוגמא, מיעט אוכלי אדם שאין עושין הא מאוכלי בהמה עושין. והקשה ומיעט נמי אוכלי בהמה. כלומר דהא כתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, לאכול ולא למלוגמא. א"ר בון בר חייא זה אי אתה יודע לומר למעט אוכלי בהמה, שכל מדרש שאתה יורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש. כלומר לאכול דבהמה דקרא נמי כתיב ולצהמתך ולחיה אשר בארצך יהיה דורש כן, אלא והיתה שבת הארץ לכה

עין משפט נר מצווה ב מיי פ"ה מה"י שמטה ויולג ה"י יא.

מסורת הש"ס

פ"ח ב טעמא זצ"ק דף ק: ונסוה דף מ.

רמב"ם דפוס ישן

פ"ח א אמר הכותב (ויקרא כה) והיתה שבת הארץ לכה לאכלה. ר"ל הדבר שהוא לכה למאכל אדם בלבד יהיה לאכלה ולא למלוגמא. והיה מלה מורכבת מלוא לוגמא ולוגמא שם צד אחד משני צדדי הפה מפנים ר"ל לעיסת מאכל שאפשר שילעו מן החטה או התאנים לעיסה אחת לשום על פי מכה או שחין והענין המבורר מכל זה ממה שאמר ולא למלוגמא הוא שלא יעשה מפירות שביעית לא תחבושת ולא רטיות ולא רפואות להקיא ולא שום דבר מכל זה אלא מה שהוא מיוחד למאכל אדם כמו שצ"ל: ובפ"ח שאינו מיוחד למלוגמא לאדם עושין ממנו מלוגמא לאדם. שנאמר (שם) לכה לאכלה המיוחד לכה הוא שהיה לכה לאכלה בלבד וזולתו לאכלה ומלוגמא:

הערות ד"ר ש

פ"ח 1 כ"י. ובר"י: ירושלמי בעי רבנן קומי. 2 בהגהות הגר"א: ולא מיעט. 3 בהג' הגר"א מוחק מ"אמר ר' בון? עד "אין זה מדרש" 4 הג' הגר"א. 5 בהג' הגר"א: או ריבה. 6 כ"י. וכפי"ז בהג' הגר"א: "א"ר מתניא כ"י דר' בון בר חייא. 7 בהג' הגר"א תיבת "אמר רבי מתניא" נמחק. 8 דמשמע כל שהוא מיוחד לכה דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא (רש"י, רע"ב). 9 דמשמע ושל בהמתך נמי לך ולעבדך (רש"י). 10 בתמה (ד"א סופר).

ליקוטים

א. במשנה. כלל גדול. לכאורה למאי תני כהן כלל גדול, ועי' במס' שבת (דף סח.) (ר"ש פסלצ'בונג)

[מכאן שי"ד לעמוד הבא]
ב. במשנה. קל מהם שביעית. בשנות אליהו [כתב], ומע"ש אסור בין טמאה ובין טהורה כן משמע בגמרא דילין (יבמות עג:). ע"י בדבריו לקמן בפ"ב דבבב"ר ד"ב, ומ"ש שם יב"כ ר"ש, פשוט דט"ס הוא, וצ"ל רש"י, כי כן כתב ביבמות שם, ועמ"כ בסוכה (לה). ראה לדעתו ד"ל. (רש"י)

פ"ח א מלוגמא. רפואה. וממעט לה צפרק ולגזל הגזול (סוכה דף מ.) לפי שאינה שוה בכל אדם.

ירושלמי (ה"ה). ר' בון בר חייא צעל? קומי רבי זעירא, אוכלי אדם ואוכלי בהמה היו צפרשה, מאי חמית מימר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא אוכלי בהמה עושין. אמר ליה והיתה שנת הארץ לכה לאכלה (ויקרא כה) [מיעוט], מיעט אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא. ומיעט? אוכלי בהמה. אמר ר' בון ז"ר חייא כל מדרש שאת

דורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש³. ר' יוסי לא אמר כן, אלא והיטה שנת הארץ לכה לאכלה מיעט, לך ולעבדך ולאמתך [לאכול]⁴ מיעט, אין מיעט אחר מיעט אלא לרבות אוכלי בהמה שעושה [מהן] מלוגמא לאדם. וריב⁵ אוכלי אדם. [פי' דלומר ר' בון ז"ר חייא] כל מדרש שאת

דורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש. אמר רבי מתניא? כשמיעטת אוכלי אדם מיעטת בהמה עושין. ופריך ומועט נמי אוכלי בהמה. דקרא קמיז נמי ולצהמתך ולחיה אשר בצרריך תהיה כל תבואתה לאכול, ולא למלוגמא. ומשני ר' בון בר חייא דמדרש זה שומר את הרשון, דמשמע דוקא לאדם, ולאכול בהמה לגופיה איצריך. אי נמי למימר ולא למלוגמא לבהמה. אלא לרבות אוכלי בהמה. דסמין ליה ולצהמתך. ופריך וריבה אוכלי אדם. ומשני, כבר פריך ר' בון דאין לגזור מדרש ראשון ואם כן נמצאת משנר מדרש ראשון כמו שפירש רבי מתניא דמיעט אוכלי אדם, ואם תחזור ותכנה אוכלי אדם למלוגמא נמצאת שומר מדרש ראשון. ומסיק (צירושלמי) דאוכלי אדם ואוכלי בהמה עושין מהן זכעים לאדם וכל שכן מיני מלוגמא שעושין מהן זכעים (לאדם), ואוכלי בהמה אין עושין מהן זכעים לבהמה כמו שאין עושין מהן מלוגמא לבהמה, ללא דמי לאוכלי אדם שעושין זכעים לאדם שכן זכעי אדם יש עליהן קדושה, נעשה¹⁰ מאוכל בהמה זכעים לבהמה זכעי בהמה אין עליהן קדושה:

פ"ח א כפ"ג גדול אמרו וכו' מלוגמא. פי' רפואה. בלע"ז איפלטטרו. (בירוש' ר' בון בר חייא שאל לפני ר' יורא אוכלי אדם ואוכלי בהמה היו בפרשה, פי' בקדושת שביעית, מה ראת לומר אוכלי אדם אין עושין ממנו מלוגמא ואוכלי בהמה עושין. אמר לו והיתה שבת הארץ לכה לאכלה, לאכלה ולא למלוגמא, מיעט אוכלי אדם שאין עושין הא מאוכלי בהמה עושין. והקשה ומיעט נמי אוכלי בהמה. כלומר דהא כתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, לאכול ולא למלוגמא. א"ר בון בר חייא זה אי אתה יודע לומר למעט אוכלי בהמה, שכל מדרש שאתה יורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש. כלומר לאכול דבהמה דקרא נמי כתיב ולצהמתך ולחיה אשר בארצך יהיה דורש כן, אלא והיתה שבת הארץ לכה

פירוש מהר"י בן מלכי בדק

לאכלה מיעט מלוגמא, לך ולעבדך ולאמתך מיעט מלוגמא, הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שנעשה מלוגמא לאדם ומאזיה דבר מן המיוחד לאוכלי בהמה. והקשה וריבה אוכלי אדם, ותריך כבר אמרנו ד"ר בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש ושומר מדרש ראשון אין זה מדרש, ומפרש ר' מתניא כשמיעטת אוכלי אדם מיעטת וכשרבית אוכלי בהמה רבית. כלומר ואם תרבה אוכלי אדם נמצאת שומר מדרש ראשון. נמצינו למדין ממשנתינו ומגמ' דידה, שאוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא לאדם וכל שכן לבהמה, אבל צביעה עושין מהן לאדם אבל לא לבהמה, ואוכלי בהמה עושין מהן מלוגמא וצביעות לאדם אבל לא לבהמה, ומני מלוגמאות עושין מהן צביעות לאדם אבל לא לבהמה.

פירוש הרא"ש

דמדרש זה שומר את הרשון דמשמע דוקא לאדם אבל בהמה שרי ולאכול בהמה דרשינן ליה לאסור מלוגמא בהמה. ועוד קאמר צירושלמי דאוכלי אדם ואוכלי בהמה עושין מהם זכעים [לאדם] וכ"ש מיני מלוגמא דעושין מהם זכעים [לאדם], ואוכלי בהמה אין עושין מהם זכעים לבהמה כמו שאין עושין מהם מלוגמא לבהמה, ולא דמי לאוכלי אדם שעושין מהם זכעים לאדם שכן זכעי בהמה יש עליהם קדושה כדאמרין לעיל (פ"ו מ"א) דצביעת ונהגת זמיני זכעים ולא נעשה מאכל בהמה זכעים לבהמה זכעי בהמה

פ"ח א מלוגמא. רפואה, וצ"ל ולגזל הגזול ממעט לה לפי שאינה שוה לכל אדם, וצירושלמי דריש לה מקרא דכתיב והיטה שנת הארץ לכה לאכלה, מיעוט, מיעט אוכלי אדם אין עושין מהם מלוגמא, פי' מיעט אוכלי אדם אין עושין מהם מלוגמא הא אוכלי בהמה עושין מהם מיעט שלכה לאכלה ולא למלוגמא הא של בהמה אף למלוגמא לאדם שרי, ופריך מיעט אוכלי בהמה דקרא נמי כתיב ולצהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ולא למלוגמא, אמר ר' בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש וסותר מדרש ראשון אינו מדרש

עין משפט נר מצוה
 ג מ"י פ"ה מהלכות שמיטה
 ויובל ה' יא וזהל' ג ד מ"י
 פ"ה מהל' שמיטה ויובל ה' א
 [מגמ עשין קמו, קמת]. ה מ"י
 פ"ה מהל' שמיטה ויובל ה' ב
 ו מ"י פ"ה מהל' שמיטה ויובל
 ה' ו. ז מ"י פ"א מהל'
 מרומות ה' א, ב [סמג לפרין
 נח טור יו"ד סי' שלא סעיף
 יג]. ה מ"י פ"ט מהל' מעשר
 שני ה' ג [פ"ג ה' ג יא, סמג
 לפרין רענן]. ט מ"י פ"ה מהל'
 שמיטה ויובל ה' ט.

מסורת הש"ס

ג שנת דף קמט. ד) מרומות
 פ"א משנה ג.

רמב"ם דפוס ישן

חומרי אדם. הוא שלא
 יעשה ממנו מלוגמא כמו שלא
 יעשו מן המיוחד למאכל אדם:
וחומרי בהמה. הוא שיהיו
 כמו מאכל בהמה שאין בהמה
 אוכלת אותו אלא כל זמן שהוא
 נמצא אחר המין בשדה לחיות
 השדה כמו שיתבאר: **וסיאה.**
 נקרא פידרו בלשון ערב:
ואזוב. נקרא צעור בלשון
 ערב: **וקורניים.** נקרא בערבי
 האשה ובלעז שדרי"ה והם
 עשבים ידועים אצל הרופאים:
 ב אמר הכתוב בענין שנה
 שביעית (שם) להבמתך ולחיה
 אשר בארצך תהיה כל חבואתה
 לאכול ואמרו בספרי תהיה אף

הערות לר"ש

- 11 כת"י והמהרי"ל לנדא: ובר"י:
- בהרי. 12 כ"י. ובר"י: חשי.
- 13 כ"י: תרדין לחין. 14 כ"י
- והגר"א. ובר"י: כיצד יעשה.
- 15 עפ"י כ"י. ובר"י: לא יגמע
- בהן חומץ. 16 ברש"ס: מה
- שחותכין.

ליקוטים

א. במשנה. חשב עליו. פי'
 שחישב או למאכל אדם או
 למאכל בהמה. (תו"ד ה"ג)

ב. חומרי בהמה. או חומרי
 בהמה. (תו"ד ה"ג)

הומרי אדם וחומרי
בהמה. נראה דלצדין קתני.
 אם חיפש לאדם ונתנין חומרי
 אדם ואם לבהמה חומרי בהמה.
 והירושלמי דייק מלישנא
 דחומרי בהמה דאסור לשלקן.
 אבל שניהם בבת אחת אי
 אפשר. דאכולי אדם אסור
 להאכילן לבהמה כדתניא
 בתוספתא. ועל כרחך הוא
 שולקן וצ"ע. (ראמ"ה)

ב. במשנה לאכילה. בהרע"ב
 [כתב] בענבים כו' ויש בהן כו'
 וסיכה. תמוה דהא במשנה
 מבואר דלא יסוך יין. (רש"י)

ולסיכה. ע"י ריש פרק ו'
 דתרומות וספר התרומה (סי'
 רל"ח). (שער הלכות)

חישב עליהן לאדם ולבהמה. נעשה שלקטן:
חומרי אדם. שאין עושין מהן מלוגמא: **וחומרי**
בהמה. [מפרט צירושלמי (ה"ה)] שאסור לשולקן:
הסיאה. צפרק מפנין (שנת דף קמת). אמרינן, סיאה
 תמידי,¹¹ אוזב אברתא, קורנית
 תשאי:¹² ב ירושלמי (ה"ג).
 אין מחייבין אותו לאכול לא פת
 שעפשה ולא קנינת ירק ולא
 תבשיל שנתקלקלה זורמו. וכן
 הוא שציקס לאכול תרדין חיינ'¹³
 או לכוס חטיין חיות אין שומעין
 לו. כיצד [לשמות]¹⁴ דבר שדרכו
 לשמות, אין מחייבין אותו
 לשמות אניגרון ולא אכסיגרון
 ולא יין שמרים. החושש נשינו
 לא יראה מגמעה¹⁵ חומץ ופולט,
 אצל מגמעה [הוא] וזולע, ומטבול

וחומרי אדם הוא שלא יעשה ממנו מלוגמא כמו
 שאין עושין מן המיוחד למאכל אדם: **וחומרי בהמה**
 הוא שאסור לשולקן כמו שאין שולקין אוכלי בהמה:
וסיאה "אלפודיג'": **ואזיוב** "אלנעמת": **וקורנית**
 "אלחמאשא", והיא ידועה מאד
 אצל הרופאים, והיא עשב ממיי
 "אלפודיג'את": ב אמר ה'
 צטנה שביעית (ויקרא פה ו)
 ולבהמתך ולחיה אשר בארצך
 תהיה כל חבואתה לאכל, ואמרו
 בספרא (שם) תהיה אף

הרי הוא כעצים כגון הסיאה⁹ והאזוב והקורניס: **ב** ישיבועית
 ניתנה לאכילה¹⁰ ולשתיה ולסיכה¹¹. לאכול דבר שדרכו לאכול
 ולסוך דבר שדרכו לסוך לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את
 השמן וכן ותרומה¹² ובמעשר שני¹³ קל מהם שביעית* שנתנה
 * דאה לי' יסוסי' בעמוד הקודס.

וכף שאינו מיוחד לא לאוכל אדם וכו'. פי' כגון
 הסיאה והאזוב והקורנית, וחישב עליהן לאכול¹⁴ אין
 בשעת לקיטתן, לאכול אדם ולאכול בהמה. ונתנין
עליו חומרי אדם וחומרי בהמה. פי' בירושלמי (פ"ז
 ה"א, פ"ח ה"א) קדושת שביעית חלה עליהן, וחומרי
 בהמה שאסור (לשולקן) [לשולקן]². **חישב עליו**
לעצים. בעת שליקטו. הרי הוא כעצים. פי' בירוש' (פ"ז
 ה"א) אין קדושת שביעית חלה עליהן, ואע"פ שליקטן
 לעצים אם אחרי כן חישוב עליהן לאוכלין קדושת
 שביעית חלה עליהן. ירושל'. סיאה צתרא, אוזב איזובא,
 קורנית קורניתא. בבלי³. סיאה ציתרי, אוזב כרתא,
 קורנית חשאי. ל"ע⁴ הסיאה פוליו, ובלשון יין בליסקוני,
 ויש אומרים ססימברו, ויש אומר סלביאה. אוזב,
 איסיפו. וזה אין לו שם לווי. ויש הרבה מיני אוזב כדתנין
 בפרה (פ"א מ"ז) אוזב וין אוזב כחלין אוזב רומי אוזב
 מדברי. קורנית, אוריגנו, ויש אומרים טומו. **ב שביעית**
ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. פי' כל זמן שחיה

פירוש הרא"ש

אין עליהם קדושה: **חשב עליהם לאדם ולבהמה.**
 נעשה שלקטן: **חומרי אדם.** שאין עושין מהם מלוגמא:
וחומרי בהמה. מפרט צירושלמי לאסור לשלקן: **הסיאה.**
 צפ מפנין (שנת קמת). מפרט נעמא חלק נקרא פוליו:ל'
אזוב. אברתא. קורנית. תשאי צלעו שדריא"ה: **ב שביעית**
וכו. ירושלמי. אין מחייבין אותו לאכול לא פת שעפשה ולא
 קנינת ירק ולא תבשיל שנתקלקלה זורמו וכן הוא שציקס
 לאכול תרדין לחין או לכוס חטיין חיות אין שומעין לו, כיצד
 לשמות דבר שדרכו לשמות אין מחייבין אותו לשמות
 אניגרון ולא אכסיגרון ולא יין שמרים. החושש נשינו לא
 יראה מגמעה חומץ ופולט. הוא שולע וזולע

כל זכרו ואינו חושש. החושש נגרונו לא יערענו בשמן
 אצל נותן הוא שמן הרצה לתוך אנגרון וזולע. לא יסוך
 יין וחומץ אצל סך הוא את השמן. החושש בראשו או
 יש לו חטטין סך את השמן אצל לא יין וחומץ. פי'
 אע"פ דאמרין לאכלה ולא להפסד אין מחייבין אותו
 לאכול דבר שאין דרך בני אדם לאוכלו ולא מיישנין אס'
 הולך לחיבור, ואס צל לאכול דבר שאין דרך לאכול כן עד
 שיתקין אין שומעין לו. אנגרון מפרט צפרק כיצד מצרכין
 (נכיסות לה): מיא דשילקין. אכסיגרון מיא דכולהו שילקי: וכן
 בתרומה ומעשר דכו' אסור ור"ג ה"ג מן צ"ב דמעשר שני:
 ולסיכה ודבר שאין דרכו אסור ור"ג ה"ג מן צ"ב דמעשר שני:

1 כנדצ"ל עפ"י ירושלמי פ"ז ה"א. 2 כ"ה בירושלמי. 3 שבת
 קכח א. 4 הגהת הגר"י.

להדלקת הנר אף לנצוב זה נצב. ויתבאר ליני תרומה ומעשר שני במקומם בסדר זה: ג אמר שהדבר המועט שמוחר לאדם למכור מפירות שביעית כמו שיתבאר להלן (פ"ט מ"א) אסור לו למכרו כדרך מכירת שאר הדברים הנמכרים בשאר השנים, שלא יראה שהוא סותר צפירות שביעית, אלא כריך דוקא להראות משהו מענין ההפך שצפירות שביעית, דהיינו שימכור ב"א מדה משקל¹ ומנין. והדמים שלוקח הם דמי שביעית ונחתיבו דייני דמי שביעית שיתבאר להלן (מ"ו). וברישיין "אלכרחת"²: ונץ החלב: ד' האומר³ לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר⁴ לקט לי בו ירק היום שכרו⁵ שנינו נוסחאות: 1 לבית וכו' לשוק. ר"מ. מלאכיש.

להדלקת הנר. משמע דתרומה ומעשר שני אסורים בהדלקה. ויש לפרש [כגון] בתרומה טהורה, דאלו טמאה שריא, כדלמריין שלך תהא להסיקה תחת הצטיילן [צפרק צמה מדליקין (שם כה)]. והכי נמי פריך צירושלמי (סס) ותרומה לא ניתנה להדלקת הנר, ומשני תרומה טמאה ניתנה להדלקת הנר, שביעית אפילו טהורה. ומיהו¹⁷ מעשר שני טהור מותר להדליקו, דמדלמרי רחמנא (דברים טו) לא עברתי ממנו צטמא וגו' ולא צירפתי ממנו צטמא מכלל דטהור מותר. ומ"מ ניחא הא דקמתי שביעית קל מהן, דמדליקין שביעית צין טהור צין טמא משא"כ* בתרומה שאין מדליקין צטורה ומשא"כ מסיק בענין אחר דגרסינן ולא מדליקין¹⁹ צטמן שרפה*

עין משפט נר מצוה
י מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויובל ה"ג ג [סגנ עשין קמו קמת]. כ"י מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויובל ה"ג ד. ל מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויובל ה"ג יב.

מסורת הש"ס
(ה ע"ד ק"ד סב. ע"ש.)

רמב"ם דפוס ישן
להדלקת הנר אף לצבוע בו צבע ועוד נבאר דיני תרומה ומעשר שני במקומותיהן בסדר זה: ג הוא אומר שהדבר המועט שמוחר לאדם למכור מפירות שביעית כמו שיתבאר אחר זה אסור למכרו על דרך מכירת שאר המכירות בשאר השנים שלא יראה סותר בפירות שביעית אבל צריך לעשות ענין מצייני הפך שבפירות שביעית כגון שימכור כפי שידומן כ"א במדה ו"א במספר והדמים שהוא לוקח הם דמי שביעית ונחתיבו בדין דמי שביעית כמו שיתבאר אחר זה: וברישיין. הוא הכרתי: ונץ החלב. נקרא בל' ערב מחלב וכבר פירשתי שמוחם (פ"ז מ"א): ד ענין שאמר שכרו מותר ר"ל שאינו דמי שביעית: ומה שאמר שכרו אסור. שהוא דמי שביעית ודין השכר הוא כדין מוכר פירות שביעית:

הערות ר"ש

17 רשום חצי יעגול קודם מלת ומיהו, ועי' בש"א (הג' הגר"א). 19 בהגהות הגר"א: דגרסינן אין בשמן בשמן שביעית במרחץ ולא בשמן שרפה וכו'. 20 כ"י. ובד"י ליתא לחיבת למכור, ולכן הגיה כאן הגר"א דצ"ל אין מוכר בשוק. 21 כ"י. ובד"י: כשורצה אותן לביית. 22 בהג' הגר"א: ומכרו ביוקר. 23 כ"י. הגר"א: והמהר"י לנדא. 24 כ"י. וכו': רבי יוסי.

ליקוטים

ג. במשנה. ולא תאנים במנין. וא"ת למה המשנה הזכירה [אתאין] בפני עצמם, הרי היו בכלל פירות דרישא. ותריך לי מורי הרב נר"ו, בעבור שהתאנים הם דרכין לעולם לימכר במנין ואם אמרן במדה או במשקל מותר, אבל שאר פירות הם דרכין לימכר במדה ובמשקל ובמנין, ועל כן אסרה המשנה בכל ואינו מותר אלא באומד. [ועיין תרי"ט ומלאכיש]. (חידושי רבי מרדכי ורסאנו)

ד. במשנה. שכרו מותר. לגמרי, כמ"ש הר"ם. (חידושי הגר"א) שכרו אסור. לגמרי, כשליקט לן לקט למכור והוי ליה עושה כחזרה בפירות שביעית ואפילו בקדושת שביעית אסור. (חידושי הגר"א)

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
ובמניין (בפירות) [אלא כפירות]¹ הארץ, ואם היו מוקרין מותר. בית שמאי אומרים א"א עשה אגודות. מן הירק למכור. ובית הלל אומרים את שדרכו צאגוד אותה. אם רוצה מוליך אותה לביתו, הואיל ובביתו² אין מוליכו בלא אגידה, גם בשוק מותר לאגוד ולמכור. ופירושו כגון הכרישין ונץ החלב. ד' האומר לפועל הי"ך איסור זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר. [בירושלמי] ריש לקיש אומר במראה לו את הירק שאינו אלא כנותן לו שכר רגיליו. שהוא בעצמו היה יכול לילך וללקט מהן. לקט לי בו ירק היום ו כנדצל. הגר"א. 2 וצ"ל: אם רוצה להוליך אותו לביתו, הואיל ובביתו אין וכו'.

פירוש הרא"ש
לקט לי זו ר' אצין צסס ר' יוסי צרי מנינא מהלכות של עימעוס הוא, תמן מנינא (שם קמת). שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר הלויני מה צין האומר השאילני לאומר הלויני ר' זעירא צסס ר' יונתן מהלכות של עימעוס היא, פתור ר' יעקב צ"ר אחא צסס ר' יונתן עוד היא מהלכות של עימעוס וכו' כלומר הנך ג' דברים היו ראויים לאסור ועמעמו עליהן והחמירם, ומסיק שכן היה עמעוס של פת צדמקוס שאין פת שראל מנייה צדין הוא שפתה פת (ישראל) [עכו"ם] אסורה ועמעמו עליה והחמיריה משום חיי נפש, רצנן דקסרי צסס ר' יעקב צר אחא כדברי הממיר ובלבד מן הפלטור ולא עבדין כן כלומר מחמירין היו על עממן. ועוד מפרש התם שטמא אחרינא אחמתי, ריש לקיש אמר צמראה לו הירק שאינו נתן לו אלא שכר רגיליו כלומר שהוא צצמא יכול לילך וללקט אלא צצתם הוה כסורה ומפס לוי. ר' יונתן אמר אפילו לא הראה כמי שהראה לו דקל הוא

* ראה ליקוטים לעיל עמוד רל"א.

עין משפט נר מצוה
א מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויוצג
הל' די. ב מ"י פ"ו מהלכות
שמיטה ויוצג הל' יא.

רמב"ם דפוס ישן

והתמורה בפירות מותר כגון
שיאמר לו קח זה הפרי ותן לי
פרי פלוני ולפיכך בשיקפה
להלם מן הנחתום ואומר
לו אתן לך בו ירקות שדה
כשאבצם מותר אבל אם לקח
ממנו לחם בדמים ולא פירש לו
שיתן לו בהם ירקות נעשה
כחוב עליו ואסור לתת
בחובו פירות שביעית: ואמר
פונדיון ואיסור. על המנהג
הידוע אצלם שהכבד בפונדיון
והירקות פחות ממה שלוקחין
באיסור ואיסור רביע דרכמן
ופונדיון חצי דרכמן
והדרכמן ט"ז גרעני שעורים
וכבר בארנו אלו השיעורים
במה שעבר (פ"ח מ"ה דפאה):
ה בייר. הוא משקה המים
לכני אדם מן חבור ויקבל שכרו
עליו: ובפ"ן בעל המרחץ:

הערות לר"ש

24 כ"י. ובדפוס"י בשיבוש:
פטר. 25 כ"י. ובד"י: בר היא.
26 כ"י. ובד"י: מי שיתפשט,
ותיקן המהרה"ל לנדא (ע"פ
רש"י שם): ואין לו דמים
שיתפשט. 27 הג' מהר"י לנדא.

ליקוטים

ד. במשנה. לקח מן הנחתום
כ"י כשאלקוטו כ"י מותר. ופי'
הר"ש דעבדין דין לדין מתנת
חנם. לכאורה גם בלא טעם זה
מותר כמו במשנה דלקמן
(מ"ה) אבל נותן הוא לבייר
לשתות, ומה לי דמי שביעית
ומה לי פירות שביעית עצמן,
קדקמ"ל הכא דאף דעדיין אין
בידו הירקות ומחוי כמו שלוקח
ממנו הכבד באמנה ואח"כ
משלם לו החוב מפירות
שביעית, אפ"ה שרי משום
דמצויין וה"ל כאלו חתן כבר
בידו. וכ"נ שפי' הרמב"ם.
ואולי הו"ו רוצה לפרש מותר
דהכא כמותו דירשא דפי'
דהכח אין בו קדושת שביעית
כלל, ודלא כהרמב"ם בחבורו
ש"כ ואותו הכבד הרי הוא
כפירות שביעית.
ה. במשנה. אין נותנין לבייר
ולא לבלן ולא לספן. זאת
המשנה אינה יכולה להתפרש
לא אז או זה, וכמו כן אינה
יכולה להתפרש זו ואין צריך
לומר זו. ושאלתי למורי הרב
גר"ו ולא פירש לי בה שום דבר.
וא"ת ולמה הוכיח במתני' ספן
יותר מחתמו או נפח או רצען.
י"ל דנקט ספן בעבור בייר,
וכמו שבייר מותר ליתן לו מדמי
שביעית היבט שאנו קונין ממנו
מים על דעת לשתות כי יש בו
חיי נפש, כן נמי שייך בספן
שנותן מים להם ומותר ליתן לו.
ווא"ת למה לא אמר כסיפא אבל נותן
לספן לשתות כדאמר בביר. וי"ל נקט
חד מינייהו והוא הדין לאידך (חידושי רבי מרדכי
1700).

(ה' ד). מה בין האומר לקט לי בו,
ר' אצין צבס ר' יוסי צ'ר' חנינא מהלכות של עמנוס
הוא. תמן חנינא לא יאמר אדם לחבירו העל לי לאח
הפירות הללו לירושלים לחלק אבל אומר לו העלם
שנאכלם ושנשחם [צירושלים],
מה בין האומר לחלק מה בין
האומר העלם שנאכלם ושנשחם,
ר' זעירא צבס ר' יונתן אמר
מהלכות של עמנוס היא. תמן
חנינא שואל אדם כדי יין וכדי שמן
ובלצד שלא יאמר לו הלויני, מה
בין האומר הלויני מה בין האומר
השאלני, ר' זעירא צבס ר' יונתן מהלכות של עמנוס
היא. פיתן²⁴, רבי יעקב צ'ר אהא צבס רבי יונתן עוד היא
מהלכות של עמנוס. כלומר האי ד' דצבס היו ראוין
ליאכרי ועמנוס עליהם והמירוס. והיא דלחלק משנה היא
צפ"ג דמעשר שני (מ"ה). והיא דשואל משנה [צמ"ק]
שבת [פרק שואלן (דף קמח)]. וטעמא דאסרינן לשון
הלוואה גיירה שמה יחובו, משום דהלוואה אינה מחזרת
צעין ואין ממנה לפרוע ורגילים לכתוב, אבל שאלה דהדרא צעניא אין רגילות לכתוב. ואע"ג דהכא לא הדרא
צעניא, מכל מקום כי אמר בשלון שאלה [מידכר] ולא אחי למכתב. ואין הטעם צדור כל כך, לפיכך לא המירו אלא
[צדוקת] על ידי עמנוס. וכן פת שהוא מ"ח דבר (שבת פ"ז). ומסיק שכן היה עמנוס של פת, דצמקוס שאין פת
ישראל מצויה צדין [הוא] שמהה פת ש"ג אקורה ועמנוס עליה והמירוה מפני חיי נפש. רבנן דקיסרי צבס ר'
יעקב צ'ר אהא²⁵ כדברי מי ש[הוא] מחזיר ובלצד מן הפלטור, ולא עבדין כן. כלומר מחמירין [היו] על עמנו. ועוד
מפרש המס טעמא אחרינא אמתי, דקאמר המס, ריש לקיש [אמר] צמראה לו את הירק שאינו אלא כנותן לו
שכר רגליו. כלומר שהוא צענמו יכול לילך וללקט. רבי יוחנן אמר אפילו לא הראה כמי שהראה לו. ומסיק דקל
הוא דמשמע לקט לי שווי ירק, אבל לקט לי לשון שכירות [הוא] ולא לשון מכר, ואין [לין] מי יתפשטו²⁶
נקדושה: כבר בפונדיון. כלומר צוה פונדיון, ולא קצ' לו דמים, אלא אמר לו צענת לקיחה כשאלקוט
ירקות שדה אביא [ד"ך] מותר. דעבדין דין לדין מתנת חנם, לפי שירקות שדה מלוין. וצירושלמי (סג) מני
ר' יהודה ור' נתניה אסרינן לפי שאין ירקות שדה מלוין: יקח ממונו סתם. כלומר על מנת ליתן דמים
(צמחם צהקפת) [צמחם הקפת]²⁷ חנות: שאין פורעין [חוב] מדמי שביעית. וטעמא דלאמרין צריש פק
צמחא דמסכמ ע"ז (סג) נמלא זה פורע חובו מפירות שביעית והמורה אמרה לאכלה ולא לסמויה: ה בייר.
חופר צורות. ואינו נותן לו מדמי שביעית שיתן לו מים לתשמשו, אלא דווקא לשמות דקמתי סיפא. אבל
לצהמתו או למשרה ולכציה אכיר. וצירושלמי (ה' ה') משמע דר' יוסי שרי לכציה²⁸, דקסבר יש זה חיי נפש,
צ'י מעיין של צני העיר צריש פ' צמחא דנדריס (דף פ): דקאמר רבי יוסי כציה קודמת לחיי אחרים: וד"א
צ"ב"ן. מחמס מרחץ. ואפילו ר' יוסי מודה דקאמר צירושלמי (סג) אדם מנגלב צרתינה ואין [אדם] מנגלב
צכציה. והמס צנדריס [נמן] אמרין דלתינא ליה לרבי יוסי כציה מרחינה: וד"א צ"ספר. לשכר התספורת:

1 ויטול שכרו על כך: ובפ"ן בעל המרחץ:

* והדרהם הוא משה.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

שכרו אסור. גרסי' [בירוש'] מה בין האומר לקט לי
לאומר לקט לי בו. וא"ר בון בש"ר יוסי בן חנינא
מהלכות של עמנוס הוא. פי' בדין היה ששניהם
לאיסור אלא עמנוס למי שאומר לקט לי והתירוהו.
יקח מן הנחתום כבר בפונדיון כשאלקוט ירקות
שדה אביא ד"ך מותר. לפי שירקות שדה מצויים
והוא מעיקרא יחביה ליה במתנה וגם הוא נתן לו
הירק במתנה ועבדין דין לדין מתנות חנם משום
שהקלו צביעית. וצריש פק צמחא דע"ז (דף פ). רש"י ז"ל
לקט לי זו לשון מכר הוא דמשמע לקט לי שווי ירק אבל לקט
לי ירק לשון שכירות הוא ולא לשון מכר ואין לי מי יתפשט
נקדושה: כבר בפונדיון. לא שאמר לו אתן לך צו פונדיון
אלא כדי שזה פונדיון ואמר לו כשאלקוט ירקות שדה אביא
לך: מותר. וצירושלמי מפרש משום דעבדין דין לדין מתנת
חנם לפי שירקות שדה מלוין ר' יהודה ור' נתניה אסרינן
לפי שאין ירקות שדה מלוין: יקח ממונו סתם. כדכך
מקפיש צמנות: שאין פורעין חוב מדמי שביעית.
דהו כסמויה: ה בייר. חופר צורות ומספיק מים לצני
העיר לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמיש
אלא דווקא לשמות דקמתי כסיפא, וצירושלמי משמע דר' יוסי
שרי לכציה דקסבר יש זה חיי נפש: וד"א צ"ב"ן. מחמס
מרחץ, ור' יוסי מודה צהיהא דקאמר צירושלמי אדם מנגלב

1 וכ"ש בפירות שביעית עצמן (רמב"ם ע"ז סב א).

וספר המקח ומגלת: וספן זעל הספינה. ואמר שאקור לו לתת שכן של אלו מדמי שביעית לפי שלא נתנה אלא לאכילה ולשמייה ולסוכה כמו שביארנו (מ"א) ומותר לו לתת לבייר להשקותו לפי שהיא ימנה

לשמייה כמו שנתבאר: ולכ"מ הוא הנותן מתנות חנם ולא יחשב להם שזכרם. ואע"פ שיט צוה טוזה כל שהיא כנר נתבאר לך שזה מותר, והוא שאמרנו (לעיל פ"ד מ"ז) אוכלין פירות שביעית צטובה ושלא צטובה: ומוקצה פירות שזוטמים צו פירות השטחין, התאנים והעננים. וחורבה "אלכריצה": ובר שם מקום קמיעת הזיתים. וקוטבי גם כן מקום קמיעת זיתים, קטן: ובודדה לעון הקטנה של צית הצד, והיא מקום קמיעת קטן מאל: ועריבה (לד:)

ולא לספן. לשכר הספינה: ולכ"מ. [כלומר] לכל היו לאמרו, יכול ליתן צמתנה שלא לזכר שזכרם: ומוקצה. [פי] צערוך] כלי צחל שזכר לתמוך צו תאנים כן שמו: חרבה. סקין מלשון חרב. ומינה²⁷

אין מתייבץ פירוט זה על סדר המשנה, ולא איירי כלל כולה מתיימן צלקיטת הפירות אלא צמללכמן של אחר לקיטה. ועוד דאין דרך לקיטת התאנים אלא ציר. לכן נראה דאין קולץין מלשון קף, כי היא דמתן צפרק צ' דמעשרות (מ"י) ומייתי לה צפרק השוכר את הפועלים (צ"מ 35). השוכר את הפועל לקצות תאנים. עוד מתן התם צפ"ג (דמעשרות מ"א) ומייתי צפרק המוציא כלי יין (צ"ה) המעביר תאנים צחלרו לקצות. עוד מתן התם (מ"ז) ומייתי לה צריט אלו מציאות (צ"מ כ"א): מלל קליצות צדך אפילו צנד שדה קליצות. ואין קולץין צמוקלה דמתני, היינו אין מייבצין לעשותו צגוררות צמקום שרגלין לייבצן, אלא צחרצה, כלומר צמקום חורצה שמוליכין התאנים צחרוצות לייבצן שם. וגרסינן אין קולץין צנד דצ'י, ואפילו גרסינן קולץין צשי דצ'י כן פירושו והכל אחד. ומדע דקמיני סיפא אכל קולת ולא קמיני אכל קולץ. והא דריש לה צחרות כהנים (צ"ה) מדכמיני לא צצצור כדך הצוצרים, היינו כדך הצוצרים שמתקנים אחרי כן כי אורחיהו. ומכל מקום אמת הוא דקליצה כי אורחיה וצצירה כי אורחיה אכסור, דאפילו צסוריא אכרינן לעיל צפרק ו' (מ"ה) דהיינו פשיטה דקרא. וכל הי דהכל צצמלוש מצרצנן, וקרא אכסמכחא דמייתי עלה צירושלמי (ה"ו) וצחרות כהנים: עריבה. שלשין זה העיסה: ובקוטביב]. פירש צערוך שמימן עץ גדול וכנד על הזיתים שצצית הצד, ונקרא קוטביב]²⁹ וצראשו אכן גדולה: לבודידה. ענין עריבה. וכולה מתני דריש צחרות כהנים מצמכיני (ויקרא כה) לא מצצור כדך הצוצרין מכלן אחת אומר תאנה של שביעית אין קולץין אותה צמוקלה. וכולה מתני מייתי התם. וכל מאי דאכרינן הכה היינו מן השמור, אכל מן המופקר שרי כי אורחיה כדמכת צירושלמי: [ירושלמי] (ה"ו). את ספית קליצך לא תקצור (שם) הא קליצה³⁰ כנגד הקולרים לא, אמר ר' לא אם אינו ענין לפסחי התר³¹ נתנה ענין לפסחי אכסור]³² א"ר מנל לכן נצרכה [צשעלו מאליהן, שלא תאמר הוהיל ועלו מאליהן יהא מותר לפוס כן צריך מימר אכסור. ואת ענצי מיצך לא מצצור, מן השמור צצרך אין אתה צוצר אכל צוצר אתה מן המופקר. לא מצצור, כדך הצוצרים. מכלן אמרו תאנים של שביעית כ' כי מתני'. פירות. ספידו היתר. דשיטי, דשרו כלמינין לעיל צירושלמי צריט פ"ו (ה"ז 3). ספידו איסור. דשביעית, וריש מהסכא

עין משפט נר מצוה ג ד מ"י פ"ד מה"ש שמיטה ויזבל הל' כ"ב, כג [סמנ לאין רפסן].

רמב"ם דפוס ישן

וספר. המגלה: וספן. בעל הספינה והוא אומר שאסור לו לתת שכר אלו מדמי שביעית לפי שלא נתנה אלא לאכילה ולשתייה ולסוכה כמו שביארנו ומותר לתת לו לבעל בור המים להשקותו מפני שנתנה לשתייה כמו שנתבאר: ולכ"מ הוא הנותן מתנות חנם. ואינו עושה חשבון שזכרם ואף על פי שיש בדבר ההוא דרך מדרכי גמילות חסד וכבר נתבאר לך שהוא מותר והוא מה שאמר אוכלים פירות שביעית בטובה ושלא בטובה: ומוקצה. שם מקום ששם שוהין עליו שטוחי התאנים והעננים: חרבה. ידוע. ובר. הוא שם ליכבים שדורכין בהם הזיתים ונקרא בלשון ערב בוד: וקוטבי. הוא גת קטן לזיתים: לבודידה. שם הבד והיא גת קטנה עד מאד: עריבה. כלי שלשין בו העיטה והכוונה בכל זה כדי לשנות ושלא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים כמו שא' (ויקרא כה) ואת ענבי ניריך לא תצצור וידוע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הצצירה כלל שהיה התיר אכלתן באמרו והייה שבת הארץ לכם לאכלה (שם) אבל ר"ל כמו שפירש ספרא לא תצצור כנגד הצוצרים ומכאן אמר תאנים של שביעית אין קולץין אותם במוקצה והלכה כר"ש וכך פסקו ההלכה שהוא מותר לעשות בקוטבי:

הערות ר"ש

27 מכאן עד סוף הדיבור ליתא בר"י. 28 כנדציל עפ"י המחש דברי הר"ש. 29 במלאכ"ש: קוטבי, וברש"ל: קוטבי. ובד"י: קטיב. 30 בהג' הגר"א: "הא קצירך שלא כנגד הקוצרים לא". 31 בהג' הגר"א: איסור. 32 בהגרות הגר"א: היתר.

ליקויים

1. במשנה. אין קוצין אותן במקצה אבל קוצין אותם במקצה כצ"ל, [מקצה] הוא כלי ברזל שקוצצין בו תאנה כדרך שבוצרין. והוא כמו מקצעה. יען ששהו במקצעות [ישעיה מז], וכן בלשון חכמים [נדרים סא: סב. ע"ש] אחר שהוקפלו רוב המקצועות, ודרך לשון חכמים להבליע ולהשמט העינין כמה פעמים. ופי' ר"מ בזה תמורה וכדומה שכן הוא פירוש חרבה לדעתו ג"כ שם מקום כמו חורבה אך זו היא בענין משנה זו. (יע"ב)

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

לכביסה אלא דוקא מעט לשתייתו מותר כדתני בספא. אבל הנותן צבייר לשתות. פי בייר בעל הבור. ודלא כרבי יוסי דאיהו שרי אפילו לכביסה. ורבי יוסי אמר דברי הכל היא, ורישא לבהמה דלא יקנה מפירות שביעית להשקות בהמתו אבל לשתיית אדם שרי, ולא חימא לשתייה אין אבל לא לכביסה אלא הוא הדין אפי' לכביסה ואיידי דתני רישא גבי בהמה שתיה תנא סיפא שתיה כלומר מתני' כולה בשתיה מיירי ולא איירי בכביסה ולא מידי. ולא צב"ן. לא יתן לו מדמי שביעית עבור רחיצת גופו דרחיצת הגוף אפילו לר' יוסי לאו חיי נפש היא. א"ר מאי מאי טעמא דר' יוסי דלכביסה שרי ולרחיצת גופו אסור, שאדם מגלגל ברחיצה ואין אדם מגלגל בכביסה. פי' יכול אדם

לחיות בלא מרחץ כל שנותרו ואין יכול אדם לחיות בלא כיבוט בגדיו הלכך הכביסה כמאכל ומשתה דמיא. וספר. בכלן דמי ואסור. ולכ"מ הוא הנותן פירות שביעית במתנה. כלומר במתנה שרי. אבל לש(ו)2 שכן לא, [בכלן]3 הדברים שאמרנו. ו התאנין של שביעית אין קוצים אותם במוקצה. פי ברזל שקוצין בו התאנין שמו מוקצה. אבל קוצה בחרבה. פי סכין. עריבה. גביטה. ובקוטבי. פי אחר⁴ שטוחנין הזיתים נסחטין בשביל⁵ הקוטבי מאד ויצא השמן. אבל כותש הזיתים. פי וכותש ואינו טוחן. ומכנים לבודידה. פי

פירוש הרא"ש

הזיתים צצית הצד ונקרא קטיב וצראשו אכן גדולה: בודדה. צית הצד קטן כעין ערבה. והיינו דוקא הצוצר מן השמור אכל מן המופקר שרי כי אורחיה וכן מוכח צירושלמי ואת ענצי מיצך לא מצצור מן השמור אי אתה צוצר אכל אתה צוצר מן המופקר. לא מצצור כדך הצוצרים מכלן אמרו תאנים של שביעית אין קולץין אותן צמוקלה וכו':

נצחיה ואין אדם מגלגל בצביסה: ד"א לספן. שכן פסינה: ד"א לספר. שכן מספורת, ולכל הנך דמתני' יכול ליתן מתנה שלא לזכר שזכרם ואע"פ שידוע בצביל שנתן לו מתנה לא יחשב לו ממנו שזכר: ומוקצה. כלי המיוחד לקון צו תאנים כן שמו: חרבה. סקין מלשון חרב: ששין שלשין זה העיסה: קוטבי. פי צערוך שמימן עץ גדול וכנד על

1 עיין במסכת שביעית עם "חזק ועיון". 2 כנדציל עפ"י הר"ש. 3 ד"א סופר. 4 פי' מאחר, מכיון (הגר"ש). 5 נסחטין מאד בגלגל פנוולת הקוטבי (הגר"ש).

עין משפט נר מצוה
ה מיי פ"ה מהלכות שמיטה
ויוכל ה' ד. רמ"י פ"ו מה'ל'
שמיטה ויוכל ה' ו [סמג עשין
קמז, קמח]. ז מיי פ"ו מה'ל'
שמיטה ויוכל ה' י.

מסורת הש"ס

א) זכמים דף עו. עו. ב) קדושין דף
נח. טוכה דף מ: ע"ז דף נז:
צמרות דף ט:

רמב"ם דפוס ישן

ז שלא יביאנו לדידי פסול.
שאם נפסל בשביל התרומה
ישרף הכל מפני שגורם
לפירות שביעית שלא יאכלו
ואמרו בספרא כי יוכל היא
קודש מה קודש תופס את דמיו
אף שביעית תופסת את דמיה
אי מה קודש תופס דמיו ויוצא
לחולין אף שביעית תופסת את
דמיה ויוצאת לחולין תלמוד
לומר תהיה בהיותה תהא הרי
היא בקדושתה נמצאת אומר
אחרון אחרון נתפש שביעית
והפרי עצמו אסור כיצד לקח
בפירות שביעית בשר אלו
ואלו מתבערין שביעית
הפירות והבשר לקח בבשר
דגים יצא בשר ונתפש דגים
והייב ביעור לפירות ולדגים
וזה הוא פי' אחרון אחרון
נתפש והפרי עצמו אסור
וזה הדין בעצמו הוא הדין דמי
שביעית שאמרתי לפרש אותו
במקומות מן המסכתא הזאת
ואין הלכה כר"ש: ח כבר
נתבאר שהשביעית נתנה
לאכילה ולשתיה ולטיכה רוצה
לומר לטיכת אדם לא לטיכת
1 ע"י קדושין נח. טוכה מ: וע"ז
נד: (דפוס וילנא).

הערות ר"ש

33 ובתוס' טוכה (ל טב) הלשון
הוא, דמשמע דגור מתן בני
אדם. 34 ר"ש מעש"ש פ"ג.
35 במלאכת שלמה: וכתוב
בה"ז שפשוט המנהג, ירושלמי.
אמר ר' ייסא זאת אומרת
שאסור ליקח אשה מפירות
שביעית. דאשה ליקוחין כתיב
בה. דאם לא כן מה בין הקונה
אשה לקונה שפחה. ויש לחלק
דגבי אשה איכא מצות פריה
ורביה וראוי להקל. עכ"ל. ועי'
תוס' ע"ז סב א סוד"ה נמצא,
ובמשנת יוסף (עמ' קסב).
36 ככ"ז: לא יתננה.

ליקוטים

ז. בר"מ. ד"ה שלא. שאם
נפסל כו' לפירות שביעית
כו'. נ"ב תמה דבפרק כל
הזבחים (זבחים עו.) משמע
בהדיא כפ"ש ורש"י [שהטעם
משום התרומה שמביאה לידי
פסול אחר זמן הבעור]. י"ע
ח. בר"ש. ד"ה ירושלמי. זאת
אומרת אסור כו'. לכתחלה
אבל דיעבר ודאי מקודשת
כדשמעין ממתי' דאחיות פ"ב
דקדושין ע"ש (נב). י"ע

אסור ספיחין. ואיכא דדריש
שאפרש לקמן זע"ה [בפרק ט
(מ"ב)]. מן המשובר. מ
מדכתיב נזיר [דריש, ד]משמע
שמפריש מן כל אדם.³³
[אי נמי קליבך וזיךך משמע דבר
שהוא שלך כגון שמור]:

[עוד] ירושלמי (סו). אין עושין
זמיס צבד ובקוטבי, ורזומיו
המירו לעשות בקוטבי. רבי
יוחנן הורי לאילין דבי ינאי
לטחון צריחים כר' שמעון,
ולעשות בקוטבי כרזנן: ז שלא
יביא. שמן של תרומה לדידי
פסול. [לאסור לאחר הביעור
מפני ירק של שביעית שנמצאל
בן] ³⁴ לשביעית עד הביעור ותו
לא: ר' שמעון מתיר. צפרק

כל הזכמים שנמערבו דמן (זכמים דף עו.)
דייק מהכא דרבי שמעון
אית ליה מציאין קדשים לצית הפסול אפילו
לכתחלה: האחרון אחרון נתפש.
כדפרישין לעיל צריש פרק ז'
דזמס' ע"ז דריש לה מקרא צ' רבי ישמעאל (דף
מ:): ח ובהמה טמאה מדמי שביעית.
דלסירא צאכילה, ושביעית לא ימתנה
אלא לאכילה: יאב"ז כנגדן.
כשיעור אותן דמים יקנה נזיר
אכילה ויאכל צמורת שביעית,
וכן כולן: ירושלמי (ה' מ). א"ר יוסי
וזת אומרמ שאסור ליקח אשה מדמי
שביעית, ללא דכן (פי' דאם לא כן)
מה בין הקונה אשה ומה בין
הקונה שפחה.³⁵ מני שמן [של]
שביעית אין חוסמין צו תגור וזכרים,
ולא סכין צו מנעלסין] וסנדלסין,
ולא יסוך צו [אדם את] רגליו והוא
צמוך מנעלו או צמוך סנדלו, אזל סך
הוא [את] רגלו ונתנה צמוך מנעלו
למוך] סנדלו, (ו) סך שמן ומתעגל על
גבי קטבליא ואינו חושש, ולא יתן.³⁶
על גבי טבלה של שיש

שביעית פרק שמיני כלל גדול

קערת הלישה. והכוונה בכל זה
לשנות, ושלא יתעסק צפירות
שביעית כדרך שמתעסק בשאר השנים,
וזה לפי שאמר ה' (ויקרא טו ה) ואת
ענבי נזירך לא תצור. ולא מסתבר
שכוונתו צוה לאסור הצניחה מכל וכל,
שהרי כבר התיר אכילתן בצמרו (סו 1)
והיתה שנת הארץ לכם לאכלה,
אלא כוונתו כפי שציארו בספרא
(סו) לא תצור כנגד הזכרים מיכן
אמרו תאנים של שביעית אין קונים
אותם צמוקא וכו'. והלכה כר' שמעון.
וכך פסק ההלכה (צירושלמי כאן) שמוטר
לעשות בקוטבי: ז שלא יביאנו
לדידי פסול שאם נפסל צגלל
התרומה ישרף הכל,

והרי הוא גורס לפירות שביעית
שלא יאכלו. ואמרו בספרא (צבר
פ"ה) כי יוצל היא קדש, מה קודש
תופס את דמיו אף שביעית תופסת
את דמיה, או מה קודש תופס את
דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת
את דמיה ויוצא לחולין, תלמוד לומר
מהיה צהיתה מהא הרי היא צקדושתה,
נמצאת אומר האחרון האחרון נתפש
שביעית והפרי עצמו אסור, כיצד לקח
בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין
שביעית, לומר הפירות והבשר, לקח
בבשר דגין ומייצ לבער הפירות והדגין,
לקח בדגין שמן יאלו דגין ונתפש
שמן ומייצ לבער הפירות והשמן,
וזה הוא ציאור האחרון האחרון נתפש
והפרי עצמו אסור. ודין זה עגמו הוא
דין דמי שביעית שהצטחתיך לצאר
אותו צמיה מקומות צמסכתא זו. ואין
הלכה כר' שמעון: ח כבר

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

כמו עריבה. ת"ר ואת ענבי נזירך
לא תבצור מן השמור בארץ אינך
בוצר בשביעית אבל בוצר את מן המוברק.
לא תבצר, לא תבצר כדרך הבורצין
מיכן אמרו תאני שביעית אין קוצצין
וכו' (במתני') (כמתני'). אין עושין
ויתין בבר ובקוטבי ורבותינו התירו
בקוטבי. גרסינן ר' יוחנן (קורי')
[הורין] לאילין דבי ר' ינאי לטחון
צריחים כר' שמעון, לעשות בקוטבי
כרבותינו. ז אין מבשלין ירק ש' שביעית
בשמן ש' תרומה שלא יביא את התרומה
לידי פסול. פי' שהתרומה נאכלת
לעולם אבל השביעית עד הביעור ותו
לא. ור' שמעון מתיר. קא סבר אין
חוששין שמא יבואו 1 הגהת הגר"ז 2 כנדצ"ל.

פירוש הרא"ש

צין הקונה אשה לקונה שפחה.
מני שמן של שביעית אין חוסמין
מגור זכרים ולא סכים צו מנעלסין
וסנדלסין, ולא יסוך צו אדם רגלו
והוא צמוך מנעלו, את רגלו והוא צמוך
מנעלו ונתן למוך מנעלו ונתנה למוך
סנדלו. אזל סך הוא את רגלו ונתנה
למוך סנדלו, (ו) סך שמן ומתעגל על
גבי קטבליא ואינו חושש. מי שיש לו
טבלה של שיש להטעגל רש"ז ממיר.
מי שיש לו טבלה של שביעית והוא רוצה
ליקח לו חלוק הוסיף אלל מונו הרגיל
אללו ואומר לו מן לי צוה פירות
והוא ונתן לו והוא אומר הרי הפירות
האלו נמויט

עין משפט נר מצווה
ח מיי פ"ו מהלכות שמיטה
ויוצא ה' י ט מיי פ"ה מהל'
שמיטה ויוצא ה' כ.

רמב"ם דפוס ישן
עורות וכלים: וקניי זבים
זבות ויוצרות. בני שתי
תורים או שני בני יונה
שחייבים בהם אלו מחוסרי
כפרה: ושומר יאכל כנגדן.
שיוציא ממנו מה שהוא
שזה הדבר ההוא ויקנה בו
פירות מלבד פירות שביעית
ויאכלם בקדושת שביעית:
ט רבי עקיבא היה תלמיד
דרבי אליעזר והיה אומר
משמו בזה ההלכה שהוא מיקל
וכששמע אותם שהיו אומרים
משם רבו שהיה חמור בזה
ההלכה שתקם ואמר להם אל
תאמרו משמו זה שאני יכול
לפרש לכם דעת רבי אליעזר
בהלכה זו מרוב שהיה מיקל
בה וזהו ענין מה שאמר ר' א
אומר ר' אומר ר' אומר ר' א
לי לאומרו והלכה כחכמים:
לגם זה על ענין הראשון הדין
פת כותים שהיא אסורה אבל
אין לוקין אוכליה מלוקת אלא
מכת מדרות מדרבנן: ר' א
מתחשב. כלומר אם אדם
חשוב הוא והוא נכבד בעיני
עמו שמפני כבודו אפטר
לשרוף בכלל העצים מה
שאינו עצים כדי להטיב ריח
המרחץ כגון דברים שיש להם
ריח טוב והם ערבים לאכול:

נתבאר שהשביעית ניתנה לאכילה ולשמה ולסיפה, ר"ל
סיכת אדם, לא סיכת עורות וכלים: וקניי זבים
זבות ויוצרות הם שמי תורים או שני בני
יונה שחייבים בהם אלו המחוסרי כפרה. ומה
שאמר יאכל כנגדו שיצא
ממנו שזווי אותו הדבר
ויקנה בו פירות שאינם פירות
שביעית ויאכלם נקדושת
שביעית: ט ר' עקיבא הוא
תלמד ר' אליעזר. וקניל
ממנו להקל צידון זה,
וכשמע אותו אומרים שם
רבו להחמיר בזה, שיתקם
ואמר להם אל תיחטאו לו דין
זה, שאני יכול לפרש לכם
דעת ר' אליעזר צידון זה
מכיון שהוא מיקל בזה. וזה
הוא ענין אמרו ר' א אומר
ר' אומר ר' א אומר ר' א
לכם מה ר' א אומר ר' א
חזיר אמר להם שתוקו לא אומר
לכם מה ר' א אומר ר' א
שהוסקה בתבן או בקש של שביעית
מותר לרחוץ בה ואם מתחשב הוא
הרי זה לא ירחוץ:

להתעגל זה רבן שמעון בן גמליאל מתיר. [פירוש].
לשון חזוק, כדאשכחן בשלהי פ' המציה כדי
גבי לציון רעפים, מפני שגריף
למוסמן. ושמה לאחר שגריף כבשן מושחין אותו
זשמן כדי לעשות בו היסק שמי
יאחזו האור זכולו מחמת
השמן (ומתחמם) [ומתחמם]³⁸
צק [דעושין צמור היסק
שין] דפרישית צמס' כלס
(צסוף פ"ד) [פ"ה מ"א]³⁹.
קטבליא. של עור [היא. עוד]
ירושלמי (ה"ו). מי שיש לו
קלע מדמי שביעית והוא רואה
ליקח לו חלוק, הולך אלל טוני
הרגיל אללו ואומר לו תן לי צו
פיות, והוא נתן לו, והוא
אומר לו [הרי הפירות [ה]אלו
נמונין לך צממנה, והטוני
אומר [לן] הרי סלעי נמונה לך
צממנה, וחחר ולוקח לו חלוק.
והכי נמי איתא צסוף לולל
הגזול (סוטה דף מ"א), ומדקדק
מכאן דצפרי שני דרך מקח אין
דרך חילול לא: ט [עור
שסכו. צירושלמי (ה"ו) ט]
אמרין מה אמר צו ר' אליעזר,
א"ר יוסי אפילו עצמותיו של אותו האיש ישרפו, רבי
חזקיה צסם רבי אחא אמר מותר: י פת כותים. לא
אשכחן מה אמר צו ר' אליעזר⁴⁰. ושמה מממיר היה
צו [יותר מצטרף]⁴¹ חזיר [משום]⁴² דלא מעשרי⁴³
[ועצל צמיתה]⁴². ומיהו לנפשיהו מעשרי כדאיתא צצרכות
[צפרק ג' שאכלו (דף מ"א)]: יא מותר לרחוץ
[בה]. א"ע ג דמן וקש של שביעית אסור דמתן לקמן (פ"ט מ"ו): ואם מתחשב. כלומר⁴⁴ [אדם חסון] שזני
אדם למדין ממנו ויש לו להחמיר על עצמו. ובירושלמי (ה"ח) אמרין [אדם היה אדם של צורה לא ירחוץ]⁴⁵,
כדסה ר' יהושע בן לוי הוה אילי מלוד לצית גוצרין צננין מיסמי: סליק פירקא

קניי זבים וקניי זבות וקניי יולדות
מדמי שביעית ואם הביא יאכל
כנגדן אין סכין כלים בשמן של
שביעית ואם סך יאכל כנגדו:
ט עור שסכו בשמן של שביעית
ר' אליעזר אומר ידלק וחכמים
אומרים יאכל כנגדו אמרו לפני
ר"ע אומר היה ר"א עור שסכו
בשמן של שביעית ידלק אמר להם
שתוקו לא אומר לכם מה ר"א אומר
בו: י ועוד אמרו לפניו אומר היה
ר"א האוכל פת כותים כאוכל בשר
חזיר אמר להם שתוקו לא אומר
לכם מה ר"א אומר בו: יא מרחץ
שהוסקה בתבן או בקש של שביעית
מותר לרחוץ בה ואם מתחשב הוא
הרי זה לא ירחוץ:

הערות לר"ש
38 דפוס וילנא, וכ"ה ברש"ט.
39 כן נראה דצ"ל דשם כתב
דלאחר שהסיקו התנור כבשין
מדביקין בו טיט ומסיקין אותו
שנית ע"ש (דפוס וילנא).
40 בהגהות הגר"א נוסף:
ובירושלמי שם א"ר יוסי שאוסר
אפי' פתו של ע"ה (וכ"ש כותי)
כו'. חזקיה בשם ר' אחא מתיר
כו'. 41 מלאכ"ש, כ"י. ובד"י:
כבשר חזיר. 42 מלאכ"ש,
כ"י. 43 כשמוכרין לאחרים
(תו"ט). 44 דרשום חצי עיגול
קודם מלת כלומר, ועי' ב"ש
(הג' הגר"א). 45 בהג' הגר"א
תיבות "אם היה אדם של צורה
לא ירחוץ" נמחק.

בין מלכי צדק
קטיבליא, ואע"ג ש[ש]מנה² לה, אינו חושש. פי'
קטיבליא, עור. ט עור שסכו וכו' מה ר' אליעזר אומר
בו. ושאלו ומה ר' אליעזר אומר בו א"ר יוסי אפילו
עצמותיו של אותו האיש ישרפו. י ועוד אמרו לפנינו.
פי' חכמים לפני ר' עקיבא וכו'. יא מרחץ שהוסקה
בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה. אם
מתחשב הוא. פי' ואם אדם חשוב הוא, בירושלמי
פי' ואם היה אדם של צורה. ר' א ירחוץ. כלומר אדם
חשוב אפילו דברים של היתר אסורין לו.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
קטיבליא, ואע"ג ש[ש]מנה² לה, אינו חושש. פי'
קטיבליא, עור. ט עור שסכו וכו' מה ר' אליעזר אומר
בו. ושאלו ומה ר' אליעזר אומר בו א"ר יוסי אפילו
עצמותיו של אותו האיש ישרפו. י ועוד אמרו לפנינו.
פי' חכמים לפני ר' עקיבא וכו'. יא מרחץ שהוסקה
בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה. אם
מתחשב הוא. פי' ואם אדם חשוב הוא, בירושלמי
פי' ואם היה אדם של צורה. ר' א ירחוץ. כלומר אדם
חשוב אפילו דברים של היתר אסורין לו.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
קטיבליא, ואע"ג ש[ש]מנה² לה, אינו חושש. פי'
קטיבליא, עור. ט עור שסכו וכו' מה ר' אליעזר אומר
בו. ושאלו ומה ר' אליעזר אומר בו א"ר יוסי אפילו
עצמותיו של אותו האיש ישרפו. י ועוד אמרו לפנינו.
פי' חכמים לפני ר' עקיבא וכו'. יא מרחץ שהוסקה
בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה. אם
מתחשב הוא. פי' ואם אדם חשוב הוא, בירושלמי
פי' ואם היה אדם של צורה. ר' א ירחוץ. כלומר אדם
חשוב אפילו דברים של היתר אסורין לו.

ליקוטים
ח. במשנה. ואם סך יאכל
כנגדו. וכן במ"ט והכ"א יאכל
כנגדו. ק"ל דמאי מהני בזה
שאכל כנגדו הלא הפרי עצמו
לעולם אסור. [אולם מצנינו
כה"ג לר"א בעי"ז ספ"ג. ועי' ש

פירוש הרא"ש
שביעית אסור דמתן לקמן (פ"ט מ"ו) משום דכצר כלה
האיסור: ואם מתחשב. שהוא אדם חסון וצריך להסתמך
מן הכיעור שלא ילמדו ממנו להקל:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
קטיבליא, ואע"ג ש[ש]מנה² לה, אינו חושש. פי'
קטיבליא, עור. ט עור שסכו וכו' מה ר' אליעזר אומר
בו. ושאלו ומה ר' אליעזר אומר בו א"ר יוסי אפילו
עצמותיו של אותו האיש ישרפו. י ועוד אמרו לפנינו.
פי' חכמים לפני ר' עקיבא וכו'. יא מרחץ שהוסקה
בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה. אם
מתחשב הוא. פי' ואם אדם חשוב הוא, בירושלמי
פי' ואם היה אדם של צורה. ר' א ירחוץ. כלומר אדם
חשוב אפילו דברים של היתר אסורין לו.

בר"ן, ובר"ש בפ"ג דערלה מ"ז. ולכאורה החליפו ר"א וחכמים שיטתן דשם, בהא דלקמן מ"ט, ואולי דזהו כוונת ר"ע במה שאמר שחוקו כו'. ועוד כיון
שכבר כלה ונפסד איך יתפוס פדיונו, ועי' במרובה (ב"ק טט). תר"ה כל הנלקט, ולפמ"ש התיר"ט דלא הוי אלא קנסא אתי שפיר ועי' סוכה (לט). תד"ה
מעות (ובדף מ: מ:) בחוסי ד"ה אין שביעית, ועמ"ש בתרומות פ"ו מ"א (רש"י). י במשנה. אומר היה ר' אליעזר האוכל פת כותי וכו'. [ירושלמי]. א"ר
יוסה זאת אומרת שאנסתן לשאת בתו של עם הארץ. ר' חזקיה בשם ר' אחא, מתיר היה ר' אליעזר חמץ של כותים לאחר הפסח מדי [חידושי] רבי מרדכי
וחמ"ט. יא. במשנה. מרחץ. אע"ג דתנן בפ"ט (מ"ו) מאימתי נהנין כו', מכל מקום בדיעבד מותר לרחוץ [חידושי הגר"א]. מתחשב. פי' שרוחץ בשכר, והקש
התבן חשוב הבלן גם כן להוצאות המרחץ, הרי זה כו' [חידושי הגר"א]. בר"מ. ד"ה אם מתחשב. משפני כבודו כו'. וכ"כ בחבורו פ"ה ה"כ. והראב"י השיג
א"כ לא ירחץ בשום מרחץ כו'. ול"ג דליק דדוקא בזה יטעה לומר כמו דדרי בתבן של שביעית כמו כן [שרן] שאר דברים אפי' הנאכלים, שמת"כ בשאר
מרחץ [שלא הסיקו בתבן של שביעית] מאין יבואו לטעות. ודע שהרמב"ם שם כתב ברישא דאפי' בשכר מותר. והראב"ד אסור דהוי כסודרה, והכ"מ כתב
די"ל דלא נאסרה כסודרה אלא בראים לאכילה כו'. ותמוה דהרי בפ"ו ה"ב כתב הרמב"ם דלא יצבע מקלפיי שביעית בשכר מפני שזה עושה כסודרה, והרי הם
ממין הצובעים, ואפי' אסור כסודרה, והיה נראה ליישב קצת במ"ש לקמן פ"ו ה"ט"ו כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם [חלה קדושת שביעית אף
על הקליפין] ע"ש, ודוקא נקט הרמב"ם קליפים, אבל המשנה לעיל (פ"ג מ"ג) סתמה ולא יצבע בקשר שאין עושיין כסודרה כו' (רש"י).

ספר דרך אמונה

על הרמב"ם

הלכות שמיטה ויובל

מאת רשכבה"ג מרן שר התורה
הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

מהדורת שיה אמונה

עם ביאורים והערות, תשובות והוראות
משאר ספרי רבינו ומגדולי הפוסקים

נערכו על ידי חבר תלמידי חכמים בראשות בנו
הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

מכון לאגירת ספרי מדרש ופוסקים
הת"ח קניבסקי שליט"א

בני ברק • ערב שנת השמיטה ה'תשפ"ב

בחוברת זו נדפסו רק העמודים השייכים ללימוד החודשי, עם עמודי ההערות המקבילים. בכל מקום בו צוין "המשך במילואים" וכן בחלק מהמקומות בהם צוין "המשך בעמוד הבא", ניתן למצוא את ההמשך בספר "דרך אמונה" החדש, מהדורת "שיח אמונה".

מכון להאדרת ספרי מדרש רשומה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א

03-30-777-00

siach2323@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

אין להדפיס, לצלם או לאכסן ספר זה או חלק ממנו
בכל אמצעי שהוא ללא רשות מהמוציא לאור

ספר

דרך אמונה

והוא פירוש וביאור על ספר

משנה תורה סדר זרעים

אשר חיבר הנשר הגדול רבנו משה ב"ר מיימון זצ"ל

הלכות שמיטה ויובל

(כולל כל דיני שביעית, עבודה ואכילתו בקדושה, ושמיטת כספים, ודיני יובל,

שדה אחוזה, בתי ערי חומה, ערי הלויים)

עוד צירפתי בצדו כמה ענינים נחוצים ובשם ביאור ההלכה נקרא ובו מבואר כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בדרך אמונה ממקורו וטעמו וראיתו, גם מפלפל בסוגיות הגמ' השייך להלכות אלו, וגם מה שהי' לי להעיר בדברי רבותינו ז"ל ולבאר מה שצריך ביאור:

והביאור נקרא דרך אמונה לבאר כל דברי רבנו הרמב"ם ז"ל מלוקט מספרי רבותינו המפרשים ז"ל, ומביא גם דעת יתר רבותינו הראשונים ז"ל בדינים אלו וגם מראה מקומות של כל הדינים שביארו רבותינו האחרונים ז"ל ובפרט מספרי מרן בעל החזו"א זצ"ל ומסקנתו בלשון צח וקצר למען ירוץ כל קורא בו ויוכל כל אחד לחזור על הלכות זרעים בזמן קצר בעזה"י:

גם תחת הדרך אמונה פתחנו שער רחב בשם ציון ההלכה ובו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו, גם לפעמים איזה הערות קצרות אשר לא נכנסו בביאור ההלכה וקנו מקומן כאן:

אמנם מבואר בהקדמה כי ח"ו להורות הלכה למעשה מספר זה כי לא נועד הספר רק בשביל לחזור ההלכות בקיצור למען יזכרוהו, וגם למצוא כל דין בנקל היכן מקומו, אך כשנוגע למעשה צריך לעיין כל דין במקורו או לשאול למורה הוראה:

חיברתי בעזה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה

שנת תשפ"א לפ"ק
נדפס בעיה"ק בני ברק ת"ו

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

פרק חמישי

דיני הפסד

א (א) * פרות שביעית (ב) נתנו לאכילה ולשתיה (ג) ולסיכה ולהחלקת הגר

באור ההלכה

הר"ש משנץ שם וכמו שכתוב בירושלמי הערל הלכה א' גבי תרומה 'תושב ושכיר לא יאכל בו' הינו גוי שלא נקנה לישראל בעבד אלא תושב או שכיר דהינו קנוי קנין עולם או קנין שנים אבל לא מל וטבל לשם עבדות, ויש להסביר יותר למה בכהמה אם הלכה מאליה אין מונעין ממנה ובגוי מונעין ממנו, מפני שבכהמה אין הענין אלא מפני הפסד פרות שביעית ואם אין ראוי לאדם מאכילין אותו לכהמה, ובהפסד אין אסור אלא להפסיד ממש אבל אין אני חביב בשמירתה וכדאיתא בירושלמי פרק ט' הלכה א' מאליהן הן אבודין, ואמרו שם פרק ז' הלכה א' בהדא קניבא דירקא מסקין לה לאגרא והיא יבשה ומגמה וכן כתב בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י' עין שם, ולכן אם הלכה מאליה אין צריך למנעה (ולדעת מרן אסור למנעה משום דחתיב 'ולבמהתף' וגו'), אבל גוי שלמדנו מקרא לכם ולא לאחרים ואין הטעם משום הפסד אלא שהתורה הפקירה פרות שביעית כדי שיהא לכלם לאכלה וכמו שכתוב 'ואכלו אבינו עמך' ולא בשביל גוים (ונהי דההפקר הפקר לכלם כדמשמע לשון 'ונטשתה' שלא יהא לך שום בעלות, מכל מקום יש אסור שגוי יאכלנה), ולכן יש למנע הגוי מלאכלה כיון שהתורה אמרה בהדיא לכם ולא לגוים וכו', אמנם בפרק ה' סעיף קטן צ"ט הבאנו בשם מרן שגם בגוי האסור משום הפסד⁵³⁴:

* פרות שביעית נתנו לאכילה. עין בדרך אמונה שהבאנו דעת מרן שאין מצוה באכילת פרות שביעית (ולא במגלת אסתר בדעת רמב"ן) וכנות הרמב"ן רק שהוא לאו הבא מכלל עשה שלא יעשה סחורה⁵³⁵ וכן פונת הרשב"ץ בספר זהר הרקיע מצות עשה ס"ז שעל הפסד עובר בעשה, ולכן הפסיד פרות שביעית לוקה מפת מרדות מדרבנן שעבר על העשה עין שם, ועין שם שדעתו דגם בתרומה ומעשר שני אין חייב לאכלם אלא שאם אכלם מקיים מצוה שהרי מבכרים עליה, ונראה דגבי שביעית אפלו אם אוכלם אין מקיים מצוה שהרי לא מצינו ברכה באכילת פרות שביעית כמו שמצינו באכילת תרומה ומעשר שני וביומא ע"ד ב' ולא אביא

דרך אמונה

א (א) פרות שביעית. (6) וכן ירקות⁵³⁶, דכל מה שגדל בשביעית⁵³⁷ יש בו קדשת שביעית⁵³⁸ (3) ואפלו אם גדל על ידי כשפים⁵³⁹, (4) ואם השרישו מעצמן⁵⁴⁰ דינן לענין שביעית כדינן לענין מעשר בפרק א' ממעשר הלכה י"א⁵⁴¹. (7) אין פרות קדושין בקדשת שביעית אלא המיוחדים למאכל אדם או למאכל בהמה⁵⁴² או לצביעת אדם (8) כגון קלפי אגוזים וקלפי רמזנים⁵⁴³ או לעשות מטטאות⁵⁴⁴ (וכל אלו אסורין בהסקה), אבל המיוחד להסקה או לצביעת בהמה אין קדשת שביעית חל עליהן⁵⁴⁵ ואפלו לקטן לדבר הקדוש, ודבר המיוחד למשרה או לכבוסה יתבאר לקמן בהלכה י' בעזר השם, ודבר המיוחד לדבר הקדוש ולדבר שאין קדוש הולכין אחר מחשבת לקיטה כדלקמן הלכה י"א, ואם נלקט סתם צ"ע ואפשר שקדוש מספק ואפשר דאזלינן בתר תשמישו. (1) ודוקא בגדולי קרקע נוהג קדשת שביעית⁵⁴⁶ ולא בעפר אף שראוי לצביעה, וכן בגפרית אין נוהג שאינו גדולי קרקע, ולענין מיני בשמים יתבאר בפרק ז' הלכה י"ט בעזר השם יתברך: (2) נתנו לאכילה. דחתיב 'לכם לאכלה' ושתיה בכלל אכילה⁵⁴⁷ וסיכה בכלל שתיה⁵⁴⁸. (1) יש אומרים שיש מצוה באכילת פרות שביעית⁵⁴⁹ אבל (6) דעת החזון איש שאין מצוה⁵⁵⁰ לאכלן⁵⁵¹ ואין חייב לבקש להן אוכלין ואין אסור להניחן שירקבו מעצמן, (7) ואסור לאכלן אכילה גסה שאין נהנה כלל דהוי הפסד: (8) ולסיכה ולהחלקת הגר וצביעה. ודוקא דברים שעומדים לקף אף שראויין גם למאכל אדם וכמו שיבאר רבנו לקמן:

את התרומה (ובתורת כהנים אחריו וכן בירושלמי ריש פרק יום הכפורים גרסינן את התרומה ומעשר שני) שהיא בקום אכל ולא קאמר שביעית, ובפסחים ע"ב ב' ויבמות ל"ד א' מבאר דאוכל תרומה מקרי טועה בדבר מצוה (אלא דדנו אם בכל טועה בדבר מצוה בעי זמנו בהול או לא) ופטור אם אכל באסור, ואלו באוכל פרות שביעית לא מצינו דמקרי טועה בדבר מצוה, ואף שראיות אלו אינן מקריחות מכל מקום מפשטות הדברים נראה שאין באכילת פרות שביעית שום מצוה, והחלוק נראה דבמעשר שני כתיב 'ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך' וגו' ובתרומה כתיב 'עבדת מתנה אתן את בהנתכם' וקאי על אכילת תרומה כמבאר בפסחים ע"ג א' הרי

ציון ההלכה

(6) ומה שכתב רש"י בעבודה זרה י"ד א' דבקשואין ודלועין אין בהן קדשת שביעית, כבר תמהו על זה⁵³⁶ בתוספות ובכל הראשונים ובתוספות ר"ד עבודה זרה ס"ב א' ועין במאירי עבודה זרה י"ד א' שדושה לתרץ שיטת רש"י: (3) תוספתא מעשרות פרק ג' הלכה ח' המטילא ועין עבודה זרה ל"ח ב': (2) תוספתא מעשרות פרק ג' הלכה י', ועין בירושלמי שם פרק ח' הלכה א' לענין ספיחין⁵³⁷: (7) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ז': (8) תוספתא שביעית פרק ז' הלכה ב': (1) וראים מצוה קני"ח וסמ"ג מצות עשה קמ"ז וכן מבאר בשבת צ' א' נדה ס"ב א' עבודה זרה י"ד א' עין שם בתוספות: (1) (מגלת אסתר בדעת הרמב"ן⁵³⁴): (2) שביעית סימן י"ד סעיף קטן י': (3) תורת הארץ פרק ח' אות מ"ו:

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[בה"ל ד"ה כדי]

הכאנו בשם מרן שגם בגוי האסור משום הפסד⁵³⁴.

534) וראה עוד מה שכתבנו בביאורים לבה"ל לעיל (הכ"ד ד"ה מ"ע להשמיט) אם יש לגוי זכות לקחת פירות שביעית, ואם הם הפקר אף עבורו.

[דר"א ס"ק א]

וכן ירקת¹, דכל מה שגדל בשביעית² יש בו קדשת שביעית³ ואפלו אם גדל על ידי כשפים⁴, ואם השרישו מעצמן⁵ וכו', בפרק א' ממעשר הלכה י"א⁶ או למאכל בהמה⁷ וכו', או לעשות מטאטאות⁸ וכו', אין קדשת שביעית חל עליהן⁹ וכו', ודוקא בגדולי קרקע נוהג קדשת שביעית¹⁰.

1) כמבואר ברמב"ם לעיל (פ"ד הי"ב).

ומיני ירקות עלים ועשבים, שרוב האנשים אינם רגילים לאוכלם, אלא שישנם הרבה שאוכלים אותם מצד שעל פי דרכי הטבע הריהם בריאים לגוף, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"א ס"ע), שיתכן שאין בהם קדושת שביעית.

2) והזמן שבו חלה קדושת השביעית על הפירות, כתב החזו"א (סי' יט ס"ק כא-כב) שהוא מיד כשהם נקראים פרי [ראה שיעורו, במשנה (שביעית פ"ד מ"ג), הובא ברמב"ם להלן (ה"ח)], וכן הוכיח הקהלות יעקב (שביעית סי' יא אות א) מדברי הר"ש (שביעית פ"ט מ"א). מאידך, המלאכת שלמה (מעשרות פ"ה מ"ג) והמקדש דוד (זרעים סי' ס"ק א ד"ה והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל) כתבו, שהיא חלה רק כשיגיעו הפירות לעונת המעשרות [ראה שיעורו, במשנה (מעשרות פ"א מ"ב-ג)]. וראה עוד בנדון זה בדברינו להלן (דר"א ס"ק קז).

3) ודבש דבורים, שנעשה ממציצת עצי פרי שיש בהם קדושת שביעית [או מעצי ריח, לדעות שסברו שיש בהם קדושת שביעית, ראה דר"א לקמן (פ"ז ס"ק קכז, ובציה"ל שם ס"ק רכב)], כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין בו קדושת שביעית, כיון שנשתנה בגופן של הדבורים [וציין לקהלות יעקב (בכורות סי' ה)].

4) וכגון המובא בגמ' (עבודה זרה לח, ב, צוין בציה"ל ס"ק ב), שהיו שורים זרע כרפס זרע פשתן זרע תלתן יחדיו במים פושרים, וכשהתחילו לצמוח הדביקו אותם באדמה ששרו אותה במים שהונחו בכלים חדשים, והם היו ממהרים לבלבב ע"י כשפים.

ופירות שגדלו בנס [וכגון פרי עץ חרוב שגדל לרשב"י במערה (ראה שבת לג, ב)], כתב בה"ל (פ"י ממעשר שני ה"ו ד"ה העולה), שמסתמא לא חל עליהם קדושת שביעית, וביאר רבינו (מכתבים, כת"י), ששונה הדבר לגבי מה שגדל על ידי כשפים, שהוא ענין של מצואות.

5) וכגון בצלים, שכשמונחים יחד, דרכם להתחבר יחד ולהשתרש קצת בגג אפילו כשאין שם עפר, ראה דר"א (פ"א ממעשר ס"ק עה).

6) שם כתב, שבצלים שהשרישו מעצמם בלא עפר, אפילו בקרקע העליה, הריהם פטורים ממעשרות, ואם נפלה עליהם מפולת והם מכוסים בעפר והעלים מגולים [כדרך זריעה (דר"א שם ס"ק עח)], הריהם כנטועים בשדה, וחייבים במעשרות. וכתב

הדר"א שם (ס"ק עט), שזהו דוקא כשהניחם בסתם, אבל אם טמנם על דעת שלא ישרישו, אפילו נשרשו בקרקע השדה, הריהם פטורים ממעשר ושביעית, וראה שם פרטי הדין [וראה עוד שם, שלדעת הגר"א (יו"ד סי' רצד ס"ק סג), גם אם נפלה מפולת על בצלים שנשרשו מעצמם בקרקע העליה, הריהם פטורים ממעשרות].

ועץ מים, היינו צמח שגדל כולו בתוך מי הים, כתב רבינו (מכתבים, כת"י), שאם הים בארץ ישראל, יש בצמח קדושת שביעית.

ולענין קדושת שביעית בפירות שגדלו בעפר שבספינה, או בעציץ נקוב, ראה רמב"ם (פ"א מתרומות הלכה כג-כ הנה), ובפרטי הדין שנתבאר בדר"א שם.

7) ומאכל דגים, הסתפק הגר"צ אבא שאול (אור לציון פ"ב תשובה יג) האם נוהג בו קדושת שביעית, משום שמאחר שהמקור לקדושת שביעית במאכל בהמה פירש רש"י (שבת סח, א ד"ה שביעית) שהוא ממה שכתוב (ויקרא כה, ז) 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל', א"כ יתכן שדוקא במאכל המצוי בארצך נוהג קדושת שביעית כמדובר בכתוב, אבל לא במאכל דגים, ונשאר בצ"ע.

8) ולענין קדושת שביעית בלולב, מצד שעומד לטאטאות בו את הבית, ראה בדר"א לקמן (פ"ח ס"ק פו), ובבה"ל שם (ה"א ד"ה הלוקח), שנחלקו הראשונים בדבר.

9) וזרעוני גינה שאינם נאכלים לא לאדם ולא לבהמה, ועומדים לזריעה, כתב בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק יז), שאין בהם קדושת שביעית.

10) ו'כמהין ופטירות' שאינם יונקים מהקרקע, הסיק בבה"ל לעיל (פ"ד ה"ג ד"ה כנון), שאין נוהג בהם קדושת שביעית.

[דר"א ס"ק ב]

ושתיה בכלל אכילה¹¹ וסיכה בכלל שתיה¹² וכו', שיש מצוה באכילת פירות שביעית¹³ אכל דעת החזו"ן איש שאין מצוה¹⁴ לאכילתו¹⁵.

11) ונלמד (יומא עו, א) ממה שכתוב (דברים יד, כו) 'ונתתה הכסף בכל אשר תאוו תאוו נפשך בבקר ובצאן ובבין ובשכר וגו', ואכלת שם' וגו', וקראו הכתוב ל'שכר' שהוא משקה, בלשון אכילה.

12) טעם זה של היתר סיכה בפירות שביעית, משום שנחשב כשתיה [וראה גם לקמן (פ"ו ס"ק פו)], כתב הר"ש (דמאי פ"א סוף מ"ד, וכן כתב הר"מ פ"א מתרומות ה"א, לענין תרומה), שהוא כמו שאמרו (שבת פו, א) לענין יום הכפורים, זכר לדבר ש'סיכה' כשתיה, שנאמר (תהלים קט, יח) 'ותבא כמים בקרבנו וכשמנו בעצמותינו' [הקיש סיכה לשתיה (רש"י שם ד"ה כמים)], וכן ביאר הקרית ספר (על הר"מ פ"ה משמיטה ויובל) את דברי הר"מ (כאן).

טעם נוסף להתיר סיכה בפירות שביעית, כתב רבינו (גליון דר"א), משום שהם ניתנו לכל דבר שהנאתו וביעורו שוה, וטעם זה כתב רש"י (סוכה מ, א ד"ה שהנאתו), שמפני שהותרו גם שאר צרכי האדם לבד מאכילה ושתיה, כל שהנאתן וביעורן שוה, וכגון הדלקת הנר, לפיכך הותרה גם סיכה (וטעם זה נצרך לפי מה

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק ד']

וְצִבְיָעָה וְהִדְלָקֶת הַגֵּר הַנֶּאֱמָר וּבַעֲוֹן שְׁוֹהָה⁽²⁰⁾.

וואזנר (שבט הלוי ח"י סי' קצח לפ"ה ה"ג), שמותר לסוחטם, שלא נאסר הדבר אלא לגבי פירות ביתיים שעומדים לאכילה [וכן כתב שם לענין פרדסי פירות שנוטעים לצורך ריסוקם, ושדות תבואה שזורעים לצורך עשיית שכר וי"ש מהם].

25 ובזמננו שמצויים חנויות למכירת מיץ טבעי, שדרכן לסחוט את רוב מיני הפירות וירקות, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ב ס"כ), שכך הוא הדרך, ומותר לסוחטן. וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צג), שבמקומות שהדרך תמיד לעשות מיץ גזר או מיץ תפוחים, מותר לעשותם בשביעית.

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רס ד"ה מיץ גזר), שקשה להתיר עשיית מיץ גזר [אפילו בזמננו], כיון שרוב השימוש הוא לאכילה, ועוד, שהחזו"א התיר לסחוט תפוזים רק בצירוף הטעם הנוסף שמערה את גוף הפרי לכוס [כנ"ל בדברינו]. והוסיף (שם עמ' רסא ד"ה אסור), שאסור גם לקנות מיץ גזר [בהבלעה] ממי שעבר וסחט את הגזר, משום שאסור לסייע לעוברי עבירה.

26 ובאופן שהמיץ שמעורב עם הרסק מפריע להכנת המאכל, דעת הגר"ש אלישיב (משפטי ארץ פכ"ב הע' 26) שמוותר להפרידו, וכמו שמוותר לנפות קמח ולקנב את הירק [כמבואר בדר"א להלן (ס"ק יג ו-יח)].

27 וטעם הדבר ביאר החזו"א (סי' כה ס"ק לב סוף ד"ה ויש לעי'), שפרי המיועד לצביעה, משקה היוצא ממנו הוא עיקר הפרי כלפי ענין הצביעה.

[דר"א ס"ק ו']

מִתֵּר לְתֵן הַשְּׂמֶן לְתוֹךְ אֶכֶל אוּ מִשְׁקָה וְלִשְׁתוֹתוֹ⁽²⁸⁾.

28 וכן לטגן בשמן של שביעית, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פא) שמוותר, ואף על פי שחלק מהשמן מתאדה, כיון שכך הוא דרך שימוש, וכמו שמוותר לבשל פירות שביעית ואף על פי שמתאדה חלק מהאוכל [ראה גם להלן (ס"ק יב), בשם הגר"נ קרליץ].

ואולם לטגן סופגניות בשמן של שביעית, דעתו (שם) שלכתחילה יש להחמיר בדבר, כיון שהרבה מהשמן הולך לאיבוד, ואולם במקום הצורך יש להקל. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רג ד"ה אמנם, עמודי ארץ פ"ד הע' 42), שיש לדון לאסור לטגן בשמן עמוק באופן שישאר שמן שאינו ראוי לאכילה ולהדלקה, מפני שנחשב הדבר כהפסד, שאף על פי ששמן עומד גם לטיגון, מ"מ כיון שחלקו יסאר ויפסד מאכילה, אסור.

[ציה"ל ס"ק יד']

וּבִסְפָר הַשְּׂבִיעִית מֵרִ"ז שֶׁפִּירָא ז"ל אוֹת ט'⁽²⁹⁾, וְעֵינָן בְּסִפְרָא אֲרָחוֹת רִבְנֵנוּ חֲלָק ב' עֲמוּד שִׁמְרֵנוּ⁽³⁰⁾ שְׁמֵרְנוּ הַתֵּיר לַעֲשׂוֹת מִיֵּן רְמוֹן⁽³¹⁾.

29 ראה בספר קיצור דיני שביעית (הוראות והנהגות מן החזו"א אות יב), שהעיד רבינו ששמע החזו"א התיר לעשות מיץ גזר, ונשאר בצ"ע ממה שנדפס בשמו בסדר השביעית (כמצוין כאן) לאסור, ולכן צידד, שכנראה התיר רק לרסק גזר, ראה ציה"ל להלן (ס"ק כד).

30 ובמהדורה החדשה הוא בח"ג עמ' רצו.

[דר"א ס"ק ה']

הַפְּרוֹת הַעוֹמְדִים לְסַחֲטָהּ כְּגוֹן תְּפוּז⁽²¹⁾ אֲשֶׁכְּלִיּוֹת וְלִמּוֹן⁽²²⁾ מִתֵּר לְסוּחֲטָן⁽²³⁾.

21 טעם נוסף להיתר סחיטת התפוז, כתב החזו"א (סי' כה ס"ק לב ד"ה מן, הובא בדר"א פ"א מתרומות ס"ק כח), שכיון שמערים את כל בשר התפוז לתוך הכוס ולא נותר אלא פסולתו, נחשב הדבר כריסוק, ולדעת רוב הפוסקים מותר לרסק אפילו לגמרי [כמובא בדר"א להלן (ס"ק יח)].

ומ"מ לסחוט במסחטה רגילה, דעת הגר"נ קרליץ (עמודי ארץ פ"ד סט"ז והע' 20), שמוותר, אף על פי שהיא מעכבת חלק מבשר הפרי מלהתערב עם המיץ, כיון שעל כל פנים חלק מבשר הפרי מתערב במיץ.

ולסנון את מיץ התפוז מבשר הפרי שבו, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ב סכ"א), שאם כוונתו כדי שהמיץ יהיה מסונן, מותר, כיון שע"י כן משביח את טעם המיץ, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רמח סוף אות ה), שאסור לסנון את המיץ מבשרו.

22 היתר סחיטת 'לימון', כתב החזו"א (סי' כה ס"ק לב ד"ה ולימון, הובא בדר"א פ"א מתרומות ס"ק כח) שהוא פשוט יותר משאר פירות, כיון שאין הדרך לאכול את כולו, ולעולם המיץ שלו הוא העיקר. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רס ד"ה וגראה), לענין 'אשכוליות', שכיון שיש בהן מרירות, הריהן יותר עומדות למשקה.

ורבינו השיב (מכתב לגר"ד לנדו, כת"י), שמוותר לסחוט בשביעית את הלימון לתוך הסוכר [כגון בשבת, ראה חזו"א (או"ח סי' נז ס"ק ז)]. כיון שהדרך לעשות כן.

23 וכן להוסיף מים למיץ הנסחט, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ב ס"ט) שאם אינו פוגם את הטעם מותר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רמח אות ה) שמוותר, כל שנשאר טעם בשר הפרי.

[דר"א ס"ק ו']

אֲסוּר לְסוּחֲטָן⁽²⁴⁾, וְאֵינָן לְסַחֲטָה מִיֵּן מִגְדָּר מִרְסָק⁽²⁵⁾ אֶף שְׁאוּכְלִין אֶת הַרְסָק הַנִּשְׁאָר⁽²⁶⁾, וּפְרִי שְׁעוֹמֵד לְצִבְיָעָה מִתֵּר לְסוּחֲטוֹ לְצִבְיָעָה⁽²⁷⁾.

24 וסחיטת 'קלמנטינה', דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רס ד"ה ולענין סחיטת קלמנטינות) שכיון שרוב שימוש הפרי הוא לאכילה, קשה להקל לסוחטו.

ובזמננו שנוטעים הרבה פרדסים של פירות שלא לצורך אכילה כלל, אלא לצורך עשיית משקה מהם, כתב הגר"ש

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

קז

* וְלִצְבִיעָהּ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ תִּהְיֶה (ד) אַף לְהַדְלִיקָתָהּ נִרְ וְלִצְבִיעָהּ בַּה צְבִיעַ: ב לְאֲכִילָהּ וְלִשְׂתִּיָּה בִּיצֵר. (ה) לְאֹכֵל דָּבָר (ו) שְׁדַרְבּוּ לְאֹכֵל. (ז) * וְלִשְׂתִּיָּה דָּבָר שְׁדַרְבּוּ לְשְׂתִיָּהּ.

דְּרֵךְ אֱמוּנָה

בְּאוֹר הַהֲלָכָה

התורה קראה עבודה, אבל בפרות שביעית לא כתיב אלא 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' הינו שהתורה צותה להפקיר כדי שיהא לכלם לאכל וכמו שכתוב 'ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה' אבל לא כתיב ואכלת אלא מדכתיב 'לאכלה' דרשינן שלא יפסיד ולא יעשה סחורה, אולם כשהגיע זמן הבעור אפשר שיש מצוה לאכלה והוא בכלל מצות בעור דדרשינן כלה לבהמתך מן הבית, אבל יתכן שאם ישארינה עד אחר הזמן וישרפנה מקום גם כן מצות בעור וצ"ע, ועין נ"י"ה בפרק קמא דפסחים שהאוכל חמץ בערב פסח מקיים מצות בעור חמץ, ועין לעיל פרק י"א מתרומות הלכה י"ח בבאור ההלכה שכתבנו דטעם רבנו שכתב דוקא מי שאין לו חלין להדליק נר חגכה מדליק שמן שרפה אבל אם יש לו אחר אסור הוא משום דאין עושין מצוות חבילות (ומה שהקשה בספר עין הרועים בשם ספר תוספות דרבנן למה באין לו מתר ולא חישינן לחבילות, לא הכנתי דהא בפסחים ק"ב ב' מבאר דבאין לו לא חישינן לחבילות), ולפי זה יש לענין למה בוכחים ע"ה ב' אמרינן דאין לוקחין בדמי שביעית תרומה משום שמביא לבית הפסול ורבי שמעון מתיר עין שם, ולמה אין אסור משום שאין עושין מצוות חבילות³³ ושם מנה שאין מצוה לאכל פרות שביעית, אבל באמת זה אינו, דאם כן תקשי נמי מה שאמרו שם ע"ו א' אין לוקחין תרומה בכסף מעשר שני מפני שממעט באכילתה ורבי שמעון מתיר, ולמה אין אסור משום מצוות חבילות והרי יש שם מצוה כג"ל, ואולי בין שאינה מצוה חיובית כמו שכתב בחזון איש כג"ל לא שך בזה מצוות חבילות וצ"ע: * וְלִצְבִיעָהּ. ראיתי במלאכת שלמה פרק ח' דשביעית משנה ב' בשם הר"ר משה פיונטי שהקשה למה לא קתני במשנה שם שהשביעית נתנה לצביעה, ותני דלא חשיב התם אלא דבר שיש בו חלוק כדתנן שם לאכל דבר שדרכו לאכל ולסוד דבר שדרכו לסוד אבל לענין צביעה בכל ענין שהוא לאדם מתר, ולא הכנתי דגם גבי צביעה כתב רבנו בסמוך הלכה ט' דדוקא דברים שדרכו

(ד) אף שהדלקת הנר. אבל לא לשאר דברים, (י) ולא נתנו לזריעה ולכן אם עקר ירק אסור לחזור ולזרועו בשמינית וגם משום אסור ספיחין אסור לזרע, ומכל מקום בדיעבד אם זרעו לא נאסרו הגדולין בשמינית וכנ"ל פרק ד' הלכה ו'. (כ) והא דמברין צביעה והדלקת הנר טפי משאר דברים משום דכתיב 'לכם לאכלה' ודרשינן לכם לכל צרכיכם אבל דומיא דלאכלה שהנאתן ובעורן שיהו וצביעה והדלקת הנר הנאתן ובעורן שיהו²⁰: ב (ח) שְׁדַרְבּוּ דָּבָר שְׁדַרְבּוּ שְׂאֵבֵי. (י) אבל לא יהפך את האכל למשקה כגון לסחט את הפרות (יא) וכן מאכל בהמה אסור לסחט חוץ מזיתים וענבים שדרפן בכר, (יג) וכן כל הפרות העומדים לסחיטה כגון תפוז²¹ אשכליות ולימון²² מתר לסוחטן²³ [אף בשר הפרי הנסחט אסור להשליכו אלא מניחו בפח מיוחד עד שיירקב], ואין צריך שרוב העולם ינהג כן אלא דמספיק שבמקום שלו נוהגין לסוחטו אם הוא באפן שאם היה כל העולם נמצא בתנאי מקום זה היו גם כן סוחטין, ואפשר שאין צריך רב תשמישו אלא אם רב בני אדם ינחא להו במשקה כמו בפרי מקרי עומד לסחיטה וצ"ע. אבל פרות שאין עומדין לסחיטה אסור לסוחטן²⁴, ואין לסחט מין מגזר מרסק²⁵ אף שאוכלין את הרסק הנשאר²⁶, ופרי שעומד לצביעה מתר לסוחטו לצביעה²⁷: (ו) שְׁדַרְבּוּ שְׂאֵבֵי. (ט) אבל דבר שאין דרכו לאכל כגון שמן בפני עצמו אסור לאכל ולשתות, אבל מתר לתן השמן לתוף אבל או משקה ולשתות²⁸: (ז) וְלִשְׂתִיָּה דָּבָר שְׁדַרְבּוּ לְשְׂתִיָּהּ. (ח) ואין צריך לשתות השמן על ידי

ציון ההלכה

(י) חזון איש שם סימן ט' סעיף קטן ד': (יא) רש"י סכה מ' א': (יב) כן כתב רבנו בפרק י"א מתרומות הלכה ב' ופרק ג' ממעשר שני הלכה י"א: (יג) ירושלמי שביעית פרק ז' הלכה א' עין שם בבאור הגר"א: (יד) חזון איש שביעית סימן כ"ה סעיף קטן ל"ב, ובסדר השביעית מר"ו שפירא ז"ל אות ט'²⁹, ועין בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שמ"ו³⁰ שמרן התיר לצשות מין רמון³¹: (טו) בארנו בפרק י"א מתרומות הלכה א'³²: (טז) ירושלמי פרק

ח' הלכה ב' ומוקב בפאת השלחן ועין חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י':

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

(ח) בדין תרומה ומעשר שני: ג (ט) * ולא ישנה פרות מבריתן (י) בדרך שאינו משנה

באור ההלכה

להקריש משקה, דהא תנן ריש פרק ב' דטהרות דהמקריש משקה נהפך לאכל ואם כן משנה מבריתו, ולפי טעם זה בשמן ודבש מתר שהרי נשאר שם משקה עליו כמו שפסק רבנו בריש פרק ט' מטמאת אכלין אבל בינו ושאר משקין אסור, אך יש לעיין בדיומא ע"ו א' קאמר מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר 'ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך' תירוש חמרא הוא וקא קרי לה אכילה, והקשו התוספות מאי קושיא דלמא בינו קרוש הבא משניר וכן הקשה בריטב"א ובתוספות הר"א"ש שבעות כ"ג א', ואם נימא דזה מקרי שניו ואסור לעשותו מאי קשיא אטו קרא מירי בעבד אסורא (ורין מעשר שני בדין שביעית כמו שכתב רבנו⁴⁴), ודוחק לומר דמירי שקרשו ואחר כך עשהו מעשר שני, דזה מסתמא מתר דלשון הפסוק מעשר תירושך משמע שהפרישו מעשר בעורו תירוש, וגם מצותו להפריש משישלה בחביות כמו שכתב רבנו בפרק ג' ממעשר הלכה י"ד ואסור להשהות טבל כמו שאמרו בנדרים פ"ה א', ולמה נוקי קרא בשעבר ועשה שלא בדין (והקרישה אינה גמר מלאכה אלא כמו בשול ואפיה אבל גמר מלאכה הוא השליה בחביות כמו שכתב החרדים בפרק ו' בשם הבית יוסף וכן כתבו כמה אחרונים הבאנו

דרך אמונה

אניגרון שהוא מי סלק ולא במים של שאר שלקות⁴⁵) ולא יין בשמרים⁴⁶, (י) ואסור לגמות מים בעלי קולקסיא שהוא מאכל בהמה שמפסידו על ידי זה ממאכל בהמה, (יט) ויש אומרים שאסור להפך משקה לאכל ולכן אין להקריש משקה וצ"ע⁴⁷, ונראה שבדברים שדרפן בכך תמיד בודאי מתר וכמו לעשות מאכל משקה וכנ"ל: (ח) בדין תרומה. בפרק י"א מתרומות, ומעשר שני בפרק ג' ממעשר שני הלכה י"א: ג (ט) ולא ישנה פרות מבריתן⁴⁸. בדרך שאין דרכו לשנות כדמפרש ואזיל, והטעם דמקרי הפסדו⁴⁹ (ט) וכתוב לאכלה ולא להפסדו: (י) בדרך שאינו משנה בתרומה. כמבאר בפרק י"א מתרומות הלכה ב', ומעשר שני מבאר בפרק ג' ממעשר שני הלכה י"א. (ט) ופרות שרגילין לרסקם מתר לרסקם⁴¹ כגון בנות עגבניות תפוחי אדמה גזר סלק תפוחי עץ⁴²:

בבאור ההלכה פרק ג' ממעשר הלכה ח' ועין שם שבארנו זה), אך לפי מה שכתבנו בפנים דברך שדרכו בכך מתר, יש לומר דבשניר היו רגילים בכך וגם שאר העולם אם היה להם כל כך הרבה יין וכל כך הרבה שלג שקל לקרשו היו גם הם קורשים ולכן מתר, ומכל מקום יש לעיין מנא ליה להתוספות שהיה כן כדי להקשות ואם כן משמע שאין אסור כלל להקריש משקה, ויש לומר דאין ראיה ממה שאסור לעשות אכל משקה דשם מפסידו דעצה בעלמא הוא אבל לעשות המשקה אכל יש לומר דמשביחו ויעלוני קא מעלי לה ומתר וכמו שאמר רבי יהודה במשנה פרק ב' דתרומות דמבשלין יין של תרומה מפני שהוא משביחו, ואפילו רבנן דפליגי לא פליגי אלא משום שממעטו אבל משום משנה מבריתו לא חיש מפני שמשביחו, ומשמע דבאפן שמשביחו אין לחוש למשנה מבריתו וצ"ע. ויש לעיין אם מתר לטחט פרות שאין דרכן בסחיטה לתוך אכל, דלענין שבת קימא לן דמשקה הבא לאכל אכל הוא⁵⁵ ואם כן אין זה משנה מבריתו, ונראה דכאן אסור דהרי כאן האסור משום הפסד ומה בכך שמשביח האכל השני על כל פנים אכל זה של שביעית הוא מפסיד, מה שאין כן בשבת דמיא דדש בעינין שמשנהו לשם אחר מה שאין כן כששניהם אכל: * ולא ישנה פרות כו'. בתוספתא דשביעית פרק ד' הלכה י' בראשונה היו אומרים אין כובשין ואין מיבשין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ, אין מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שהיו מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ, כן הוא הגרסא לפנינו ועל פי זה כתב מרן בחזון איש (הבאנו בדרך אמונה) דמירי בכובש הרבה דכל דעביד לאוצר הוי כסחורה, אמנם בגרסת אור הגנוז שם (והביאו מרן שם) הגיה רבותינו התירו שהיו כובשין ומיבשין ומביאין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ, וכן גרסת כפתור ופרח בפרק מ"ו ומשמע דנקט כן להלכה, ובתורת כהנים בהר סוף פרשה א' איתא ושאר כל פרות האילן אי אתר רשאי לכבש מהן ולשלק מהן וכן גרסת הר"ב"ד שם, והר"ש משאנץ שם גריס אי אתר רשאי אלא לכבש מהן כו' דאין דרך שאר הפרות לאכלן בפניהן ובטלה דעתו והרי הוא מפסידו, ונראה דתכתב אלא טעות סופר הוא וצריך לומר אי אתר רשאי לכבש כו', והטעם נראה משום דפרות האילן אין דרכן לכבש והוי כשליקה דמשנה ממנהגו ומקרי פסידא, ולפי זה רבותינו שהתירו סבירא להו דאורחא הוא ואין זה שנוי, ואולי בזמנם התחילו לכבש והוי אורחא ולכן השמיטו רבנו, מהיו דינא דמרן הוא אמת שאם כובש לאוצר הוי כסחורה ולא התירו אלא לכבש בשביל לאכל לאלתר, וגם בזמן שאסרו משמע בתורת כהנים דהוא דוקא בפרות האילן, וגם ראיה ממה שכתב רבנו בפרק י"א מתרומות הלכה ד' אין כובשין בעלים של תרומה בחמץ של תרומה מפני שמפסידו החמץ משמע דבחמץ של חליו מתר, והרי דין תרומה בדין שביעית לענין לשנות מבריתו כמו שכתב רבנו כאן, אלא דירקות שדרפן בכבישה מתר (עין נדרים ג"א ב' מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק), אך יש לומר דבתרומה האסור

ציון ההלכה

(יז) ירושלמי פרק ב' הלכה ז': (יח) ערוך השלחן, ושמעתי בשם מו"ח שליט"א שמקל בזה⁴⁴: (ט) ר"ש פרק ח' משנה ב', ויש לזהר כשמכדיל ביין של שביעית שלא לשפך מהן לאבוד⁴⁵ ולא לתת מהם לתוך עיניו ולא לתוך הכיסים ולא לכבות בהן הגר של הבדלה, וכן במילה שלא למצין ביין של שביעית⁴⁵ דכל זה הוי הפסד⁴⁶, וכן בליל הסדר אין לשפך המכות ביין שביעית⁴⁷, ולפי שאין לשנות המנהג⁴⁸ אין לקח לכוס השני יין של שביעית⁴⁹ וכתב במשפטי ארץ⁵⁰ בשם מו"ח שליט"א שאין למשח המכות בשמן שביעית שהמשיחה הוא רק שלא ידבק המאכל⁵¹ דהוי מפסידו את השמן: (כ) סדר השביעית שהודיס ר"ז שפירא ו"ל אות ט', ובענין לעשות ספירט מענבים של שביעית ירתייה בכתב יד מאאמור"י וללה"ה שהאריך בזה⁵² ודעתו נוטה לאסור מפמה טעמים וכן משמע בחזון איש שהבאנו בדרך אמונה לקמן סיפוי קטן פ"ה⁵³:

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק ז']

וְלֹא בְמִים שֶׁל שְׁאָר שְׁלֻקוֹת⁽³⁵⁾ וְלֹא יֵין בְּשִׁמְרִים⁽³⁶⁾ וְכוּ', וְלֶכֶן אֵין לְהִקְרִישׁ מִשְׁקָה וְצִ'ע'⁽³⁷⁾.

35 ובביאורו לירושלמי (שביעית פ"ח ה"ב) ביאר רבינו, שהכוונה לשמן שנפגם טעמו ואינו ראוי לשתיה, שאין צריך לתקנו על ידי עירוב מי סלק או מי שאר שלקות. ובשערי אמונה (פ"ח מ"ב ד"ה אין מחייבין) פירש, שאין מחייבים את האדם לשתות את המים של הסילקא, שאין דרך בני אדם לאכול כל כך, אלא משליך את המים או נותנם לבהמה.

36 ובביאורו לירושלמי ביאר רבינו (שם, וכעין זה בשערי אמונה שם), שהכוונה שאין צריך לשתות את היין עם שמריו, אלא שותה את היין ומניח את השמרים להיפסד.

37 וכן הסתפק המשנה ראשונה (תרומות פ"א מ"א ד"ה מפני) בדבר, הובא בדברינו להלן (ס"ק יג).

ולהקריש נוזלים כדי לשמור על הטריות ולאחר מכן להפשיין ולשתות, כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"י סי' קצח לפ"ה ה"ג) שבדאי מותר, מפני שהאכילה בשינוי היא האיסור, ולא עשיית פעולת השינוי.

[דר"א ס"ק ט']

וְלֹא יִשְׁנֶה פְּרוֹת מְבֻרְתָּן⁽³⁸⁾ וְכוּ', וְהֵטַעַם דְּמִקְרֵי הֶפְסֵד⁽³⁹⁾ וְקָתִיב לְאֶכְלָהּ וְלֹא לְהֶפְסֵד⁽⁴⁰⁾.

38 וגם באופן שעבר ושינה את הפרי מברייתו, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ב ס"ו) שאסור לשנותו פעם נוספת.

39 וראה בה"ל (פ"א מתרומות ה"ב ד"ה תמרים, במוסגר), שנשאר בצ"ע במה שכתב המשנה ראשונה, שהאיסור לשנות פירות מברייתם הוא גם במקום שאינו מפסידם בכך [וראה שם, שכדברי המשנה ראשונה היא גם משמעות הבה"ל, ושכן צידד הגר"י קניבסקי לבאר בדעת הרמב"ם, וראה עוד שם, את האפשרויות לביאור סברתם].

40 כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"י).

ושיעור הפסד פירות שביעית לעבור על איסור תורה, של לאו הבא מכלל עשה, התבאר בדר"א לקמן (פ"ו ס"א ק) שהוא בכזית, ובפחות משיעור כזית עובר על איסור תורה של 'חצי שיעור'. ואולם ראה בציה"ל שם (ס"ק ה), שנשאר בדבר בצ"ע.

ולהריח פירות שביעית, כתב בה"ל לקמן (פ"ז הי"ט ד"ה יש להן) שמוותר, משום שאין מפסידם על ידי כן, אכן למוללו כדי להריח, כתב שם שיתכן שאסור [להצד שהנאת ריח אינה נחשבת ביעורו והנאתו שוה], כיון שמפסידם קצת.

ולהצהיב אתרוגים על ידי תפוחים של שביעית, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רט) שיתכן שמוותר, כיון שאין התפוחים נפסדים על ידי כן, ואין איסור ליהנות מפירות שביעית, ודעת הגר"נ קרליץ (פירות שביעית פכ"ב סכ"ח), שמוותר.

ולענין מה שיש שנהגו שנושים מעוברות נוגסות את פיטם האתרוג [ראה אלף המגן שעל המטה אפרים (סי' תרס ט"ו)], כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קצג), שאם לאחר מכן אפשר לטגנו ולאכול, א"כ אין האתרוג נפסד ומותר.

ולערב מיעוט פירות שביעית ברוב פירות חולין, ותתבטל על ידי כך קדושתם, כתב הגר"ש א"ויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"א סי'

מו אות א), שמוותר, שאין נאסר אלא להפסידם ממש [ואין דין קדושת שביעית כדין קדושת תרומה, שכתב האבני מלואים (ח"ב שו"ת סי' יח), שאסור מהתורה לבטל תרומה ברוב חולין, כמו שאסור להפסיד תרומה], ואולם ראה שם בדבריו, שמ"מ יצטרך לאכול את כל התערובת כדין קדושת שביעית. וראה עוד בספר משפטי ארץ (פכ"ב סי' והע' 17). וראה עוד בדבריו להלן (דר"א ס"ק קז), שאין הפקעת הקדושה נחשבת כהפסד הפירות.

וליתן ירק שקדוש בקדושת שביעית בלבן או בגינה, כתב הגר"ש וואזנר (תשובה כת"י, תורת הלוי עמ' ש) שמוותר, אף על פי שעל ידי כן נעשה הירק טפל להם ומתבטל חשיבותו.

[דר"א ס"ק י']

וּפְרוֹת שְׁרִיגְלִין לְרִסְקָם מִתֵּר לְרִסְקָם⁽⁴¹⁾ וְכוּ', גִּזְרֵן סֶלֶק תְּפוּחֵי עֵץ⁽⁴²⁾.

41 ואפילו לרסקם לגמרי שאין נשאר כלל חתיכות פרי, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ב הע' ח), שמוותר. וכן לרסק ב'בלנדר' פירות שביעית שדרכם בכך, כתב הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' ט) שמוותר.

ופירות שאין הדרך לרסקם אלא לילדים קטנים, דעת רבינו (שם פ"ב סט"ז), והגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צד) שמוותר לרסקם לקטנים אבל לא לגדולים. וכן פירות שהדרך לרסקם רק לחולה וזקן, דעת רבינו (שם הע' לא), שבדאי מותר לרסק עבורם.

ולהאכיל לחולה 'רסק' של שביעית דרך צינורית לקיבה [זונדא'], האם נחשב הדבר דרך אכילה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רג ד"ה חולה שאוכל) שאם אין במניעת הדבר משום סכנה, אסור, כיון שאין הדרך בכך, וראה מה שכתב בספר שיח השמיטה (פ"ד הע' כד) בשם רבינו.

42 וכן לעשות רסק חצילים, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צג), שאם הרבה בני אדם עושים כן, מותר.

[ציה"ל ס"ק יח']

וְשִׁמְעֵתִי בְּשֵׁם מֹרַח שְׁלִיטָא שְׁמֶקֶל בְּזֶה⁽⁴³⁾.

43 הובא בספר משפטי ארץ (שביעית פכ"ב הע' 29) בשם הגר"ש אלישיב, שמוותר להפוך את המשקה לאוכל, כיון שנחשב הדבר כהשבחה ולא כקלקול. ומטעם זה, דעתו (משנת הגר"ש עמ' צד) שמוותר לעשות גלידה ממשקה של פירות שביעית, ובלבד שהדרך לעשות כן.

[ציה"ל ס"ק יט']

שְׁלֵא לְשַׁפֵּךְ מִקֵּין לְאֶבֶד⁽⁴⁴⁾ וְכוּ', וְכֵן בְּמִילָה שְׁלֵא לְמַצֵּץ בִּינֵין שֶׁל שְׁבִיעִית⁽⁴⁵⁾ דְּכָל זֶה הוּי הֶפְסֵד⁽⁴⁶⁾ וְכוּ', אֵין לְשַׁפֵּךְ הַמְּכוֹת בִּינֵין שְׁבִיעִית⁽⁴⁷⁾, וְלִפֵּי שְׁאֵין לְשִׁנוֹת הַמְּנֶהֱגָם⁽⁴⁸⁾ אֵין לְקַח לְכוֹס הַשְּׁנֵי יָיִן שֶׁל שְׁבִיעִית⁽⁴⁹⁾ וְכֵתֵב בְּמִשְׁפָּטֵי אֶרֶץ⁽⁵⁰⁾ וְכוּ', שְׁלֵא יִדְבֶּק הַמַּאֲכָל⁽⁵¹⁾.

44 היינו, שלא לנהוג ביין של שביעית את מה שנהגו למזוג את הכוס של הבדלה על גדותיו, באופן שישפך ממנו על הארץ, לסימן ברכה [כמובא במשנ"ב (סי' רצו ס"ק ה)]. ואם מניח צלחת תחת הכוס, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה ריד),

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק יח]

וְהַסְבִּיחַן ⁽¹³³⁾ וְכוּ', עַד שְׁיֻצֵיא קַב אוּ קַבִּים ⁽¹³⁴⁾ וְכוּ', דְּנִגְרָא דְלֵא סְבִירָא לֵיהּ כֵּן בְּשִׁבְעִית ⁽¹³⁵⁾.

133 וביאר בדר"א (פי"א מתרומות ס"ק נו), ש'מורסן' היינו סובין הגסין, ו'סובין' היינו סובין הדקין, וראה עוד במה שכתב שם בציה"ל (אות קטו-קטז).

134 כך הוא לשון הרמב"ם (פי"א מתרומות ה"ה, ומקורו ממשנה תרומות פי"א מ"ה), ואמנם תמה בדר"א (ציה"ל שם ס"ק קכב), שמאחר שאפילו קב מותר, למה הוצרך להוסיף 'קביים', והסתפק ליישב שאכן תלוי הדבר לפי הסולת.

135 כתב שם (ד"ה יר' תרומות) שטעם הדבר שאסור בתרומה לסלת יותר, מפני שאסור להניחה להרקב כיון שיש בדבר משום זלזול בתרומה [וא"כ לגבי שביעית שמותר להניחה להרקב, מותר לסלת כמה שירצה].

[דר"א ס"ק יט]

בְּשִׁמְן שֶׁל שְׁבִיעִית ⁽¹³⁶⁾ וְכוּ', תְּרוּמָה בְּדָמֵי שְׁבִיעִית ⁽¹³⁷⁾ וְכוּ', זְבָחֵי שְׁלָמִים מְדָמֵי שְׁבִיעִית ⁽¹³⁸⁾ וְכוּ', מִנְחֹת וְנִסְכִּים מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית ⁽¹³⁹⁾.

136 וביאר התפארת ישראל (שביעית פ"ח מ"ז י"ז) כי אות מה במוסגר, ציין בציה"ל ס"ק מח), שלענין דין 'לאכלה' ולא להפסד, נחשב השמן הבלוע כקיים בעינו.

137 טעם הדבר התבאר בתוספתא (שביעית פ"ו הכ"א), כדי שלא יביאוה ליד פסול. וביאר המנחת ביכורים שם, שכשיגיע זמן הביעור של שביעית, יצטרך לבער את הירק של תרומה ותבוא התרומה ליד פסול, ועוד, שאם יגע טבול יום בירק, יצטרך לשורפו ותבוא השביעית ליד פסול. וראה בדר"א להלן (ס"ק כ).

ומה שלא נאסר הדבר מצד מה שאמרו (ברכות מט, א), שאין עושים מצוות 'חבילות חבילות', ראה מה שכתב בביאור ההלכה לעיל (ה"א ד"ה פירות), ובמה שהובא בדברינו שם.

וליקח תרומה בפירות שביעית, כתב הגר"ש אויערבך (מנחת שלמה שביעית פ"ח מ"ז) שמותר, שמאחר שגם הפירות נשארו בקדושתם [בשונה מלוקח בדמי שביעית, שהדמים נתחללו מקדושתם, ופרטי הדינים נתבארו לקמן (פ"ו הלכה ו-ז)], אין חסרון במה שנתפשטה קדושת שביעית על התרומה באופן של הבאת השביעית ליד פסול, כיון שמתחילת הקדושה היא חלה באופן כזה, ודומה הדבר למפריש תרומה מהטמא על הטהור, שאינו נחשב כמטמא תרומה משום שמתחילת קדושתה הריהי טמאה.

138 טעם הדבר התבאר בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק פד), כיון שאימורי הזבח נשרפים, ויבואו פירות שביעית ליד שריפה [ראה בגמ' (בכורות ב, ב), שבהמת שביעית פטורה מהבכורה, מפני שדרשו חז"ל 'לאכלה' ולא לשריפה]. טעם נוסף כתב המנחת ביכורים (תוספתא שביעית פ"ז א'), מפני שהוא ממעט את זמן אכילת השביעית, ועוד, שמביא את השביעית ליד פסול באופן שיטמא הזבח.

139 ובטעם הדבר, צידד לבאר בציה"ל לקמן (פ"ו ס"ק קמג), שדרשו חז"ל (פסחים מה, א) 'ממשקה ישראל למנחה' וגו' (יחזקאל מה, טו), שצריך שהקרן יבוא מהמותר לישראל, וכיון

ששביעית אסור לאחר הביעור, נחשב הדבר שאינה מותרת לישראל.

[דר"א ס"ק כ]

שֶׁלֵּא יִבְיָאֲנוּ לְיַדֵּי פְּסוּל ⁽¹⁴⁰⁾ וְכוּ', שְׁמָא תְּטַמָּא וְתִלְךְ לְשִׁרְפָה ⁽¹⁴¹⁾ וְכוּ', שְׁאִין נֶאֱכָלִין אַחַר הַבְּעוּר ⁽¹⁴²⁾, וְכֵן אֵין לֹקְחִין מִכֶּסֶף מְעַשֵּׂר שְׁנַיִם ⁽¹⁴³⁾ פְּרוֹת שְׁבִיעִית מֵהָאֵי טַעְמָא ⁽¹⁴⁴⁾.

140 ולשלם בפירות שביעית 'תשלומי תרומה' [היינו זר שאכל תרומה בשוגג, שדינו לשלם קרן וחומש, ותשלומי נעשים תרומה], כתב הרמב"ם (פי"א מתרומות ה"ט), שאינו יכול מצד שהוא פורע חובו בדמי שביעית [וכמ"ש לקמן (פ"ו ה"ו)] שאין פורעים חוב מדמי שביעית, ומה שלא כתב מצד שהוא מביאו ליד פסול, יישב הגר"י קניבסקי (כתבי קהלות יעקב החדשים שביעית ס' חח), שהרמב"ם רצה לכלול אופן שרוצה לשלם על מנת לאכול מיד, שבאופן זה לא חששו שיבא ליד פסול, כמ"ש להלן. וכן כתב בבה"ל (תרומות שם ד"ה שאינו יכול), והוסיף ליישב באופן אחר, שהרמב"ם העדיף לומר טעם שהוא מהתורה, ולא טעם שהוא רק מדרבנן (כמבואר להלן (ס"ק ככ)).

141 ואף על פי שמותר לגרום הפסד פירות שביעית (כמו שכתב לעיל (ציה"ל ס"ק כח-כט)), ביאר הרידב"ז (על משמרת להבית הע' יח), שכיון שאם תטמא ישרפנה בידיים, נחשב הדבר כמפסיד בידיים.

ולקנות מדמי שביעית עיסה שטבולה לחלה', הסתפק בציה"ל (פ"ו מבכורים ס"ק ג), שיתכן שאסור לכתחילה, מפני שממעט באכילתה שהרי אם תטמא החלה יצטרך לשורפה.

אולם השיב רבינו (פירות שביעית פי"א הע' לה), שאין להצריך ללוש פחות מכשיעור המחוייב בחלה' כדי שלא לבא ליד שריפה, שהרי התבאר בגמ' (פסחים מב, ב) שאין ללוש פחות מכשיעור כדי להפקיע שיעור חלה.

ולהפריש 'חלה' מעיסת שביעית [שהיא חייבת בחלה', כמו שכתב הרמב"ם (פ"ו מבכורים ה"ד), וראה בדר"א שם (ס"ק ל-לא), את האפשרויות לעיסת שביעית] בזמן הזה שה'חלה' נשרפת כדין חלה טמאה, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פד) והגר"נ קרליץ (פירות שביעית פי"א ס"ד*), שיש להפריש, והנוהג להפריש 'חלה' בשיעור כזית, ינהג כך גם בעיסת שביעית, ואף על פי שיתכן לקיים הפרשת 'חלה' בכלשהו.

וליתן יין או שמן או מיץ שקדושים בקדושת שביעית לתוך עיסה שאינה של שביעית, ועל ידי כן גורם לשרוף את החלק שביעית שבלוע בחלה', כתב רבינו (גבורי כח עמ' 503) שאסור, מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש שם) שמותר.

142 ומטעם זה, כתב הרידב"ז (הגהת פאת השלחן סי' ה ס"ה ובבית הרידב"ז שם) שאסור לערב פירות שביעית ביין של שביעית באופן שזמן ביעור הפירות קודם לזמן ביעור היין, וכן אין לכבוש שני מיני ירקות של שביעית שאין זמן ביעורן שווה, שהרי על ידי כן הריהו מקדים את זמן הביעור של המין שזמנו מאוחר.

143 וביאר בדר"א (פ"ז ממעשר שני ס"ק סח), שהיינו כסף מעשר שני שנשאר משנה שישית, שהרי הגדל בשנה השביעית פטור ממעשר.

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

קיא

בתרומה ומעשר: ד ואין מבשלין (ט) ירק של שביעית בשמן תרומה (כ) שלא יביאנו
(כא) לידי פסול. * ואם בשל מעט ואכלו מיד (כג) מתר (כד) שהרי לא הניחן כדי לבוא

דרך אמונה

באור ההלכה

* ואם בשל מעט ואכלו מיד מתר. הקשה בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י"ד שכתב רבנו בפרק י' ממצעה הקרבנות הלכה י' ומתר לאכל את הקדשים בכל מאכל כו' ולשנות באכילתו ולאכלם צלויים שלוקים ומבשלים ולתת לתוכן תבלין של חלין אבל לא תבלין של תרומה שלא יביאו את התרומה לידי פסול (והוא מגמרא זכאים צ' ב'). ולמה לא התיר לבשל ולאכל מעט מעט, ויש לומר דהתם בקדשים שאין נאכל אלא ליום ולילה חישנין שלא יספיק לאכל היום וישאר למחר ויביאנו לידי פסול אבל כאן שהחשש רק מפני שאין נאכל לטמאים ולזרים ולעורלים ואין נאכל בטמאה, אם כן אם דעתו לאכלו מיד אין כאן חששות אלו ואין חשש טמאה אלא לשמשה זמן מרבה (וזה כונת מרן בתרומה שם שכתב דהתם הזמן קצר), אבל אפתי קשה שהרי כתב רבנו בפרק ז' ממצער שני הלכה י"א אין לוקחין תרומות בכסף מצער מפני שהוא ממצע באכילתו ואכילתה, וכן שם הלכה י"ג כתב אין לוקחין פרות שביעית בכסף מצער לפי שהוא חביב לבער, ולמה לא כתב שם התר לבשל מעט מעט ולאכלו וכבר כתבנו בזה בבאור ההלכה שם עין שם⁽¹⁵¹⁾, וכעת נראה בענין השם דרך בתבשיל שיך ההתר ולאכלו מיד לפי שהתבשיל אי אפשר לשהותו וכדתנן בפרק ה' ממצער שני משנה ו' התבשיל הרי הוא כמבצר ופרש רבנו שם לפי שאי אפשר לשהותו שיפסד, ולכן גם כאן אין חשש שיששה ויאכלנו מיד, אבל בשאר דברים אף על גב שדעתו לאכלו מיד חישנין שמא ישתהו ויביא לידי פסול, והנה רבנו בפרוש המשניות פרק ח' דשביעית משנה ז' כתב הטעם מפני שמפסיד פרות שביעית ולא כתב בהר"ש מפני שמפסיד התרומה וגם לא בהג"א שמפסיד שניהם וכמו שכתב בפרק ז' ממצער שני הלכה י"א מפני שממצע באכילתו ואכילתה וכדאיתא בירושלמי, וכן נראה כאן שכתבו בהלכות שמטה ולא בהלכות תרומות משמע שהטעם מפני הפסד פרות שביעית, ויתכן דסבירא ליה דכאן ליכא למיחש רק להפסד פרות שביעית ולא להפסד התרומה שישאר אחר הבעור כמו שכתב בפרק ז' ממצער שני הלכה י"ג משום דכאן מירי בתבשיל והתבשיל הרי הוא כמבצר כמו לענין בעור מצער כמו שפסק בפרק י"א ממצער שני

והסבין⁽¹³³⁾, ואם הוא מנכס ואינו אוכל את החטים אלא סלת גמור יכול לנפות בנפות הרבה עד שיוציא קב או קבים⁽¹³⁴⁾ מן הסאה, אבל לא ישליך את השאר מפני שראוי לאכילה אלא יניחיהו במקום המצנע, ויותר מקב לסאה לא ינפה אפלו יש לו מי שיאכל את השאר דהוי כהפסד שאין דרוך לאכל את הנשאר ונענין בחזון איש סימן י"ד סעיף קטן י' דנראה דלא סבירא ליה כן בשביעית⁽¹³⁵⁾, אבל בשני רעבון שמצוי אוכלין להשאר מתר לנפות כמו שרוצה אפלו אין משאיר אלא מעט מאד, וכן מתר לו לקנב את האכלין בשני רעבון כמה שרוצה ואפלו אין משאיר אלא הקנה האמצעי שביקרו והעלין הקטנים שבסופו אבל אם אינה שנת רעבון לא יקנב רק כמה שדרוך בני אדם לקנב:

ד (ט) ירק של שביעית בשמן של תרומה. (מ) והוא הדין ירק של תרומה בשמן של שביעית⁽¹³⁶⁾, וכן אין לוקחין תרומה בדמי שביעית⁽¹³⁷⁾ ואם לקח יאכלו כחמרי שניהם, (ו) ואין לוקחין זבחי שלמים מדמי שביעית⁽¹³⁸⁾, (ז) וכן אין מביאין מנחות ונסכים מפרות שביעית⁽¹³⁹⁾ ולא תודה ולחמה ואם הביא לא קדש: (כ) שלא יביאנו לידי פסול⁽¹⁴⁰⁾. (ג) הינו שלא יביא פרות שביעית לידי פסול שמא תטמא ותלך לשרפה⁽¹⁴¹⁾ מפני התרומה וכן משום שאוסרה לזרים וכן שלא יביא את התרומה לידי פסול שאין נאכלין אחר הבעור⁽¹⁴²⁾, (ג) וכן אין לוקחין מקסף מצער שני⁽¹⁴³⁾ פרות שביעית מהאי טעמא⁽¹⁴⁴⁾ ואם לקחו יאכל כחמרי שניהם, (ה) פרות שביעית ופרות מצער שני שנתערבו יאכלו כחמרי שניהם: (כא) לידי פסול. (ו) ולא אמרינן שכול לסוחטו, שאם יסחטנו עד שיצא כל השמן מפסיד את הירק מאכילה: (כב) פסול. (ז) והאסור הזה מדרבנן, (ח) ומכל מקום אין אסור להחמיץ עסת שביעית סמוך לפסח שמביאם לידי שרפה אם תשאר עד פסח⁽¹⁴⁵⁾ שהעסה מאליה מתחמצצת⁽¹⁴⁶⁾ ואין עושה מעשה:

(כג) מתר. (ט) ואפלו לכתחלה מתר לעשות כן⁽¹⁴⁷⁾: (כד) שהרי לא הניחן כדי לבוא לידי פסול. (ז) ומצדד בחזון איש דזה דוקא כשרחוק מזמן הבעור אבל אם היה קרוב לזמן הבעור אין להתיר עין שם:

ציון ההלכה

(מ) חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י"ג, וזה דלא כרבי עקיבא איגר בשביעית פרק ח' משנה ז'⁽¹⁴⁸⁾ רק בתפארת ושאל שם: (מט) תוספתא ריש פרק ז' דשביעית וכפרוש המנחת בכורים: (נ) שם הלכה ג': (נא) תורת כהנים בהר פרשה א' ועין שם בר"ש משנין וכן הוא בתוספתא דשקלים פרק א' הלכה ז' ובהוספתא דמעילה פרק א' הלכה י"ד, ואם הביא פסולין, וכן הוא בתוספתא דמנחות סוף פרק ח' ורבנו לא הביאו בפרק ה' מאסורי מזבח הלכה ט' וצ"ע, ועין לקמן פרק ו' סעיף קטן פ"ד ובציון ההלכה שם: (נב) חזון איש שם וכדאיתא בירושלמי מצער שני פרק ג' הלכה ב' מפני שממצע באכילתו ואכילתה⁽¹⁴⁹⁾: (נג) כן כתב רבנו בפרק ז' ממצער שני הלכה י"ג ועין מה שכתבנו שם בבאור ההלכה: (נד) תוספתא ריש פרק ז': (נה) שם: (נו) זבחים ע"א: (נז) מבאר בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י"ד ופשוט: (נח) תוספות זבחים ע"ה ב' ותרין ראשון שם אין שכן בשביעית⁽¹⁵⁰⁾: (נט) כסף משנה: (ס) שביעית סימן י"ד סעיף קטן י"ד, ולכאורה בדבר שאין מתקיים עד זמן הבעור מתר אפלו הרבה, אבל מכל מקום יש לחוש משום הפסד השביעית שמא יטמא ולכן לא התיר אלא מעט מעט דבזה אין חוששין לטמאה כיון שאוכלה מיד:

ק"ב

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

לידי פסול: ה (כה) פרות המיוחדין למאכל אדם (כו) אין מאבילין אותן לבהמה (כז) לחיה (כח) ולעופות. הלכה תבהמה מאליה (כט) לתחת התאנה ואכלה (ל) * אין מחיבין אותו

באור ההלכה

דרך אמונה

הלכה ט', הכא נמי לענין שביעית הרי הוא כמבער לפי שאי אפשר לשהותו וכמו שמתר להשאיר מזון ג' סעודות (וכן כתבו הרא"ש והרע"ב בהדיא בפרק ה' ממעשר שני משנה ו' דגם לענין שביעית תבשיל כמבער, ובארונוהו לקמן פרק ז' הלכה ו' ובבאור ההלכה שם הלכה כ"ב) ולכן אין כאן חשש רק מפני הפסד פרות שביעית, וכנה מישב מה שהקשה מרן ז"ל שם למה לא אמרינן בזה לא פלוג, דיש לומר דכיון דאין כאן חשש רק מפני שביעית והתבשיל אין ראוי לשהותו אין כאן שום חשש, ונהי שאם לא היה דעתו לאכלו מיד הרי חייבין אכל כיון דדעתו לאכלו מיד כמו כל תבשיל אין כאן בית מחוש לל ולכן לא גזרו בזה: * אין מחיבין אותו דהחזירה, כתב בחזון איש סימן י"ד סעיף קטן ד' הא דקתני אין מחיבין אותו להחזירה משום דסלקא דעתך לחיבו כדי לשמר מאכל אדם מן הפסד, ומשמע דדוקא הכא דאיכא קרא דלבהמתך שלא להחזיר אכל שאר דברים כשוראה פרות שביעית שהולך להפסד חייב למנע, ואף על גב דבשביעית לא קתיב משמרת כמו בתרומה, מכל מקום כיון שיש על זה קדשה ואסור להפסידה יש למנעה גם כן מהפסד, ואף על גב דדעת מרן שם סעיף קטן י' שאין מצוה לאכל פרות שביעית, הני מלי דמתר להשאירה עד שתתקלקל מאליה אכל במקום שרואה שהולך להפסד צריך להצילה מהפסד, ויש לענין אם כן יהא חייב לאכלה כדי להצילה מהפסד, וגם מה שאמרו בירושלמי דהדא קניבתא דירקא מסקין לה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה, צ"ע איך מתר להניחה בראש הגג שתתיבש הרי חייב להצילה מהפסד ויהא חייב להכניסה לבית שלא תתיבש בשמש, ויש לומר דהחלוק הוא דהיקא דבא הפסד על ידי מעשה כגון שבאה בהמה או גוי לאכלה שם חייב להצילה, דכיון דאסור להאכילה לבהמה משום הפסד חייב גם כן למנע בהמה לאכלה אי לא קרא דלבהמתך דשריא רחמנא בהדיא, אכל בדכר שאינו עושה כלום רק מעצמה מתיבשת אין אסור להעלותה לגג אף שתתיבש שם במהרה כיון

ה (כה) פרות המיוחדים למאכל אדם. (סג) ואפלו לקטן סתם או דבר הצריך מחשבה ולקטן לצרך אדם, ויתבאר לקמן בהלכה י"א: (כו) אין מאבילין אותן לבהמה⁽¹⁵²⁾. דהרי הפסד⁽¹⁵³⁾, (סד) ואם נפסל מאכילת אדם⁽¹⁵⁴⁾ מתר להאכילן לבהמה⁽¹⁵⁵⁾ ולמלוגמא⁽¹⁵⁶⁾ וענין מה שכתבנו בזה בפרק ו' סעיף קטן ל"ט⁽¹⁵⁷⁾, אכל בחזון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ד נראה דדעתו לאסר במלוגמא⁽¹⁵⁸⁾: (כז) לחיה ועופות. והוא הדין לשרצים ודגים וכל בעלי חיים: (כח) ועופות. (סד) ופרות שהן מאכל בהמה אסור להאכילן לאדם⁽¹⁵⁹⁾, (סז) וגם אסור להטין בהם חטים (סח) פרוש לתן לתוכן חטים שיהיו החטים לחים על ידי זה) אף על גב שמתר לעשות ממאכל בהמה צרכי אדם כדבכסמוף הלכה י"א, אפשר שהן נכסדין הפסד שאין מביא תועלת לחטים, אי נמי שנחשב תשמיש שאין דרכו בכך, (סו) וכן אסור לסוחטן לעשות מהן סממנים לאדם, ואם לקחו להטין בו מתר להטין בו דכיון שהוא מאכל בהמה לצרך אדם מהני מחשבה בשעת לקיטה, וכן אסור להסיק במאכל בהמה כדלקמן הלכה י"ט: (כט) לתחת התאנה. (סו) והוא הדין לתחת חרוב ושאר אילנות וירקות שהן מאכל אדם: (ל) אין מחיבין אותו דהחזירה. (ספ) וגם אסור להחזירה, ומכל מקום מתר לנעל שדהו בפני בהמה וחייה⁽¹⁶⁰⁾ ואפלו בדכר שהוא מאכל בהמה, אכל אם באה לאכל אסור להחזירה כדיליף מקרא 'ולבהמתך כו', אכל גוי אם בא לאכל מעכבין אותו⁽¹⁶¹⁾:

שאינו נעשה שם שום מעשה הפסד אלא שעל ידי שמנחת נפסדת במשך הזמן, וכיון שאין כתיב בשביעית משמרת אין צריך למנעה מזה [ואולי דוקא בסוף חמה לבוא אכל אם כבר באה חמה אסור, עין סנהדרין ע"ז א' וכן משמע בדרך אמונה לעיל סוף סעיף קטן י"ג], אכל לעשות מעשה בידים כמו שאסור להאכיל לבהמה יש לו למנע גם כן שהבהמה לא תאכלנה וענין חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י', ולפי זה הוראה פרות שביעית מנחין בדרך צריך להגביהן או להזיזן למקום שלא ידרכו עליהן, דכיון דאנשים מפסידין אותן בידים ואפלו גוים צריך למנעם מהם⁽¹⁶²⁾ וכ"ל, ומי שיש לו אילן תאנים וכיוצא בזה ונושרין פרות במקום מדרס בני אדם⁽¹⁶⁴⁾ צריך כל יום לפנות הפרות שלא ידרכו עליהן ומכל שכן דצריך לזהר שלא לדרס על פרות שביעית דהוי כמפסיד בידים, ומה שכתבנו בציון ההלכה סעיף קטן כ"ח בשם מרן דמתר מדינא לתן פרות שביעית לחינוקות לאכל אף על פי שמכובזין בגרמא מתר ורק משום חנוף יש למנע מזה, יש לומר דשאני התם שנותן להם לאכל ודרך אכילה הם גם מכובזין, ועוד יש לומר דחינוקות לא גרעי מבהמה שכתבה התורה

ציון ההלכה

(סא) חזון איש שם סימן י"ג סעיף קטן ז': (סב) שם סעיף קטן ט"ו, וענין מה שכתבנו בזה בבאור ההלכה לקמן פרק ז' הלכה י"ד ר"ה יש⁽¹⁶²⁾: (סג) יראים מצוה קני"ח וסמ"ג מצות עשה קמ"ו וכן כתב בחזון איש סימן י"ד סעיף קטן י': (סד) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן כ"ה, וענין שם בירושלמי דמשמע דעלי קולקסטיא שרי להטן בהן משום שדרכו בכך אבל הגר"א מפרש שם שדוקא אם לקחו להטין: (סה) ור"ש סיריליא לא גריס חטים ומפרש להטן ללחלה בהן דדיו או גופו בזמן שרב: (סו) בירושלמי הביאו גם כן בפאת השלחן סימן כ"ד סעיף ט"ו, ואף על גב דמאכל בהמה עושים משגו מלוגמא לאדם אכל לסחטן גרע דהוי כהפסד ענין שם בירושלמי ריש פרק ז': (סז) תוספתא פרק ה': (סח) חזון איש סימן י"ד סעיף קטן ד', וענין מה שכתבנו בזה בבאור ההלכה לעיל פרק ד' הלכה כ"ד והלכה ל':

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק כו]

אין מְאָכִילִין אוֹתָן לְבִהְמָה⁽¹⁵²⁾. דְּהַיְיָ הַפֶּסֶד⁽¹⁵³⁾, וְאִם נִפְסַל מְאָכִילֵת אָדָם⁽¹⁵⁴⁾ מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ לְבִהְמָה⁽¹⁵⁵⁾ וְלִמְלֹאָגָא⁽¹⁵⁶⁾ וְעֵינִן מֵה שֶׁפְּתַכְנֵנוּ בְּזֶה בְּפָרָק ו' סְעִיף קָטָן ל"ט⁽¹⁵⁷⁾ וְכו', דְּדַעְתּוֹ לְאָסֵר בְּמִלּוּגָא⁽¹⁵⁸⁾.

152 ומאכל אדם שהדרך ליתנו גם לבהמה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה ריב), שאף הוא אסור ליתנו לבהמה.

ובעלי חיים שאוכלים בעיקר מאכל אדם, וכגון קופים, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד ס"ח) שמוותר להאכיל אותם מאכל אדם. וכן כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ט סי' רמא אות א), לגבי אופן שיתברר בודאות שכל קיומם הוא על ידי מאכל אדם.

ומאכל אדם שבודאי לא יאכל [וכגון שיש בשוק עודפים גדולים של פירות וירקות שודאי לא יאכלו ע"י אדם, ובפרט מקומות שנוהגים לזרוק את העודפים לים כדי לשמור על מחיר השוק], דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רסה ד"ה מאכל אדם אע"פ) שאסור ליתנם לבהמה. וכן צידד הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי פ"ה ס"ק יד) שיש להמתין עד שלא יהיו ראויים לאדם, ורק אז ליתנם לבהמה, ונשאר בצ"ע למעשה. ודעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש דיני פירות שביעית עמ' עט) שמוותר לגרום שיהפך להיות מאכל בהמה, כדי להאכילו לבהמה [וראה עוד בדברינו לעיל (ציה"ל ס"ק ט), לענין לגרום הפסד לעודפי פירות].

153 ואיסור זה, צידד השו"ת עמודי אור (סי' כז אות א) שהוא רק מדרבנן, אבל מהתורה מאכל אדם עומד גם לבהמה.

ולענין האכלת בהמה מאכל אדם של שאר שנים, ראה מה שכתב במשנ"ב (סי' קעא ס"ק יא) ובשונה הלכות שם (ד"ן ג).

154 וכשהמאכל נפסל מאדם והריהו עומד לבהמה, נתבאר בדר"א לעיל (ס"ק טו) שאסור לאדם לאכלו, משום שנחשב בכך כמפסיד מאכל בהמה [וכמו שכתב להלן (ס"ק כח) לגבי מאכל שעומד מתחילתו לבהמה].

155 ועל פי דין זה ביאר רבינו (טעמא דקרא פר' רח"ו, כא), את דעת רבי עקיבא (תנחומא סי' ב) שסבר שנח האכיל את הבהמות בתיבה 'דבילה' שהיא מאכל אדם, אף על פי שאסור היה להפסיד את הפירות שנכנסו לתיבה, כדן פירות שביעית [כפי מה שחידש שם, על פי לשון הכתוב (שם) 'לאכלה'], והיינו, שנתן לבהמות דבילות מקולקלות שאינן ראויות לאדם [וראה בדברינו לעיל בשם שו"ת עמודי אור].

ומאכל שראוי לאדם אלא שאנשים נמנעים מלאכלו מפני שמצויים בו תולעים, וכגון תאנה בזמנו, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד ס"ט ובהע"ד) שהריהו כמאכל שנפסל מאכילת אדם, ומותר ליתנו לבהמה, שאף על פי שישנה אפשרות לטרוח ולבדקו ולאכלו, מ"מ נחשב הדבר כאינו עומד לאכילת אדם, שהרי אי אפשר לאוכלו כמות שהוא.

ופירות שביעית שנאסרו לאכילת אדם מחמת ספק איסור [כגון שבישל פירות שביעית עם בשר ספק טריפה], צידד הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' קצו) שמוותר ליתנם לבהמה, דסוף סוף משום הספק אינם מיוחדים למאכל אדם, בצירוף מה שיש לדון שהאיסור להאכיל מאכל אדם לבהמה הוא רק מדרבנן [כמובא לעיל מהעמודי אור].

156 היינו לצורך האדם, אבל לא לצורך בהמה, כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"א) [לענין מאכל בהמה].

157 שם כתב, שמ"מ אם מכר מאכל אדם ולקח ממנו מאכל אדם אחר ונפסל, אסור לעשות ממנו מלוגמא, וראה בדברינו שם בטעם הדבר.

158 ובטעם הדבר ביאר בבה"ל לקמן (פ"ה הי"ט ד"ה יש), שהטעם שאין עושים מלוגמא ממאכל אדם, נלמד מקרא [כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"י) ע"פ הירושלמי (פ"ח ה"א)], לפיכך גם כשנתקלקל ואינו ראוי למאכל אדם, מ"מ אין עושים ממנו מלוגמא.

ואולם גם לדעה זו, כתב בדר"א להלן (ס"ק פה) שמוותר לעשות ממנו משקה לאדם, מפני שמשקה לאדם עדיף ממאכל לבהמה.

[דר"א ס"ק כח]

ופרות שֶׁהֵן מְאָכֵל בְּהֵמָה אָסִיר לְהַאֲכִילָן לְאָדָם⁽¹⁵⁹⁾.

159 ומאכל שראוי לבהמה מסויימת ולא לבהמה אחרת [ראה שבת (עו, א)], כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה ריז), שכמדומה שאין להאכילו לבהמה האחרת.

ומאכל בהמה שראוי קצת לאדם, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רנ ד"ה ונראה עוד) שמוותר לאדם לאכלו, שכיון שראוי הוא קצת לאדם, אינו נחשב כמפסיד מאכל בהמה. וראה בדברינו לעיל (ס"ק טז) בשם רבינו.

[דר"א ס"ק ל]

בְּפִנֵי בְהֵמָה וְחִיָּה⁽¹⁶⁰⁾ וְכו', אִם בָּא לְאָכֵל מֵעֶכְבִּין אוֹתוֹ⁽¹⁶¹⁾.

160 ואף שאדם מצווה להפקיר את שדהו גם לבהמה [היינו, שאינו יכול לתבוע את בעליה תשלומי אכילתה], ביאר החזו"א (סי' יד ס"ק ד, הובא בבה"ל לעיל פ"ד הכ"ד ד"ה מ"ע) שמ"מ יכול למונעה מלאכול, כיון שלא שייך לגבה איסור גזל. וראה מה שכתב בדר"א לעיל (פ"ד בה"ל הכ"ד ד"ה מ"ע וה"ל ד"ה כדי שלא).

161 בטעם הדבר שאין מאכילים פירות שביעית לנכרי, ראה מה שכתב בדר"א להלן (ס"ק צט).

[ציה"ל ס"ק סב]

בְּבֵאוֹר הַהֶלְכָה לְקַמֵּן פָּרָק ז' הֶלְכָה י"ט ד"ה יש⁽¹⁶²⁾.

162 שם (במוסגר) כתב, שהחזו"א (סי' יג ס"ק טו) התיר לעשות ממנו מלוגמא, ושבמקום אחר (שם ס"ק כד) תמה על הגר"א שהתיר [כמובא בדר"א כאן].

[בה"ל ד"ה אין]

וְאֶפְלוּ גֹיִם צְרִיף לְמַנְעֵם מִזֶּה⁽¹⁶³⁾ וְכו', בְּמִקוּם מְדָרְס בְּנֵי אָדָם⁽¹⁶⁴⁾.

163 ולענין מה שכתב בדר"א (ס"ק כב), שמוותר להחמיץ עיסת שביעית סמוך לפסח, אף על פי שמביאה לידי שריפה בידיים אם תישאר בפסח, ביאר רבינו (מכתבים, כת"י) ששונה הדבר לגבי שריפת חמץ שהיא מצוה.

164 ובביאור מה שמוטל על בעל האילן יותר מאחרים, ואף על פי שפירות שביעית הם הפקר, כתב רבינו (שם), משום שהם נפלו מהאילן שלו.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק לא]

משום אסור להאכיל מאכל אדם לבהמה¹⁶⁵.

165) ואף על פי שאינו מפסיד את הפירות בידיים, ביאר רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קסט) שדומה הדבר למניח פירות שביעית במקום שישנם זבובים וכדו', שנתבאר בדר"א לעיל (ס"ק יג) שאסור.

[דר"א ס"ק לב]

וְדוֹקָא לְסוּף גּוֹפּוּ¹⁶⁶.

166) וכן לסוך את שער הראש, כתב הערוך השלחן (ס"י כד ס"א), שמותר, אף שמשמע קצת בגמ' (כריתות ז, א) שסיכה נקראת רק על בשר הגוף, כיון שהדרך היא לסוך את שער הראש כמו את הגוף, וכן משמע בדר"א להלן (ס"ק לד).

[דר"א ס"ק לד]

שְׁהַשְׁמֵן דְרָכוּ לְסִיכָה¹⁶⁷.

167) ואפילו שמן זית שדרכו לאכילה (ולהדלקת הנר), דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי עמ' רפב) שמותר לסוך בו, משום שעל כל פנים דרכו גם לסיכה.

[דר"א ס"ק לה]

שְׂאִינוּ רְאוּי אֶלָּא לְסִיכָה¹⁶⁸.

168) ולעשות 'סבון' משמן של שביעית, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רעא ס"ק כג ו-רעח אות ב) שאסור מהטעם המבואר כאן.

[ציה"ל ס"ק עה]

שְׂבֻזְמִינֵי שְׂאִין דְרָךְ לְסוּף שְׂמֵן¹⁶⁹ וְכוּ', בֵּין לְהִנְאָה בֵּין לְרִפּוּאָה¹⁷⁰ וְכוּ', וּבְמִשְׁנֵה בְרוּרָה שֶׁם סְעִיף קֶטֶן ד' (171).

169) וגם בזמננו שמצויים סבוני רחיצה לתינוקות ולזקנים שמעורב בהם שמן, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד ס"ג) שמ"מ עדיין אינו נחשב שכך היא הדרך, והוסיף (שם הע' פט), שגם אם נחשב שהדרך היא לסוך בשמן שמעורב עם חומרים אחרים [כגון ב'סבון'], מ"מ עדיין אין הדרך לסוך בשמן בפני עצמו. ולרחוץ ב'סבון' וכיו"ב שמעורב בו שמן של שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שגם בזמננו נחשב הדבר שדרכו בכך ומותר. וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צה) לגבי 'שמפו' שבזמננו שמעורבין בתוכו שמנים, שכיון שהדרך להשתמש כך, מותר [וראה דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רעח), שסבון שמעורב בו שמן של שביעית אין בו קדושת שביעית, כיון שאין הנאתו וביעורו שוה, שהרי הנאתו היא רק לאחר שמסירים אותו מהגוף, וראה מה שהובא על כך בספר שיח השמיטה (פ"ד הע' פט) בשם רבינו, וראה עוד בדברינו לקמן (פ"ו ס"ק פו)].

170) ואולם אדם מעונג שדרכו תמיד לסוך את גופו בשמן, וכן תינוקות שהדרך לסוכן בשמן, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש שם) שמותר לסוכן בשמן של שביעית. וכן דעת הגר"ש

וואזנר (שיעורי שבט הלוי עמ' רפג) שאף שבזמננו צ"ע האם מותר לסוך בשמן, מ"מ לגבי תינוקות שהדרך לסוך אותם גם בזמננו, ודאי שיש להקל. עוד בנדון סיכת שמן של שביעית בזמננו, ראה בספר חוט שני (עמ' רסט ד"ה ואף בזמנינו).

171) שם כתב המשנ"ב, לענין מה שכתב הרמ"א שם (ס"א) שבמקום שאין דרך לסוך בשמן כי אם לצורך רפואה, אסור לסוך בו בשבת כיון שניכר הדבר שעושה לצורך רפואה [שאסורה בשבת, כמובא במשנ"ב שם (ס"ק א)], שבמדינתנו שנוהגים לסוך בשמן רק לצורך רפואה, אסור לסוך בו בשבת, שהרי ניכר הדבר שעושה לצורך רפואה.

[ציה"ל ס"ק עז]

בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה פָּרַק י"א מִתְרוּמוֹת סְעִיף קֶטֶן י"ט¹⁷² וּבְצִיּוֹן הֶהָלְכָה שָׁם אוֹת ל"ו¹⁷³.

172) שם כתב בשם החזו"א (דמאי ס"ו טו ס"ק א ד"ה מיהו) לגבי שמן של תרומה שנפסל מאכילת אדם, שאם עדיין הוא ראוי לסיכה, לא פקע ממנו שם תרומה, ולפיכך בורית [סבון] שנעשתה משמן של תרומה, אסורה לזרים, ובזמן הזה שהכהנים תמאים רריהי אסורה גם להם, שהרי נאסרה סיכת שמן לכהן תמא, וסיכת שמן תמא אפילו לכהן טהור.

173) שם כתב בשם החזו"א (שם ד"ה טבל) לגבי שמן של טבל שנפסל מאכילת אדם, שאף על פי שהוא ראוי לסיכה פקע ממנו שם טבל, ולפיכך בורית שנעשתה משמן של טבל ואינה ראויה לאכילת כלב, אינו חייב לעשר אותה ומותר להשתמש בה. וביאר בכוננתו, ששונה לענין איסור תרומה, שכיון שחל האיסור לא פקע, מה שאין כן לענין איסור טבל, שחל בכל רגע מחדש, היינו מה שהוא חייב בתרומה, כשנפסל מאכילה פקע האיסור, ומ"מ נאשר בצ"ע קצת, והוסיף לציין לחזו"א במקום אחר (שם ס"ו ד ס"ק יג) שהסתפק בדבר.

[בה"ל ד"ה אין]

לֹא גָרְעֵי מִבְּהֵמָה שֶׁפְּתָכָה הַתּוֹרָה שְׂאִין צָרִיף לְמַנְעָה¹⁷⁴.

174) ואף על פי שכתב בדר"א שלגבי פרי תלוש חייב למנוע את הבהמה מלאכול, ביאר רבינו (מכתבים, כת"י) ששונה הדבר לגבי תינוק, שליתן לו לאכול הרי בודאי מותר, ורק שמשום שלא גרע מבהמה אין צריך למנועו מלבזבז לאחר מכן.

[בה"ל ד"ה אבל סך]

דְּגִבֵּי יוֹם כְּפוּר לֹא אֶסְרָה תוֹרָה¹⁷⁵.

175) וכחילוק זה כתב החזו"א (ס"י יד ס"ק י ד"ה שם החושש בראשו, הובאו דבריו בבה"ל פ"ג ממעשר הט"ז ד"ה שמן ובשערי אמונה דמאי פ"א מ"ד ד"ה ברא"ש), ששונה לענין איסור יוה"כ שהם משום תענוג, וא"כ באופן שיש חטטין בראש אינו נחשב לתענוג, מה שאין כן לענין שביעית הדבר תלוי במה שהסיכה נעשית כדרכה, וכל שהיא כדרכה, אף על פי שיש בה רפואה אינו נאסר משום עשיית מלוגמא, וראה עוד במה שכתבנו שם בביאור כוונת הרא"ש.

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

ק"ג

להחזירה (לא) שנאמר ולכהמתה ולחיה אשר בארצה תהיה כל תבואתה לאכל: ו לסיכה ביצר. (לב) לסוף דבר שדרבו לסוף. (לג) לא יסוף יין וחמין (לד) * אבל סף הוא את השמן. (לה) * ולא יפטם

דרך אמונה

באור ההלכה

(לא) שנאמר ולכהמתה כו'. (ט) וכל זה דוקא באוכלת הבהמה במחבר אבל בתלוש חייב להחזירה, דבתלוש שזכר זכה בו הוא ממונו עד הבעור ויש כאן משום אסור להאכיל מאכל אדם לבהמה⁽¹⁶⁵⁾: ו (לב) פסוק דבר שדרבו פסוק. כדמפרש ואזיל ודוקא לסוף גופו⁽¹⁶⁶⁾ מתר אבל לא לסוף פלים כדבסמוך הלכה ז' ובפרק ו' הלכה י': (לג) לא יסוף יין וחמין. שאין דרך לסוף בהן והוי הפסד, (ט) ויש אומרים דאפלו יין ושמן מערבין יחד או שמן וחמין מערבין אין סכין בהן דהוי הפסד. (טז) ואשה לא תשטף את בנה בנין דינין לא נתן לרחיצה והוי הפסד: (לד) אבל סף הוא את השמן. שהשמן דרכו לסיכה⁽¹⁶⁷⁾, (טז) ואפלו אם עלו בו חטטין (טג) או שחושש בראשו סף שמן אף על גב שיש בו רפואה כיון שסוף כדרכו לא הוי כמלוגמא, (עד) וכן סף שמן על גבי מכתו ובלבד שלא יטל במוך ויתן על גבי מכתו (טז) דנכר טפי שעושה רק לרפואה, (טז) ושמן של שביעית נותנין אותו לגרדי שנותן השמן בשעת אריגה על אצבעותיו שלהנאת עצמו הוא סף שלא תזיק לו האריגה, אבל אין נותנין אותו לסורק הצמר שהוא לצורך הצמר. (טז) ושמן של שביעית שנסרח, כל זמן שראוי למאכל בהמה או לסיכה יש עליו קדשת שביעית: (לה) ולא יפטם את השמן. לשום בו תבלין ושרשי בשמים (טז) מפני שהוא מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן משקה שאינו ראוי אלא לסיכה⁽¹⁶⁸⁾, ואף על גב דשמן של שביעית נתן לסיכה אבל אסור להפסידו מכלל אכילה שלא יהא ראוי אלא לסיכה בלבד, ויש אומרים שהטעם משום שהתבלין ושרשי בשמים בולעים את השמן של שביעית ואחר כך זורקין אותם

שאין צריך למנעה⁽¹⁷⁴⁾ אף על פי שכל אכילתה נחשבת הפסד במאכל אדם, אף יש לומר שאם רואה אותו מכובד יש לו למנע בקד, דגם גבי בהמה לא אמרו אלא אם אוכלים אבל אם רואה אותה דורסת ברגליה ומפסדת יש לומר דחייב למנעה דבקר לא כתיב אלא 'תהיה כל תבואתה לאכל': * אבל סף הוא את השמן. עין בדרך אמונה שהבאנו דברי הר"ש בסוף פרק קמא דתמאי שהביא התוספתא שמן שביעית נותנין אותה לגרדי ואין נותנין אותה לסורק, פרוש גבי שביעית כתיב לאכלה ולא להפסד הלכך לסורק אסור לגרדי מתר דסיכה כשתיה כדאמרינן בפרק יום הכפורים, וכתב הרא"ש שם ומיהו קשה לי דהאי סיכה לאו לתענוג וגבי יום הכפורים לא אסרינן אלא סיכה לתענוג דמי שיש לו חטטין בראשו סף כדרכו ואינו חושש וסיכה דהיא לאו לתענוג הוא אלא לצורך המלאכה עד כאן לשונו, אבל לכאורה אין לדמות יום הכפורים לכאן, דהא בהדיא אמרו בירושלמי שביעית פרק ח' הלכה ב' החושש את ראשו או שעלו בו חטטין סף שמן, וכן גבי תרומה שנינו בתוספתא פרק ט' דתרומות החושש בראשו וכל מי שעלו לו חטטין סף את השמן, וכן שנינו בירושלמי פרק ב' דמעשר שני הלכה א' גבי מעשר שני (שוב מצאתי בפאת השלחן שכבר העיר בזה), וצריך לומר דגבי יום כפור לא אסרה תורה⁽¹⁷⁵⁾ (וכל שכן להפוסקים דשאר העניינים דרבנן) אלא סיכה של תענוג אבל בחטטין אף שנהנה גם כן מהסיכה כיון שעקר כונתו אינו לתענוג לא אסרה תורה דכשעושה לשמירה מצער אין מבטל בזה העניי, אבל בשאר הדברים כיון שנהנה בזה וסוף על גבי גופו אמרינן סיכה כשתיה, ובקמא רבנו תם הוכיח מהא דחטטין דשאר העניינים אינן אלא מדרבנן כמו שכתבו תוספות ישנים ריש פרק יום הכפורים, אמנם דעת רבנו דהוא דאורייתא כמו שכתב הר"ן בפרק יום הכפורים ואפלו הכי מתיר בחטטין וכתב הר"ן דכיון דהתורה לא כתבה בהדיא עניינים אלו לא מסרה אלא לחקמים להתיר לפי הצורך, ובירושלמי ריש פרק יום הכפורים איתא ביום כפור בין רחיצה של תענוג ובין שאינה של תענוג אסור, בט' באב ובתענית צבור רחיצה של תענוג אסור שאינה של תענוג מתרת, ומשמע משום דיום כפור דאורייתא וט' באב ותענית צבור דרבנן,

אמנם רבנו בפרק ג' משביתת עשור הלכה ט' הביא הירושלמי הזה ומכל מקום פסק דחטטין מתר וכמו שאמרו בימא ע"ז ב', וצריך לומר כמו שכתב הר"ן דמסרהו לחקמים ובמקום צורך גדול התירו, ועין חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י': * ולא יפטם את השמן. משמע דיון מפטמין וכן כתב רבנו בפרק ג' ממצער שני הלכה י"א ואין מפטמין את השמן אבל מפטמין את היין ובפרק י"א מתרומות הלכה ג' אין מפטמין את השמן מפני שהוא מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן המשקה אבל מערבין יין ודבש ופלפלין וכיוצא באלו לאכלן, ומשמע דהינו מפטמין את היין, והקשה בפאת השלחן דבירושלמי שביעית פרק ח' הלכה ב' בעי מהו לפטם יין

ציון ההלכה

(סט) שם וכן כתב רידב"ז בהגהות פאת השלחן: (ט) ר"י קורקוס וכן גרסת רדב"ז: (טז) תוספתא סוף פרק ט' דתרומות לענין תרומה: (עג) חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י': (עג) ירושלמי פרק ח' הלכה ב': (עד) פאת השלחן מתוספתא פרק ו' הלכה ג': (עה) מנחת בכורים, ועין במשפטי ארץ עמוד קפ"ב בשם מו"ח שליט"א שבומנינו שאין דרך לסוף שמן⁽¹⁶⁹⁾ אסור לסוף כלל בין להנאה בין לרפואה⁽¹⁷⁰⁾, ועין באר חיים סימן ככו" סעיף א' ובמשנה ברורה שם סעיף קטן ד'⁽¹⁷¹⁾: (טז) חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י" מירושלמי ומשנה לפלך: (עז) עין ירושלמי מעשר שני פרק ב' הלכה א' ועין מה שכתבו בדרך אמונה פרק י"א מתרומות סעיף קטן י"ט⁽¹⁷²⁾ ובציון ההלכה שם אות ל'⁽¹⁷³⁾: (עח) פן כתב רבנו בפרק י"א מתרומות הלכה ג' וכמו שבארנו שם:

קיד

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

(לו) את (לו) השמן. (לח) ולא יסוד במרחץ (לט) אבל סף הוא מבחויז ונכנס: ז שמן של שביעית (מ) אין חוסמין בו תנור וכירוב, (מא) ואין סבין בו מנעל וסנדל. (מב) * ואין סבין אותו

באור ההלכה

של שביעית, נשמעניא מן הדא קל מהן שביעית שנתנה להדלקת הנר הדא אמרה שהוא מטר (רצה לומר דתנן שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה כו' וכן בתרומה ובמעשר שני, קל מהן שביעית שנתנה להדלקת הנר, משמע דבשאר כל הדברים שזין ואם כן כמו שבתרומה ובמעשר שני מתירין לפטם את היין הקא נמי בשביעית), והתני אסור, אמר רבי אלעזר דרבי יהודה היא דרבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו (רצה לומר משנתנו דמוכח דמתיר בשביעית לפטם יין הוא כרבי יהודה דמתיר בפרק י"א דתרומות לבשל יין של תרומה מפני שהוא משביחו והכי נמי כאן משביח את היין, אבל לרבנן דאסרי שם מפני שהוא ממעיטו גם כאן אסור וברייתא פרבנן), ואם כן קשה על רבנו שפסק בפרק י"א מתרומות הלכה ד' אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו והיגו פרבנן ואיד פסק כאן כרבי יהודה דמתיר לפטם את היין, ויש לומר דרבנו מפרש להפך דהא דמשני רבי יהודה היא קאי אברייתא דאוסרת דזה כרבי יהודה דמתיר לבשל היין מפני שמשביחו ולא חיש למה ששמעיטו משותיו דהעקר תלוי אצלו אם משביח את היין או לא אף על גב דיש שאין אוהבים אותו, ואם כן כאן הוא להפך שאת היין אין משביח על ידי שנותן לתוכו מים דבש ופלפלין אדרבה מחליש כחו כזה, ומכל מקום יש בזה תועלת שאנשים שאין יכולין לשתות יין חזק אוהבים את המשקה הזה, ולרבי יהודה דתלי בהשבתת היין אסור אבל לרבנן דתלי באנשים ואם ממעיטו משותיו אסור לבשל, אם כן היכא שמרבה בשותיו צריך להיות מטר (וכל זה כתבנו לגרסת הגר"א בירושלמי סוף פרק ב' דתרומות דרבי אלעזר סבירא ליה מפני ששמעיטו משותיו), ואף על גב דרבי אלעזר קאמר שם דלכהן לכלי עלמא מטר לבשל מפני שמשביחו והקא גבי שביעית בעלים ככהן דמי, הני מלי במשביחו אבל כאן שאין משביחו אלא אדרבה מחלישו אין להתיר לרבי יהודה דאזיל בתר השבחה דלרבי יהודה לא

דרך אמונה

והוי הפסד, ולפי זה אם בשלו תחלה את עקרי הבשמים במים ואחר כך נתנהו בשמן שיתן בו טעם כיון ששוב אינו בולע מהשמן מתר¹⁷⁶ אבל להטעם הראשון גם זה אסור: (לו) את השמן. (עט) ואם עשה כך סף את השמן (פ) ומטר לקח שמן מפטם מדמי שביעית¹⁷⁷ שפיון שלכתחלה לקחו להכי אין זה הפסד, ואפלו מספק חשוד¹⁷⁸ אבל מנדאי חשוד לא יקח¹⁷⁹, אבל מטר לפטם את היין מפני שנאכלין עמו אחר כך (פ) אבל לא יסוד בו: (לז) השמן. (פג) ולוקחין שמן ערב מקל מקום בשביעית ואפלו אינו יודע אם הוא חשוד¹⁸⁰ אבל אם ידוע שהוא חשוד אסור לקח ממנו וכו'ל: (לח) ולא יסוד במרחץ¹⁸¹. (פד) דהוי בזיון קדשים¹⁸² לסוד בבית המרחץ¹⁸³ (פה) וכל שכן בבית הכסא דאסור: (לט) אבל סף הוא מבחויז. למרחץ ואחר כך נכנס למרחץ שזה אינו גנאי לקדשים: ז (מ) אין חוסמין בו תנור וכירוב. (פו) שדרף למשח אותם בעודם חדשים כדי לחזקם¹⁸⁴, ואסור משום דשמן שביעית לא נתן לסיכה אלא גופו של אדם ולא פלים¹⁸⁵ דהוי הפסד¹⁸⁶ כדלקמן פרק ו' הלכה י'¹⁸⁷: (מא) ואין סבין בו מנעל וסנדל¹⁸⁸. (פ) חדשים כדי לרכך את העור וליפותו¹⁸⁹ (פז) ויש אומרים שגם ישנים אסור¹⁹⁰: (מב) ואין סבין אותו בנדים טמאות. (פח) בין שסף לעצמו בין לאחרים, (ס) והטעם מפני שטמא אותו ומפסידו מלאכל לטהורים¹⁹¹, (פז) ולפי זה כל שכן שאסור לטמאות פרות שביעית:

ציון ההלכה

(עט) בארנו שם: (פ) ירושלמי פרק ח' הלכה ב': (פג) כן פסק רבנו בפרק ג' ממעשר שני הלכה י"א וכן משמע כאן, ואף על גב דבירושלמי מוקי לה כרבי יהודה דמתיר לבשל יין מפני שמשביחו ורבנו לא פסק כן בפרק י"א מתרומות הלכה ד', עין בפאת השלחן שמתרין זה אבל הר"ש סיריליאו בדרך קני"ו א' [פרק ט' הלכה ה'] פסק דאסור לפטם את היין: (פד) תוספתא פרק ו' דשביעית: (פה) פאת השלחן מירושלמי פרק ח' ובגרסת הגר"א: (פל) מהר"א פולדא: (פס) משנת ר' בנימין מובא בתורתן של ראשונים שם בירושלמי: (פו) כסף משנה פרק י"א מתרומות הלכה ו': (פז) שם: (פח) עין משנה בירוח סימן שכ"ז סעיף קטן י"ב¹⁹²: (פט) צניתי בפרק י"א מתרומות הלכה ד'¹⁹³: (פ) מנחת בכורים: (פז) ובזמן הזה שקלנו טמאים לא שך זה ועין בבאור ההלכה:

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק לה]

ששוב אינו בולע מהשמן מִתְּרָבָה.⁽¹⁷⁶⁾

176 והיתר זה, כתב בציה"ל (פי"א מתרומות ס"ק צב) שהוא דוקא באופן שידוע שאינם בולעים מהשמן אלא רק נותנים בו טעם.

[דר"א ס"ק לז]

שֶׁמֶן מִפֶּטֶם מְדָמִי שְׁבִיעִית⁽¹⁷⁷⁾ וְכוּ', וְאֶפְלוּ מִסֶּפֶק חֲשׂוֹד⁽¹⁷⁸⁾ אֶבֶל מוֹדַי חֲשׂוֹד לֹא יִקָּח⁽¹⁷⁹⁾.

177 כלומר (רבינו בביאור על הירושלמי שביעית פ"ח ה"ב), ליקח שמן מפוטם של חולין, ואף על פי שהשמן המפוטם נתפס בקדושת שביעית.

178 כלומר (שם), שאין לחוש שמספק לו שמן של שביעית, אלא יש לתלות שהשמן הוא של שנה שישית.

179 וביאר בטעם הדבר (שם), מפני שאין לסייע בידי עוברי עבירה.

[דר"א ס"ק לז]

מִכָּל מְקוֹם בְּשִׁבְעִית וְאֶפְלוּ אִינוּ יוֹדֵעַ אִם הוּא חֲשׂוֹד⁽¹⁸⁰⁾.

180 מדין זה הוכיח הש"ך (יו"ד ס"י קיט ס"ק א), שסתם איש ישראל הריהו בחזקת כשר, שאפשר לסמוך עליו בכשרות המאכלים [ושלא כדעת הרמב"ם שהובאה ברמ"א שם (ס"א)].

[דר"א ס"ק לח]

וְלֹא יִסּוּךְ בְּמֶרְחָץ⁽¹⁸¹⁾. דְּהָיָה בְּזִיּוֹן קִדְּשִׁים⁽¹⁸²⁾ לְסוּךְ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ⁽¹⁸³⁾.

181 וכן לענין סיכת כהן במרחץ בשמן של תרומה, צידד המשנה למלך (פי"א מתרומות סוף ה"ח) לדייק ברמב"ם (שם), שלא הותר, ונלמד מדין שמן של שביעית. וראה גם בדר"א (שם ס"ק קע), שיש שסברו שאין להדליק שמן של תרומה טמאה בבתי כסאות ובבתי מרחצאות, מפני בזיון קדשים.

ולחכנסי פירות שביעית לבית המרחץ, כתב רבינו (מכתב, דרכי חכמה על בינת אדם הל' שביעית ס"ז ז" ס"ק ג) שמוותר, ולא נאסר אלא סיכת הפירות בפרהסיא, שבכך ישנו בזיון גדול יותר לפירות [והוסיף, שמה שנאסר לסוך בבית הכסא, אף על פי שאינו בפרהסיא, הוא משום ששם הוא בזיון יותר לפירות].

182 וכן לענין האיסור למכור פירות שביעית במדה במשקל ובמנין [הובא ברמב"ם לקמן (פ"ו ה"א)], כתב הגר"א (שנות אליהו) שביעית פ"ח מ"ג, הובא בציה"ל לקמן שם ס"ק נט), שהוא מפני בזיון, וביאר המקדש דוד (ס"י נט ס"ק ה"ד כתב מהרי"ט), שהיינו מפני בזיון קדשים.

ומכאן הוכיח המקדש דוד (שם), כדברי המהרי"ט (שו"ת ח"א ס"י מג) שפירות שביעית יש בהם קדושה, כיון שנקראו בכתוב (ויקרא כה. יב) 'קדש' [וכן הוא לשון הכפתור ופרח (פמ"ז)]. וכן התבאר בתוס' יו"ט (שביעית פ"ח מ"ח) שטעם הדבר שאין מביאים מדמי שביעית קרבנות חובה, מפני שדמי שביעית הריהם קדושים, ודבר שבחובה מביאים רק מהחולין, ואולם ראה מה שכתב בבה"ל לקמן (פ"ו ה"י ד"ה ואי). עוד בנדון זה, ראה בדברינו להלן (על הדר"א ס"ק מב).

183 וכן לענין מה שנהגו להשליך אגוזים לפני חתן שעולה לתורה בשבת שקודם חתונתו [ראה שו"ע (או"ח ס"י קעא ס"ד)], דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד ס"א) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רעא ד"ה ולפי"ז י"ל) שיש להימנע מלהשליך אגוזים של שביעית, כיון שאין זה כבוד לפרי. אמנם להשליכם כשהם עטופים דרך כבוד ואף אינם הולכים לאיבוד, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיש מקום להקל.

ולתלות פירות שביעית לנוי סוכה כשהם אינם נפסדים מכך, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קעד ו-קצח) הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' שלג ומהדו"ח ח"ג עמ' עדר) הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' עז ו-קי) והגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ז ס"י נז) שמוותר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ד"ה מ"מ), והוסיף לבאר שהוא דרך כבוד לפירות, ומה שהם נעשים 'מוקצה' בימי הסוכות ואסור לאכלם [כמו שכתב השו"ע (או"ח ס"י תרלח ס"ב)], אינו נחשב כהפסד הלאכלה, כיון שהוא זמן מועט. וראה עוד בנדון זה בשו"ת מנחת יצחק (ח"י ס"י קיט).

ולשתות יין של שביעית במדה מרובה [כגון בפורים], באופן שעלול על ידי כן להקיא ולבזותו, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קפב), שמוותר. ודעת הגר"נ קרליץ (פירות שביעית פכ"ב סעי' עח) שמוותר לשתות יין של שביעית לבסומי, רק כל שעדיין טועם בו טעם יין. וראה עוד בנדון שתיית יין בפורים במדה מרובה, בדברינו להלן (על הדר"א ס"ק ע).

[דר"א ס"ק מ]

בְּעוֹדֵם חֲדָשִׁים כְּדִי לְחַזְקֵם⁽¹⁸⁴⁾ וְכוּ', אֶלְא גּוֹפוּ שֶׁל אָדָם וְלֹא כְּלִים⁽¹⁸⁵⁾ דְּהָיָה הִפְסָד⁽¹⁸⁶⁾ כְּדִלְקָמֶן פֶּרֶךְ וְ הַלְכָה י"י⁽¹⁸⁷⁾.

184 וביאור המילה 'חוסמין', ביאר בדר"א (פי"א מתרומות ס"ק סא) שהוא לשון חיזוק.

185 ולסוך את בגדו של 'סגי נהור' כדי להקל עליו ללבשו, הסתפק הגרש"ז אויערבך (מנחת שלמה שביעית פ"ח מ"ח עמ' ריד) שיתכן שמוותר, כיון שהסיכה נעשית לצורך האדם ולא לצורך הבגד.

186 בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק פא), ציין לחזו"א (ס"י יג ס"ק ח ד"ה וכן הא) שכתב בטעם הדבר שאסור לסוך כלים, משום שדומה למשרה וכבוסה שאסור, כמו שכתב להלן (ה"י) [כיון שאין הנאתן וביעורן שוה, כמבואר בבבא קמא (קב, א)].

187 ושם נתבאר, שאם עבר וסך כלים בשמן של שביעית, קנסוהו שיאכל כנגדן, וראה בדר"א שם (ס"ק פ-פא ו-10) את פרטי הדין.

[דר"א ס"ק מא]

וְאִין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל⁽¹⁸⁸⁾. חֲדָשִׁים כְּדִי לְרַכֵּךְ אֶת הָעוֹר וְלִפְתוֹתוֹ⁽¹⁸⁹⁾ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם יִשְׁנֵים אֶסְרוּ⁽¹⁹⁰⁾.

188 וביאר בדר"א (פי"א מתרומות ס"ק סד), ש'מנעל' הוא של עור, ו'סנדל' הוא של עץ.

189 אבל ישנים שאין הדרך לסוכם, מותר, וביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שאינו נחשב כמפסיד את השמן, שכיון שאין תועלת בכך, ואף אינו נספג ויכול להסירו מהמנעל, נחשב הדבר כמניחו על השולחן [וראה בדר"א להלן (ס"ק מח), ויש לחלק].

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק מג]

מְטָאוֹת אֶת הַמְשָׁקָה (194) וְכוּ', לֹא קָתַב כָּאֵן יָדִים מְסֻבּוֹת (195) וְכוּ', סִתְּם יָדִים מְטָאָתָן (196).

(194) כמו שהתבאר בגמ' (שבת יד, ב), שאף על פי שידים טמאות, הן רק בדרגת 'שני' לטומאה, ואין 'שני' מטמא אוכלין חולין, מ"מ גזרו חכמים שהן יטמאו משקין חולין להיות ראשון לטומאה, גזירה אטו משקין שנגעו בשרץ שנעשו ראשון לטומאה מהתורה.

(195) והיינו, ידים שאינן נטולות [כלומר, סתם ידים], כמו שפי' רש"י בחולין (לג, א ד"ה בידיים), צויין בציה"ל (פי"א מתרומות ס"ק קסב).

(196) היינו לעשותן תחילה לטומאה (הקדמת הרמב"ם למסכת ידים, אור שמח פ"ח מאבות הטומאה ה"ח).

[דר"א ס"ק מו]

אֶבֶל סָף הוּא אֶת רְגְלוֹ וְלֹבֵשׁ הַמְנַעַל (197).

(197) היינו אפילו באופן שמכוין לסיכת המנעל (דר"א פי"א מתרומות ס"ק סה, לענין שמן של תרומה), וטעם הדבר, ראה בדברינו להלן (על ציה"ל ס"ק צו).

[דר"א ס"ק מח]

הוּא עוֹר שְׁלוּקָה (198) וְכוּ', יִשְׁאָר קֶצֶת עַל גְּבִי הַטְּבֵלָא וְהוֹלֵךְ לְאִבּוֹד (199) נִמְצָא מִפְּסִיד (200) וְכוּ', יִקַּח בְּיָדוֹ וְיִסּוֹף עַל גְּבִי גּוֹרָפִי (201).

(198) אולם להתעגל על גבי קטבליא של 'שיש', צידד רבינו (שערי אמונה שביעית פ"ח מ"ח ד"ה שם לא יתן) שמשמע שאסור, ונשאר בצ"ע.

(199) ומטעם זה, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד ס"ל) שאסור ליתן שמן של שביעית על גבי ספוג ולסוך את גופו, שהרי חלק מהשמן הולך לאיבוד. וראה ציה"ל לעיל (ס"ק עה) לענין סיכה בשמן של שביעית, בזמננו.

(200) לגבי טעם זה, כתב בציה"ל (פי"א מתרומות ס"ק קלו, וצויין בציה"ל כאן ס"ק צח) שאמנם כך היא משמעות לשון הר"מ שם (ה"י), אולם משמעות הירושלמי, שטעם הדבר שאסור על גבי קטבליא של שיש משום גזירה אטו קטבליא של עור, ונשאר בצ"ע.

(201) וביאר בדר"א (פי"א מתרומות ס"ק סח), שבאופן זה נחשב הדבר כדרך סיכת הגוף [ולפיכך מותר אף לזר לסוך בידיו את הכהן בשמן תרומה, אף על פי שעל ידי כן הריהו נסוך ממנו בידיו], מה שאין כן ליתן על גבי קטבליא, כיון שאין דרך סיכה בכך, נחשב הדבר כמעבד את הקטבליא.

[ציה"ל ס"ק צב]

בְּצִיּוֹן הֵלְכָה פֶּרֶק י"א מְתֵרוֹמוֹת הֵלְכָה ז' (202) וְזֶה דְּלֹא כְּשֶׁעָרִי צָדֵק (203).

(202) שם (ס"ק קסב), בתחילה צידד לפרש שאסור ליגע בידיים טמאות בפירות שביעית אף על פי שאינו מטמא אותם [שהרי ידים שניות, ואין שני עושה שלישי בחולין], כיון שהוא גנאי לקדושת שביעית.

(203) שכתב השערי צדק (שער מצוות הארץ פי"ז ס"י"ז), שאסור ליגע בסתם ידים בפירות שביעית אלא א"כ נוטל ידיו תחילה, וכמו לענין אכילת תרומה [וראה בספר תורת הארץ (סי' ח סוף ס"ק סא) שביאר בכוונתו, שהוא מפני כבוד קדושת פירות שביעית].

ולמעשה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קסא) שלא נהגו ליטול ידים לאכילת פירות שביעית, וצויין (מכתבים, כתי"י) למה שכתב להלן (ס"ק מג).

[ציה"ל ס"ק צד]

בְּאֶרְנוּ בְּפֶרֶק י"א מְתֵרוֹמוֹת הֵלְכָה ו' (204).

(204) שם (ציה"ל ס"ק קלא) ביאר טעם הדבר, משום שקי"ל לענין שומר אבידה, שאסור לו להשתמש באבידה לצרכו אפילו כשעושה זאת גם לצרכה.

[ציה"ל ס"ק צו]

בְּאֶרְנוּ בְּבֵאוֹר הֵלְכָה שָׁם עֵינַי שָׁם (205).

(205) שם (ד"ה אבל טך) כתב, שהר"י קורקוס והכסף משנה כתבו לענין שמן של תרומה, שטעם ההיתר לסוך בו את רגלו ולאחר מכן לנעול את המנעל, הוא מפני שכתוב (ויקרא כב, ט) 'כי יחלוהו', שלאחר סוך בו הריהו מחולל מקדושתו ומותר ליהנות ממנו, ותמה על כך, שלפי דבריהם אינו מובן טעם ההיתר בשמן של שביעית, שהרי לגבי שביעית לא כתוב שכשנעשית מצותו הריהו מחולל, ולפיכך פירש לולי דבריו באופן אחר, שכשמכניס רגלו למנעל [וכן באופן שלהלן, שמתעגל על גבי קטבליא], אינו נחשב כמעשה סיכה כלל וכמפסיד את השמן, אף על פי שהוא מתכוין לכך, כיון שהיה עושה זאת גם בלא טובת המנעל, ודומה הדבר ל'נר לאחד נר למאה'. וראה עוד במה שכתב התורת זרעים (שביעית פ"ח מ"ב ד"ה הנה כה"ג) ובחידושי הגר"ד לנדו (שביעית עמ' לב).

[ציה"ל ס"ק צח]

וּבְכֶסֶף מְשֻׁנָּה וְר"י קוֹרְקוֹס שָׁם וּבְאֶרְנוּ שָׁם (206).

(206) הובא בדברינו על הדר"א (ס"ק מח).

[בה"ל ד"ה ואין סכין]

לְקַבֵּל טְמָאָה (207) וְכוּ', עֵינַי שָׁם רְש"י ד"ה רַב הַמְּנוּנָא (208) וְכוּ', אָסוּר גַּם גְּרָמָא דְּקָתִיב 'מְשֻׁמְרָת' (209) וְכוּ', הֲרֵי הַגּוֹיִם כְּזָבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם (210).

(207) כמבואר ברש"י (סוכה לה, ב ד"ה שמכשירה) ותוס' (שם ד"ה מפני), שהיו נוהגים לשרות במים את אגודת הלולב, ועל ידי כך היו נוגעים המים באתרוג ומכשירים אותו לקבל טומאה.

(208) הנדון שם בגמ' (ראש השנה טו, א), הוא על אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, שמעיקר הדין אינו קדוש בקדושת שביעית [כיון שהולכים אחר החנטה], אלא שמ"מ כיון שיד כל אדם ממשמת בו [מחמת ששאר שדות ופרדסים הם הפקר (רש"י שם ד"ה יד הכל)], נחלקו האמוראים האם הריהו נחשב כהפקר ופטור ממעשרות, ולדעה שסברה שהריהו חייב במעשרות, א"כ מצינו אתרוג שהוא תרומה ויד כל אדם ממשמת בו.

קטו

הלכות שמטה ויובל פרק חמישי

(מג) בְּיָדִים טְמֵאוֹת. נָפֵל עַל בֶּשָׂרוֹ (מד) מְשַׁפְּשׁוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. (מה) וְלֹא יִסּוֹף רַגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמְנוּעֵל, (מו) אָבֵל סָף הוּא רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמְנוּעֵל. (מז) וְסָף גּוֹפּוֹ וּמִתְעַנֵּל עַל גְּבִי (מח) קְטֹבֵלְיָא:

באור ההלכה

תּוֹמָה וְשֵׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לֹא יִטֵּל וְאֶמְרִינָן בְּמֵרָא שֶׁם ל"ה ב' פְּלִיגֵי בַּה רִבִּי אִמִּי וְרַבִּי אֲסִי חַד אָמַר מִפְּנֵי שְׁמִכְשִׁירָה (פְּרַשׁ רִש"י לְקַבֵּל טְמָאָה²⁰⁷) וְאֶסּוּר לַגְּרוֹם טְמָאָה לְתוֹמָה וּלְמַעֲשֵׂר (שְׁנִי) וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִידָה (פְּרַשׁ רִש"י קִלְפָּתָהּ הַחִיצוֹנָה נִמְאָסָת בְּמִשְׁמוֹשׁ הַיָּדִים וְאֶסּוּר לְהַפְסִיד תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי), וְאִם נִימָא דַּגַּם פְּרוֹת שְׁבִיעִית אֶסּוּר לְטַמְאוֹת הַרִי יֵשׁ בַּה גַּם כֵּן הֵנִי טְעַמָּא, וְיֵשׁ לוֹמַר דִּנְהִי דְּגַבִּי תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֵׁיטֵּשׁ אֶסּוּר דְּאוֹרְחָתָא לְטַמְאוֹתָם חָשִׁישׁוּ גַם כֵּן שְׂלֹא יַכְשִׁירוּ שְׂלֹא יָבֵא לִיְדֵי טְמָאָה אֲבָל כַּאֲן שְׁכַל הָאֶסּוּר לְטַמְאוֹתָהּ הוּא מִטַּעַם שְׂגוֹרָם לְמַעַט מְאוּכְלִיֶּהֶן יֵשׁ לוֹמַר דָּאֲהַכְשֵׁר דְּהוּא גָּרַמָּא דְּגָרַמָּא לֹא חָשִׁישׁוּ, אֲבָל לְמָאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִידָה קִלְפָּתָהּ הַחִיצוֹנָה צ"ע אִיךָ מִתַּר בְּשִׁבְעִית, וְאֶפְשֵׁר דְּמִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִידָה אֵין הַכְּנָה שְׂנַדָּי מִפְּסִידָה אִלָּא שְׁחוֹשְׁשִׁין שִׁינְבּוּ בְּמִשְׁמוֹשׁ הַיָּד עַד שִׁיפְסִידוּ, וְלִכְּן בְּתוֹמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁאֲפֵשֵׁר לְטֵל אֲתוּרוֹגִים אַחֲרֵי אֶמְרוּ שְׂלֹא יִטֵּל אֵלוּ אֲבָל בְּשִׁבְעִית שְׁכַל הַפְּרוֹת קְדוּשֵׁים וְאִם יִאָּסְרוּ לֹא יִכּוּלוּ כָּלֵל לְקִיּוֹם הַמְּצוּהָ (כִּי אִי אֶפְשֵׁר לְכַל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל לִהְבִּיא אֲתוּרוֹגִים מִחוּץ לְאַרְצָךָ וְגַם בְּזַמֵּן הַבֵּית לֹא הֵיךְ יִשְׂרָאֵל בַּחוּץ לְאַרְצָךָ) לִכְּן לֹא גָּזְרוּ עַל זֶה וְיִזְהָרוּ שְׂלֹא יִמְשָׁמוּ הַרְבֵּה עַד שִׁיפְסִידוּ הַקְּלָפָה מְאֻכְלָה, וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּבִשְׁבִיעִית כָּבֵר בְּלֵאוּ הֵכִי יָד הַכֵּל מְשַׁמְשִׁין בַּהּ בְּמַחְבְּרַתְּ הַשְּׁרִי הַפְּקָר הוּא וְאֶמְרוּ בְּרַאשׁ הַשְּׁנָה ט"ו א' יָד הַכֵּל מְשַׁמְשִׁין בַּהּ וְאִתָּא אֲמַרְתָּ תַּחֲנוּבֵי בְּמַעֲשֵׂר עֵין שֵׁם, אִם כֵּן אֵין כַּאֲן הַפְּסִיד יוֹתֵר בְּמָה שְׁנוּטְלוּ לְמַצוּהָ. וְאֵין לְהַקְשוֹת אִם כֵּן בְּשִׁבְעִית יִכְּלוּ לְטֵל אֲתוּרוֹגֵי שֶׁל תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, יֵשׁ לוֹמַר דָּלַּא מְשַׁכַּחַת לֶּה דִּהּא שְׁבִיעִית פְּטוּרָה מִתְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְאִם וּמַעֲשֵׂרוֹת, וְאֶפְלוּ אִם מְשַׁכַּחַת לֶּה (כַּגּוֹן לְהַחֲלוֹק שֵׁם, עֵין שֵׁם רִש"י ד"ה רַב הַמְּנוּנָא²⁰⁸) מְכַל מְקוּם לֹא פְּלֵיג רַבְּנָן בְּזוּה, וְגַם הַמְּשַׁמְשִׁין שְׂלֹא כַּדִּין לֹא שְׁכִיחַ כֵּל כָּךְ, שׁוּב רִאִיתִי בְּרִדְב"ז עַל פֶּאת הַשְּׁלֵחָן סִימָן ה' סְעִיף קָטָן א' שִׁהַקְשָׁה כֵּן וְתִרְךָ דִּהֵי גַרְם הַפְּסִיד וּבְתוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶסּוּר גַּם גָּרַמָּא דְּכַתִּיב 'מִשְׁמַרְת'²⁰⁹ אֲבָל בְּשִׁבְעִית מִתַּר גָּרַמָּא עֵין שֵׁם וְצ"ע (וְעַין בְּאוּר הַהִלְכָה לְעִיל הַלְכָה ה'), עוֹד יֵשׁ לְעֵין מִמָּה שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ בְּסוּמוֹף הַלְכָה י"ג דְּגוֹי שְׁהִי שְׁכִיר שֶׁבַת כו' אוּ שְׁהִי זְמוּנוֹתֵי עֲלוּ אוּ אֶכְסֵנָּא מְאֻכְלִין אוּתוּ פְּרוֹת שְׁבִיעִית, וְאִיךָ אֶפְשֵׁר לְהֵאָכִילֵן הַרִי גוֹיִם כְּזָבִים לְכַל דְּבִרְיָהִם²¹⁰ וּמִדָּ שְׁנוּגְעִין מִטְּמֵאִין אֶת הַפְּרוֹת, וְדַחַק גְּדוֹל לוֹמַר דְּדוֹקָא פְּרוֹת שְׂלֹא הַכְּשָׂרוּ דִּהּוּהָ לִיָּה לְפָרֶשׁ, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכֵין דְּאוּכְלִין לְאַלְתֵּר אֵין לְחוּשׁ לְמִבְּיַא לִיְדֵי פְּסוּל כְּעֵין שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ בְּהַלְכָה ד' שְׂאֵם בְּשַׁל מַעַט מַעַט וְאָכְלוּ מִיַּד מִתַּר, וְגַבִּי סִיכָה לֹא מְקָרִי לְאַלְתֵּר כֵּין שֶׁעַל דִּי שְׁנוּטְלִי לִיסְף נּוּגַע בְּכַל הַשְּׁמֵן שֶׁבְּפִךְ וּמִטְּמָא כְּלוּ, וְלִפִּי זֶה אִם לֹא יְטֵמָא רַק זֶה שְׁפָף בּוּ מִתַּר, וְאוּלַּי מִפְּנֵי שֶׁהַנְּשֵׂאֵר עַל יָדוֹ עֲדִין וְצַע"ק, עוֹד יֵשׁ לְעֵין אִיךָ רַב סִפְרָא הוֹצִיא חֻבִּית יֵין שְׁבִיעִית לְחוּץ לְאַרְצָךָ בְּפִסְחֵים ג"ב ב' הַרִי חוּץ לְאַרְצָךָ גְּזוּר עַל גּוֹשֶׁה וְעַל אֲוִירָה אִם כֵּן מִיָּד שִׁיּוֹצֵא לְחוּץ לְאַרְצָךָ נְטֵמָא וְנִמְצֵא מִטְּמָא פְּרוֹת שְׁבִיעִית, וְלְתוֹרַץ הַשְּׁנֵי בַתּוֹסְפוֹת שֵׁם שְׁבִישׁוּגָה הוֹצִיאָו לֹא קָשְׂיָא אֲבָל לְתוֹרַץ הָרֵאשׁוֹן שֵׁם צ"ע, וְשְׂמָא מִיָּרִי שְׁכָבֵר הֵיךָ טְמָא מִקְדָּם וְצ"ע:

דרך אמונה

(מג) בְּיָדִים טְמֵאוֹת. דִּינִים טְמֵאוֹת מִטְּמֵאוֹת אֶת הַמְשַׁקְּהָ¹⁹⁴ (55) אָבֵל בְּסַחֵם יָדִים מִתַּר דְּסַחֵם יָדִים שְׁנִיתוֹת וְאֵין מִטְּמֵאוֹת חִלְוִין, וְלִכְּן לֹא כָּתַב כַּאֲן יָדִים מְסֻבּוֹת¹⁹⁵ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּפִרְק י"א מִתְּרוּמוֹת הַלְכָה ז' דְּהִתְם בְּתוּמָה אִירִי דַּגַּם סַחֵם יָדִים מִטְּמֵאוֹתָן¹⁹⁶: (מד) מְשַׁפְּשׁוֹ בְּיָדִים טְמֵאוֹת. רִצָּה לוֹמַר אֶפְלוּ בְּיָדִים טְמֵאוֹת שְׁכִין שְׁנָפֵל עַל בֶּשָׂרוֹ שׁוּב אֵין רֵאִי לְאַכִּילָהּ וְאֵין מִפְּסִיד כְּלוֹם בְּמָה שֶׁמְטֵמָא: (מה) וְלֹא יִסּוֹף רַגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמְנוּעֵל. (55) אוּ הַסְּנַדְל, (75) דָּאֵף עַל גַּב דְּסָף גַּם אֶת רַגְלוֹ מִכְּל מְקוּם סָף גַּם אֶת הַמְנוּעֵל וְאֶסּוּר: (מו) אָבֵל סָף הוּא אֶת רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמְנוּעֵל. (55) אוּ הַסְּנַדְל (55) אִם הַסְּנַדְל (55) שְׁכָבֵר בְּטֵל עַל גּוֹפּוֹ וְאֵין בְּזוּה הַפְּסִיד: (מז) וְסָף גּוֹפּוֹ וּמִתְעַנֵּל עַל גְּבִי קְטֹבֵלְיָא. חִדְשָׁה דִּאֲחַר שְׁסָף גּוֹפּוֹ כְּבֵר בְּטֵל עַל גְּבִי גּוֹפּוֹ וְאֵין בְּזוּה הַפְּסִיד כְּנ"ל: (מח) קְטֹבֵלְיָא. (55) הוּא עוֹר שְׁלוּק¹⁹⁷ שְׁשׁוּכְכִין אוּ יוֹשְׁבֵין עֲלוּי וּמוֹשַׁחִין אוּתוֹ בְּשֵׁמֵן כְּעוּדוֹ חִדְשׁ לְהַשְׁבִּיחוֹ וְלְעַבְדוֹ, (55) אֲבָל לֹא יִתְנַגֵּה אֶפְלוּ עַל גְּבִי טַבְּלָא שֶׁל שֵׁשׁ לְהַתְעַנֵּל עֲלֵיהָ וְכָל שְׁכָן עַל גְּבִי קְטֹבֵלְיָא שֶׁמַּתְעַבֵּד אִלָּא אֶפְלוּ עַל גְּבִי שֵׁשׁ שְׂאֵין בּוּלְעַ אֶסּוּר שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְקַנֵּה הַכֵּל בְּגוּפוֹ וְעַל כִּרְחֻף יִשְׂאָר קְצַת עַל גְּבִי הַטַּבְּלָא וְהוּלְךָ לְאַבּוּר¹⁹⁹ נִמְצֵא מִפְּסִיד²⁰⁰, אִלָּא אִם רוּצָה לְסוּף גּוֹפּוֹ יִקַּח בְּיָדוֹ וְיִסּוֹף עַל גְּבִי גּוֹפּוֹ²⁰¹:

ציון ההלכה

(55) אוֹר שְׁמַח פְּרַק ח' מְאֹבוֹת הַשְּׂמָאָה הַלְכָה ח' וְכֵן כָּתַב רַבְּנּוּ בְּהַקְדָּמָה לְפִרְוֵה הַמְשִׁינוֹת יָדִים, דְּסַחֵם יָדִים אֵין מִטְּמֵאוֹת מְשַׁקְּהָ חִלְוִין רַק יָדִים טְמֵאוֹת, אֲבָל בַּחוּזֵן אִישׁ וְיֵשׁ יָדִים כָּתַב וְרַבְּנּוּ בַּחֲבוּרוֹ חוּר מְזוּה וּסְבִירָא לִיָּה דַּגַּם סַחֵם יָדִים מִטְּמָא מְשַׁקְּהָ חִלְוִין וְצ"ע, וְעַין מָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּזוּה בְּצִיּוֹן הַהִלְכָה פְּרַק י"א מִתְּרוּמוֹת הַלְכָה ז' וְזוּה דָּלַא כְּשַׁעֲרֵי צְדָק²⁰²: (55) יְרוּשְׁלַמִּי פְּרַק ח' הַלְכָה ח': (75) בֶּארְנֵנוּ בְּפִרְק י"א מִתְּרוּמוֹת הַלְכָה ו'²⁰⁴: (55) יְרוּשְׁלַמִּי: (5) בֶּארְנֵנוּ בְּבָאוּר הַהִלְכָה שֵׁם עֵין שֵׁם²⁰⁵: (5) כְּסָף מְשֻׁנָּה בְּפִרְק י"א מִתְּרוּמוֹת הַלְכָה ו': (55) יְרוּשְׁלַמִּי פְּרַק ח' הַלְכָה ח' וּכְמַבְּאֵר הַבְּלָחוֹת תְּרוּמוֹת שֵׁם וּבְכִסְף מְשֻׁנָּה וְר"י קוֹרְקוֹס שֵׁם וּבֶארְנֵנוּ שֵׁם²⁰⁶:

קמז

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

ח להדלקת הנר ביצד. (מט) * שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו. מכרו (ג) ולקח בו שמן אחר (נא) או שהחליף שמן בשמן (נג) שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית. (נד) * ולא יתן השמן לתוך המדורה (נד) אלא מדליקו בנר:

באור ההלכה

* שמדליק את הנר בשמן כו'. עזר בדרך אמונה שהבאנו מפרן ועוד אחרונים שאסור להדליק נר חנכה בשמן שביעית כיון שאין נהנין לאורה הוי הפסד. וראיתי במנחת שלמה סימן מ"ב שפקפק על זה ולעניות דעתי לא הכנתי הפקפוקים. דאף על גב דודאי מתר להדליק כדי ללמד לאורו אף על גב דמצות לאו להנות נהנו, הנינו משום דההדלקה הוא לראות לאורו וזה מתר ומה נפקא מנה מה שיראה לאורו מה שירצה יראה, וכן להדליק סביב לחנותו הרבה נרות לפרסם בית מסחרו כל זה הדלקה לראות לאורו היטב ועל ידי זה מתפרסם, אבל נר חנכה שאסור להנות לאורו אלא למצוה שהתורה אמרה להדליק, דהא קניא לן דאפלו אם הוא לבדו בין הגוים ידליק בכרחה שעצם ההדלקה הוא פרסום הנס (עין שער הציון סימן תרע"ב סעיף קטן י"ד²²²) ואפלו אם כבתה מיד אין זקוק לה, אלא שצורת ההדלקה צריך להיות באופן שראוי להיות פרסום הנס ושיראה את הנרות ולא שיראו לאור הנרות וזה לא נקרא הדלקה להנאה, ומה שהביא שם מהר"ש סיריליאו בפרק ח' דשביעית שכתב אכלי אדם עושין מהם צבעים לאדם דאית בהו קדשה גגון לצבע בתי תפלין ורצועותיהן ותימי ספר תורה ותפלין, לעניות דעתי לא כון הר"ש סיריליאו להתיר לצבע בפרות שביעית תפלין ותימי ספר תורה, דהר"ש סיריליאו קאי שם על מה שאמרו בירושלמי אכלי בהמה מהו לעשות מהן צבעים דבהמה כמו שמתר מאכלי אדם לעשות צבעים לאדם, אמר רבי יוסי מה לאכלי אדם שעושין מהן צבעין לאדם שכן צבעי אדם יש להם קדשה אבל צבעי בהמה אין להם קדשה, ועל זה מפרש הר"ש סיריליאו משום דמצונו בצבעי אדם שיש להם קדשה גגון לצבע תפלין כו', אלמא דצבעי אדם חשיבי ואי אפשר ללמד מזה צבעי בהמה, אבל אין בננות דבפרות שביעית מתר לצבע דברי קדשה דודאי אסור²²³ כיון דאינו לצרף הנאותו לא הוי דומיא דלאכלה ומה שמסיים שם הלכך אפלו צביעה לשאר מלי שרי, אין בננותו דכל שכן לדרב מנה אלא בננותו כיון דחזוין דצביעת אדם חשיבא לכן כאן בשביעית התיירה תורה גם שאר צביעה אבל צביעה דמצוה יתכן דאסור מטעם הפסד ולא נכנס לשאלה הזו, ובסוף פרק קמא דבכורות מבאר דבהמת שביעית פטורה מבכורה משום שאי אפשר

דרך אמונה

ח (מט) שמדליק את הנר בשמן²¹¹. (טז) בין שהשמן טהור²¹² ובין שהוא טמא²¹³, (ק) ודוקא בשמן מתר להדליק אבל אין מדליקין באגוזים ואין מסיקין בזיתים²¹⁴ (ק) אבל מסיקין בגפת ובזגין של שביעית שדרבן בכך²¹⁵, (קט) ואין להדליק נרות חנכה בשמן שביעית²¹⁶ (ק) אבל נרות שבת כיון שנעשו להאיר מתר²¹⁷: (ג) ולקח בו שמן אחר. שהשביעית תופסת את דמיה וכו' הדמים חמורין מן העקר, (ק) והטעם שהוא גזרה דרבנן משום ששמן של שביעית עצמה ידוע ולא יבואו לעשות בו סחורה, אבל בדמים חששו שאם יתירו להדליק ישתכח שהוא דמי שביעית ויבואו לעשות בו סחורה: (נא) או שהחליף שמן בשמן. דהיינו שמן של שביעית בשמן של חלין²¹⁸: (נג) שניהם אסורין בהדלקה. (ק) שלא יבואו להתחלף זה בזה, (ק) ואם רוצה להדליק בשמן השני יחללנו על פרי אחר שדמי שביעית שמתחללין ויצאין לחלין ואז יתר גם השמן הראשון בהדלקה, (ק) ודעת הגר"א שאם מכר שמן של שביעית ולקח בו שמן אחר מתר להדליק בו כמו בשמן הראשון, אלא אם מכר יין או דבר אחר שאין ראוי להדלקה ולסיכה ולקח בו שמן או שהחליף שמן ביין או יין בשמן שניהן אסורין בהדלקה וסיכה וזלוף, ונותנין עליו חמרי שניהם ביצד יעשה מחליף שניהן בשל חלין ואז מתר היין בזלוף [אם אין ראוי למאכל אדם²¹⁹] ויש עליו קדשת שביעית] והשמן בהדלקה: (נד) ולא יתן השמן לתוך המדורה. (ק) דהוי כהפסד כיון שאין תועלת נכר בזה כיון שבלאו הכי כבר יש מדורה גדולה, (קט) וכן לא יסוד עציץ בשמן ויזרקנו לתוך המדורה: (נד) אלא מדליקו בנר. שזה הנאותו וביעורו שנה:

ציון ההלכה

(טז) ירושלמי פרק ח' הלכה ב': (ק) תוספתא שביעית פרק ו' הלכה ח': (ק) שם והביאה רבנו לקמן הלכה י"ט: (ק) פן הורה מרן²²⁰ וכן פסק הרידב"ז בפאת השלחן פרק ח' הלכה ט' ובתשובות אמרי ישראל חלק א' סימן ק' ובתורת הארץ פרק ח' אות מ"ו, וכתב שם דגם נר שמדליקין לכבוד בית הכנסת או נר יאר-צט אינו להנאה ועין בבאור ההלכה: (ק) תורת הארץ שם: (קד) ר"ש ועין באור שמה טעם אחר²²¹: (קס) ר"ש: (ק) ירושלמי לגרסות ועין ר"י קורקוס: (ק) בבאורי ירושלמי והביא גם כן בפאת השלחן: (קט) עין בבאור ההלכה: (קט) תוספתא פרק ו' הלכה ח' ולא כרבי יוסי וכן כתב ר"י קורקוס:

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק מט]

שְׁמֵדִלִיק אֶת הַנֶּהַר בְּשֶׁמֶן²¹¹. בֵּין שְׁהֶשְׁמֵן טְהוֹר²¹² וּבֵין שְׁהוּא טָמֵא²¹³ וְכוּ', וְאֵין מְסִיקִין בְּזֵיתִים²¹⁴ וְכוּ', שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁדָרְכָן בְּכָךְ²¹⁵, וְאֵין לְהַדְלִיק גֵּרוֹת חֲנֻכָּה בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית²¹⁶ וְכוּ', כִּיּוֹן שְׁנַעֲשׂוּ לְהָאִיר מִתָּר²¹⁷.

211) ולהטיף שמן לתוך נר חדש כדי לחזקו, כתב בד"א (פי"א מתרומות ס"ק יח) לענין שמן של טבל, שאסור [וראה בחזון יחזקאל (תוספתא דמאי פ"ח ה"א), שכשהנר חדש, הריהו בולע בדפנותיו שמן רב].

212) שלא כמו לענין תרומה, שרק שמן טמא ניתן להדלקה אבל לא שמן טהור (על פי משנה שביעית פ"ח מ"ב לביאור הירושלמי שם ה"ב, צוין בציה"ל ס"ק צט).

213) שלא כמו לענין מעשר שני, שרק שמן טהור ניתן להדלקה אבל לא שמן טמא (על פי משנה שם, לפי ה"ש הרא"ש והרע"ב). אמנם, ראה בתוס' רע"א (שם אות לו), שלדעת ר"י (יבמות עג, א ד"ה ואלו) לענין מעשר שני גם שמן טהור לא ניתן להדלקה, וכן למד רבינו (בה"פ פ"ג ממעשר שני ה"א ד"ה שניא, שערי אמונה שביעית משנה שם ד"ה שם ש"מ), ממשמעות הרמב"ם (פ"ג ממעשר שני ה"י-יא).

214) טעם הדבר התבאר בד"א להלן (ס"ק קמו), משום שהם ראויים לאכילה [ודבר שראוי אפילו למאכל בהמה אין מסיקין בו, כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"ט)].

215) ולהלן (ס"ק קמו, ובה"ל ס"ט ד"ה אבל מסיקין) כתב, שמפני שאינן ראויין למאכל בהמה אלא רק להסקה, אין בהן קדושת שביעית.

216) וטעם הדבר הובא בה"ל (ד"ה שמדליק), שמשום שאסור להנות מאורו, כמבואר בשו"ע (או"ח ס' תרע"א), נחשב הדבר כהפסד. ומה שאין לאסור את הדבר מצד שצריך לשרוף את השמן הנותר, כמו שכתב בשו"ע (שם ס' תרע"ד), וא"כ מביא את השמן של שביעית לידי פסול [וכמו שכתב בד"א לעיל (ס"ק כ) לענין ביטול פירות שביעית בשמן של תרומה, שמא תטמא ותלך לשריפה], ראה מה שכתב בשו"ת אמרי יוסר (ח"א ס"ק) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א ס' מב ד"ה ואין) ובשו"ת ישא יוסף (ח"א ס' מג).

ובאופן שהדליק נר חנוכה בשמן שביעית בשוגג, כתב רבינו (מועדי הגר"ח עמ' רצב), שנחשב הדבר כמצוה הבאה בעבירה בשוגג [ראה בנדון זה, בשדי חמד (מערכת המ"ם כלל עז אות ח)], והגר"ן קרליץ (חוט שני פסח עמ' שכז אות ד) הסתפק בדבר, והוסיף, שלפי הצד שיצא ידי חובה, יש להסתפק האם מחוייב לכבותו מיד כדי שלא יופסד, או שכיון שנאסר בהנאה א"כ כבר הופסד, ויתכן גם שאין בכח האדם לאסרו בהנאה כיון שהוא קדוש בקדושת שביעית, ונשאר בצ"ע.

ולענין נר ה'שמש', דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד הע' צה) שמוותר להדליקו בשמן של שביעית, כיון שמוותר להשתמש לאורו [וכמבואר ברמ"א שם].

ולהדליק נר בשמן של שביעית כדי לרמז על ידי כן לאחרים ידיעה כלשהי [כמו הדלקת משואות שהיתה בקידוש החודש (משנה ראש השנה ב, ב-ד)], או כדי לשמור על הבית מגנבים, או

כדי ליטול ממנו אש לאחר מכן [כגון בערב יו"ט], כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קצא) שיתכן שמוותר, כיון שמ"מ יכול גם להנות ממנו, ושונה הדבר מהדלקת נרות חנוכה ששם אסור להנות לאורם, ונשאר בצ"ע [וראה בה"ל (סוף ד"ה שמדליק) לענין נר של יא"צ, ובדברינו שם, שצריך שהדלקתו תהיה על דעת להנות ממנו].

ולהדליק את הנר בשמן של שביעית כדי לראות הנאות שאינן חשובות לענין קדושת שביעית [היינו שקדושת שביעית אינה חלה מחמתן], כגון לראות עשיית 'מלוגמא', או הכנת מאכל עבור נכרי, או אף כדי לראות איך לשבור כלי ולעבור בכך על איסור 'בל תשחית', כתב הגר"ש אויערבך (ש"ת מנחת שלמה קמא ס' מב אות א) שבדאי שאינו נחשב כמפסיד פירות שביעית, כיון שמ"מ הדליק את הנר כדי לראות לאורו.

217) ואף על פי שהנרות דולקים מבעוד יום ואינו נהנה מהם אלא בסעודה, ביאר הגר"ן קרליץ (עמודי ארץ פ"ד הע' 37 במוסגר), שמ"מ אינו נחשב כהפסד השמן באותה שעה כיון שכך הוא הדרך להשתמש בו לכבוד שבת, ומוותר.

ואפילו באופן שישנו אור מרובה של תאורה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קפה), שמסתבר שמוותר להדליקו, כיון שמ"מ יש על ידי כן ריבוי אור, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פג הע' קיט).

ולהדליק נר למאור בשמן של שביעית במקום שרק נכרים או בעלי חיים יהנו מאורו, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ד הע' צג), שאסור.

[דר"א ס"ק נא]

דְּהֵינּוּ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל חֲלִין²¹⁸.

218) ובמקום אחר ביאר רבינו (ביאור על הירושלמי שביעית פ"ד ה"א, וכן היא משמעות דבריו בשערי אמונה שביעית פ"ז מ"ב ד"ה שם כיצד), שהיינו החליף שמן של שביעית בשמן של שביעית, שעל ידי כך יש לשניהם דין של חליפי שביעית [לבד מה שהם בעצמם של שביעית], וכתב (מכתבים, כת"י) ששם לא פירש כפי פשוטו. וראה מה שכתב בספר חוט שני (עמ' רעג ד"ה ודע).

[דר"א ס"ק נב]

אִם אֵין רְאִי לְמַאֲכֵל אֲדָם²¹⁹.

219) שהרי אם ראוי הוא למאכל אדם, אסור לזלפו, כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"י).

[ציה"ל ס"ק קב]

כֵּן הוֹרָה מִן²²⁰.

220) נדפס בארחות רבנו (ח"ב עמ' שלד, מהדו"ח ח"ג עמ' טט).

[ציה"ל ס"ק קד]

וְעֵין בְּאוֹר שֶׁמֶן טַעַם אֲחֵר²²¹.

221) שם (פ"ה משמיטה ויובל ה"ח) ביאר, שכשמוכר פירות שביעית ולוקח בדמיהם שמן ואינו משתמש בו לאכילה אלא מדליק בו את הנר, נחשב הדבר שמכירת הפירות היתה כסחורה.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק נו]

וכן לגבי הצובע צמרו של חבירו בשכר, כתב בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק יב) שאין הצבע תופס דמיו, כיון שהוא כמבוער.

[דר"א ס"ק ס]

דְּצִבְיַעַת בְּהֶמָּה לֹא תִשְׁיָכָא ⁽²³⁰⁾ וְכוּ', וְיֵשׁ עֲלָיו קְדֻשַׁת שְׁבִיעִית ⁽²³¹⁾ וְכוּ', וְלֹא הִסָּק אֶפְלו לְאָדָם כִּנְ"ל ⁽²³²⁾ וְכוּ', וְכֵן אֶפְר אֵין בּו קְדֻשַׁת שְׁבִיעִית ⁽²³³⁾ אֶפְלו אִם מְעָרְבִין שָׁם שְׁמֶן עִם הָאֶפְר ⁽²³⁴⁾.

230 וראה בדברינו להלן (ס"ק פח) בשם הגר"י קניבסקי, שאין זה כלל גמור שעשיית הנאה שאין מחמתה קדושת שביעית, נחשב הדבר כהורדה לגבי פירות שיש בהם קדושת שביעית.

231 ודבר שרק חלק ממנו ראוי לצביעה, התבאר ברמב"ם לקמן (פ"ו ה"ט, דר"א שם ס"ק צא ו-צג) לגבי קליפות רימון ואגוז, שעל כל פנים על אותו חלק שראוי לצביעה חלה קדושת שביעית.

232 טעם הדבר התבאר בגמ' (בבא קמא קא, ב, סוכה מ, א), מפני שהנאת היסק אינה דומה ל'לאכלה' שהתירה התורה, כיון שההנאה מהדבר וביעורו לא נעשה באותה שעה, שההנאה מההיסק באה לאחר ביעור הדבר. ומה שהותר לעשות ממאכל בהמה משרה וכבוסה לאדם, ואף על פי שגם הן הנאות שבאות לאחר ביעורן (כמו שכתוב בגמ' שם), התבאר בחזו"א (סי' יג ס"ק ו, ובמוסגר שם), ששונה לענין משרה וכבוסה שמ"מ ההנאה מתחילה בשעת הביעור, ורק שהיא נגמרת לאחר מכן, מה שאין כן לענין הנאת היסק ההנאה מתחילה לאחר ביעורן והביעור אינו אלא כמכשיר את ההנאה שלאחר מכן, ולפיכך אינה בכלל ההנאות שהותר לעשותן בפירות שביעית.

233 וביאר רבינו (מכתבים, כת"י), שכוונתו אפילו לאפר של פירות שביעית [ובציה"ל (ס"ק קכא), הביא בשם המאירי לענין אפר של עצים, והיינו לדעה שסברה שיש בעצים קדושת שביעית].

234 כלומר (מכתבים, כת"י), כגון נכרי שעירב שמן של שביעית עם האפר [שהרי ליהודי אסור לערבו, כיון שמפסידו].

[ציה"ל ס"ק קיד]

רַק כְּמִשְׁנֵה לְמִלְךָ שָׁם ⁽²³⁵⁾.

235 והביא המשנה למלך (פ"ה משמיטה ויובל ה"כ) ראה לדין זה, ממה שכתב הרמב"ם להלן (הכ"ג) שתנור שהסיקוהו בתבן וקש יוצץ, ואף על פי שהאפיה והבישול בתנור הן בודאי לצורך אדם, וכן הוכיח החזו"א (סי' יג ס"ק וד"ה ובידו, במוסגר), ממשמעות המשנה (שביעית פ"ח מ"א, הובא ברמב"ם להלן ה"כ) שלכתחילה אסור להסיק מרחץ בתבן וקש. וטעם הדבר, ראה בדברינו להלן (דר"א ס"ק ט).

וְכָל שֶׁפֶן אִם הוּא מְאָכַל בְּהֶמָּה אוּ מִינֵי מְלֻגְמָא ⁽²²⁶⁾.

226 ביאור הקל וחומר הובא בבה"ל להלן (ה"י ד"ה מיני, בשם הירושלמי שביעית פ"ח ה"א), שמאחר שמאכלי אדם שאין עושים מהם מלוגמא לאדם (כמו שכתב הרמב"ם להלן (ה"א)), מ"מ מותר לצבוע מהם לאדם, כל שכן שמאכלי בהמה ומיני מלוגמא שעושים מהם מלוגמא לאדם (כמו שכתב שם), שיהיה מותר לצבוע מהם לאדם.

ולענין המבואר כאן שמיני מלוגמא קדושים בקדושת שביעית, ראה בדר"א להלן (ס"ק פח, ובציה"ל ס"ק קס) שפסק שעל מיני מלוגמא לא חלה קדושת שביעית, וראה מה שכתב בנדון זה בבה"ל להלן (ה"י ד"ה מיני), ובדברינו שם.

[דר"א ס"ק נז]

אוּ בְּגָדָיו וְכָלֵי תְּשֻׁמִישׁוֹ ⁽²²⁷⁾, וְכִינִין שֶׁצִּבְעוּ בְּהֶתֶר ⁽²²⁸⁾ אֶפְלוּ הִגִּיעַ אַחַר כֶּף יָמֵן הַבְּעוּר אֵין צָרִיף לְבַעַר וְצ"ע ⁽²²⁹⁾.

227 ובטעם הדבר שהותרה 'צביעה' גם לכלים, בשונה מ'סיכה' שהותרה רק לגוף ולא לכלים (כמבואר לעיל (ה"י)), ביאר רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קפד ו-קפז), שכיון ש'צביעה' אינה הנאה גמורה אלא 'חזותא' [מראה] בעלמא, ואינה כ'סיכה' שנעשית לחיזוק הכלי, מסתבר להתיר בה יותר.

ובציה"ל לקמן (פ"ו ס"ק קמז) כתב, שלא הותרה אלא צביעת בגדיו אבל לא צביעת כלים. והובא בשם רבינו (שיח השמיטה פ"ד סכ"ג והע' טד) שהותרה רק צביעת כליו בגדיו ומנעלו, מפני שהריהם כגופו, אבל לא כגון שולחן וכסא, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' ערד ד"ה ומה"ט). וראה עוד בדברינו לקמן (על הציה"ל שם).

228 כלומר, שצבעו קודם זמן הביעור, שאם צבע לאחר זמן הביעור, כתב בדר"א לקמן (פ"ו ס"ק יז) שאסור ללבשו, וישרוף את הבגד או שיעביר את הצבע על ידי צפון.

229 צדדי הספק נתבאר בחזו"א (סי' יג ס"ק ח ד"ה ב"ק וד"ה ומיהו), שמצד אחד יתכן לומר שכיון שהצבע בצביעתו נהרס ומתבטל, לפיכך הריהו כמבוער ואינו קיים בעולם כדבר בפני עצמו אלא כנטפל לבגד, וכעין מה שכתב הרמב"ם להלן (הכ"ג) לגבי תבן וקש שנתנן בכר, שהריהם כמבוערים, ומצד שני, כיון שמ"מ הצבע קיים על הבגד, לפיכך אינו נחשב כמבוער ואין שמו בטל ממנו, ושונה הדבר לגבי תבן וקש שנתנן בכר שעל ידי כן הריהם נהפכו ממאכל בהמה לכלי, ולפיכך פקע מהם שם מאכל.

ולפי הצד שהצבע נחשב כמבוער, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רלט) שמתור גם להפסידו מהבגד, מפני שפקעה קדושתו, וכמו לגבי תבן וקש הנ"ל.

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

ק"ו

ט לִצְבִיעָה בַּיַּצָּר. (נה) דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן לִצְבֵעַ בְּהֵן (נו) אִתָּה עַל פִּי שְׁהֵן מֵאַכְלֵי אֲדָם (נז) צוֹבְעֵין בְּהֵן לְאֲדָם. (נח) אָכַל אֵין צוֹבְעֵין לְבַהֲמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית (נט) אָפְלוּ מֵאַכְלֵי בְּהֵמָה. (ס) * שָׂאִין קִדְשֵׁת

דָּרָה אָמוּנָה

בִּאֹר הַהֲלָכָה

לאור המדורה כמו שאמר בשבת כ"א ב', ובפרוץ השלחן כתב הטעם שאין זה דרך הנאתו, ונראה כפנתו שאין דרך להדליק מדורה בשמן רק בעצים ואין מתיר להדליק בשמן שביעית אלא דבר שדרכו להדליק בו, ויש לעין הרי איתא בפרח חיים סימן תרע"ו ספ"ד הנוהר מן השמן ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו והוא ממדורש הביאהו הראשונים, ומבאר שיש מדורה כלה משמן, ואולי התם משום שאסור בהנאה עושה משמן מדורה אבל בלא הכי אין דרך לעשות מדורה משמן לבד, אבל מצינו גם כן בשבת כ"ג ב' מלא קערה שמן והקיפה פחילות לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה ומבאר שיש מדורה כלה משמן, ושם כ' ב' ארבע מדורות כו' של רבב, פרש רש"י שמן ושענה וכל דבר הנתקף, ומיכת שהיו עושה מדורות כאלו, ושמן כפנתו שלתוף מדורה של עצים אין דרך לתת שמן והיו שלא כדרך וצ"ע, ובאר שמח כתב הטעם משום דלא הוי הנאתו וביעורו שנה כמו משרה וכבוסה, וכונתו דאף על גב דבגר הוי הנאתו וביעורו שנה משום דהנאתו בשעת ביעורו אבל במדורה שעקרה אינה להאיר רק להתחמם והיו הנאתו אחר ביעורו כמו בעצי הסקה בספה מ' א', אבל זה לא יתכן לפי רבנו חננאל שמביא התוספות בכבא קמא ק"א ב' דהעושה מדורה להתחמם בה מקרי הנאתו וביעורו שנה דבשעת ביעורו מתחמם כנגדו וזה נקרא עצי דמשחן ע"ן שם, אם כן צריך להיות מתיר כאן (ובאמת האיש לעין מה שכתוב בתוספתא מסיקין בגנפת ובזגין, ואמאי הא אין הנאתו ובעורו שנה בהסקה כמבאר בגמרא, ואולי הסקה זו שאני וצ"ע ורבנו הביאה לקמן הלכה י"ט ושם יתבאר בעור השם, ועין תוספתא דשביעית פרק ה' הלכה י' מאכל בהמה מסיקין בו וגרסת הגר"א אין מסיקין בו, ובאמת אפשר דגם רש"י מודה דמדורה להתחמם מקרי הנאתו ובעורו שנה שלא כתב אלא

ט (נה) דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן לִצְבֵעַ בְּהֵן. אבל מה שאין דרך לִצְבֵעַ בְּהֵן אסור דהוי הפסד וכנ"ל הלכה ב': (נו) אִתָּה עַל פִּי שְׁהֵן מֵאַכְלֵי אֲדָם. (ק) וְכָל שֶׁפֶן אִם הוּא מֵאַכֵּל בְּהֵמָה או מיני מלוגמא²²⁶: (נז) צוֹבְעֵין בְּהֵן לְאֲדָם. (ק"ב) כְּגוֹן צְבִיעַת גּוֹפּוּ וְשִׁעוּרָו או בגדיו וכלי תשמישו²²⁷, (ק"ג) וְכִיּוֹן שֶׁצְבָעוּ בְּהֵתֶר²²⁸ אֶפְלוּ הֵגִיעַ אַחַר כֵּךְ זְמַן הַבְּעוּר אֵין צָרִיךְ לְבַעַר וְצ"ע²²⁹: (נח) אָכַל אֵין צוֹבְעֵין לְבַהֲמָה. (ק"ד) כְּגוֹן צְבִיעַת גּוֹף הַבְּהֵמָה וְתַכְשִׁיטֶיהָ: (נט) אָפְלוּ מֵאַכְלֵי בְּהֵמָה. (ק"ה) וְכֵן אֵין עוֹשִׂין מִמֵּאַכְלֵי בְּהֵמָה הֵסֵק אֶפְלוּ לְאֲדָם: (ס) שָׂאִין קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית חֵלָה עַל צְבִיעֵי בְּהֵמָה. אֲלֵמָא דְצְבִיעַת בְּהֵמָה לֹא תַשְׁבִּיא²³⁰. (קטו) וְדָבָר הַמִּיחַד לְצְבִיעָה לְאֲדָם אֶפְלוּ לְצְבִיעַת כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ הוּי כְּמִיחַד לְמֵאַכֵּל אֲדָם וַיֵּשׁ עֲלָיו קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית²³¹ וְאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא וּמְשֻׁרָה וְכַבִּיסָה לְאֲדָם (קט"ו) וְכֵן אֲסוּר בְּסַחֲרָה וְהַפְסַד וְחֵיב בְּעוּר, אָכַל הַמִּיחַד לְמֵאַכֵּל בְּהֵמָה עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאֲדָם וּמְשֻׁרָה וְכַבִּיסָה לְאֲדָם וְאֵין צָרִיךְ לּוֹמַר צְבִיעָה לְאֲדָם אָכַל אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְבַהֲמָה וְלֹא צְבִיעָה לְבַהֲמָה וְלֹא הֵסֵק אֶפְלוּ לְאֲדָם כְּנ"ל²³², (ק"ז) וְכֵן זֶה דוֹקָא בְּגְדוּלֵי קְרָקַע שְׁצוֹבְעֵין בּוֹ אָכַל עֶפְרַ שְׁצוֹבְעֵין בּוֹ אֵין בּוֹ כֵּל קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית כִּיּוֹן שָׂאִין לוֹ שְׂרַשׁ בְּקְרָקַע וְכַנ"ל ספ"ד קטן א', (ק"ח) וְכֵן אֶפְרַ אֵין בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית²³³ אֶפְלוּ אִם מְעַרְבִין שֵׁם שֶׁמֶן עִם הָאֶפְרַ²³⁴ בְּטַל הוּא אָנֹכּ הָאֶפְרַ:

צִוּוֹן הַהֲלָכָה

(ק"י) וירושלמי פרק ח' הלכה א': (ק"א) חזון איש שביעית סימן י"ג ספ"ד קטן ז', ובפרוץ הר"ש משנן תורת כהנים בהר פרשה א' נראה שמתפקע בה אם דוקא כגון גשם הפוחלות או כהוא שצבע ראשו וקונו או גם צביעת בגדיו נקרא לצרף אדם, וברש"י בבא קמא ק"א סוף עמוד ב' נראה דסבירא ליה דצביעת בגדיו אסור ובמאירי שם חלק על זה עין שם ועין בבאר ההלכה לעיל הלכה א' ד"ה ולצביעה: (ק"ב) חזון איש שם סימן י"ג ספ"ד קטן ח' וכן משמע במאירי הנ"ל, ועין ר"ש משנן תורת כהנים בהר פרשה א' שלא משמע כן וצ"ע וכן ר"ש סיריליא בדף קנ"ו ב' [פרק ט' הלכה ו'] כתב דבשהגיע זמן הבעור צריך לבעור: (ק"ג) חזון איש שם ספ"ד קטן ז': (ק"ד) חזון איש שם ספ"ד קטן ז' ו' דלא ככסף משנה הלכה כ' רק כמשנה למלך שם²³⁵: (ק"ט) שם ספ"ד קטן ז': (ק"טו) ר"י בן מלכי צדק פרק ז' משנה ב': (ק"ס) וראים השלם סימן קנ"ח וסמ"א מצות עשה קמ"ח: (ק"סא) מאירי נדה ס"ב א':

קכ

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא (ט) לזלוף ולא (ע) להקיא ולא (עא) למשרה ולא לכביסה: יא (עב) כלל גדול אמרו בפרות שביעית. (עג) כל שהוא מיוחד (עד) למאכל אדם (עה) כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין ממנו (עו) מלוגמא או רטייה (עז) וכיוצא בו (עה) אפלו לאדם שנאמר לכם לאכלה כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה. (עט) וכל שאינו מיוחד למאכל אדם (פ) כגון קוצין ודרדרין תרבים (פא) עושין מהן מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה. וכל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה כגון הפיאה והאזוב והקורנית (פב) * הרי הוא

באור ההלכה

דמיני מלוגמיות יש עליהן קדשת שביעית הני מלי מיני מלוגמיות לאדם אבל מינים שאינם מיוחדים אלא למלוגמא לבהמה לכלי צלמא אין עליהן קדשת שביעית, דהא מבאר בירושלמי ריש פרק ח' דמיני צבעים עדיפי ממלוגמא ואם במיני צבעים לבהמה אמרו שאין עליהן קדשת שביעית כל שכן במיני מלוגמיות לבהמה וצ"ע ק. והנה לדעת רש"י שכל שאסור לעשות בפרות שביעית הוא הדין שאם מיוחד לזה אין על זה קדשת שביעית אם כן ברור שמיני מלוגמיות אין עליהן קדשת שביעית כלל, ואפלו רבי יוסי דחולק אמשרה ויבוסה מודה במיני מלוגמא שאסור משום שאין שיה ללכל נפש אם כן בודאי שאין על זה קדשת שביעית, אבל הירושלמי לא אזיל בשיטה זו, ורבנו פסק בזה בהירושלמי וסבירא ליה דגם גמרא דידן לא פליג על זה, אולם כבר כתבנו דגם לדעת רבנו מוכח שם לפי מה שבאר בחזון איש דאין על מיני מלוגמא קדשת שביעית: * הרי הוא תלוי במחשבתו. בירושלמי ריש פרק ח' דשביעית המוכר מוכר לעצים והלוקח לאכלין בו, היה זה מעמיד וזה מעמיד יבא כהדא, אם המוכר

דרך אמונה

(ט) לזלוף. כגון יין שמזלפין על גבי קרקע לריח טוב דהרי הפסד: (ע) להקיא. (קל) שאוכל יותר מדאי כדי שיקיא דהוי גם כן כעין רפואה²⁴⁸. ואם נוהג קדשת שביעית במיני מלוגמא ע"ן בבאור ההלכה: (עא) למשרה. (קל) לשרות פשתן ביין של שביעית: יא (עב) כלל גדול אמרו בפרות שביעית. (קל) קרי ליה כלל גדול משום שכולל דין מאכל אדם ומאכל בהמה²⁴⁹: (עג) כל שהוא מיוחד למאכל אדם. (קל) והוא הדין המיוחד לצביעה לאדם אפלו לצביעת כלי תשמישו אסור לעשות ממנו מלוגמא ואף אם דרכו במלוגמא וכנ"ל סעיף קטן ס"ו: (עד) למאכל אדם. (קל) ואפלו פגין שאין אוכל מהן אלא פתו בשדה²⁵⁰ כדלקמן הלכה ט"ז: (עה) כגון חטים תאנים וענבים. (קל) חשיב מינים אלו שהדרך לעשות מהן מלוגמא וכל שכן מינים אחרים: (עו) מלוגמא או רטייה. (קלט) מלוגמא נעשה מקמח או מלחם או מתאנים ונותנה על המכה, ורטייה הוא חתיכת בגד עם משחה שנותנין על המכה: (עז) וכיוצא בו. כל מיני רפואות²⁵¹ (קמ) דכיון שאינו דבר השונה לכל נפש הוי הפסד, אבל מתר לכבש מיני בשמים שפוכשין לריח אף על גב שאין דרך לעשותן אלא העשירים מפל מקום מקרי שיה לכל נפש אלא שאין להם²⁵² אבל מלוגמא אין ראוי אלא לחולה: (עה) אפלו תרבים. (קמא) וכל שכן לבהמה: (עט) וכ"ל שאינו מיוחד למאכל אדם. (קמב) רק לבהמה: (פ) כגון קוצין ודרדרין תרבים. (קמג) דאלו קשים לא חזי גם למאכל בהמה: (פא) עושין מהם מלוגמא לאדם²⁵³. שאין זה הפסד²⁵⁴ כיון שאין עומד אלא למאכל בהמה ועושה ממנו מלוגמא לאדם אבל לעשות ממנו מלוגמא לבהמה הוי הפסד כיון שעומד לאכילת בהמה, (קמד) ויש אומרים שאכל אדם שביב ואין ראוי לאדם רק לבהמה והחליפו באכל אדם אסור לעשות ממנו מלוגמא לאדם: (פב) הרי הוא תלוי במחשבתו. (קמה) בשעת לקיטה²⁵⁵ (קמו) ואם לקטן סתמא אפשר דקדוש בקדשת שביעית עד שיחשב עליהן לעצים²⁵⁶ וצ"ע, (קמז) ודוקא מינים אלו²⁵⁷ אבל שאר דברים הצריכין מחשבה²⁵⁸ ואין שביעית חלה עליהן עד שילקטם לאכילה אין דין הפקר נוהג בהן ואף שהלוקט לוקט לאכילה דמחשבת בעלים בעינן:

ציון ההלכה

(קל) ורבנו בפרוש המשניות כתב ולא רפואה להקיא וצ"ע דרפואה בלאו הכי אסור, ובהעמקה נדשה מפורש המשניות איתא ולא דברים המעוררים ההקאה: (קל) רש"י סקה מ' א' וכן כל כהאי גוונא: (קלא) עין שבת ס"ח א': (קלב) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ז': (קלג) מראה הפנים בירושלמי פרק ד' הלכה ו' עין שם בירושלמי²⁵⁹: (קלד) עין בפרוש המשניות לרבנו. ואף על גב דחטים בלאו הכי אסורין משום ספיחין²⁶⁰ נפקא מנה בד' שדות שאין בהן משום ספיחין²⁶¹ ועין במשנה ראשונה²⁶² ועין מה שכתבנו לעיל בבאור ההלכה פרק ד' הלכה ב' בזה²⁶³: (קלט) רבנו בפרוש המשניות פרק י' דעירובין ופרק כ"ח דכלים משנה ג': (קמ) ירושלמי ריש פרק ז' עין שם בבאור הגר"א ועין כהבות ז' א'²⁶⁴: (קמא) משנה ריש פרק ח': (קמב) ירושלמי, ואולי הוא הדין מיני כביסה לפי דברי רבנו וצ"ע: (קמג) פשוט: (קמד) דעת הר"ש כדלקמן סעיף קטן פ"ה: (קמה) ר"ש ורא"ש ור"י כן מלכי צדק ועין בסמוך סעיף קטן פ"ד: (קמו) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן כ"א וצ"ע דהתוספות בשבת קכ"ח א' ד"ה הכניסין כתבו דסתמא הוא למאכל בהמה ועין במשנה ראשונה שנסתפק בזה²⁶⁵: (קמז) חזון איש שם סימן י' סעיף קטן ד':

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק ע]

שְׂאוּכַל יוֹתֵר מִדְּאֵי כְּדֵי שְׂקִיאָא דְּהֵי גַם כֵּן כְּעֵין רְפוּאָה²⁴⁸.

ילקטם, ולפיכך מחשבתו בשעת הלקיטה קובעת [וכן התבאר בדברי הרדב"ז (הל' תרומות שם)].

ולענין השולח שליח ללקוט, והמשלח חשב לאכילה והשליח בשעת הלקיטה חשב לעצים, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קנו), שדעת המשלח היא הקובעת.

(256) כלומר (מכתבים, כת"י), שיחשוב כן בשעת לקיטה.

ולעיל (ס"ק א, ומקורו מהחזו"א שביעית סי' יג ס"ק ז ד"ה הקדישין) הוסיף, שיתכן גם שהולכים לפי תשמישו למעשה.

(257) ובדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קע) כתב, אפילו לגבי מינים אלו, שאין דין הפקר נוהג בהן, וכדי שתחול עליהם קדושת שביעית צריך שהבעלים ילקטום לאכילה, וכמו שכתב כאן לגבי שאר דברים שצריכים מחשבה [ראה בציה"ל כאן (ס"ק קמו) שנשאר בצ"ע במה שהסתפק החזו"א שמינים אלו קדושים בסתמא].

(258) כלומר, כגון הדברים שנזכרו בדר"א להלן (ס"ק פח, במוסגר).

[ציה"ל ס"ק קלז]

מְרָאָה הַפְּנִים בִּירוּשָׁלַיִם פֶּרֶק ד' הֶלְכָה ו' עֵינַן שֶׁם בִּירוּשָׁלַיִם²⁵⁹.

(259) הירושלמי (שם, לביאור רבינו) הסתפק האם כיון שהפנים ראויים קצת לאכילה, אסור לעשות מהם מלוגמא אפילו לצורך האדם, משום שנחשב הדבר כהפסד המאכל, או שכיון שאין מכניסים לבית ואינם ראויים כל כך לאכילה, אין בדבר משום הפסד ומותר, וכתב המראה הפנים (על הירושלמי דף יב ע"א) שיש להחמיר בדבר, ושלפיכך סתם הרמב"ם בלשונו כלשון המשנה, ועוד, שלשון 'מיוחד' לאדם [שכתב הרמב"ם], משמעו שהוא עומד למאכל אדם, ונכלל בדבר פגין, שהרי גם הם עומדים למאכל אדם לכשיתבטלו.

[ציה"ל ס"ק קלח]

בְּלֵאָה הֵכִי אֶסְוִרִין מְשׁוּם סְפִיחִין²⁶⁰ נִפְקָא מִנָּה בְּד' שְׁדוֹת שְׂאִין בְּהֵן מְשׁוּם סְפִיחִין²⁶¹ וְעֵינַן בְּמִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה²⁶² וְעֵינַן מֵה שְׂפִתְבְּנֵי לְעֵיל בְּבִאָר הֶלְכָה פֶּרֶק ד' הֶלְכָה ב' בְּנֵה²⁶³.

(260) כלומר, שחכמים אסרו את הספיחים לא רק באכילה אלא גם בהנאה של כילוי, כמו שצידד בבה"ל לעיל (פ"ד ה"ב ד"ה שיהיה) [וראה עוד שם בנדון זה, ובדין הנאה שאינה של כילוי].

(261) כלומר, ארבע מיני שדות שנזכרו ברמב"ם לעיל (פ"ד ה"ד), שכיון שאין רגילות לזרוע בהן, לא גזרו עליהן איסור ספיחים.

(262) הביא שם (שביעית פ"ח מ"א ד"ה אין) ראייה, ממה שאסר הרמב"ם (כאן) לעשות מלוגמא מ'חטים', לכך שאין עושין מלוגמא אפילו מספיחים, והיינו שאף על פי שהם אסורים באכילה מדרבנן, מ"מ כיון שמהתורה הריהם מותרים באכילה וא"כ אסור מהתורה לעשות מהם מלוגמא, אין כח ביד חכמים להתיר את האיסור.

(263) כתב בבה"ל שם (ד"ה שיהיה), שלפי מה שכתב בציה"ל (כאן) שמדובר כאן בד' שדות, נדחית ראיית המשנה ראשונה הנ"ל (בהע' הקודמת).

עוד דן שם לענין עשיית מלוגמא מ'ספיחים', שלכאורה לפי צד ספיקו של החזו"א (סי' ט ס"ק ו ד"ה וכשתולשין), שמותר להפסיד 'ספיחים' כיון שחכמים אסרום באכילה, יהיה מותר גם לעשות מהם מלוגמא [שנאסרה עשייתו מצד שמפסיד את הפירות],

[דר"א ס"ק עב]

מְשׁוּם שְׂכּוּלֵי דִין מְאָכַל אָדָם וּמְאָכַל בְּהֵמָה²⁴⁹.

(249) כלומר (על פי שבת סח, א, צו"ין בציה"ל ס"ק קלה), בשונה מלענין 'מעשר', שאינו אלא במאכל אדם אבל לא במאכל בהמה.

[דר"א ס"ק עד]

וְאֶפְלוּ פְּגִין שְׂאִין אוֹכַל מִהֵן אֱלָא פְתוּ בִשְׂדֵה²⁵⁰.

(250) וקודם שנעשו הפירות ל'פגין', כתב בבה"ל להלן (הט"ו סוף ד"ה אין), שמשמעות הירושלמי (שביעית פ"ד ה"ו) שבדאי מותר לעשות מהם מלוגמא לאדם.

[דר"א ס"ק עז]

כֹּל מִינֵי רְפוּאוֹת²⁵¹ וְכו', מְקָרִי שׁוּה לְכֹל נֶפֶשׁ אֱלָא שְׂאִין לְהֵם²⁵².

(251) ולעשות תרופה על ידי 'לחש', וכגון ליתן שמן על הראש וללחוש [ומועיל להעלות גידי האזנים, ראה קרבן העדה (על ירושלמי שבת פ"ד ה"א)], כתב הרידב"ז (על פאת השלחן סי' ה' ס"ט, על פי ירושלמי מעשר שני פ"ב ה"א) שנחשב הדבר כעשיית מלוגמא, ואסור.

(252) ואולם כתב רבינו על הגליון, שהעירו ממה שכתב הרב"ד (בבא קמא קב, א) שלפיכך אסור לזלף [כמו שכתב הרמב"ם לעיל (ה"ה)], שכיון שאינו אלא לאנשים חשובים ומעונגים נחשב הדבר כאין שוה לכל.

[דר"א ס"ק פא]

עוֹשִׂין מֵהֵם מְלוּגְמָא לְאָדָם²⁵³. שְׂאִין זֶה הַפֶּסֶד²⁵⁴.

(253) והתבאר בחזו"א (סי' יג ס"ק כה, הובא בדר"א לעיל ס"ק כח), שלתשמיש שאין דרכו בכך אסור.

(254) אבל לסוחטם כדי לעשות מהם סממנים לאדם, כתב בדר"א לעיל (ס"ק כח) שאסור, ובטעם הדבר כתב בציה"ל שם (ס"ק טו), שנחשב הדבר כהפסד. וראה בחו"י הגר"ד לנדו (עמ' לא) לענין עשיית תרופות ממאכל בהמה.

[דר"א ס"ק פב]

בְּשַׁעַת לְקִיטָה²⁵⁵ וְכו', עַד שְׂחִיבָה עֲלֵיהֶן לְעֵצִים²⁵⁶ וְכו', וְדוֹקָא מִינֵים אֱלוּ²⁵⁷ אָכַל שְׂאֵר דְּבָרִים הַצְּרִיכִין מַחְשְׁבָה²⁵⁸.

(255) ובאופן שחשב בשעת הזריעה, כתב בשערי אמונה (שביעית פ"ח מ"א ד"ה שם ד"ה הישב) שקבעה מחשבתו, ולא יוכל בשעת הלקיטה לשנות את מחשבתו, וכמו שמחשבת זריעה קובעת לענין תרומות ומעשרות [כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מתרומות ה"ב)], וכאן מדובר שבשעת זריעה הסתפק לצורך מה

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק פג]

271 מכאן דקדק בציה"ל לעיל (ס"ק ט), שאסור לעשות ספירט מענבים של שביעית, וראה בדברינו שם.

אָבַל אַם עָלוּ מְאֲלִיָּהֶן בְּחֶצֶר סְתֻמֵּיהוּ לְאָדָם הֵן²⁶⁶.

266 טעם הדבר התבאר בתוס' (נדה נא, א ד"ה אלא, צויון בציה"ל ס"ק קמח), שמפני שבעליהם רואה אותם הוא לוקט אותם בשעה שהם עדיין לא נתקשו כל כך [וראה דר"א לעיל (ס"ק פ) שישנם קשים שהם לא ראויים אפילו לבהמה].

[דר"א ס"ק פד]

וְאַחַר כֵּן חָשַׁב עֲלֵיהֶן לְאֲכִילָהּ נִמְי קָדְשׁוֹ בְּקִדְשֵׁי שְׁבִיעִית²⁶⁷.

267 לגבי אופן שליקטן למאכל אדם ולמאכל בהמה ואח"כ חשב לאחד מהם, כתב בשערי אמונה (שביעית פ"ח מ"א ד"ה שם ד"ה חישב) שאינו יכול לשנות את מחשבתו שהיתה בשעת הלקיטה, ונותנים עליו חומרי שניהם, ונשאר בצ"ע.

[דר"א ס"ק פה]

הַעוֹמְדִים לְבִנְיָן וְלַעֲשׂוֹת כְּלִים²⁶⁸ וְכוּ', לְהַאֲרִי אוֹ לְחַמֵּם אֵינן בְּהֵן קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית²⁶⁹ וְכוּ', אֶלָּא לְהַסְקָה פֶּקַע מִמֶּנּוּ קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית²⁷⁰ וְכוּ', יֵשׁ לְהַקְלֵל לַעֲשׂוֹת מִהֵן סְפִירַט²⁷¹ וְכוּ', וְהַבְּאָר בְּפֶרֶק ח' הֵלְכָה י"א²⁷².

268 ואף על פי שטעם הדבר שלא חלה קדושת שביעית על עצים, הוא מפני שאין הנאת היסקם וביעורם שוה, כמו שכתב בדר"א לעיל (ס"ק טד), ועצים אלו הריהם עומדים לדבר שהנאתו וביעורו שוה, שהרי לאחר שהם נעשים בית או כלים הם מתכלים [וכיון שסתמם עומדים לדבר שהנאתו וביעורו שוה, הריהם כ'לולב', שהובא בדברינו להלן שיש שסברו שחלה עליו קדושת שביעית], ביאר החזו"א (סי' יג ס"ק ח ד"ה) וטעם זה, ראה קהלות יעקב שביעית סי' יט אות ה), שכיון שהנאתם היא לאחר שנשתנו מברייתם לא חלה עליהם קדושת שביעית.

ומטעם זה, לגבי פשתן שמויחד לעשיית בגד, הוכיח החזו"א (סי' י ס"ק יב ד"ה ירו' מעשרות) מהירושלמי שאין נוהג בו קדושת שביעית, והוסיף לבאר (סי' יג ס"ק ח ד"ה וזכה), שאף על פי שהנאתו וביעורו שוה, מ"מ כיון שאין תשמישו אלא לאחר שמשנתה, בטל ממנו קדושת שביעית. וראה טעם נוסף, בקהלות יעקב (שביעית שם).

269 והתבאר בגמ' (בבא קמא קא, ב לפירוש רש"י שם ד"ה והא איכא, ולפירוש התוס' שם ד"ה והאיכא בשם הר"ח), שאף על פי שהנאת אורה או חימום היא וביעורה שוה, וראוי היה שתחול על עצים אלו קדושת שביעית, מ"מ היא אינה חלה עליהם כיון שסתמם עצים עומדים להסקה, וביארו התוס' (שם), שגם עצים אלו סתמם עומדים להסקה.

270 ונלמד (חזו"א סי' יג ס"ק יא ד"ה פ"ז מ"ג, צויון בציה"ל ס"ק קנד), מהדין שכתב הרמב"ם להלן (הכ"ג) שתבן וקש של שביעית שנתנם בתוך הכר והטיט, פקעה קדושתם [וראה עוד בדר"א לעיל (ס"ק יג) ולהלן (ס"ק קסא), שפירות שביעית שנפסלו מאכילת אדם ובהמה פקעה קדושתם, והתבאר בחזו"א (סי' ט ס"ק ד ד"ה והא דתנו) שדין זה נלמד מדיו תבן וקש הנ"ל, ומהדין שכתב הרמב"ם להלן (הכ"ב) שתבלין של שביעית שנתנם לתוך התבשיל ואינו נותן בו טעם, פקעה קדושתו].

[דר"א ס"ק פו]

יֵשׁ לומר דְּחִיב גַּם בְּעֵוֹר, דְּעִדְיָי מִהֲנִי דְּלִקְמֵן פֶּרֶק ז' הֵלְכָה י"ד²⁷³.

273 כלומר (חזו"א סי' יג ס"ק ט ד"ה פ"ז מ"ב, צויון בציה"ל ס"ק קנד), שנתבאר לקמן (פ"ז ה"ד, ובדר"א שם ס"ק פה) שישנם דברים שכיון שהם נאכלים לבהמה על ידי הדחק לפיכך נוהג בהם קדושת שביעית, ומ"מ כיון שאין נאכלים שלא על ידי הדחק, אין נוהג בהם דין ביעור, אבל הדברים שנזכרו כאן, יתכן שהם נאכלים אף שלא על ידי הדחק, ורק שמשתמשים בהם גם לעצים, ולפיכך ינהג בהם דין ביעור.

[ציה"ל ס"ק קמח]

וְעֵינן בְּדֶרֶךְ אֲמוּנָה פֶּרֶק ב' מִתְרוּמוֹת סְעִיף קָטָן כ"ג²⁷⁴.

274 שם כתב, שדעת התוס' (נדה נא, א ד"ה אלא) לענין מעשר, שהגדלין בחצר, סתמן לאדם, והגדלין בגינה, סתמן לבהמה, ושאוילי גם דעת הרמב"ם כן.

[ציה"ל ס"ק קנא]

בְּסֶפֶה מ' א' לְפָרוֹשׁ רַש"י²⁷⁵ וְכוּ', בְּבֵאוֹר הֵלְכָה פֶּרֶק ז' הֵלְכָה ט"ו²⁷⁶.

275 שם כתב (ד"ה ה"ג וסתם עצים), שלדעת ר' יוסי (שם), קדושת שביעית חלה גם על דבר שאין הנאתו וביעורו שוה.

276 שם כתב, שאולי הר"ש (שביעית פ"ז מ"ג) כתב את דבריו אליבא דרבי יוסי (סוכה מ, א), ולא קי"ל להלכה כדעתו [וכמו שכתב בציה"ל כאן], וכיון שמשנתנינו (שביעית פ"ח מ"א) אינה סוברת כן, הוצרך הר"ש (שם) להוסיף טעם אחר לכך שקדושת שביעית חלה על גרעינים, מפני שהם ראויים למאכל בהמה.

[ציה"ל ס"ק קנד]

וְדַעַת הָרַבְבָּ"ד בְּהֵלְכָה י"ד שְׁאָם אֵינן מְתַקֵּים בְּאֶרֶץ יֵשׁ לוֹ בְּעוֹר²⁷⁷.

277 כלומר (דר"א לקמן פ"ז ס"ק צ), שלדעת הראב"ד, גם לדברים שנזכרו לקמן שם (ה"ד) יש דין ביעור, אם הם אינם מתקיימים בארץ, ואף על פי שהם נאכלים רק על ידי הדחק [והוסיף הדר"א שם, שכך היא גם דעת רוב הראשונים], ושלא כדעת הרמב"ם שנזכרה בדר"א כאן (ס"ק פו).

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

כבא

(פג) תלוי במחשבתו. חשב עליו לעצים (פד) הרי הוא (פה) בעצים. (פו) לאכילה הרי הוא

באור ההלכה

תובע ללוקח יעשו כדברי הלוקח ואם הלוקח תובע למוכר יעשו כדברי המוכר וכא כן, פרש הגר"א היה זה מעמיד וזה מעמיד, שבתחלה לא נשתוו בסכום המקח המוכר אומר בג' והלוקח אומר כב' אלא שאחר כך נתרצו במקח סתם שלא חשבו לא לאכלים ולא לעצים, י"ב כהדא כו' וכא כן גם לענין מחשבה לאכלין או לעצים, וצ"ע מה הכריחו להגר"א לפרש שלא נשתוו במחיר ולא פרש כמו שכתב החזו"ן איש שהמוכר רוצה דוקא לעצים כדי שלא יתפשו הדמים בקדשת שביעית והלוקח רוצה לאכלין ולא נשתוו בזה ואחר כך קנו סתמא ותלי מי תבע למי כמו שם לענין המחיר אבל כאן לא מירי כלל לענין המחיר, והנה בכתב יד א' פרש הגר"א דקאי על המוכר מוכר לאכלין והלוקח לעצים ובהו אין הסבא של החזו"ן איש למה המוכר רוצה דוקא לאכלין דהא רעה היא לגביה שהדמים יתפסו בקדשת שביעית, אבל יש לפרש שהמוכר חשב דמסתמא לוקח לאכלין ולא עלה בדעתו שלוקח לעצים והלוקח חשב לעצים, אבל לפי זה לא אתי שפיר הא דמסיק היה זה מעמיד וזה מעמיד דאיהו ענין יש לו להעמיד, לכן הכרח לפרש שלא נשתוו בדמים אבל לא דנו על זה אם הוא לעצים או לאכלין רק כיון שהסכימו לקנות תלי מי תבע למי ומסתמא הסכים על כל דבריו, אבל בכתב יד ב' פרש הגר"א דקאי על המוכר מוכר לעצים והלוקח לאכלין, וגם בכתב יד א' פנראה הוא טעות סופר דהא מסיק אחר כך שתחלת המחשבה של הלוקח היה לאכלין וכן כתב שם דבתחלה המוכר מוכר לעצים כו' (אלי שיש שם נסח אחר שהגיה להפך), אך דצ"ע דלפי זה מה הכריח להגר"א לומר שלא נשתוו במחיר, ושם משום דבתחלה מתחיל הירושה למי שם תני המוכר מוכר לאכלין והלוקח לוקח לעצים לא הכל ממנו ולפי שאין לנו סבא להבין מה אכפת להמוכר שקונה לעצים לכן הכרח לפרש שבאמת לא רבו על זה אלא שהמוכר חשב שמסתמא קנה לאכלין והלוקח לא חשב כך והם רבו על המחיר ולא נשתוו, לכן גם בסיפא מפרש כן והיה זה מעמיד וזה

דרך אמונה

(פג) תלוי במחשבתו. (קמט) ודוקא סיאה ואזוב וקורנית שגדלים בשדות אבל אם עלו מאליהן בחצר סתמיהו לאדם הן²⁶⁶ ולא אזלינן בתר מחשבתו: (פד) הרי הוא בעצים. (קמט) ואם לקטן לעצים ואחר כך חשב עליהן לאכילה נמי קדשו בקדשת שביעית²⁶⁷: (פה) בעצים. ועצים אין בהן קדשת שביעית (ק) ולכן עצים העומדים לבנין ולעשות כלים²⁶⁸ (קנא) או להסקה (קנג) אפלו עצים שמדליקין להאיר או לחמם אין בהן קדשת שביעית²⁶⁹ (קנד) ואפלו מיני עצים שהנסרת שלו יש בו ריח, גם כן אין בו קדשת שביעית דבטל לגבי העץ. (קנה) ודבר שהיה קדוש בקדשת שביעית מדין מאכל אדם ומאכל בהמה ונפסל ואין ראוי עכשו אלא להסקה פקע ממנו קדשת שביעית²⁷⁰. (קנט) ותאנים שנפסלו מאכילת אדם יש להקל לעשות מהן ספיירט²⁷¹, דלפי דעת הגר"א אם נפסל מאכילה וראוי לבהמה מתר לעשות ממנו מלוגמא לאדם, וגם לפי דעת הר"ש דאסור מכל מקום לעשות מהן משקה לאדם עדיף מלהאכיל לבהמה ומתור, ומיני הדלקה אם נוהג בהן קדשת שביעית עין לעיל סעיף קטן ס"ב, ובענין לולב אם נוהג בו קדשת שביעית יתבאר בפרק ח' הלכה י"א²⁷² בעזר השם: (פו) לאכילה הרי הוא כפרות. (קט) ואין עושין ממנו מלוגמא לאדם אף שדרכו בכך וכנ"ל (קט) ויש לומר דחייב גם בבעור, דעדיף מהני דלקמן פרק ז' הלכה י"ד²⁷³, (קנא) ואם הכניסו למאכל בהמה דינן כמאכל בהמה:

ציון ההלכה

(קמט) תוספות נדה ג"א ב' ויהיאו רבי עקיבא איגר במשניות ומשנה למלך ופאת השלחן וצ"ע שרבונו לא חלק בזה, ויש לומר דכיון דרבנו כתב כל שאינו מיוחד כו' אם פן מוכח דמקום שסתמא לאדם וענין בדרך אמונה פרק ב' מתרומות סעיף קטן כ"א²⁷⁴. (קמט) חזון איש שם סימן י"ג סעיף קטן כ"א: (ק) שם סעיף קטן ח': (קנא) שם סעיף קטן ז', וענין בר"ש פרק ז' משנה ג' גבי גרעיני זיתים ותמרים שכתב דחזו להסקה, ואולי כתב זה אלא דרבי יוסי בסנה מ' א' לפרוש רש"י²⁷⁵ וצ"ע וענין בשנות אליהו שם שכתב גם כן הטעם דחזו להסקה וצ"ע וענין מה שכתבנו בבאור ההלכה פרק ז' הלכה ט"ו²⁷⁶: (קנג) סנה מ' א' ותוספות בבא קמא ק"א ב': (קנד) וירושלמי פרק ז' הלכה א' כהדא וסורקא עין שם בבאור הגר"א: (קנה) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן י"א: (קנט) שם סימן כ"ז סעיף קטן ג' וענין לעיל בציון ההלכה אות כ': (קט) שם סימן י"ג סעיף קטן ז': (קמ) שם סעיף קטן ט', ודעת הראב"ד בהלכה י"ד שאם אין מתקנים בארץ יש לו בעור²⁷⁷: (קנא) תוספתא פרק ח' הלכה ז' ובגטת הגר"א:

קכב

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

בפרות. (פו) למאכל אדם ולמאכל בהמה נותנין עליו חמרי מאכל אדם שאין עושין מהן מלוגמא. וחמרי מאכל בהמה (פח) שאין שולקין אותן: יב (פט) * מתר למכר אכלי אדם

באור ההלכה

הוא שיהיו כמו מאכל בהמה שאין בהמה אוכלת כו', ועוד מאי שנא בעור דנקט ולא נקט כל קדשת שביעית כגון סחורה והפסד כו', ושאר האחרונים כתבו דרבננו חזרו בו כגון וכתב כדאיתא בירושלמי שאין שולקין אותו, וראיה שבהוצאה חדשה באמת מחקה רבנו מפרוש המשניות ומפרש כדקא: * מתר למכר כו'. כתב הר"ש בפרק ז' משנה ב' בירושלמי החליף אכלי אדם באכלי בהמה כמה דתימר אכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ודכותה אכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא, והתנן מוכרים אכלי אדם ואכלי בהמה לקח בהם אכלי אדם אבל לא אכלי בהמה אכלי בהמה (ב' תבות אלו ליתא בר"ש כתב יד וכגורסת הר"ש סיריליא ויהגריא וכן הוא בתוספתא פרק ה' הלכה י"ב) לקח בהם אכלי בהמה ואין צריך לומר אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה (ואידך היה מתר לו להחליף אכלי אדם באכלי בהמה, ומשני) בהדא קנסתא דירקא מסקין לה לאיגרא והיא יבשה מן גרמא, כלומר אחר שביעית דלא חזיא לאדם מתר לקח בהם אכלי בהמה, וענין בפאת השלחן שהקשה איד מתר הרי אכלי בהמה גופא אין לוקחין בה אכלי בהמה אחרת ואיד מתר אכלי אדם לאחר שביעית, ולכן מפרש דיעת הר"ש בהגרסתא דגרסין ב' פעמים אכלי בהמה וסבירא ליה דמתר לקח אכלי בהמה באכלי בהמה ורק אכלי אדם אסור ולאחר שביעית דינו כאכלי בהמה, ולא ידעתי איד מפרש ואין צריך לומר אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה' אם להתר קאמר, וגם בר"ש כתב יד ליתא ב' פעמים אכלי בהמה וכנ"ל, ואם נימא דגם הר"ש מפרש כמו שכתב מרן בדעת הרמב"ם דדוקא בב' סוגי בהמה אסור אחי שפיר (אף דבר"ש ליתא הלשון בהמה אחרת אבל יתכן שפרש בן דגם הרמב"ם לא גרס בן בירושלמי אלא שפרש בן עין שם בחזון איש) דלכן קניבתא דירקא שנפסלה מאכילת אדם וראויה לבהמה מתר לקח ממנה מין מאכל בהמה שראויה לה ולא דמי לב' מיני בהמות, ובאמת

דרך אמונה

(פו) למאכל אדם ולמאכל בהמה. (קנט) הינו שחשב לשניהם⁽²⁷⁹⁾: (פח) שאין שולקין אותו. דמאכל בהמה אין דרך לשלקו⁽²⁸⁰⁾ ולכן אסור כנ"ל הלכה ג'⁽²⁸¹⁾, (קס) ואם חשב למלוגמא אין קדשת שביעית חלה עליהן⁽²⁸²⁾, (ספ) חשב לאדם וחזרו וחשב לבהמה הולקין אחר מחשבה ראשונה לחמרא, ואם חשב לבהמה וחזרו וחשב לאדם הולקין אחר מחשבה אחרונה לחמרא, וגם מתר לבשל שאין אסור שליקה אלא על מנת להאכיל לבהמה דהוי בכלל הפסד (קסג) אבל משלק לאדם אף שחשב מתחלה לבהמה. (קסד) ואם מכר לחברו והמוכר חשב לאכלין לא מהני מה שהלוקח חושב אחר כך לעצים ואין הלוקח רשאי להסיקן והדמים נתפסין בקדשת שביעית, ואם המוכר והלוקח נחלקו שהמוכר רצה למכר דוקא לעצים כדי שלא יתפסו הדמים בקדשת שביעית והלוקח רצה לאכלין, אם נתן מעות ואחר כך משך אין המעות נתפסין בקדשת שביעית כיון דדבר תורה מעות קונות ואם משך ואחר כך נתן מעות נתפס המעות בקדשת שביעית⁽²⁸³⁾ [נאף דבהקפה אין נתפס [כדלקמן פרק ו' הלכה ח' סעיף קטן ג' ד"ל] כיון שנתן על מנת לשלם מיד החמירו כאלו הן דמי שביעית] ואפלו הלוקח רוצה לחזור אחר כך ולחשב לעצים לא מהני ואסור להסיקן⁽²⁸⁴⁾, ואם הלכו להן ואחר כך חזרו ומכרו סתמא, אם המוכר תבע ללוקח יעשו כדברי הלוקח ואם הלוקח תבע למוכר יעשו כדברי המוכר⁽²⁸⁵⁾. (קסז) עלים שנוהג בהן קדשת שביעית (עין לקמן פרק ז' הלכה ט"ו ט"ו) אולינו בהו בתר חנטת הפרי⁽²⁸⁶⁾ וזה קובע לענין

שביעית ולענין מעשר דלא מצינו בהן שעור אחר אבל ובטנים ואטדין ועלי קנים ועלי גפנים⁽²⁸⁷⁾ ונכנסו מששית לשביעית, מסתפק הירושלמי אם הולקין בהן אחר חנטה כיון שלא היו אז חביבין כלל שהרי בשביעית חשב עליהן בשעת לקיטה, ומסיק בירושלמי שאם גדלו רבן בשביעית אין הולקין אחר חנטה וחיבין בשביעית, וסיאה ואזוב שהן ירקות וצריכין גם כן מחשבה כנ"ל ונכנסו מששית לשביעית ואחר כך חשב עליהן לאכילה לא אולינו בתר לקיטה אלא אחר רב גדול לשביעית אבל למעשר הולקין אחר לקיטה⁽²⁸⁸⁾. (קסה) המלקט עלי קנים ועלי גפנים, לקטן למאכל בהמה יש בהן קדשת שביעית לעצים אין בהן קדשת שביעית⁽²⁸⁹⁾: יב (פט) מתר למכר. (קסו) הינו למכר מעט כמו שיתבאר בריש פרק ו' שזה מתר:

ציון ההלכה

(קנט) שנות אליהו ומשנה ראשונה ופאת השלחן וכן נראה בר"ש וענין בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ה' ד"ה ירושלמי וענין בתוספות הרא"ש נדה ג"א א' בתרוץ אחרון⁽²⁹⁰⁾: (קס) שם סעיף קטן ה', ומשמע דפסק דמיני מלוגמא אין קדשת שביעית חלה עליו וענין בבאור ההלכה הלכה ה': (קסא) שם סימן י"ד סעיף קטן ה': (קסב) שם. ולפי זה הוא דאסור לשלקן הוא רק כל זמן שלא החליט ערין אם יהיה לאכל אדם או לבהמה אבל אם החליט לאכל אדם מתר גם כן לשלקו⁽²⁹¹⁾ וכל שכן שמתר להאכילן לאדם אף על גב דמאכל בהמה אין מאכילין לאדם וכן מתר להאכילן לבהמה אם החליט לתן לבהמה, ואפשר שאם החליט לתן לבהמה מתר אחר כך גם כן לעשות ממנו מלוגמא לאדם וצ"ע: (קסג) שם על פי הירושלמי: (קסד) שם סימן י"ד סעיף קטן ג' וכן מצאתי בספר הישר לרבינו תם חלק החידושים סימן תקנ"ג שכתב דלמאן דאמר עצים יש בהן קדשת שביעית הולקין אחר חנטה ענין שם וענין רש"י סקה ל"ט ב' ד"ה ומשני לענין לזבל⁽²⁹²⁾: (קסה) סקה מ' א' וברשי: (קסו) מעשה רוקח בריש פרק ו':

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק פז]

שהדין יהיה תלוי בשני הטעמים הנ"ל, שלטעם הראשון, חלה מחשבת הלוקח, ולטעם השני חלה מחשבת המוכר.

היגיו שחשב לְשִׁנְיָהֶם⁽²⁷⁹⁾.

284 בביאורו לירושלמי ביאר רבינו (שביעית פ"ח ה"א), שמחשבתו השניה אינה יכולה להפקיע מידי מחשבתו הראשונה שהיתה לאוכלין, וקל וחומר הוא מהאופן שזכר לעיל, שהמוכר חשב לאוכלין, ומ"מ מחשבת הלוקח לעצים אינה מועילה להפקיע מידי מחשבת המוכר.

279 באופן שחשב לשלשתם, היינו למאכל אדם למאכל בהמה ולעצים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפ ד"ה ולפ"ז), שלא חלה עליו קדושת שביעית, כיון שעומד גם לעצים, שכל שייעודו לעצים שהוא שימוש שאסור בדבר שקדוש בקדושת שביעית, לא חלה קדושה עליו.

[דר"א ס"ק פח]

דְּמַאֲכָל בְּהֵמָה אֵין דְּרָךְ לְשִׁלְקוֹן⁽²⁸⁰⁾ וְלִכְן אָסוּר כְּנִל הֶלְכָה ג'⁽²⁸¹⁾ וְכִי, אֵין קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית חֲלָה עֲלֵיהֶן⁽²⁸²⁾ וְכִי, נִתְּן מְעוֹת נִתְּפֶס הַמְּעוֹת בְּקְדוּשַׁת שְׁבִיעִית⁽²⁸³⁾ וְכִי, לֹא מְהִי וְאָסוּר לְהִסְיָקוֹן⁽²⁸⁴⁾ וְכִי, תִּבְעַ לְמוֹכֵר יַעֲשֶׂה כְּדַבְּרֵי הַמוֹכֵר⁽²⁸⁵⁾.

285 טעם הדבר ביאר החזו"א (ס"י יד ס"ק ה ד"ה שם היה זה), שכשהמוכר תבע ללוקח, הריהו מראה שנתרצה למכרו לאוכלין, וא"כ הדמים יהיו דמי שביעית, ומותר ללוקח לאכול, וכשהלוקח תבע למוכר, הריהו מראה שנתרצה ללקחו לעצים, וא"כ הדמים יהיו חולין, ואין הלוקח רשאי לאכול, שהרי לא מכרו לו לכך.

[דר"א שם]

אֲזַלְיִין בְּהוּ בְּתַר חֲנֻטַּת הַפְּרִי⁽²⁸⁶⁾ וְכִי, וְאֲטַדִּין וְעֲלֵי קָנִים וְעֲלֵי גְפְנִים⁽²⁸⁷⁾ וְכִי, אֲבָל לְמַעַשְׂר הוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָה⁽²⁸⁸⁾ וְכִי, לְעֲצִים אֵין בְּהוּ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית⁽²⁸⁹⁾.

280 וביאר רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קצז), שאף על פי שאסור ליתנו לבהמה, שהרי מספק דנים אותו לחומרא כמאכל אדם, מ"מ דנים אותו גם כמאכל בהמה שאסור לשולקו.

281 ובאופן שאינו ראוי לאדם אלא כשהוא מבושל, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רפ) שמותר לשולקו, שאף על פי שהפסידו ממאכל בהמה, מ"מ הרי עשאו ראוי לאדם, ואין עדיפות ליתנו לבהמה מליתנו לאדם.

286 כן כתב החזו"א (ס"י יד ס"ק ג ד"ה יש לעיין, במוסגר) בלשונו, שחנטת הפירות הוא השיעור בעלים ולולבים, ומשמעות לשונו שאף לגביהם הולכים אחר חנטת הפרי [כיון שהם טפלים לפרי] ולא אחר חנטתם בעצמם [תחילת גידולם], והגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב שביעית ס"י כב, כתי קהלות יעקב החדשים זרעים ס"י כא) הוכיח, שהולכים בהם אחר חנטת עצמם, וכן היא משמעות ספר הישר לר"ת (ס"י תקנ, הובא בציה"ל ס"ק קסד) לענין חנטה בעצים, וכן היא משמעות החזו"א שם (ס"י י ס"ק ד ד"ה בתו' ב"ק) [וראה בספר משפטי ארץ (ס"י טו הע' 24, במוסגר), שפירש כן גם בלשונו החזו"א שהובא בדר"א (כאן)].

282 ובטעם הדבר שמותר לעשות ממאכל בהמה מלוגמא לאדם [כמו שכתב הרמב"ם (כאן)], אף על פי שהתבאר לעיל (ה"ט, ובדר"א ס"ק ס ובבה"ל שם ד"ה שאין) לענין צביעת בהמה, שעשיית הגאה שאין מחמתה קדושת שביעית נחשב הדבר כהורדה לגבי הפירות, יישב רבינו (מכתבים, כת"י) ששונה לענין מלוגמא שהוא שימוש חשוב לאדם, ורק שהתורה לא התירה דבר שאינו שוה לכל נפש, מה שאין כן צבעי בהמה שאין להם חשיבות, נחשב הדבר כהפסד לפירות שביעית.

287 כמו שכתב לקמן (פ"ז ס"ק קה).
וקדושת שביעית שחלה במינים אלו על ידי המחשבה, האם היא כמאכל אדם או כמאכל בהמה, התבאר בבה"ל לקמן (שם הט"ז ד"ה עלי זיתים), שלגבי לולבי זרדים חרובין אלה בטנים ואטדין, היא כמאכל אדם, ולגבי עלי קנים ועלי גפנים, נחלקו הראשונים בדבר האם היא כמאכל אדם או כמאכל בהמה.

והגרי"י קניבסקי יישב (קהלות יעקב שביעית ס"י יז סוף אות א), שכיון שבעשיית מלוגמא לאדם הריהו מעלה בכך משימוש בהמה לשימוש אדם, אינו נחשב כהורדה ומותר לעשותו.

288 ומתבאר [ומקורו מהחזו"א (ס"י יד ס"ק ג ד"ה וכן, צוין בציה"ל ס"ק קסד)], שמינים אלו הם מיני ירקות, ולכך הולכים בהם אחר הלקיטה כדין ירקות (ראש השנה יג, ב), וכתב בציה"ל (הל' תרומת ס"ק סה), שכך התבאר גם בפיה"מ (שביעית פ"ח מ"א, שם כתב שהם מיני עשבים) ובמ"מ (פכ"ו משבת ה"ח), ושלא כמבואר בירושלמי (שביעית פ"ז ה"ב) שהולכים בהם אחר ההשרשה, והיינו שהם מיני קטניות [וכמבואר בגמ' ראש השנה שם, בדין קטניות].

283 בטעם הדבר כתב החזו"א (ס"י יד ס"ק ה ד"ה שם המוכר), ששונה באופן שהפירות תחת יד הלוקח בשעה שהקנין חל [כגון שהמשיכה קדמה לנתינת המעות, וכן באופן שנתינת המעות קדמה, לדעה שסברה שמעות אינן קונות דבר תורה], שלפיכך מחשבתו עדיפה לחול ולהתפיס את המעות כדמי שביעית, מה שאין כן כשהקנין חל על ידי מעות קודם המשיכה, שאין מחשבת הלוקח מועילה להתפיס המעות בקדושת שביעית. טעם נוסף כתב שם, שבאופן שהקנין נעשה במעות, א"כ תחילת הקנין הוא על ידי שהמוכר קנה את המעות, ורק כתוצאה מכך נקנים הפירות ללוקח, ולכן חלה מחשבת המוכר לקבוע את הדמים כדמי עצים, מה שאין כן באופן שהקנין נעשה על ידי משיכת הלוקח את הפירות, א"כ תחילת הקנין היא על ידי שהלוקח קונה את הפירות, ורק כתוצאה מכך קונה המוכר את המעות, ולכן חלה מחשבת הלוקח להתפיס את המעות כדמי שביעית.

289 טעם הדבר התבאר בפ' רש"י (סוכה מ, א ד"ה יצאו, בבא קמא קב, א ד"ה סתת), שמאחר שהם עומדים גם למאכל בהמה וגם לעצים, שיש שאוכלים אותם ויש שמסיקים בהם, לפיכך הולכים בהם אחר מחשבתו בשעת הלקיטה.

[ציה"ל ס"ק קנט]

וְעֵינִי בְּתוֹסְפוֹת הָרֵאשִׁי נְדָה נ"א א' בְּתוֹרֵן אֲחֵרוֹן⁽²⁹⁰⁾.

ובאופן שהקנין נעשה על ידי מעות, ומ"מ הפירות היו באותה שעה אצל הלוקח, כתב בספר זיו הים (ירושלמי פ"ח ה"א אות יב),

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

[דר"א ס"ק קמח]

דלא אָמְרוּ יֵשׁ שְׂבַח עֲצִים בְּפֶת אֶלָּא בְּאֶסְרוּי הַנְּאָה⁽⁴⁰⁴⁾.

404) כמו שכתוב בגמ' (פסחים כו. ב) לגבי תנור שהסיקו בקלפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם ואפה בו את הפת, שרבי סבר שהפת אסורה משום שיש שבח עצים בפת, והיינו (רש"י שם ד"ה הא רבי ד"ה אימור) שכיון שהפת נגמרה על ידי עצי איסור, נחשב הדבר שהאיסור ישנו בה.

[דר"א ס"ק קמט]

וְאִפְּי אִם נְצַטְנָן וְלֹא רְחַץ⁽⁴⁰⁵⁾.

405) אכן לגבי תנור שהסיקוהו בקש ותבן של שביעית ונצטנן, כתב בדר"א להלן (ס"ק קסח) שאין צריך לאכול כנגדו, וראה מה שהובא בדברינו שם בטעם הדבר.

[דר"א ס"ק קנא]

דִּישׁ שְׂבַח עֲצִים בְּמִים⁽⁴⁰⁶⁾ וְכוּ', שֶׁהֵלָה נְהִינָה כְּשֶׁרוּחָץ אֶצְלוֹ⁽⁴⁰⁷⁾.

406) והטעם שהדבר אסור אף על פי שמותר למכור פירות שביעית כשלקחם לצורך עצמו (כמ"ש במשנה (שביעית פ"ז מ"ג) וברמב"ם לקמן (פ"ו ה"ב)). ביאר החזו"א (סי' יג ס"ק כח ד"ה והראב"ד) ששונה דין מרחץ, שדומה הדבר לצובע בקליפי שביעית צמרו של אחר בשכר, שאסור מצד איסור סחורה [כמו שכתוב שם ושמ]. וכן לגבי עור שסכו בשמן של שביעית, כתב החזו"א (שם) שלדעת הראב"ד אסור למכרו, ואף על פי שהוא כמבוער, והוסיף, שיתכן שזהו דוקא באופן שסך על מנת למכור [וכמו שכתב הדר"א להלן בסמוך לגבי הסיק על מנת להשכיר], וכן כתב שם לגבי כר שנתנו לתוכו תבן וקש של שביעית, והובא בדר"א להלן (ס"ק קסו).

407) וביאר הגר"ש ז"א אויערבך (מנחת שלמה שביעית פ"ח מ"א), שאף על פי שבודאי לא נאסר ליתן פירות שביעית במתנה לאדם חשוב מצד שנחשב הדבר כסחורה, שונה לגבי מרחץ שהיהו עומד לשכר ולא לכבד בו את הבריות, ולפיכך רחיצת אדם חשוב נראית כסחורה. ואמנם עדיין תמה, שלדעת הראב"ד הרי בשנת השמיטה אין המרחץ עומד לשכר, וא"כ גם הוא עומד למתנת חינם לכל אדם [וסיים, שיש לישב].

[דר"א ס"ק קנב]

שְׁמָא יִסְיָקוּ בְּהַ דְּכָרִים אַחֲרֵיהֶם⁽⁴⁰⁸⁾.

408) וכן לגבי שר מאומות העולם, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי שביעית עמ' שט), שלטעם המבואר כאן אסור ליתן לו לרוחץ במרחץ שהסיקוהו בשל שביעית, שמא יסיקו גם דברים אחרים בשבילו.

[ציה"ל ס"ק רנד]

דְּלֹא כְּכֹסֶף מִשְׁנֵה⁽⁴⁰⁹⁾ וְרַק מִשְׁנֵה לְמִלְךָ⁽⁴¹⁰⁾ וְכוּ', וְהִתְבָּן אִינוּ אֶלָּא לְחֹזֶק הַחֵם⁽⁴¹¹⁾ אֲבָל בְּמִרְחָץ אַחַר שְׂכַל הַחֵם כִּי מִהִתְבָּן אֶסְרוּ⁽⁴¹²⁾.

409) שם כתב (על הרמב"ם כאן, בת"י השני), שכיון שהם אינם מאכל אדם, מותר אפילו לכתחילה להסיק בהם מרחץ לצורך האדם, כמו שמותר לעשות מהם מלוגמא לצורך האדם, כמו שכתב הרמב"ם לעיל (ה"א) [ולפ"ז, מה שנקט התנא (שביעית פ"ח מ"א), וכן כתב הרמב"ם בלשונו כאן] 'מרחץ שהוסקה' בלשון דיעבד, כתב הדבר השמיטה (שביעית פ"ח מ"א) שהוא כדי לחדש שבאדם חשוב אסור אפילו בדיעבד].

410) ראה בדברינו לעיל על ציה"ל (ס"ק קיד).

411) וביאר שם (הר"ש סיריליאו שביעית דף קלח. ב), שלפיכך החומו שבא מהתבן היהו בטל לחומו הראשון.

412) וביאר שם טעם הדבר, כיון שהוא מסייע בכך את העוברי עבירה.

[ציה"ל ס"ק רנח]

וְאִפְּשֵׁר זֶו כְּנִתְּ הִירוּשְׁלָמִי בְּאֵילִין פְּרִיבְטָה⁽⁴¹³⁾.

413) אמרו שם (פ"ח ה"ח), שההיתר לרוחץ במרחץ שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית, הוא רק ב'אילין דימוסיי, אבל לא באילין פריבטה', ובביאורו לירושלמי שם ביאר רבינו, שהכוונה שההיתר הוא רק באופן שמסיקים את המרחץ לאחר שנשרף ונפסד התבן, אבל לא באופן שבשעה שרוחץ בו עדיין התבן קיים, ומסיק בו לחמם את המים, דנמצא שנהנה מהתבן בשעת הרחיצה.

[ציה"ל ס"ק רס]

וּפְאֵת הַשְּׁלֶחֶן הָעֵתִיק דְּעַת הַגֵּר"א בְּעִנְיָן אַחַר קֶצֶת⁽⁴¹⁴⁾.

414) שם כתב (פאת השלחן סי' כה ס"ו) בדעת הראב"ד והגר"א, שאם עושה עמו חשבון בעד הקש והעצים להוצאות המרחץ, אסור.

[ציה"ל ס"ק רסב]

לְיִשָּׁב קְשִׁית הָרֶאֱב"ד⁽⁴¹⁵⁾.

415) שם הקשה (השגות כאן), מה הטעם שיש לאסור באדם חשוב דוקא בהסיקו בה בשל קש ותבן של שביעית.

[בה"ל ד"ה אבל]

שְׁאִין רְאוּי לְמַאֲכַל אֲדָם וּבְהִמָּה יֵשׁ עַל זֶה קְדֻשַׁת שְׂבִיעִית⁽⁴¹⁶⁾.

416) ולפ"ז כתב שם (ד"ה והנה זה), שגם קדושת שביעית בתבן וקש היא מצד פסולת אוכלין, ושלא כמו שכתב בדר"א לעיל (ס"ק קמב). וראה עוד בדברינו להלן (ציה"ל ס"ק רסח) בשם הכסף משנה (פ"ז משמיטה ויובל ה"טו').

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

קלא

שֶׁל שְׁבִיעִית: ב (קמז) מִרְחֵץ שֶׁהִסְקָה בְּתַבְנֵן וּבִקְשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית (קמח) מִתָּר (קמט) לְרַחֵץ (קנ) בָּהּ בְּשֶׁבֶר. * וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא אֲסוּר (קנב) שֶׁמָּא יִסְיָקוּ בָּהּ דְּבָרִים אַחֲרָיִם בְּשִׁבְלֵוּ

דְּרָךְ אָמוּנָה

בְּאוּר הַהֲלָכָה

לאו משום שעומד לכך אלא דחישנין שיזיציא מהן משקין (ויש לעין להרמב"ן הנ"ל איך מועיל מה שיפטר עתה הרי צדין אינו יין ושמן ושמן כיון שבידו להזיציא מתר לתרם עתה כמו התורם מפרות תלושין על מחברין לכשיתלשו, ואף דשם צריך שביציאו שלישי כמו שכתב רבנו בפרק ה' מתרומות הלכה ט', יש לומר דכאן הוי כהביאו שלישי כיון דאיתנהו בעולם אבל לפי זה צריך שתהא התרומה קצמת עד שיזיציא מהגפת והזגין ולא משמע בן וצ"ע), והא דתנן בסוף פרק קמא דערלה החרצנים והזגים אסורים בערלה ומתירין ברבעי, הינו משום דבערלה מרבינן גם הטפל לפרי וכמו דמרבין גרעינין וגם אסור בהנאה, ויש לומר שגם זה מקרי הנאה מהפרי תדע שהרי מתירין ברבעי אלמא אינו פרי, וראיתי במקדש דוד שביעית סימן ד' שהביא תוספתא ריש פרק ז' דשביעית, חמר בשביעית שאין במעשר שני שהשביעית עשה בה את המפקר כשומר ופסלת אכלין כאכלין ואכלי אדם כאכלי בהמה וקלפי אגוזים וקלפי רמונים כיצא בהן מה שאין בן במעשר שני, ומפרש דפסלת פרי אף שאין ראוי למאכל אדם ובהמה יש על זה קדשת שביעית⁴¹⁶, ולכן דעתו דגם גפת וזגין יש על זה קדשת שביעית אף אם לא חזי למידי מדין פסלת פרי וכמו בנויר ל"ד ב' דאמרין דהתורה עשה בהנויר פסלת פרי כפרי, וצ"ע דשם מפרש במקרא דפסלת פרי הוא חמץ ולא חרצנים וזגים אמנם כאן אי אפשר לפרש פסלת פרי חמץ דחמץ חזיב גם במעשר שני עין רמב"ם פרק ה' מתרומות הלכה כ"א, אבל בספרי נשא סימן כ"ד איתא דחרצנים וזגים הם פסלת פרי, ויש לומר דפסלת פרי דתוספתא הינו בסר [וכן כתב פני משה בירושלמי זויר פרק ו' הלכה ב' דפסלת פרי הינו בסר עין שם דמוכה בן קצת בירושלמי] דגבי מעשר פטור עד שיגיע לעונת המעשרות ואלו גבי שביעית מרבינן משיזיציא מים וכנ"ל בהלכה ט"ו שכתב יש בו קדשת שביעית: * וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא כו'. במשנה סוף פרק ח' דשביעית מרחץ שהסקה בתבן או בקש של שביעית מתר

ב (קמז) מִרְחֵץ שֶׁהִסְקָה בְּתַבְנֵן וּבִקְשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית. (כ"ג) אף על גב שפעשה אסור בזה הלכה י"ט דכל שראוי למאכל בהמה אין עושין ממנו הסק אפלו לאדם מכל מקום בדיעבד מתר לרחץ בה: (קמח) מִתָּר לְרַחֵץ בָּהּ. (כ"ד) אף על גב דתנור שהסיקוהו בתבן ובקש של שביעית יוצן כדבסמוך הלכה כ"ג, יש חלוקה בהמסיק תנור לאפות דאסורו משום שאסור לשמש בשביעית דבר שאין הנאתו ובעורו שוה דלא הוי דמאי ד'לאכלה' יש בו משום הפסד בשעת בעורו כיון דאפתי ליכא הנאה ויש בו משום סחורה בהנאתו כיון שבערו שלא כדיון בשביל הנאה זו הבאה אחר כך והלכך אסור לאפות בו שזה גמר האסור ונאף על גב דאכל שנפסל מאכילת אדם מתר לתן לבהמה מכל מקום הכא בתבן שנשרף אסור לאפות בחמו, דאין הנאתו ובעורו שוה חשיב לעולם סחורה ואפלו במאכל בהמה והלכך אף בנשרף כבר אסור לאפות בו, אבל אם כבר אפה בו אין אסור באכילת הפת דלא אמרו יש שבח עצים בפת אלא באסורי הנאה⁴⁰⁴ אבל לא בשביעית, ועוד אפלו אם יש כאן דמי שביעית מתר לאכלן ולא שיך לאסר אכילה בשביל סחורה שכתב בלתי תשמישה של שביעית ואכילה מידי אחריתא היא, והכא נמי בהוחמו מי המרחץ מתר לרחץ בהן דהוי כמו אכילת הפת: (קמט) לְרַחֵץ בָּהּ. (כ"ה) ומכל מקום צריך שיאכל כנגדו כדלקמן פרק ו' הלכה י' ואף אם נצטנן ולא רחץ⁴⁰⁵, (כ"ו) ויש אומרים דדוקא במרחץ שאין עשוי לזעה אבל בעשוי לזעה הוי כנהנה ממש בשל שביעית ואסור: (קנ) בָּהּ. (כ"ז) ודוקא אם כבר כלה התבן והקש אבל אם

צדין קימין כשרוחץ יש לומר דאסור: (קנא) בְּשֶׁבֶר. (כ"ח) רצה לומר אפלו בשכר ולא הוי כסחורה, (כ"ט) ודעת הראב"ד דבשכר אסור לכל אדם דהוי כסחורה דיש שבח עצים במים⁴⁰⁶ [ואדם חשוב אפלו בחנם אסור דחנם דידיה כשכר דמי שהלה נהנה כשרוחץ אצלו⁴⁰⁷], ומכל מקום אפשר דדוקא בהסיק על מנת להשפיר אסור: (קנב) שֶׁמָּא יִסְיָקוּ בָּהּ דְּבָרִים אַחֲרָיִם⁴⁰⁸ כו'. ונמצא גורם להם לעשות אסור. (כ"ט) ואפשר דדוקא בשכר אבל בחנם לא חישנין שאין חרדים עליו כל כך להטיבו ולרצותו (כ"ט) וגם דוקא בהסיקו בה בשל שביעית באסור חישנין שאם יתירום דייעבד יזלו בו יותר אבל בלא הסיקו באסור אין חוששין לזה:

ציון ההלכה

(כ"ג) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ה' ו' דלא כספ"מ משנה⁴⁰⁹ רק כמשנה למלך⁴¹⁰, ועין בר"ש סיריליא דף קל"ח ב' [פרק ח' הלכה ח'] דדעתו שלא לתר אלא בחמי טבריא שעקר החם מעצמו והחבן אינו אלא לחוק החם⁴¹¹ אבל במרחץ אחר שכל החם בא מהתבן אסור⁴¹²: (כ"ד) שם סעיף קטן ט"ו: (כ"ה) שם וכן כתב במשנה ראשונה, ועין שם בחזון איש שמתפק דאפשר שלא יהנה עד שיאכל כנגדו: (כ"ו) באור הגר"א בירושלמי ומוכא גם בן בפאת השלחן: (כ"ז) ואפשר זו כונת הירושלמי באלין פריבטה⁴¹³: (כ"ח) ור"ב ור"י קורקוס ודלא כמרבכת המשנה: (כ"ט) חזון איש שם סעיף קטן כ"ח וכן הסכים בכפתור ופרח פרק מ"ז וכן דעת הגר"א בשנות אליהו כהראב"ד ופאת השלחן העתיק דעת הגר"א כענין אחר קצת⁴¹⁴ וצ"ע, ועין בבאור הגר"א בירושלמי דמשעבד מרחץ של רבים אין נאסר בשביעית וכן כתב פאת השלחן וצ"ע: (כ"ט) שם וכן כתב ר"י קורקוס: (כ"ט) שם וכן קתבה הרובה אחרונים (עין ר"י קורקוס ומרבכת המשנה ופאת השלחן סעיף קטן כ"ג) לישב קשית הראב"ד⁴¹⁵:

קלב

הלכות שמטה וזבל פרק חמישי

בְּדִי שִׁיחָהּ רִיחָהּ נִוּרָה. (קנג) וְנִמְצְאוּ מַפְסִידֵינּוּ פְרוֹת שְׁבִיעִית: כּא (קנד) הַקְּלָפִין (קנה) וְהַגְרָעִינֵין שִׁמְתָרֵין בַּתְרוּמָה לְזָרִים אִין קִדְשַׁת שְׁבִיעִית חֶלְה עֲלֵיהֶם וְהָרִי הֵן בְּעֵצִים (קנו) אֵלָּא אִם בֵּן רֶאוּיִן לְצַבִּיעָה (קנז) * וְהַקּוֹר קִדְשַׁת שְׁבִיעִית חֶלְה עָלָיו:

דַּרְךְ אֲמוֹנָה

(קנג) וְנִמְצְאוּ מַפְסִידֵינּוּ כו'. (קסג) וַדַּעַת הַרְבֵּה רֶאוּשׁוּנִים שְׁאִין הַטַּעַם אֵלָּא שְׁאֵדָם חָשׁוּב צְרִיךְ לַהֲחַמִּיר עַל עֲצָמוֹ וְאֶפְלוּ לֹא הִסֵּק בַּשְּׂבִילוֹ וְצְרִיךְ לַהֲרַחֵק מִן הַכַּעֲשׂוֹר שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּנֵי אָדָם וַיֵּאמְרוּ שִׁמְתָר לְהִסִּיק⁽⁴¹⁷⁾: **כּא (קנד) הַקְּלָפִין. מִבְּאָר בְּפָרֶק י"א מִתְרוּמוֹת הַלְכָה י'** דְקִלְפֵי אֲבִטִיח⁽⁴¹⁸⁾ וְאֶתְרוֹג וּמִלֶּפְפוֹן אֶף עַל פִּי שְׁאִין בְּהֵן אַכָּל אֶסְרוּיִן בַּתְרוּמָה⁽⁴¹⁹⁾ וְקִלְפֵי פוֹלִין וְשׁוּמְשִׁמִּין אִם יֵשׁ בְּהֵן אַכָּל אֶסְרוּיִן⁽⁴²⁰⁾ וְאִם לֹא מִתְרִין אַכָּל קִלְפֵי אֶגְזוּזִים וְשִׁקְדִים וְרוּמוּזִים וְכֵן כָּל הַקְּלָפִין שְׁאִין אַכָּל מִתְרִין וְכֵן קִלְפֵי תַפּוּ"ז בְּזִמְנֵיהֶן שְׂרָבָן לְאֶשְׁפָּה מִתְרִין בַּתְרוּמָה וְעַיִן מַה שֶׁכִּתְבָנוּ בַּזֶּה לְעֵיל הַלְכָה ג'⁽⁴²¹⁾ וּבִקְלָפֵי לִימוֹן בְּוֵדָאֵי יֵשׁ לַהֲחַמִּיר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שָׁם⁽⁴²²⁾: **(קנה) וְהַגְרָעִינֵין⁽⁴²³⁾.** נִתְבָּאָר שָׁם הַלְכָה י"א דְגִרְעֵינֵי אֶתְרוֹג (קסד) וַתַּפּוּ"ז וְאֶפְסִרְקִים מִתְרִין⁽⁴²⁴⁾ גִּרְעֵינֵי זֵיתִים⁽⁴²⁵⁾ וְתַמְרִים וְחִרְבוּבִין אֶסְרוּיִן שְׂרָאוּיִין לְמוֹצֵצִין⁽⁴²⁶⁾ [וְעַיִן שָׁם שִׁישׁ חוֹלֶקֶין בְּאֵלוּ⁽⁴²⁷⁾] וְשָׂאָר הַגְרָעִינֵין כִּגוֹן גִּרְעֵינֵי אֶגְסִין וְקִרוּסְטֻטְמַלִּין וְחִבְשִׁין וּפְרִישִׁין וַתַּפּוּחִים דְּלַעֲנָן תְּרוּמָה תְּלוּי אִם הִכְנִיסוּן אוֹ הִשְׁלִיכוּן⁽⁴²⁸⁾ צ"ע מַה הִדִּין לְעַנְיֵן שְׁבִיעִית, (קסו) וְכֵן הַגְרָעִינֵין שְׂרָאוּיִין לְמֶאכֵל בְּהֵמָה⁽⁴²⁹⁾ אוֹ לְהוֹצִיא מֵהֵן שְׁמֶן⁽⁴³⁰⁾ וְיֵשׁ אוּמְרִים דָּגִם אִם רֶאוּיִן לְהִסָּקָה יֵשׁ עֲלֵיהֶן קִדְשַׁת שְׁבִיעִית⁽⁴³¹⁾: **(קנו) אֵלָּא אִם בֵּן רֶאוּיִין לְצַבִּיעָה.** כִּגוֹן קִלְפֵי רְמוֹן וְקִלְפֵי אֶגְזוּזִים וְהַגְרָעִינֵין שְׂרָאוּיִין לְצַבִּיעָה כְּדִלְקֵמָן פְּרָק ז' הַלְכָה ט"ו (קסו) וְהוּא הִדִּין לְמֶאכֵל בְּהֵמָה וְאֵלָּא שְׂאוֹתֵן גִּרְעֵינֵין הִקְשִׁין שְׁאִין רֶאוּיִין לְמַצְצֵן אֶפְשָׁר שְׁאִין רֶאוּיִין לְבַהֲמָה⁽⁴³²⁾], אַכָּל הַקְּלָפִין וְהַגְרָעִינֵין שְׁאִין עוֹמְדִין לְמוּץ וְלְצַבִּיעָה וְלִבְהֵמָה לֹא קִדְשֵׁי בְּקִדְשַׁת שְׁבִיעִית⁽⁴³³⁾ (קסז) אֶף עַל פִּי שְׂרָאוּיִין לְהִסָּקָה. (קסח) וְכַתְּבַּר בְּשַׁעֲרֵי צֶדֶק עֲקָצֵי⁽⁴³⁴⁾ תַּאֲנִים וְגוֹרָגוֹרוֹת⁽⁴³⁵⁾ וְהַכְּלִיסִין⁽⁴³⁶⁾ וְהַחֲרוּבִין⁽⁴³⁷⁾ וּמְעֵי אֲבִטִיח⁽⁴³⁸⁾ וּקְנִיבַת יֶרֶק⁽⁴³⁹⁾ שִׁמְשִׁלְכִין בְּעֵלֵי בְּתִים⁽⁴⁴⁰⁾ יֵשׁ בְּהֵן קִדְשַׁת שְׁבִיעִית⁽⁴⁴¹⁾ אַכָּל קְנִיבַת יֶרֶק שִׁמְקַנְבִין הַגְּנָנִים⁽⁴⁴²⁾ אִין בְּהֵן קִדְשַׁת שְׁבִיעִית⁽⁴⁴³⁾. **(עו) וְסִבְיִין⁽⁴⁴⁴⁾ שֶׁל חֹטִים⁽⁴⁴⁵⁾ תְּדַשּׁוֹת אֶסְרוּיִין וְשֶׁל יִשְׁנוֹת מִתְרָה⁽⁴⁴⁶⁾,** וְחִדְשׁוֹת נִקְרָא כָּל זִמָּן שֶׁבִּנְיָ אָדָם רִגְלִין לַחֲבַט בֵּין הַגְּרָנוֹת⁽⁴⁴⁷⁾: **(קנז) וְהַקּוֹר. (עט) דְּבָר רַךְ הַנוֹסֵף עַל הַדְּקָל בְּכָל שְׁנָה וְקֵדָם שְׁיַעֲשֵׂוּ יַמּוֹת הַגְּשָׁמִים וְיִתְקַשָּׁה וְיַעֲשֵׂה עַץ טוֹב לְמֶאכֵל הוּא,**

בִּאוֹר הַהֲלָכָה

לְרַחֵץ בָּהּ וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא הָרִי זֶה לֹא יִרְחָץ, וְכַתְּבַר רַבְּנֵי בְּפִרוּשׁ הַמְשָׁנִית שָׁם אִם מִתְחַשֵּׁב כְּלוּמָר אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא וְהוּא נִכְבָּד בְּעֵינֵי עַמוּ שִׁמְפָנֵי כְבוֹדוֹ אֶפְשָׁר לְשָׂרֵף בְּכָלל הַעֲצִים מַה שְׁאִינוּ עֲצִים כְּדִי לְהַטִּיב בֵּית הַמִּדְבָּר כִּגוֹן דְּבָרִים שִׁישׁ לְהֵם רִיחַ טוֹב וְהֵם עָרִבִים לְאָכָל (וּבְמַהְדוּרָה חֻדְשָׁה יְזָהם רֶאוּזִים לְאָכָל), וּמִבְּאָר בְּדִבְרֵי רַבְּנֵי שֶׁחָשַׁשׁ שְׁמָא יִסִּיּוּ בְּמֶאכֵל אָדָם עֲבוּרוֹ, וְכָבַד תַּמָּה בְּמַשְׁנַת רֶאוּשׁוֹנָה מַה נִּפְקָא מִנָּה אִם מֶאכֵל אָדָם אוֹ מֶאכֵל בְּהֵמָה הָרִי גַם בְּמֶאכֵל בְּהֵמָה אֶסְרוּ לְהִסִּיק כְּמוֹ שֶׁכִּתְבַּר רַבְּנֵי כְּאֵן הַלְכָה י"ט וְאִם כֵּן לְמַה גְּזָרוּ טָפִי עַל מֶאכֵל אָדָם מִעַל מֶאכֵל בְּהֵמָה, וְהַנָּה בְּסָקָה דָּף מ' מִבְּאָר לְפִרוּשׁ רש"י דִּלְרַבֵּי יוֹסִי מִתָּר לְהִסִּיק בְּעֵצֵי שְׁבִיעִית מִמִּילָא נוֹהַג בְּעֵצֵי הַסָּקָה קִדְשַׁת שְׁבִיעִית וְכֵן מִבְּאָר בְּפִרוּשׁ רַבְּנֵי חֲנַנְאֵל שָׁם וּמְכֹל מְקוֹם נִרְאָה דְּמוּדָה רַבִּי יוֹסִי שְׁאִין מְסִיקִין בְּמֶאכֵל אָדָם מִשׁוּם הַפֶּסֶד דְּלֹא גֵרַע מִמְּלוּגָמָא לְצַרְךָ אָדָם דְּאֶסְרוּ בְּמֶאכֵל אָדָם וְלֹא הִתִּיר רַבִּי יוֹסִי אֵלָּא בְּעֵצִים שֶׁהֵם מֶאכֵל בְּהֵמָה שִׁמְתָר לְהִסָּקִים לְצַרְךָ אָדָם כְּמוֹ שִׁמְתָר לְעֲשׂוֹת מִהֵן מְלוּגָמָא לְצַרְךָ אָדָם, וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר דְּרַבְּנֵי הָיָה קִשָּׁה לוֹ קִשְׁתֵּי הַמַּפְרָשִׁים דְּבַתְּסוּפָתָא שְׁנַיִנֵי תַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בַּתְּבָן וּבְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית יוֹצֵן וְכֵן אָמְרוּ מִתָּר לְרַחֵץ בוֹ, לְכֵן פָּרַשׁ דְּבִאָמַת פְּלִיגֵי וּמַתְנִיתִין רַבִּי יוֹסִי הֵיא דְּמַתִּיר לְהִסִּיק בַּתְּבָן וּבְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית וְהָא דְקַתְנִי שֶׁהִסָּקָה בְּדִיעָבַד לְאַשְׁמַעֲיָין דְּבִאָדָם חָשׁוּב חָשׁוּשׁ שְׁיִסִּיק גַם כֵּן בְּמֶאכֵל אָדָם וְזֶה אֶסְרוּ גַם לְרַבִּי יוֹסִי וְהַתּוֹסַפְתָּא רַבָּנִין הִיא, אַכָּל רַבְּנֵי כְּאֵן הָדֵר בֵּיה וְסִבְיָא לִיה דְּלֹא פְּלִיגֵי שֶׁהָרִי פָּסַק לְשַׁנְיָהּ וְלֹא קָיָמָא לָן כְּרַבִּי יוֹסִי וְגַם בְּמֶאכֵל בְּהֵמָה אֶסְרוּ לְהִסִּיק אֵלָּא הַשַּׁעַם שֶׁחָשׁוּשׁ שְׁיִסִּיק בַּשְּׂבִילוֹ דְּבָרִים שְׁרִיחֻו נְוֶרַח וְיִתְכֵן שֶׁהֵם גַם כֵּן מֶאכֵל בְּהֵמָה אֵלָּא דְלְכַבּוֹד אָדָם חָשׁוּב מְסִיקִין דְּבָרִים שְׁרִיחֻן נְוֶרַח וְנִמְצְאָ גוּרֵם לְעַבְרָה וְלַכְּד אֶסְרוּ, וְלַכֵּן כְּאֵן לֹא הִזְכִּיר שְׁיִסִּיק בְּמֶאכֵל אָדָם שְׁאִין שׁוּם נִפְקָא מִנָּה בֵּין מֶאכֵל אָדָם לְמֶאכֵל בְּהֵמָה אֵלָּא שְׁיִסִּיק בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית: * **וְהַקּוֹר קִדְשַׁת שְׁבִיעִית הָיָה עָלָיו. בְּיִרוּשָׁלַיִם פְּרָק ד' דְּשְׁבִיעִית הַלְכָה ו' הַקּוֹר כְּעַץ לְכָל דְּבַר אֵלָּא שְׁהוּא נִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר כו', דִּרְשׁ רַבִּי יוֹדָה בִּר פְּזִי בִּבְתִין מִדְרָשׁ הַקּוֹר אִין קִדְשַׁת שְׁבִיעִית חֶלְה עָלָיו רַבִּי יוֹסֵף מְקַפִּיד עַל שׂוּאָלְיָהּ (גְרַסַּת הַגֵּרָ"א) אָמְרִין לוֹן מֵאַן לְכוּן מִימַר כֵּן (פִּרוּשׁ**

צִיוֵן הַהֲלָכָה

(קסג) ר"ש וראש"י ור"י בן מלכי צדק ורע"ב: (קסד) ועין בחזון איש מעשרות סימן א' סעיף קטן ל"א שכתב דגרעני תפוז"ז בזמננו אינו אכל ופטורין משביעית וקלפי תפוז"ז כיון שרובן לאשפיה פטורין משביעית ועין בזה לעיל הלקה ג': (קסה) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן י"א, ובשערי צדק פסק שדין בתרומה: (קסו) ר"ש פרק ז' משנה ג'⁽⁴⁴⁸⁾ ועין שם בתוספות יום טוב⁽⁴⁴⁹⁾ ודבריו צריכים עיון וגם בשנות אליהו כתב שם משום דחזי להסקה וצ"ע: (קסז) חזון איש שם: (קסח) דלא בכסף משנה פרק ז' הלקה ט'⁽⁴⁵⁰⁾ וקרב"ם שם סמן על מה שכתב כאן: (קסט) שערי צדק מפרק י"א דתרומות הלכה י' ועין מה שכתבנו שם: (עו) שם מפרק י"א דתרומות הלכה י"ב, וצ"ע וכל הני אפשר דעדין ראוין למאכל בהמה⁽⁴⁵¹⁾: (עט) רש"י בערבוב כ"ח ב', ורבנו נתן כתיב בפרק ח' מברכות הלכה ו' שהוא ראש הדקל שהוא כמו עץ⁽⁴⁵²⁾.

הלכות שמיטה ויובל פרק חמישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קנג]

שְׁלָא יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּנֵי אָדָם וְיֵאמְרוּ שְׁמַתָּר לְהִסְקִי⁴¹⁷.

[וא"כ הוא גם קדוש בקדושת שביעית], וראה דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רחצ ד"ה גרעיני פירות) שבאופן שהגרעין הפנימי ראוי לאכילה, יש בו קדושת שביעית [וראה בציה"ל שם (ס"ק ריב) ובחוט שני שם (שעה"צ אות שט)], נציינו לביה"ל (ס"י רב ס"ג ד"ה גרעיני) שהסתפק לגבי הגרעין הנ"ל לענין ברכת בורא פרי העץ, ונשאר בצ"ע].

וגרעין שאינו ראוי לאכילה אבל אפשר לתקנו שיהיה ראוי [וכן שאר דברים שאינם ראויים שאפשר לתקנם], כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קנז) שאם אין הדרך לתקנו, לכאורה אין בו קדושת שביעית. והגר"נ קרליץ (חוט שני שם) נשאר בצ"ע בדיון שקד שבתוך גרעין באופן שראוי לאכילה רק על ידי מיתוקו באור, האם יש בו קדושת שביעית.

424 וכן גרעיני שסק ותפוח עץ, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ד"ה גרעיני שסק) שאין בהם קדושת שביעית, ואף על פי שהם ראויים לכסיסה.

[דר"א ס"ק קנד]

425 לגבי גרעיני זיתים, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קצט) שמתור להשליכם לאשפה, כיון שאינם נפסדים בכך.

426 ובביאור האופן שגרעיני חרובים ראויים למציצה, כתב המהר"י קורקוס (פ"א מתרומות ה"א) שהיינו כגון חרובים שהם רכים זב מהם דבש, והוא נשאר דבוק גם בגרעינים [וראה גם בתשובת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קסב)].

ועצמות בשר שנתבשלו עם פירות שביעית, ונשאר עליהן מעט בשר [שנתבאר ברמב"ם לקמן (פ"ה הכ"ב) ששביעית אוסרת שלא במינו בנותן טעם], הסתפק הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ד"ה עצמות בשר שנתבשלו) שממה שהתבאר שישנה קדושת שביעית על מעט הפרי שדבוק בגרעין התמרה [ראה הע' להלן בסמוך], שיתכן שישנה קדושת שביעית על הבשר המועט, או ששונה הקרום שעל הגרעין שהיה בתחילה כחלק מהפרי [אכן, לגבי עצמות שאין עליהם אוכל כלל שנתבשלו עם פירות שביעית, כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ז ס"י קפ אות ב) שכיון שאין דרך האנשים לאוכלם ואף אינם עומדים לאכילת בהמה, אין צריך לשומרם בקדושת שביעית, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פד-פה), מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם שעה"צ אות שח) שבאופן שיש 'מח' בעצמות עצמן, ונבלע בהן טעם שביעית, אסור להפסידן כל זמן שהן ראויות לאכילה].

427 ומבואר בד"א שם (ס"ק קיז), שלדעות אלו אין בהם קדושת תרומה אפילו באופן שכנסם, וטעם הדבר, משום שסברו שאין בהם שום לחלוּחית למצוץ. וראה בבה"ל שם (ה"א ד"ה גרעיני) שהעיקר הוא כדעות אלו.

אולם לגבי תמרים הרכים וכיוצא בזה שנשאר על הגרעינים מעט מהאוכל, כתב בד"א שם שלכל הדעות הריהם אסורים לזרים, ושנחלקו הדעות האם על כל פנים כשהשליכם הריהם מותרים, וראה עוד שם להלן (ס"ק קיח) שסתם כדעה שאסרה אפילו כשהשליכם.

[דר"א שם]

תְּלוּי אֵם הַכְּנִיזָן או הַשְּׁלִיכָן⁴²⁸ וכו', שְׂרָאויִין לְמַאֲכָל בְּהֵמָה⁴²⁹ או לְהוֹצִיא מֵהָן שְׁמֶן⁴³⁰ וכו', רְאויִין לְהִסְקָה יֵשׁ

[המשך בעמוד הבא]

417 וכן לגבי אדם שאינו חשוב בעיני בעלי המרחץ אבל הוא חשוב בעיני בני אדם, וכן לגבי אדם חשוב שהוא בעצמו בעליו של המרחץ [ואין חשש שיסיקו דברים אחרים בשבילן], כתב הזיו הים (ירושלמי שביעית פ"ח ה"ח אות ח), שלטעם המבואר כאן אסור לו לרחוץ בו, שהרי מ"מ ילמדו ממנו בני אדם.

ואדם שרוצה להחמיר ולחשוש שילמדו ממעשיו ובה מחשיב את עצמו כאדם חשוב, כתב התפארת ישראל (שביעית פ"ח מ"א יכן אות ו) במוסגר) שיכול, ואין בדבר משום יוהרא [ואולם כתב הזיו הים (שם), שזהו דוקא לפי הטעם שכתבו הראשונים, מה שאין כן לפי הטעם שכתב הרמב"ם לא שייך להחמיר בדבר, שהרי כל שהוא אינו חשוב בעיני בעל המרחץ, מותר לו לרחוץ בו וכו'ל].

דְּקַלְפֵי אֲבִטִיחַ⁴¹⁸ וכו', שְׂאֵין בְּהֵן אֶכְל אֶסוּרִין בְּתְרוּמָה⁴¹⁹ וכו', אֵם יֵשׁ בְּהֵן אֶכְל אֶסוּרִין⁴²⁰ וכו', וְעֵין מָה שֶׁכְּתַבְנוּ בְּזֵה לְעֵיל הַלְכָה ג'⁴²¹ וכו', בְּרֵאֵי יֵשׁ לְהַחְמִיר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר שָׁם⁴²².

418 וקליפי אבטיח שכתב, ביאר בד"א (פ"א מתרומות ס"ק קח, ובציה"ל שם ס"ק קצה), שהוא מה שקרוי בזמננו 'מילון', שקליפתו רכה וראויה קצת לאכילה, אבל מה שקרוי בזמננו 'אבטיח', אין קליפתו ראויה לאכילה. ולענין הלכה בזמננו לגבי קליפת מילון, ראה בדברינו להלן (ס"ק קנו).

419 טעם הדבר ביאר בד"א (פ"א מתרומות ס"ק קט), משום שהן נאכלות אגב הפרי.

420 טעם הדבר ביאר בד"א (שם ס"ק קיד), משום שאגב האוכל שנשאר בקליפות, גם הן נאכלות.

421 שם כתב (דר"א ס"ק יג וציה"ל ס"ק כו) שבזמננו שאין מיחידים את הקליפות לבהמה, פקעה קדושתם, ושאמנם בסדר השביעית (שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות ט) לא הביא קולא זו, וכן נהגו בבית מרן החזו"א להחמיר לשמור את הקליפות אף על פי שבזמננו אין דרך ליתנם לבהמה.

422 שם (ציה"ל פ"א מתרומות ס"ק קצח) כתב בשם הגר"י קניבסקי, שהחזו"א הורה לגבי קליפי לימון שהן אסורות בתרומה, כיון שהן ראויות ליתן טעם במשקה 'תה' [וכתב שם, שאולי יש לחלק בין קליפי לימון לקליפי תפוז, ונשאר בדבר בצ"ע קצת].

[דר"א ס"ק קנה]

וְהַגְרֵעִינִי⁴²³ וכו', וְתַפְּוִז וְאַפְרָסְקִים מְתָרִין⁴²⁴ וְגֵרְעִינִי זֵיתִים⁴²⁵ וְתַמְרִים וְחֲרוּבִין אֶסוּרִין שְׂרָאויִין לְמוֹצָצֵן⁴²⁶ וְעֵין שָׁם שֵׁשׁ חוֹלְקִין בְּאֵלֶיךָ⁴²⁷.

423 ולגבי גרעיני אבטיח 'מילון' דלעת' ו'משמש' [וגוואים], ראה בדברינו לעיל (ס"ק ג).

וגרעין שאינו ראוי כלל בתוך הגרעין ישנו גרעין שראוי לאכילה, כתב בד"א (פ"א מתרומות ס"ק קטז) שבאופן שהדרך לאכול את הגרעין הפנימי, הריהו חייב במעשר כמו הפרי

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק ט]

לְכַעֲלֵי אֲתָרוּגִים אוּ שְׁאָר פְּרוֹת⁶⁵ לְעֵשׂוֹת אוּצֵר בֵּית דִּין⁶⁶ וְכוּ', ה' פְּלוּנִי וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי⁶⁷.

65 וירקות שהחלו לגדול קודם שביעית, שהיקל החזו"א כדעת הר"ש שאין בהם ספיחים (ראה דר"א לעיל פ"ד ס"ק פה), כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאפשר לעשות עליהם אוצר בית דין, ומה שהתוספתא נקטה פירות, לפי שירקות אינם מתקיימים וקשה לבית דין לשמרם.

66 הנהגה זו של אוצר בית דין, הנהיגו גם גדולי ירושלים בשנת תר"ע, וכפי שהביא בחוט שני (עמ' שפג) מדברי המשנת יוסף. והוסיף שבמקרים רבים נמנעו גדולי ירושלים להנהיג אוצר בית דין מטעמים צדדיים. ובספר אוצר בית דין (עמ' ב) ליקט עוד מדברי גדולי ירושלים, הרי הם הגרמ"נ כהנוב (שנת השבע נתיב ד), הגרע"י שלזינגר (בספרו שנת שבתון), הגר"י דיסקין (ספר השמיטה פ"ב הע' 4, ב"שמו), וכן הגר"מ טיקוצינסקי (שם פ"ב) שכתבו שיש להנהיג אוצר בית דין.

ואם יש לאדם שני אפשרויות או לקנות פירות אוצר בית דין או לקנות פירות של גוי או מחו"ל, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשו' רכב-רכג), שמי שיועד להזהר בקדושתם, מצוה עליו לחזק את הישראלים שומרי שביעית, ולקנות מהם.

67 ומי הם היכולים להיות בית דין, כתב רבינו (שם תשו' רכ) שכל שלשה בני תורה יכולים. ואף שאינם מתגוררים במקום הפרדס ואינם בית דין של המקום, יכולים להיות בית דין לענין זה בלבד (שיח השמיטה פ"ו ה"י הע' טז). ובנתיב השמיטה (סי' יב אות א) כתב בשם החזו"א, שאף חברי המשק יכולים לשמש כבית דין לאצור את פירות המושב.

[דר"א שם]

רַק בְּזוֹל יוֹתֵרוֹ⁶⁸ וְכוּ', וּמִתֵּר לְאֶרֶז וְלְמִדֵּי⁶⁹ וְכוּ', וְגַם מִתֵּר לְקַצֵּר כָּל הַשְּׂדֵה כְּכַת אַחַת⁷⁰ וְכוּ', בְּאוּצֵר בֵּית דִּין אֵין צְרִיף לְכַעֲרֵי⁷¹.

68 טעם האיסור למכור במחיר הרגיל כל השנים, מבואר בהמשך הדברים מדברי החזו"א, שבזה משכח את מצות השביעית. והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' תפז) הוסיף שאף כאשר מחשבים דמי טירחא, אין לחשב רק בדרך שפועל נוטל על טירחא כזו, אבל אסור להוסיף במחיר הטירחא כדי להרויח, ולמד כן מדברי החזו"א הנ"ל.

ולקבוע מחירים שונים באתרוגים של שביעית לפי דרגת כשרותם, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' שצח) שמותר, ואף שאין חילוק בהוצאות הטירחא הנדרשות להם, מ"מ כיון שהשתמשות וההנאה שיש לציבור שונה לפי דרגת הכשרות, יש רשות לבית דין להטיל את השתתפות בהוצאות לפי רמת תועלת המשתמשים. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פו) שאין זה לכתחילה, ומ"מ במקום שהבית דין רואה שיש תועלת מחלוקת מחירים זו הורה להיתר, ובתנאי שהמחיר יהיה מחיר סביר שניכר תועלת הציבור בכך.

והיתר זה של סיווג המחירים לפי רמת כשרותם, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שהוא רק אם שלוחי בית דין מסווגים את

המחירים, אבל אין להניח את האפשרות ביד המוכר לקבוע את מחיר האתרוג לפי הידורו, שבזה כבר יש צורה של סחורה. 69 ההיתר למדוד ולארוז, מקורו בדברי החזו"א (שהובא במשפטי ארץ שצוין בביה"ל ס"ק מד).

וטעם ההיתר, ביאר הגר"נ קרליץ (שם עמ' שצ), שצורת הלקיחה מחנות האוצר בית דין היא בדרך חלוקה בין הציבור, ואין איסור של מדידה ושקילה בדבר הניתן בדרך חלוקה.

ומקום מכירת פירות של אוצר בית דין, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ו ה"כ) שצריך למכור במקום שאין מוכרים כל השנים. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שאסור למכור בחנות או בשוק המיועד למכירה כל השנה. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פח) שמותר, אלא שיהיה ניכר שהפירות הם של אוצר בית דין, וכן על בעל החנות לפרסם שעל הקונה להתנהג עם הפירות בקדושת שביעית, ואם קנאו אדם שאינו שומר תורה, אין זה באחריותו. ובמקום אחר כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיתכן שמותר למכור פירות אוצר בית דין בחנות. והוסיף עוד שבשעת הדחק מתירין.

ולמכור לנכרי בחנות של אוצר בית דין, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ו ה"ה) שאסור, ויעשה באופן שלא יבוא לידי איבה.

70 טעם הדבר, ביאר החזו"א (סי' יב ס"ק ו, שצוין בביה"ל) שכל האיסור של עבודת השדה נאמרה רק לבעל השדה, שבזה שנוהג בפירות מנהג בעלים מפקיע את מצות 'ונטשתה', אבל בית דין שעושים כן אינו דרך בעלות. אכן, בספר משפטי ארץ (מהדורא ישנה עמ' 274) דייק מהוראות רבני ירושלים (הובא שם) שלא התירו לקצור ולבצור אלא על ידי גוי, ולא על ידי ישראל. וכמו כן התירו דוקא על ידי שינוי מעט, שלא יהיה כדרך הקוצרים.

71 הקונה פירות מאוצר בית דין, ואח"כ והגיע זמן הביעור, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שחייב לבערם. וראה עוד בביאורים לציה"ל (ס"ק מז).

ולענין פירות רבעי שנמצאים באוצר בית דין, האם בית הדין יכול לחללם מקדושתם, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהדבר תלוי במה שכתב בד"א (הלכות מעשר שני פ"ט ס"ק עב) האם אפשר לחלל רבעי שאינו ברשותו, וכתב שם בשם החזו"א שאפשר, ושוב הביא שיש ראשונים שפסקו שאי אפשר.

[דר"א שם]

עֲבוֹר הַמְּלָאכֹת שֶׁקָּדְמָם קְצִיָּה⁷² וְכוּ', שֶׁסָּדֵר מִרְן הַנִּלְ מִשְׁמַע לְהַתֵּר⁷³ וְכוּ', וְאֵין רְשׁוֹת לְבֵית דִּין לְשַׁמֵּר⁷⁴ וְכוּ', אֶלָּא לְפִי נְפִשׁוֹת וְצָרְף⁷⁵.

72 נתבאר בהרחבה בבה"ל לעיל (ד"ה לא), ובביאורים שם.

73 והוצאות שהוציא בעל הפרדס לפני שנשלח לכך על ידי הבית דין, כתב בבה"ל לעיל (שם) שאין מקור להתיר לקחת. וכן פסקו הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פג) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שצא, תפז) שאסור לטול תשלום בגין הוצאות אלו. ובנדון חובת התשלום לבית דין, ראה בהרחבה בביאורים לבה"ל.

74 ואיסור זה, כתב רבינו (גליונות כת"י) שהוא כששומרים בעד מישוהו. ועוד כתב, שקשה על זה מדברי החזו"א המובאים

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קמא

ג (כ) * בְּשִׁמּוֹכְרֵינּוּ פְרוֹת שְׁבִיעִית אֵין מוֹכְרֵין אוֹתָן (כא) לֹא בְמִדָּה (כב) וְלֹא בְּמִשְׁקָל

דְרָךְ אָמוּנָה

בְּאוֹר הַהֵלְכָה

בית דין שוֹכְרֵין פּוּעְלֵין וּבוֹצְרֵין אוֹתָן וּדוֹרְכֵין אוֹתָן בַּגַּת וְכוּנְסֵין (גְרֵסַת הַגֵּר"א וְכוּבְשִׁין) אוֹתָן בְּהַבּוּיָה וּמְכַנְסֵין אוֹתָן לְאוֹצֵר שֶׁבְעִיר, הַגֵּיעַ זְמַן זִיתִים שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין

שׁוֹכְרֵין פּוּעְלֵין וּמוֹסְקִין אוֹתָן וְעוֹטְנִין אוֹתָן בְּבֵית הַבַּד וְכוּנְסֵין אוֹתָן בְּהַבּוּיָה וּמְכַנְסֵין אוֹתָן לְאוֹצֵר שֶׁבְעִיר וּמַחְלְקִין מִהֶן עַרְבֵי שְׁבֹתוֹת כֹּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ, הַגֵּיעַ זְמַן הַבְּעוּר עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲכָל לֹא עֲשִׂירִים דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר עֲשִׂירִים אוֹכְלִין מִן הָאוֹצֵר אַחַר הַבְּעוּר עַד כָּאֵן לְשׁוֹן הַתּוֹסֵפְתָא, וְהַנְהִיג מְרָן לְכַעֲלֵי אֶתְרוּגִים אוּ שְׂאֵר פְרוֹת⁽⁶⁵⁾ לְעִשׂוֹת אוֹצֵר בֵּית דִּין⁽⁶⁶⁾. (מז) וְזֶה לְשׁוֹן נֹסַח שְׁסֹדֵר מְרָן לְעִשׂוֹת אוֹצֵר בֵּית דִּין. (א) ה' פְּלוּנֵי וּפְלוּנֵי וּפְלוּנֵי וְכוּ' נִתְרַצוּ לְהֵיוֹת בֵּית דִּין בְּעִיר לְקִיָּם אוֹצֵר בֵּית דִּין שֶׁל פְרוֹת שְׁבִיעִית לְצִרְף הַצְּבוּר. (ב) אַחַר שֶׁנֶּעֱשׂוּ בֵּית דִּין כְּאוֹ בְּהַסֵּם עִם מֶר פְּלוּנֵי ג' שִׁיָּהִיָּה הוּא הַשְּׁלִיחַ שְׁלָהֶם לְפָקַח עַל חִלְקַת הַשְּׂדֵה שְׁלוֹ וְעַל אֲשֶׁר נִמְצְאוּ תַּחַת רְשׁוֹתוֹ וְלְעִשׂוֹת אֵת כֹּל הַעֲבוֹדוֹת הַנְּהוּצוֹת וְהַמִּתְרוֹת עַל יְדוֹ אוֹ עַל יְדֵי פּוּעְלֵים שְׁלֹא יִלְךְ שׁוּם דָּבָר לְאָבוּד. (ג) הִנְנִל נוֹתֵן לְבֵּית דִּין זְכוּת הַלְכָנִס אֵת הַפְרוֹת שֶׁל הַחִלְקוֹת הִנְנִל לְתוֹךְ הַמַּחֲסָן שְׁלוֹ וְלְחָדֵר הַדְּרוּמִי בְּצִרְף וְלְחַזְיוֹקֵם שׁוּם. (ד) חִלְקוֹת הַשְּׂדֵה הִנְנִל נִמְצְאוּת בְּכַפֵּר פְּלוּנֵי וְגַם הַצִּרְף וְהַמַּחֲסָן הִנְנִל נִמְצְאוּם שׁוּם. (ה) הַבֵּית דִּין קוֹבֵעַ אֵת הַמָּקוֹם הִנְנִל לְאוֹצֵר בֵּית דִּין. (ו) הַבֵּית דִּין קוֹבֵעַ לְהִנְנִל שֶׁכֵּר שֶׁל מֶאֱהָ וְחַמְשִׁים ל"י לְחָדֵשׁ בְּעַד כֹּל הַעֲבוֹדוֹת הִנְנִל וּבְעַד שְׁכִירַת הַמָּקוֹם. (ז) הִנְנִל יִגְבֶּה אֵת הַסְּכוּם הִנְנִל מַלְבָּד כֹּל הַהוֹצָאוֹת אֲשֶׁר יִהְיֶוּ לוֹ, מֵאֲלֵה שִׁיקְחוּ אֵת הַפְרוֹת, לְכֹל מְדָה וּמִשְׁקָל כְּפִי שֶׁיַּעֲלֶה הַהוֹצָאוֹת וְעַל זֶה בָּאנוּ עַל הַחֲתוּם בְּיוֹם עַרְבֵי רֵאשִׁי הַשָּׁנָה תְּשִׁיב זָכוֹן מֵאִיר, נֶאֱמַר וְנֶאֱמַר עַד כָּאֵן לְשׁוּנוֹ. וְאֵין לִטַל דְּמִים עַבּוּר הַפְרוֹת כְּמוֹ כֹּל הַשָּׁנִים רַק בְּזוּל יוֹתֵר⁽⁶⁸⁾, וְכַתֵּב מְרָן (מח) כְּאֲשֶׁר חוֹשֵׁב אֵת מַחֲיר הָאֲתֵרוּג כְּכֹל שָׁנָה מִשְׁכַּח אֵת עֵנִין מַצּוֹת שְׁבִיעִית. (מט) כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹצֵר בֵּית דִּין אֵין לְחוֹשׁ לְאֶסּוּר סְחוּרָה שֶׁהָרִי אֵין כָּאֵן סְחוּרָה וְלֹא לְדַמֵי שְׁבִיעִית שֶׁהָדַמִּים מְשֻׁלְּמִים עַבּוּר הַטִּיחָה לֹא עַבּוּר הַפְרוֹת וְלִכְּן מֵתָר בְּלֵי הַקְּפָה, וּמֵתָר לְאֵרוֹ וְלִמְדָד⁽⁶⁹⁾ כִּי אֵין כָּאֵן מְכִירָה [עַיֵן בְּסוּמֹף הַלְכָה ג.], (מ) וּמֵתָר לְהֵם לְדָרָךְ עֲנֵבִים בַּגַּת זֵיתִים בְּבֵית הַבַּד [עַיֵן לְעֵיל פֶּרֶק ד' הַלְכָה כ"ג] וְגַם מֵתָר לְקַצֵּר כֹּל הַשְּׂדֵה בְּבַת אַחַת⁽⁷⁰⁾. (מא) וְגַם הֵם בְּזְמַן הַבְּעוּר בְּאוֹצֵר בֵּית דִּין אֵין צִרְף לְבַעַר⁽⁷¹⁾ כִּי זֶה שֶׁהוּא הַפְּקָר הוּא כְּמַבְעֵר. (מב) וְאֵין לְדַיְנִים לְקַחַת דְּמִים, וְשִׁמְעוּנוּ שְׁמֵרָן נִסְתַּפַּק אִם אֶפְשֶׁר לְקַחַת מְעוֹת עַבּוּר הַמְּלֵאכּוֹת שֶׁקָּדֵם צִרְף⁽⁷²⁾ כִּי בַּתּוֹסֵפְתָא לֹא נִזְכָּר אֲלֵא מְצִרְף וְאֵילָךְ וּמִלְשׁוֹן נֹסַח הָאוֹצֵר בֵּית דִּין שְׁסֹדֵר מְרָן הִנְנִל מְשַׁמֵּעַ לְהַתֵּר⁽⁷³⁾. (מד) וְכַן הַמְנַהֵג הַיּוֹם. (מה) וְאֵין רְשׁוּת לְבֵּית דִּין לְשַׁמַּר⁽⁷⁴⁾ בְּעַד מִישֶׁהוּ אֵת הַפְּרֹדֵס וְהַשְּׂדֵה שְׁלֹא יִקְחוּ וְגַם שׁוֹמְרִים הָיוּ מְשַׁמְרֵי, (ו) גַּם אֵין לְבֵּית דִּין לְקַנּוּת פְרוֹת כְּדִי לְחַלֵּק, (מז) גַּם אֵין לְאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שָׁבוּ גְדֻלוֹ הַפְרוֹת זְכוּת קְדִימָה אֲלֵא לְפִי נִפְשׁוֹת וְצִרְף⁽⁷⁵⁾: ג (כ) בְּשִׁמּוֹכְרֵינּוּ פְרוֹת שְׁבִיעִית. בְּאִפְסָן שֶׁמֵּתָר לְמַכּוּר כְּנִל הַלְכָה ל' א', (כ) וְדוֹקָא כְּשִׁמּוֹכֵר אֲבָל אַחַר שֶׁכָּבַר קְנָה מֵתָר לוֹ לְשֶׁקַל בְּבֵית לְיַדַע כְּמֵה הַגֵּיעוּ: (כא) לֹא בְמִדָּה. (מ) וְכַן אֶסּוּר לְמַדָּד בְּכָלִי שְׁיוּדַע מְדַתָּה וְאֶפְלוֹ אִם מְדָד בְּכָלִי כְּמֵה פְעָמִים וְסוּמָף עַל זֶה שְׁלֹא יִתְאַנֶּה שְׁיוּדַע כֶּבֶד דְּכָלִי זֶה בְּשַׁעַר זֶה שְׁוֹה לוֹ לְמַכּוּר וְאֶפְלוֹ אֵין יוֹדַע מְדַתָּה שְׁהָרִי כְּלִי זֶה מְשַׁמְשֵׁתוּ בְשִׁמוּשׁ מְדָה וְאֶסּוּר, (מז) וְאֶפְלוֹ לְמַדָּד בְּאַצְבָּעוֹ כְּמֵה הוּא אֶרְכוּ אוֹ לְרַמְזוֹ לְלוֹקַח לְמַדָּד בְּאַצְבָּעוֹ אֶסּוּר: (כב) וְלֹא בְּמִשְׁקָל. כְּגוֹן יִרְקוֹת שֶׁצִּרְף לְשֶׁקֶל⁽⁷⁷⁾, (כ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדוֹקָא כְּמֵה שֶׁדָּרְכוּ אֲבָל יִרַק

צִיּוֹן הַהֵלְכָה

(מז) הַעֲתַק מִסְפַּר הָאִישׁ וְחוֹזְנוֹ עוֹמוֹ מ"ג מ"ד וּמִסְפַּר מִשְׁפָּטֵי אֶרְץ עַמּוּר רנ"ח: (מח) קִבֵּץ אֲרוֹת חֵלֶק ב' סִימָן ע"ג: (מט) עַיֵן בְּסָפֵר מִשְׁפָּטֵי אֶרְץ עַמּוּר רנ"ה מֵהַשְּׁעָרִים בֶּשֶׁם מְרָן⁽⁷⁸⁾: (מ) חוֹזֵן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן י"ב סְעִיף קָטָן ו', וְשִׁמְעָתִי בֶּשֶׁם מְרָן שְׂאוֹצֵר בֵּית דִּין מֵתָר לְהֵם לְעִשׂוֹת שְׁמוּרֵי עַגְבֻיּוֹת בְּמַלְחָמָה⁽⁷⁹⁾ וְגַם רֵסֶק עַגְבֻיּוֹת, וְעַיֵן בְּחִשְׁבוֹבוֹת רֵבִי"ש סִימָן רנ"ח שֶׁהַבֵּיא הַתּוֹסֵפְתָא דְאוֹצֵר בֵּית דִּין וְכַתֵּב נִרְאָה מִנְּהָ שְׁשָׁלוּחֵי בֵּית דִּין יִכּוּלִין לְלַקֵּט בְּשִׁבֵיל עֲנִיִּים וְהוּא הַדִּין לְשַׁמֵּר לְפִי שְׁבִית דִּין הֵם יְדֵי עֲנִיִּים עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ נִרְאָה כְּנִתּוֹ לְלַקֵּט יוֹתֵר מֵהַשְּׁעוּר אֶפְלוֹ כֹּל הַשְּׂדֵה וְלְשַׁמֵּר בְּשִׁבֵיל הַעֲנִיִּים: (מ) וְכִּבְרִין פְּרִשֶׁת בְּהֵר וּמִבְּאֵר כְּחֻזְן אִישׁ סִימָן י"א סְעִיף קָטָן ו', וְשִׁמְעָתִי בֶּשֶׁם שֶׁגַם הַמִּצְעָרִים בְּחִנּוּיּוֹת שֶׁמֶשָׁה שֶׁהֵם עַל יְדֵי שְׁלִיחוֹת כְּנִל בְּזְמַן הַבְּעוּר, אֵין צְרִיכִים בְּעוּר דְּהִי כְּמוֹ הַפְּקָר וְכַן הַבֵּיא בְּסָפֵר אֲרוֹת רבנו⁽⁸⁰⁾ חֵלֶק ב' עוֹמוֹ ש"ס"ה: (מ) בְּסָפֵר מִשְׁפָּטֵי אֶרְץ הַנְּזִיל בֶּשֶׁם מְרָן: (מ) עַיֵן אֲרוֹת רבנו חֵלֶק ב' עוֹמוֹ ש"ס"ו: (מ) כִּן הַעִיד גִּיסֵי הַגְר"ש בִּרְדֵּם וְצ"ל בֶּשֶׁם מְרָן וּמוּכָא גַם כִּן בְּסָפֵר אֲרוֹת רבנו חֵלֶק ב' עוֹמוֹ ש"ס"ג וְכַן פְּתַח בְּסָפֵר מִשְׁפָּטֵי אֶרְץ הַנְּזִיל בֶּשֶׁם מְרָן: (ז) סָפֵר מִשְׁפָּטֵי אֶרְץ הַנְּזִיל בֶּשֶׁם מְרָן: (ז) שֶׁם: (כ) וְרוֹשְׁלֵמי בִּיצֵה פֶּרֶק ג' הַלְכָה ו' וְכַן מִבְּאֵר בְּרַבב"ד כָּאֵן וְכַן מִבְּאֵר לְקַחַת פֶּרֶק ח' הַלְכָה ו': (ג) חוֹזֵן אִישׁ שְׁבִיעִית סִימָן י"ד סְעִיף קָטָן י"ב, וְאֶפְלוֹ אִם אֵין הַלּוֹקַח יוֹדַע שֶׁהוּא יוֹדַע מְדַתָּה כְּמַשְׁמַע בַּתּוֹסֵפְתָא פֶּרֶק ו' הַלְכָה ו': (ז) פְּאֵת הַשְּׁלֶחָן הוּא מִירוֹשְׁלֵמי עַיֵן שֶׁם: (ז) כ"מ בר מִנְחָם רומנו ומְשַׁנָּה ראשונה:

קמב

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

(כג) וְלֹא בְמִנְיָן. (כד) כְּדֵי שְׁלֵא יִהְיֶה כְּסוּחָר פְּרוֹת בְּשִׁבְעִיּוֹת. אֲלֵא מוֹכֵר (כה) הַמַּעֲט שְׁמוּכָר (כו) אֲכִסְרָה (כז) לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא הַפֶּקֶר וְלוֹקַח הַדְּמִים לְקִנּוֹת בְּהֵן אֲכָל אַחֵר: ד * וְאוֹגֵד

באור ההלכה

ג' הלכה ו' וכן מוכר לקמן פרק ח' הלכה ו' שכתב שהרי אפשר שימדד בה בתוך ביתו כמו שכתבנו בענין ההלכה⁶⁵, וענין לעיל הלכה ב' שהבאנו בשם מרן דבאוצר בית דין מתר לארו ולמדד כי אין כאן שום מכירה כי הפרות הפקר ומחליקין את ההפקר, ומהאי טעמא יש לומר דגם בתניות של שמטה שהן בתורת שליחות אין אסור למדד ולשקל⁶⁶ כי הוא רק להודיע כמה הוא צריך ואין כאן מכירה כלל אלא שליחות. והנה גבי שבת ויום טוב מצינו בארץ חיים סימן ת"ק סעיף ב' דאסור לשקל בשר אפלו בביתו לידע כמה יבשל ואפלו לתנו בכף מאזנים לשמרו מן העכברים אסור, ולעמית זה מצינו גם כן קלא בשבת ויום טוב שם בסמן ש"כ סעיף א' שאם ממעט או מוסיף מעט שרי וקאן מסתבר דאסור וכן כתב בבאור הלכה שם בשם הפרי מגדים דמינת שקורין ליועור¹ המיחד למדה ומחזיק קנארט² מתר לומר לו מלא לי כלי זה ושוףד לפלי שלוקח וקאן בודאי אסור, והטעם משום דשם האסור הוא משום עובדא דחל לזן אפלו בביתו הוי עובדא דחל ואם ממעט או מוסיף או אומר מלא לי כלי זה אין בזה משום עובדא דחל אכל כן הוה טעם שיוכרו שזה פרות שביעית וישמרוהו בקדשה או כדי שימכרו בוול כדאייתא בירושלמי וזה רק שף במכירה ולא בביתו, וגם אם יפחת או

דרך אמונה

שדרף לשקלו מתר למכרו במדה ומנין וכן תאנים שדרף למנותן מתר למכרן במדה ומשקל (ט) ויש אומרים דבכל גוני אסור: (כג) וְלֹא בְמִנְיָן. (ט) וכן אם עשה חבילות חבילות מוכר במנין או במשקל כל אחד אף שעכשו אין מונה אלא מוכר חבילות הרבה ביחד אסור דלא גרע מאגדות בסמוך הלכה ד' שהוא דרף סחורה (ט) וכן אסור למכר פרות שביעית בארצה שדרף למכרם כף כל השנים, ובמקום שאפשר ישתדל לקנות רק אצל אלה שמוכרין כדין מיהו אף אם המוכר עובר אין הפרות נאסרים: (כד) כְּדֵי שְׁלֵא יִהְיֶה כְּסוּחָר פְּרוֹת בְּשִׁבְעִיּוֹת. (ט) וגם יבואו לזלזל בזה ולא ישמרו בקדשת שביעית: (כה) הַמַּעֲט שְׁמוּכָר. כנ"ל הלכה א' שלא התר למכר אלא מעט: (כו) אֲכִסְרָה. פרוש באמד⁶³ (ט) כדי שימכר בזול וידעו שהוא פרות שביעית: (כז) לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא הַפֶּקֶר. וינהג בו קדשת שביעית ולא יקנה בדמים אלא אכלים אחרים כנ"ל הלכה א':

יוסיף מעט כיון דמקל מקום מודד יבואו לזלזל בו דהוי כמכירה במדידה דרף הערמה ולכן לא התירוהו בשביעית, ומה שאמרו בירושלמי ביצה הנ"ל תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מפסיס הוא אדם עצמו בליטרא לידע מה הגיע לו כהדא רבי מנא זבן חרובין דשמטה אתא שאל לרבי חזקיה אמר ליה נהגין רבנן כהדא דרבן שמעון בן גמליאל, הרי הירושלמי מדמה שמה ליום טוב, יש לומר דמקל וחמר מיתי דאם רבן שמעון בן גמליאל מתיר ביום טוב גבי יום טוב דהוי עובדא דחול כל שכן שמתיר גבי שביעית דעקר אסורו הוא משום מכירה אכל אנו קמא לן דלא פרבן שמעון בן גמליאל ומקל מקום בשביעית מתר⁶⁷, ויש לומר דגם פנות הירושלמי נהגין רבנן בשמטה כהדא דרבן שמעון בן גמליאל ביום טוב אכל ביום טוב עצמו לא סבירא להו פותה, והנה בירושלמי שביעית פרק ח' הלכה ג' אמתייתין דאין מוכרין פרות שביעית לא במדה כו' אמר למה כדי שימכרו בזול ופרףד וישקלו בליטרא וימכרו בזול ומשני אם אמר את כן אף הוא אינו נהג בהם כקדשה, והרא"ש מפרש דב' טעמים ניהו אכל הגר"א גרים וימכרו ביקר (פרוש מה בכך שימכרו ביקר) ומשני אף הוא אינו נהג בהם כקדשה, ולפי זה צריך למכר פרות שביעית דוקא בזול⁶⁸ (אכל להרא"ש יש לומר דלמסקנא אין צריך למכר בזול אכל לשון הרא"ש לא משמע כך), וענין שצריך למכר בזול הוא שיהא נכר על ידי זה שהפרות הם מהפקר ואין עושה מהן רוחים, ונראה שרבנו רמז לזה כמה שכתב להודיע שהוא הפקר אף על גב דעתה אינו הפקר דכבר זכה בו, אלא הפנתה להודיע שהוא זכה בו מהפקר ולכן מוכרין אכסרה בלא רוחים ועל ידי זה יזכר שיש בהם קדשה ואסור למכרן אלא לקנות בהם אכלין אחרים כמו שפסיס רבנו ולוקח הדמים לקנות בהם אכלים אחרים: * וְאוֹגֵד דְּבָרִים כו'. ענין בדרך אמונה שבארנו מחלקת רבנו והראב"ד, והנה במשנה תנן את שדרכו לאגד בבית אוגדין אותו בשוק כגון הכרשין וזן החלב, ופרש הר"ש את שדרכו לאגד כשרוצה אותן לבית מתר להוליכן אגוד למכר והוא כפרוש הראב"ד, והוא מכרח בהמשנה דמסיס כגון הכרשין וזן החלב, וגם רבנו סבירא ליה כן שהרי מסיס ודברים שאין דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגד אותם והוא דינא דמתניתין דדוקא דברים שדרכן להאגד בבית אוגדין אותו בשוק לפרוש הר"ש והראב"ד אלא דגם רבנו מפרש כן וכמו שכתב כל זה בתיוון איש ושאר אחרונים⁶⁹, אלא דרבנו הוסיף עוד תנאי דגם דברים שדרכן להאגד לבית צריך לאגדו בשני לא כמו שדרף להאגד לשוק ועל זה חולק הראב"ד וסבירא ליה דאין חלוק

ציון ההלכה

(ט) ותוספת יום טוב ומלאכת שלמה ותפארת ישראל וכן נראה מסתימת רבנו: (ט) חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן י"ב: (ט) בגנטרס ר"ז שפירא בסדר השביעית אות ז': (ט) עין ירושלמי ופרוש הרא"ש⁶⁴, והגר"א בשנות אלהו פרש הטעם משום ביון וצ"ע: (ט) ירושלמי עין שם ועין רדב"ז ועין בבאור ההלכה:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק כו]

פרוש באמ"ד⁶⁵.

83) ולחשב כמה פירות בערך יש במה שמוכר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שכד) שמותר, ואף שחכמים אמרו למכור באומד.

וכשמוכרים רק פרי אחד, כגון אתרוג, שאין שייך אומד, דעת הגר"נ קרליץ (שם), שההיכר הנדרש שידעו שהוא פירות שביעית, הוא במחיר שיהיה זול משאר שנים.

[ציה"ל ס"ק נט]

עין וירושלמי ופרוש הרא"ש⁶⁴.

84) שפירשו הטעם שצריך למכור באומד, כדי שימכור בזול, וגם שע"י כן יזהרו לנהוג קדושת שביעית בפירות.

[בה"ל ד"ה כשמוכרין]

כמו שפ"חבנו בציון ה'ה'לכה⁶⁵ וכו', אין אסור ל'מ'דד ו'ל'שקל⁶⁶ וכו' ומ'קל מ'קום ב'שביעית מ'ת'ר⁶⁷ וכו', ל'מ'כר פ'רות ש'ביעית ד'ק'א ב'זול⁶⁸.

85) ס"ק נב.

86) טעם נוסף להקל שאין איסור מדידה בחנויות המוכרים בשליחות, כתב בזיו הים (עמ' קיד) משום שכל איסור מדידה הוא רק על המוכר ולכן כשקונים מגוי בשביעית לא שייך לאסור על הקונה למדוד, וכן דעת הגר"ש וואזנר (תורת הלוי עמ' רג, ראה שם אות כג) שלא שייך לאסור על הקונה למדוד. ולפי זה הוסיף שם (זיו הים עמ' קיב) שלכך נהגו בחנויות שמיטה שע"פ שיטת החזו"א, שמוכרים במידה, כיון שמוכרים בשליחות הנכרי, אכן הביא שבספר משנת יוסף (ח"ג עמ' כז) העיד על מהר"ל דיסקין, שקנו עבורו פירות וירקות מנכרי ללא מידה ומשקל, והוסיף שנראה שנהג כן לחומרא.

87) והמודד תבלין של שביעית בביתו לדעת כמה להכניס במאכל, דעת הגר"ש וואזנר (תורת הלוי פי"ד ה"ד) להתיר כיון שאינו דרך סחורה [וכדברי הבה"ל כאן].

88) ואף המוכר אכסרה, כתב בזיו הים (עמ' קיג) שצריך למכור בזול, כפי שמוכח בדברי הירושלמי האלו.

[בה"ל ד"ה ואוגד]

ושא"ר א'רוני⁶⁹.

89) כן כתב המרכבת המשנה (שצוין בציה"ל ס"ק סה).

[המשך מעמוד קודם]

[דר"א ס"ק כב]

כגון י'רקות ש'ד'ר'ך ל'שקל⁷⁷.

77) ואף אם מערב בהם מקצת פירות שישית ועל ידי כך אין משקלם של פירות השביעית מדויק, כתב הגר"ש אויערבאך (מנחת שלמה שביעית פ"ח מ"ג) שאין זה מתיר לשקלן יחד ולמכרן, שמ"מ עצם השקילה יש בה זלזול [וכפי הטעם שנתבאר בדר"א להלן (ס"ק כז)].

[ציה"ל ס"ק מד]

ב'ס'פ'ר מ'ש'פ'טי א'ר'ץ ע'מוד רנ"ה מ'ה ש'ה'עידו ב'ש'ם מ'ר'ן⁷⁸.

78) שם (במהדורת תשס"ז עמ' 279) מובא הוראות החזו"א לרבה של נתיבה, על אופן התנהלות אוצר בית דין, ובו פרטים על האופן חישוב דמי ההוצאות, א. שיש להתחשב בשכר הפועלים עם המקובל באותו המקום לשלם. ב. שאין לדיינים ליטול שכר. ג. שלמפקחים ולמוכיר יש לשלם. ד. שעל ההוצאות שהוציאו קודם שהבית דין שלחום החזו"א לא הכריע. [ונדפסו הוראות אלו מכת"י רבה של נתיבה, בספרו נתיב השמיטה סי' יב, ראה שם עוד].

ובמקום שהמנהג ליתן לפועלים תוספת חג או מתנה, דעת רבינו (שיח השמיטה פי"ו ה"ט) שמותר גם לבית דין ליתן להם תוספת זו.

[ציה"ל ס"ק מה]

ש'אוצר ב'ית ד'ין מ'ת'ר ל'ה'ם ל'ע'שות ש'מ'ורי ע'ג'ב'ני'ת ב'מ'ל'ח⁷⁹.

79) עשיית שימורים מפירות שביעית, נתבאר בציה"ל לעיל (פ"ה ס"ק לה) שאסור לעשות כן, משום שכל שאוצר את הפירות הרי זה נראה כסחורה, ורק לבית דין מותר שאינו נראה כסחורה. ואדם פרטי שעושה שימורים אף שאין בדעתו

בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קעד) שאין איסור שמירת השדה אלא על הבעלים, ולא על איניש דעלמא המונע מאחרים להיכנס. וכתב שאולי שמירה על ידי ב"ד חמירא טפי ואסורה, ובמקור"א (קיצור דיני שביעית תש"ר קה) כתב שדין הבי"ד כדין בעלים, משום שהם ממונים על זה.

75) והכמות של פירות או יין שמותר ליטול מאוצר בית דין, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תש"ר ריט) שמותר ליטול רק לפי נפשות, ויכול לקחת כמה ארגזים לצורך כל בני המשפחה. והוסיף עוד (שיח השמיטה פי"ו אות כז) שלאירגוני צדקה המחלקים לנזקקים יכולים ליתן אף כמות גדולה. מאידך, הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנט) כתב שרשות ביד בית דין ליתן לכל אחד לקחת אף יותר מט"ו כדי יין, כיון שלקחה מבית דין הוא בדרך חלוקה ובוזה לא אסרו לקחת כמות של יותר מט"ו כדי יין. ובמקום אחר כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאם הבית דין מחלק הרבה כדי שיהיה להם כסף לשלם לשלוחי הבית דין שעסקו בגידול הפירות וטיפולם, אין בזה איסור, וכפי שאמר הגר"נ קרליץ שבשונה מזמן חז"ל שהיה לבית דין כסף מהציבור לשלם לעובדים, אין לבית דין היום כסף מהיכן לשלם לפועלים אלא אם ימכרו לכל הבא לקנות כמה שיותר, וכיון שעושים לתכלית זו אין בזה משום סחורה.

[דר"א ס"ק כז]

ב'א'פ'ן ש'מ'ת'ר ל'מ'כר כ'נ'ל ה'ל'כה א'⁷⁶.

76) כלומר, באופן שלקח לאכילה והותר, או שלקט מההפקר, שמותר לו למכור, ראה לעיל (ס"ק יז). וראה בבה"ל (ד"ה כשמוכרין) שלאוצר בית דין מותר לחלק אף במידה ומשקל.

וכשקונה פירות שהם בקדושת שביעית מגוי, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהגוי ישקול.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק כט]

ומכל מקום אם אוגד כדרך השוק גם כן אסור.⁹⁰

90) ואף אם אוגדם בלא מנין ומשקל כלל, צידד בזיו הים (עמ' קיב) שאסור, לפי שעשיית אגודה דומה לסחורה.

[דר"א ס"ק לג]

להתחלף בפרות ארץ ישראל⁹¹ וכי, של חוץ לארץ הנה ליה כנכרין.⁹²

91) פירות שחנטו בשישית ונמכרים בשביעית ורוב הפירות שבשוק הם של שביעית, כתב הגר"ד לנדו (ח' שביעית עמ' סו) שיש לדון שייאסר למכרם במידה ומשקל, כמו פירות חו"ל. מאידך, הגר"ש וואזנר (תורת הלוי פי"ד הט"ז) מסיק שאין בזה איסור, שכיון שלא שמענו לאסור בזה, אין לדמות בגזירות חכמים מקרה למקרה.

92) ואם יש מין מסוים בשוק שרוב תוצרתו מחו"ל, כגון בצלים, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ה הכ"ב) שמותר למכרו במידה ומשקל, לפי שדינו כניכרין.

[ציה"ל ס"ק סה]

ועין ר"י קורקוס⁹³ ומרפ"ת המשנה⁹⁴ ועין בהזון איש שם ד"ה וכתב הר"מ⁹⁵.

93) שכתב, שאין מחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד בפירוש המשנה שהתירה לאגוד לשוק במקום שאוגדין לבית גם כן, ומה שכתב הרמב"ם לאסור אם אגוד כדרך שאוגדין לשוק, מפני שמסתבר שיש שינוי בין האוגד לבית לאוגד לשוק, ולכן כל שאגוד כדרך שאוגדים לשוק הרי זה ניכר שאוגדו בשביל למוכרו בדיוק.

94) שכתב, שדברי הרמב"ם מסתברים, שכל שניכר באגוד שאוגדו לשוק אין היתר אף אם הדרך גם לאגוד לבית, כיון שאופן איגודו מוכיח שאגדו לשוק.

95) שכתב כדברי הר"י קורקוס.

[בה"ל ד"ה ואם]

ונה בכלל נכרין וצ"ע⁹⁶.

96) ולמכור במידה פירות שכתוב על האריזה שהם מחו"ל, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' עז) והגר"ש וואזנר (תורת הלוי פ"ה הכ"ד) להקל שמוותר. והגר"ש וואזנר הוסיף, שדי לתלות מודעה שהפירות מחו"ל, ומותר למכרם במידה ומשקל.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קמו

(כח) דְּבָרִים שֶׁדִּרְכָן לְהֶאָגֵד לְפִית (כט) לְמַכֵּר בְּשׁוּק אֶבְסָרָה (ל) בְּדֶרֶךְ שְׂאוּגְדִין לְהֵבִיא לְפִית לֹא בְּדֶרֶךְ שְׂאוּגְדִין לְשׁוּק. בְּדִי (לא) שְׁלֵא יִתֵּי כְּמוֹכֵר בְּצִמְצוּם. וּדְבָרִים שְׂאִין דִּרְכָן לְהֶאָגֵד (לב) אֶלֶּא לְשׁוּק לֹא יֵאָגֵד אוֹתָן: ה פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ שְׂנַבְנָסוּ לְאֶרֶץ לֹא יִהְיוּ נִמְכָּרִים (לג) בְּמִדָּה אוּ בְּמִשְׁקָל אוּ בְּמִנְיָן. אֶלֶּא בְּפְרוֹת הָאֶרֶץ אֶבְסָרָה. (לד) * וְאִם הָיוּ נִכְרִין שָׁהֵם

באור ההלכה

בזה ואם דרכן להאגד לבית מתר לאגדן לשוק בכל גוני וצ"ע מאין הוציא רבנו דין זה, והנה בירושלמי שם אמרו טבח כהן שנתמנה לו בכור מהו מקטעתא קפדין ומזבן גוא שוקא (פרוש בכור אינו נמכר בליטרא, וכענין על טבח כהן שגם בביתו דרכו לחתוך הקשר לחתיכות מסוימות אם מתר לו למכרו בשוק גם כן כף) רבי ירמיה סבר מימר שרי מן הדא את שדרכו להאגד בבית אוגדין אותו בשוק (אלמא שאין זה נקרא משקל ומדה דבר שגם בבית עושין אותו), אמר רבי מנא כל נקרא אמרה שהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו (פרוש שאף בבית אסור שאצילן גם בבית כבשוק ובשוק ודאי אסור שהוא כעושה סחורה בגופו כן פרש הגר"א), ומבאר דלמסקנא דבר שאין נפקא מנה בדרך החתוך בין בית לשוק אסור ומתניתין דשרי על כרחך מריי שיש הפר בין בית לשוק וזה מקור רבנו וכן כתב בפאת השלחן ושאר אחרונים, ונראה דהרמב"ד מפרש דהא דמסיק בירושלמי כל נקרא אמרה שהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו הכונה דבככור אין האסור כדי שיזכרו לנהג בו כקדשה כמו גבי שביעית אלא הטעם משום בזיון קדשים דהיי כעושה בו סחורה כמו בחלין והיי זלזול הקדש כדפרש רש"י בכורות ל"א א' ובבבבבבב ע"ה ב' (ויש אומרים דהיי דאורייתא עין שם בבבבבבב תוספות ד"ה התפסי) ולזה אפלו אם דרכו לעשות בבית הוי זלזול שגוהג בו מנהג חליו, אבל בשביעית שאין האסור אלא שיזכר על ידי זה לנהג כקדשה אם כן כעושה דבר שגם בבית עושין אותו אין חשש שישכח על ידי זה ורק בדבר שאין עושין אלא בשוק בזה יש חשש שישכח שזה פרות שביעית, ומכל מקום מסתבר דגם הראב"ד מודה שאם יש אגד שאוגדין אותו דוקא לשוק בצורה זו אסור גם בשמטה כמו שכתבנו בציון ההלכה ורק באגד ששניהם שוים בנה נחלקו רבנו והראב"ד: * ואם היו נכרין שהם מחויין לאגדן מתר. עין בדרך אמונה בשם מרן דסגי שממחה יכול להפירן אף שאין כל אחד מביניהן, ואפשר דבמננה שהפרות הבאין מחויין לאגדן באין באריזה מיחדת וכתוב צליהן מאין באים אף על גב דאחר כך כשמוציאין אותן ומוכרין אין נכר בהם שהם מחויין לאגדן מכל מקום כיון דבתחלה נכר אפשר דמקרי נכר ומתו, וכן לענין הדין שבארנו בפרק י"ג ממעשר הלכה ד' דבמקום שרב פרות מארץ ישראל חביבים גם פרות חוץ לארץ במעשר אם אין נכרין דאיתי לאחלופי יש לומר דבכהאי גוונא הנ"ל מקרי נכרין ואין צריך לעשר, ואף שיש לחלק בין זה לבין ממחה מביניהן אפשר דבכהאי גוונא נמי לא גזרו וזה בכלל נכרין וצ"ע⁶⁶:

דרך אמונה

ד דְּבָרִים שֶׁדִּרְכָן לְהֶאָגֵד לְפִית. (כח) כגון הכרשין ונין החלב ודעת רבנו שגם דברים שדרכן להאגד לטלן לבית ולא רק למכר בשוק גם כן אסור לאגדן אלא אם כן עושה באופן שנקר שהוא אוגד לבית ולא לשוק: (כט) לְמַכֵּר בְּשׁוּק אֶבְסָרָה. (ט) רוצה לומר שאין מוכר לפי האגדות דהוי מוכר במנין אלא מוכר אבסרה ומפל מקום אם אוגד בדרך השוק גם כן אסור⁶⁷ כדמסיים דמחזי כמוכר בצמצום: (ל) בְּדֶרֶךְ שְׂאוּגְדִין לְהֵבִיא לְפִית. (ט) בין שמשנה בשנוי המשקל או בתאר האגוד מתר אבל כל שחזותו מוכיח עליו שהוא אוגד לשוק אסור: (לא) שְׁלֵא יִתֵּי כְּמוֹכֵר בְּצִמְצוּם. (ט) דמחזי כמדקדק במכירתו וממילא מתחזק לפני הרואים למוכר בצמצום כשאר השנים: (לב) אֶלֶּא לְשׁוּק לֹא יֵאָגֵד אוֹתָן. כלל, וזו דעת רבנו אבל דעת (ס) הרבה ראשונים שדרכים שדרכן להאגד בבית מתר לאגדן גם לשוק: ה (לג) בְּמִדָּה אוּ בְּמִשְׁקָל. שיבואו להתחלף בפרות ארץ ישראל⁶⁸, (ט) ודוקא במדה משקל ומנין אסור אבל לא חיבוהו בבעור ואסור סחורה והפסד, והאסור לשקל ולמדד אינו אלא בפרות האילן אבל ירקות וזרעים כיון ששל ארץ ישראל אסורין משום ספיחין לא שיף לאחלופי, מיהו אם מצוי ירקות של גוי מארץ ישראל ישו בשן קדשת שביעית ולא ספיחין אפשר דאיתי לאחלופי, מיהו נראה שאם רב השוק של חוץ לארץ הוה ליה כנכרין⁶⁹ ולא אסור אלא כשרב הפרות הנמכרין קדושין בקדשת שביעית: (לד) וְאִם הָיוּ נִכְרִין כו'. (ט) אפלו אם אין רב בני העיר בקיאים בהפרות מפיני שלא הרגלו בהן מתר כיון שהן נכרין בצורתן ואין מתחלפין לבקי ורגיל בשניהן:

ציון ההלכה

(סא) משנה: (סב) חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י"ב: (סג) שם: (סד) שם: (סה) ראב"ד ור"ש ור"י בן מלכי צדק, ומכל מקום מסתבר שאם יש צורת אגד המיוחד לשוק לא יאגד בצורה זו גם להראב"ד ועין ר"י קורקוס⁶⁸ ומרבבת המשנה⁶⁹ ועין בחזון איש שם ד"ה וכתב הר"מ⁶⁵ ועין בבאר ההלכה: (סו) חזון איש שם, ונראה דאיה לזה מתוספתא דמאי פרק ד' מצרפין פרות חוצה לארץ על פרות ערב שביעית כדי שיכבו על פרות שביעית לפטורן מן הבעור (כן גרסת אור הגנוז) אלמא דפרות חוץ לארץ פטורין מבעור, ואין לומר דמריי בנכרין דאם כן איך מצרפין אותן לבלש: (סז) שם:

קמ"ד

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

מחוצה לארץ (לה) מתר: ו (לו) חמר בשביעית מבקדש. שהפודה את ההקדש יצא הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו. והשביעית אינה בן. אלא * המוכר פרות שביעית (לו) יתפשו

באור ההלכה

דרך אמונה

* המוכר פרות שביעית כו'. כתב הסמ"ג מצות עשה קמ"ז וכשם שחייב להפקיר פרות שביעית כך חייב להפקיר חליפי פרות שביעית שכל הנלקח ונחלף בפרות שביעית נתפס בקדשת שביעית כדתנא בתורת כהנים כו', וצ"ע מה פגנתו שצריך להפקיר הרי גם פרות שביעית עצמן גם כן אין צריך להפקיר אחר שזכה בהן בתלוש, ואולי פגנתו שהחליף במחבר וסבירא ליה דנתפס חליפי שביעית במחבר וכמו בהקדש דילפינן מנה דיוכל לחלל שדה הקדש במחבר, אבל הוא תמיה מאד דכל זמן שהוא מחבר אינו שלו ואיך יכול לחלל^(ט), וגם פרי ראשון אין מתחלל אלא דרך מקח כמו שכתב רבנו בסמוך הלכה ח' ומה שיד מקח בדבר שאינו שלו, וראיתי לרמן שכתב בסימן י' סעיף קטן י"ז ואפשר שגורו חכמים אסור ספיחין על הדמים כו' ואף אם תמצי לומר שאין לו זכיה בספיחין מכל מקום לענין תפיסת דמים מקרי מוכר כמו מוכר עבודה זרה עד כאן לשונו, נראה שנתפס מן אם אפשר לזכות בספיחין דכיון דאסורין באכילה יש לומר דלא שייך לזכות בהם ונשארים הפקר (ומשמע דסבירא ליה דגם בהנאה אסורים ועין לעיל פרק ד' הלכה ב' סוף באור ההלכה ד"ה שיהיו מה שכתבנו בשם מרן וצ"ע) ומכל מקום כתב דשייך בהו מכירה ותופס דמיו והביא ראיה מעבודה זרה דלא שייך בה זכיה דאסורי הנאה נינהו ואפלו עבודה זרה שלו כיון שהוא אסור בהנאה פקע בעלותו וכמבאר בבבא קמא ע"ב דאסורי הנאה לאו דידה נינהו ומכל מקום שייך בהו מכירה ותופס את דמיו, ומכל מקום לא דמי לכאן דשם על כל פנים נתן לו החפץ והשני מחזיק בה כשלו ועושה בה כל חפצו ולכך תופס את דמיו אבל

(לה) מתר. (סג) ולענין קדשת שביעית ובעור וסחורה והפסד אם ספק אם הפרות מחוץ לארץ או מארץ ישראל הולכין אחר רב השוק, ואם אפשר לסמוך על הטעם והריח דינו כמו שנתבאר לענין מעשר בפרק י"ג ממעשר הלכה י"ב עין שם^(ט): ו (לו) חמר בשביעית מבקדש. (טט) הינו הקדש בדיק הבית דבהקדש מזבח מצינו ששיניהן קרושין כגון בתמורה דכתיב 'והיה הוא ותמורתו יהיה קדש': (לו) יתפשו הדמים. (ט) ויש להסתפק אם פחות משנה פרוטה נתפס בקדשת שביעית, (טז) ובפני יהושע הוכיח מהתוספות בספה שהמוכר פרות שביעית אף שלאכילה אין שוין כל כך רק בעבור המצוה כמו אתרוג כל הדמים נתפסין בקדשת שביעית^(טז), והפני יהושע פקפק על זה (טז) ודעת מהרי"ט דאף על גב דיש קדשת שביעית בפרות גוי מכל מקום אם הגוי מכר פרות שביעית אין הדמים נתפסין בקדשה^(טז) ודעת הר"ש סיריליאו שנתפסין (טז) ובחזון איש מספק בזה, אבל גוי שמכר לגוי בנדאי אין הדמים נתפסין. (טז) ובסדר השביעית כתב דגם ישראל שילקח מגוי פרותיו של הגוי אין הדמים נתפסין וכדעת מהרי"ט אבל אם קונה פרות גוי אצל ישראל הדמים נתפסין. (טז) וסתם מטבעות אין חוששין להם שמה הן דמי שביעית שהולכין אחר הרב^(טז):

כשהפרות מחזרין והן הפקר הרי אין נתן לו כלום ואין מוכר כלום ואיך שייך שיתפס דמיו דרך מקח, ואולי טעות סופר בסמ"ג וצריך לומר וכשם שחייב לבער פרות שביעית כך חייב לבער חליפי פרות שביעית וצ"ע, ואפשר דסבירא ליה להסמ"ג שאם לקח מהפקר יותר משעור המתר חייב להוציאן מביטו ולהפקיקן וכמו שמצדד בחזון איש סימן י"ב סעיף קטן ט', וכן משמע בתוספתא ריש פרק ח' גבי אוצר בית דין כל מי שמביא פרות בתוך ירו בית דין נוטלין אותן ממנו ונותנים לו מן מזון ג'. סעודות, ועל זה קאמר בשם שפרות שביעית אם לקט יותר מהראוי צריך להפקיקן כך אם לא הפקיקן רק מכרן ותפסו דמיהם צריך להפקיר דמיהם, שוב עינית בסמ"ג שם וראיתי שהולך בשיטת הר"ש והרמב"ם שבעור הוא הפקר ולפי זה יש לפרש פגנתו בזמן הבעור שאז כשם שחייב להפקיר הפרות כך חייב להפקיר דמיהן והוא הדין המבאר במשנה ריש פרק ז' יש להן ולדמיהן בעור, וזה נראה עקר שהרי מביא על זה הברייתא אלו ואלו מתבערין בשביעית, והנה בספה ל"ט א' תנן הלוקח לולב מחברו בשביעית נתן לו אתרוג במתנה לפי שאין מורין דמי שביעית לעם הארץ יותר ממזון ג' סעודות, וכתבו התוספות משמע דיש בדמי אתרוג יותר ממזון ג' סעודות והא דתנן פרק ו' דמעילה נתן לו ב' פרוטות ואמר לו לך והבא לי אתרוג באחד ובאחד רמון, התם באתרוג פסול דלא בעי ליה אלא לאכילה אבל הכא קשר והדר לברכה דמיו יקרים, וענין בפני יהושע שתמה על זה דמוכח מדבריהם דנתפס כל הדמים בקדשת שביעית אף על גב דלאכילה שנה מעט ואמאי הרי האתרוג אין לו קדשת שביעית מצד שראוי למצוה רק מצד שראוי לאכילה ואם כן לא היה צריך לתפס דמיו אלא כשיוי לאכילה ולא יותר, אבל לכאורה יש לומר דכיון דהשתא אם יצוה אתרוג זה לאכילה לא ימכרוהו לו אלא בדמים יקרים אם כן מאי נפקא מנה למה דמיו יקרים אבל למעשה אין יכול להשיג אתרוג זה לאכילה אלא בדמים הללו אם כן כל זה דמי האתרוג לאכילה, ולדגמה רבן גמליאל שילקח לולב באלף זהו בספינה משום שלא יכלו להשיג לולב אחר אטו אין כל זה דמיו אפלו לאכילה לפי שאין משיגין כי

ציון ההלכה

(סג) שם סימן ד' סעיף קטן ד' ד"ה ושמינין: (טט) ועוד יש לומר דבחלול ומקח קמיירי ולא בתמורה: (ע) מנחת חנוך מצוה שכיח: (עא) שם: (עב) חלק א' סימן מ"ג ומוכר במנחת חנוך ובחזון איש: (עג) תזון איש שביעית סימן כ"ה סעיף קטן ד' וכן דעת הש"ל"ה בשער האותיות: (עד) שם סימן י' סעיף קטן י"ד ועין תוספתא פרק ו' הלכה י"ב דלפרוש המנחת בכורים מבאר דהדמים נתפסין בקדשת שביעית: (עז) קנטרס סדר השביעית שהדפיס ר"ז שפירא זיל אור דת: (עח) בן הורה מרן ז"ל וכן מבאר בחזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן י"ז:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק לה]

בְּפָרֶק י"ג מִמְעַשֵּׂר הֶלְכָה י"ב עֵינַן שָׁם⁹⁷.

97) שכתב בדר"א שם (ס"ק פה) שאין סומכים על היכר של טעם וריח, שאין זה שינוי הניכר כל כך, אבל סומכים על שינויים הניכרים לכל.

[דר"א ס"ק לז]

הַדְּמִים נִתְפָּסִין בְּקִדְשַׁת שְׁבִיעִית⁹⁸ וְכוּ', אֵין הַדְּמִים נִתְפָּסִין בְּקִדְשָׁה⁹⁹ וְכוּ', שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֵב¹⁰⁰.

98) וכן אתרוג הנקנה בדמי שביעית, כתב הגר"ד לנדו (חי' שביעית עמ' יח) שמתחילים דמי השביעית בשיעור ערכו של האתרוג כפי שנמכר למצוה, אף שלאכילה אינו שוה כל כך. וכתב להסתפק, האם מותר לקנות אתרוג למצוה בדמי שביעית באופן זה, ששמא כיון שמחלל את דמי שביעית על ערך שאינו לאכילה אלא למצוה, נמצא שמתמשש בדמי שביעית לשימושים שאינם אכילה שאסור (כדלהלן ה"י, וראה עוד בביאורים שם).

99) וטעם דבריו הוא, שכשם שהקדש של בדק הבית וכלי שרת מתחללים כשבאו ליד גוי, כפי המבואר בגמרא (עבודה זרה נב, ב), כמו כן קדושת שביעית מתחללת כאשר באה ליד גוי.

ומכך שקדושת שביעית מתחללת כשבאה ליד גוי, הוכיח הגר"ד לנדו (חי' שביעית עמ' לב), שקדושת שביעית אינה רק דיני זהירות מהפסד וסחורה, אלא שיש בפירות קדושה עצמית, בדומה לקדושת מעשר שני ותרומה, וכל דיני ניהוג הפירות הם תוצאה מקדושה זו, ולכן כשבא ליד גוי [שרשותו סותרת למהות הקדושה] ונפקעת קדושת הפירות, ממילא לא נוהג בהם דיני שביעית.

100) וחנות שמוכרים בה גם פירות שביעית מהיתר מכירה [ומחמת כן מצוי בה פירות הקדושים בקדושת שביעית], דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשו' קלז) הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' פ) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שכז) שאם רוב הסחורה שבחנות אינה בקדושת שביעית מותר לקנות בחנות זו ולקבל ממנה עודף, ואין לחוש לדמי שביעית, משום שהולכים אחר הרוב. והגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ הוסיפו, שאין לחוש למיעוט מדין קבוע, לפי שיתכן שכלל אין בחנות דמי שביעית ששמא שילמו על הדמי שביעית בצקים או באשראי. [ורבינו כתב (מכתבים, כת"י) שאין לחוש מדין קבוע, לפי שאין האיסור ניכר במקומו]. ובמקום אחר כתב רבינו (נזר החיים אות קיא) שגם בחנות המוכרת רק פירות הקדושים בקדושת שביעית, אין לחוש שהמעות קדושים בקדושת שביעית, כיון שרוב המעות הם חולין [שהקנייה ברובה היא בהקפה וכדו']. אולם דעת הגר"ש אלישיב (שם), שלכתחילה אין לסמוך על זה, ויזהר לכתחילה כאשר קונה בחנות כזו לשלם במדויק כדי שלא יצטרך לקבל עודף.

ובמקום שרוב הסחורה בקדושת שביעית, וקיבל עודף מחנות זו, דעת הגר"ש אלישיב (שם), שיחלל את הדמים על מאכל שיש לו, וינהג באותו מאכל בקדושת שביעית. וראה עוד בדברינו בדר"א לקמן (פ"ח ס"ק פ).

[בה"ל ד"ה המוכר]

דָּקְלָ זֵמַן שְׁהוּא מְחַבֵּר אֵינוּ שְׁלוֹ וְאֵיךְ יָכוֹל לְחַלְלֵ¹⁰¹.

101) ודין זה שאינו יכול לזכות בפירות מחוברים, כתב בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קעח) שהיינו כשהם אינם ראויין לאכילה ואינו רשאי לתולשן, אבל אם הם כבר ראויים לאכילה ורשאי לתולשן, הביא שהחזו"א (ס"י י ס"ק ה) נסתפק אם מותר לזכות בהם במחובר. וראה עוד הגהות הרש"ש (ראש השנה ט, א) שכתב שאפשר לזכות בפירות שביעית מחוברים.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק לט]

שְׂאִין מְדֻלְקִין וְסָכִין בְּהֵינָן⁽¹⁰²⁾ וְכוּ', אָבָל אֵין לְעֵשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא⁽¹⁰³⁾ וְכוּ', מְתָר לְעֵשׂוֹת בּוּ מְלֻגְמָא⁽¹⁰⁴⁾ וְכוּ', וּמְתָר לְעֵשׂוֹת בְּמָה שְׁלָקַח⁽¹⁰⁵⁾ מְלֻגְמָא לְאָדָם⁽¹⁰⁶⁾ וְכוּ', וְאָסוּר לְעֵשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא⁽¹⁰⁷⁾.

102 מכר אבטיח של שביעית שאסור לבשלו כי אין דרכו בכך, וקנה בשר חי, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ח הע' ז) שאין אומרים שאסור לו לבשל את הבשר כפי שהיה דין האבטיח, משום שאיסור הנוהג בפירות שביעית מחמת שאין דרכו בכך וודאי שאינו עובר למאכל הנקנה שדרך אכילתו שונה, אלא אדרבה שיהיה שווים לנהוג בהם כדרכם, ורק שימוש שונה של הדלקה וכיוצא בזה שלא היה בפרי שביעית נאסר גם במאכל שנקנה ממנו.

103 מאכל בהמה שקנה בחליפיו מאכל אדם, כתב הגר"ד לנדו (חי' שביעית עמ' לה) שמסתבר שלכו"ע מותר לעשות ממנו מלוגמא לאדם, לפי שבא מכח מאכל שיש בו קדושה שמותר לעשות ממנו מלוגמא לאדם. וכן כתב בתורת זרעים (שביעית פ"ח מ"א עמ' עז).

104 בנדון זה של מאכל אדם שהתקלקל, שנחלקו הר"ש והגר"א אם מותר לעשות ממנו מלוגמא, ראה דר"א לעיל (פ"ה ס"ק טו) שהביא סתירה בדעת החזו"א האם אפשר להקל כשיטת הגר"א שמותר.

105 הלשון משמע שגם אם קנה מאכל אדם מותר לעשות ממנו מלוגמא, וסברת הדבר התבאר לעיל לענין מאכל בהמה שקנה בחליפיו מאכל אדם. וראה עוד בביאורים לעיל (פ"ה ס"ק ז) דעת הגר"נ קרליץ בזה.

106 ודוקא כשקנה מאכל בהמה בחליפיו מאכל אדם שהתקלקל, אבל קנה מאכל בהמה בחליפיו מאכל אדם, כתב הגר"ד לנדו (חי' שביעית עמ' לו-לז) שאסור לעשות ממנו מלוגמא [לפי שבא מכוח מאכל אדם הקדוש בקדושה שאסור לעשות ממנו מלוגמא].

107 ביאור החילוק בין אוכל הקדוש בקדושת שביעית שהתקלקל שמותר לעשות ממנו מלוגמא, לבין אוכל שנקנה בדמי שביעית שהתקלקל שאסור לעשות ממנו מלוגמא, ביאר הגר"ד לנדו (שם עמ' לז) שאוכל שנקנה בדמי שביעית סיבת קדושתו היא מאכל אדם [שנקנה בחליפיו], וכל שסיבת קדושתו אינה בעצמו אלא במאכל אדם שהביא אותו, אסור להורידו מהקדושה לשימוש של מלוגמא [אף שהתקלקל, שסוף סוף לעולם סיבת קדושתו היא המאכל אדם שהביא אותו], אבל אוכל הקדוש בקדושת שביעית בעצמותו שהתקלקל, בשעה שנתקלקל ירדה קדושתו ולכן מותר לעשות ממנו מלוגמא.

[דר"א ס"ק מג]

שְׂדֵמֵי שְׂבִיעִית מִתְחַלְלִין⁽¹⁰⁸⁾.

108 ולקנות בדמי שביעית פירות הקדושים בקדושת שביעית ובכך אין לדמים על מה להתחלל, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשו' קמב) שבאופן שאין בו משום סחורה מותר, ואין צורך דוקא לחללם על פירות שאין בהם קדושה.

[דר"א ס"ק מו]

כְּגוֹן כְּלֵי זָכוּיָא בּוּ אָסוּר לְקוֹנוֹת מְדָמֵי שְׂבִיעִית⁽¹⁰⁹⁾.

109 גדר האיסור לקנות מדמי שביעית דבר שאינו מאכל, ביאר הרמב"ן (שציון בציה"ל, ונתבאר בהרחבה בזיו הים עמ' קנט) שאין להשתמש בדברים הקדושים בקדושת שביעית אלא לשימוש אכילה שהוא נתפס בקדושת שביעית, אבל כאשר קונה בדמי שביעית דברים שאינם ראויים לאכילה שלא נתפס בהם קדושת שביעית, נמצא שהשתמש בדמי שביעית להשיג דבר שאין בו קדושה, זה נחשב 'סחורה'. והחזו"א (סי' יג ס"ק יג) נקט שעל כל דבר יכול להתפס קדושת שביעית, והסתפק האם כל האיסור הוא רק כאשר אין הקדושה עוברת על אותם דברים, או שמא מדרבנן אסור אף באופן שהקדושה מתחללת עליהם. ופרטי הלכה זו נתבארו להלן (ה"י).

[ציה"ל ס"ק עז]

לֹא כְמוֹ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁽¹¹⁰⁾.

110 שלגבי מעשר שני נתפס הקנקן גם בקדושת מעשר [ראה רמב"ם (מעשר שני פ"ח ה"ה)], הוסיף וביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שכל זה במעשר שני שיש גזירת הכתוב, אבל בשביעית לא מצינו על זה פסוק ולכן אינו נתפס. וראה עוד בדר"א (מעשר שני שם ס"ק לט) שכתב שדין זה שהקנקן נתפס הוא דוקא במעשר שני ולא בתרומה וביכורים.

[ציה"ל ס"ק פא]

עֵין ר"י קוֹרְקוּס פְּרָק ח' הַלְכָה כ"י⁽¹¹¹⁾.

111 שכתב לפרש את האמור בגמרא (עבודה זרה סב, ב) שדבי רבי ינאי לוו פירות שביעית ושילמו בפירות אחרים בשמינית לאחר שהראשונים כבר לא היו בעין, ועל ידי כן לא חל עליהם קדושת פירות הראשונים, שבאמת הם שילמו בפירות שביעית אלא בפירות אלו היה זמן ביעורם יותר רחוק, וכיון שלא נתפסו בקדושת פירות הראשונים לכן אינם חייבים בביעור בזמן פירות הראשונים. ומשמע שאם נתפסו בקדושת הראשונים מתבערים בזמן הראשונים. וראה בספר משמרת להבית (סי' ה ס"ה, הע' יח) שנחלק בדיון זה של זמן הביעור בהחליף פרי בפרי עם הרידב"ן, והרידב"ז שם סובר שאין צריך לבער את הפרי לפי זמן ביעור הפרי הראשון.

[ציה"ל ס"ק פג]

עַל לְשׁוֹן 'אוּ בְדַמֵּיהֶן'⁽¹¹²⁾ וְכוּ', וְכֵן כְּתִב בְּפֶאת הַשְּׁלַח⁽¹¹³⁾.

112 שהלא דמיהם קדושים במקומם, והרי זה כמו הבשר והדגים, ואם כן מה הוסיף הרמב"ם בזה.

113 סי' כו ס"ק יז. וראה שם שביאר שכוונת הרמב"ם שדמי שביעית נתפסים בקדושת שביעית.

[ציה"ל ס"ק פו]

וְעֵין חֲזוֹן אִישׁ סִמְן י"ג סְעִיף קָטָן י"ג⁽¹¹⁴⁾ וְסִמְן י"ד סְעִיף קָטָן ט"ו⁽¹¹⁵⁾.

114 שכתב שם, שאם מוכר פירות שהם דמי שביעית ודעתו שלא יתחלל קדושתם על המעות שקיבל עבורם, עובר על איסור סחורה, כיון שמהווה מעות חולין על ידי פירות שביעית [שמשמשת בפירות שביעית לקבל תמורתם מעות חולין].

115 הובא בדר"א להלן (סוף ס"ק עז), ראה שם.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קמה

(לח) הדמים (לט) ויעשו כפרות שביעית. (מ) והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו כפרות שאר שנים. (מא) שנאמר בה תהיה בתויתה תהא לעולם. ולפי שנקראת קדש (מב) תופשת דמיה. נמצאת אומר (מג) האחרון נתפש בשביעית (מד) והפרי עצמו הוא כמו שהיה: ז כיצד לקח כפרות שביעית (מה) או בדמיהן (מו) בשר נעשה הבשר באותן הפרות ואוכלו כפרות שביעית. * וצריך לבער אותן (מז) בשעת בעור השביעית. לקח באותו בשר (מח) או בדמיו

דרך אמונה

באור ההלכה

אם במחיר זה וכן אותו מלך שקנה האתרוגים במחיר גדול לרפואה כמו שמביא רש"י בספר מ"ו ב' ממדרש אטו אין זה מחירו, וכיון שאין משיג לאכילה אלא במחיר זה זה נחשב דמיו ותופס כל דמיו: * וצריך לבער אותן בשעת בעור השביעית. וכן כתב רבנו בפרק ז' הלכה ז' וכלו הרמונים מן האילנות שבשדה ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן חוב לבעור, והנה בשביעית פרק ז' משנה ב' שנינו המתקנים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו בעור ואין לדמיו בעור, אי זהו עקר הלוח השוטה כו' רבי מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ראש השנה, אמרו לו להן אין בעור קל וחמר לדמיהן, ובגדה ח' א' מביא הגמרא המשנה הדרד והכפר והלטום והקטף יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן בעור ולדמיהן בעור וכתבו התוספות אף על גב דשביעית תופסת דמיה יש לחוק בבעור בין דמיה לעצמה כדתנן בפרק ז' דשביעית רבי מאיר אומר דמיה מתבערין עד ראש השנה אבל הן מתבערין עד הפסח, ודבריהם תמוהים דמאי מיתי מרבי מאיר הא רבנן פליגי, ועוד דשם הרי מירי באלו שאין להן בעור,

(לח) הדמים. (טו) ואם קנה קנן יין אין הקנן נתפס בקדשת שביעית רק היין: (לט) ונעשו כפרות שביעית. (מ) ומקבל דין אותן הפרות שמכר ולכן אם החליף יין שביעית בשמן חליץ אין מדליקין בהשמן ואין סכין בו כמו שאין מדליקין וסכין בהיין⁽¹⁰²⁾, וכן אם החליף שמן שביעית ביין חליץ אין מדליקין וסכין בהיין שאסור להדליק ולסודף ביין אף שבא מלח שמן, וכן הא דקיימא לן דלולבי האלה והבטנה והאטרין אין להן בעור והעלין יש להן בעור כדלקמן פרק ז' הלכה ט"ז אם החליף עלין בלולבין יש גם ללולבין בעור כדין העלין ואם החליף אכלי אדם באכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא כמו אכלי אדם כנ"ל פרק ה' הלכה י"ב, (טז) ודעת הר"ש שאם מכר שמן ולקח שמן אחר אין מדליקין בשניהן מדרבנן, וירק שנפסל מאכל אדם מתר לקח בו אכל בהמה להאכיל לבהמה אבל אין לעשות

ממנו מלוגמא⁽¹⁰³⁾ לאדם לא באותו שנפסל ולא במה שלקח ממנו, ודעת הגר"א שאם מכר שמן ולקח בו שמן אחר מתר להדליק בו, ואכל שנפסל מאכילת אדם מתר לעשות בו מלוגמא⁽¹⁰⁴⁾ וכן לוקח בו מאכל בהמה ומתיר לעשות במה שלקח⁽¹⁰⁵⁾ מלוגמא לאדם⁽¹⁰⁶⁾ אבל אם מכר אכל אדם ולקח אכל אדם ונפסל מתר להאכיל לבהמה ואסור לעשות ממנו מלוגמא⁽¹⁰⁷⁾. (טז) ואפשר שאם מכר ספיחין אסור ספיחין חל גם על הדמים ואף אם אין לו זכיה בספיחין מכל מקום אם מכר נתפסין הדמים: (מ) והפרות עצמן לא נתחללו. (מא) שנאמר בה תהיה. (מב) תופשת דמיה. כקדש שתופס דמיו: (מג) האחרון נתפש בשביעית. שדמי שביעית מתחללין⁽¹⁰⁸⁾ ויוצאין לחלין ונתפס האחרון כמו שיבאר בסמוך הלכה ז': (מד) והפרי עצמו. הראשון נשאר תמיד בקדשתו ונמצא קדוש הראשון והאחרון וכדמפרש ואזיל: ז (מה) או בדמיהן. (מז) שאם מכר הפרות במעות נתפסין המעות בקדשת הפרות וכשקנה מהן בשר נעשה הבשר כקדשת הפרות ויצאו המעות לחלין: (מו) בשר. (מז) והוא הדין ביצים ושאר מאכלות (מז) אבל דבר שאינו מאכל כגון כלי וכיוצא בו אסור לקנות מדמי שביעית⁽¹⁰⁹⁾ (מז) חוץ ממעות שכולל לחלל עליהן וכנ"ל דמעות הוי כפרות פיון שקונין בהן כל דבר: (מו) בשעת בעור השביעית. הינו כשיגיע זמן הבעור של אותן הפרות שמכר: (מח) או בדמיו. הינו שמכר הבשר ונטל מעות ובהמעות לקח דגים, הרי הדגים נתפסין בקדשת שביעית של הבשר ודינן כמותן:

ציון ההלכה

(טו) תוספתא פרק ז' הלכה ד' ולא כמו במעשר שני⁽¹¹⁰⁾: (טז) וירושלמי שביעית פרק ז' הלכה א': (עט) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן כ"ד: (פ) שם סימן י' סעיף קטן י"ז: (פא) עין ר"י קורקוס פרק ח' הלכה כ'⁽¹¹¹⁾: (פב) ספר מ"ו ב' ורש"י שם: (פג) בזה אפשר לישב קשיית מן בסיומן י' סעיף קטן י"ג שנתקשה מאד על לשון 'או בדמיהן'⁽¹¹²⁾ וכן בסמוך וכתב שהוא טעות סופר, ונראה שרבנו רצה לכלל כאן דין המשנה פרק ז' משנה א' ו'לדמיהן שביעית' עין שם בר"ש וכן כתב בפאת השלחן⁽¹¹³⁾: (פל) וירושלמי דמאי פרק ג' הלכה א': (פס) וירושלמי פאה פרק ז' הלכה ז' וכן כתב בחזון איש סימן כ"ו בסדר השביעית אות ו': (פו) רמב"ם עובדה וזה ס"ב א' ועין תוספות בבבא מציעא מ"ה א' ד"ה בכל וכן במכר לעיל הלכה א' דבמעות מתר ועין חזון איש סימן י"ג סעיף קטן י"ג⁽¹¹⁴⁾ וסימן י"ד סעיף קטן ט"ו⁽¹¹⁵⁾:

קמח

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

(סב) על בהמה חיה ועוף חיים. שְׁמָא יִנְיָחַם. (סג) ויגדל מהם עדרים. (סד) ואין צריך לומר שביעית עצמה. (סה) * אָבֵל מְחַלְלִין (סו) אותן הפרות (סז) על השחוטאים: י (סח) דמי שביעית

באור ההלכה

דרך אמונה

ואמר לו בשעת לקיחה כשאלקט ירקות שדה אביא לך בו הרי זה מתר (ואין זה פורע חובו מדמי שביעית כיון שמתחלה לא נתחייב אלא זה) ואותו הכפר הרי הוא כפרות שביעית אלקא דגם בפורע אחר כך נתפש הכפר בקדשת שביעית, ומירי שצדין הכפר קים ולכן נתפש עתה בקדשת שביעית עד כאן דבריו, ולעניות דעתי יש לחלק דבנותן לו מעות עבור הפרי הרי קומא לן דמעות אין קונות אלא משיכה נמצא המשיכה כבר קנתה והמעות חוב בעלמא נינהו אבל כאן שמתחיליך פרי בפרי הרי הוא קונה בקנין חליפין וכיון שהפרות צדין אינם אצלו אם כן אין החליפין יכול לקנות ונמצא שאין קונה אלא אחר כך כשניבאו הפרי לרשותו ואם כן באמת אין כאן תקפה שכל הקנין הוא כשיזכה בירקות השדה ואז נתפש הכפר בקדשת שביעית, ומהני קנין חליפין לאחר ל' באפן שמקנה לו החפץ כמבאר בחשן משפט סימן קצ"ה סעיף ה': * אָבֵל מְחַלְלִין אוֹתָן הַפְרוֹת. מלשון רבנו שדקדק לכתב וכשמחללין פרי כו' אותן הפרות כו' משמע דדוקא כשמחלל הפרות על בעלי חיים אסור אבל כשמחלל הדמים על בעלי חיים מתר, ובזה מישב מה שאמרו בבכורות י"ב ב' בהמת שביעית אין פודין בה כו' ואין צריך לאוקמה בדעבר אסורא (או כרבי מאיר דמתיר דלא קומא לן כותה) וכן רבנו דדקדק בפרק י"ב מבכורים הלכה י"א וכתב שה שלקחו מדמי שביעית ולא כתב שלקחו מפרות שביעית דלא כרש"י שכתב

(סב) על בהמה חיה ועוף. צ"ע אם הוא הדין דגים והגבים: (סג) ויגדל מהם עדרים. (קט) והני כעושה מהם סחורה (ק) או שְׁמָא יבא להשהותם אחר הבעור, (ק) ואין נפקא מנה בין זכרים לנקבות דגורינו זכרים אטו נקבות, (ק) ואפלו בדיעבד אם חלל אין נתפס כמו במעשר שני (קט) ויש אומרים דבדיעבד נתפס¹⁴⁰: (סד) ואין צריך לומר שביעית עצמה. (ק) כשמחלל דרך מקח כני"ל אסור לקנות חיים דשביעית חמירא טפי מדמיה ואם בדמים אסור כל שכן בה ואף על גב שהפרי הראשון נשאר בקדשתה מכל מקום כיון שהטעם שְׁמָא יגדל עדרים אסור: (סה) אָבֵל מְחַלְלִין אוֹתָן הַפְרוֹת. (ק) כל אחד כדינו, פרי ראשון דרך מקח ושני בין דרך מקח בין דרך חלול וכנ"ל: (סו) אותן הפרות. (ק) והוא הדין דמיהן: (סז) על השחוטאים. כדין כל מאכל דבונה לא שיך שיגדל עדרים, ואף על גב שצדין צריך לבשלם (ק) וכן מחלל על עסה¹⁴¹ אף שצריך צדין לאפותה: י (סח) דמי שביעית. (ק) וכל שכן פרות שביעית עצמן:

בהמה שנקחת מפרות שביעית (אבל בפרק ט' מבכורים הלכה ח' כתב הלוקח בהמה מפרות שביעית, ואולי שם לרבותא נקטה דאף על גב דלקחו באסור חייב במתנות אכן גם בפרק ה' מבכורות הלכה ט' כתב הלוקח בהמה מפרות שביעית וצ"ע), אבל צריך טעם לחלק למה אין בזה הגזרה דשְׁמָא יגדל עדרים, ואולי דוקא כשמחלל פרות על בהמה יש לחוש שיגדל עדרים דמה תועלת לו לחלל פרות על בהמה כיון דשניהם נאכלין בקדשת שביעית ועל כרחך דדעתו לגדל מהן עדרים אבל כשמחלל מעות על בהמה הרי מכרח לחלל המעות על דבר אכל ואין שום ראיה שרוצה לגדל עדרים ולכן לא חישבן וכמו שאמרו בתמורה י"ח א' מתוך מעשיו נקרת מחשבתו דלגדל קא בעי ליה וכן פסק רבנו ברשי פרק ד' מתמורה, אמנם במעשר שני כתב רבנו בפרק ד' מהלכות מעשר שני הלכה ו' אין מחללין מעות מעשר שני על בהמה חיה ועוף חיים שְׁמָא יגדל מהן עדרים משום דשם גם מעות אין לחלל חוץ לירושלים (דבירושלים מתר כמו שכתב רבנו שם פרק ו' הלכה ג') ואם מחלל על בהמה חיה מוכח שדעתו לגדל מהן עדרים גם במעות אבל כאן כשמחלל על מעות הוי כמחלל בירושלים מעות על בעלי חיים כדין שצריך לחללן שם לא חישבן שיגדל מהן עדרים, ועין בירושלמי פרק א' דמעשר שני סוף הלכה ב' דמחלק גם כן בין שביעית למעשר שני אלא דרבנו לא פסק כסגית הירושלמי שם משום דבבבלי סכה מ' ב' לא אולא כן עין שם וצין במרפכת המשנה פרק ה' מבכורות הלכה ט' שדקדק מלשון רבנו דדוקא דרך חלול אסור ולא דרך מקח וכתב הטעם משום דכשמחלל בשל עצמו הרי יש לו בהמה ומה לו להחליף הפרות על בהמה ועל כרחך דדעתו לגדל עדרים אבל כשקונה דרך מקח מחברו יש לומר שצריך בהמה ואין כאן ראיה שדעתו לגדל עדרים והוא קעין סברא שכתבנו (אף דברי המרפכת המשנה תמוהים כמו שכתבנו בציון ההלכה), והנה מה שכתב רבנו ואין צריך לומר שביעית עצמה נתקשו בה המפרשים (עין ר"י קורקוס וספר המפתח) דאדרבא בפרות שביעית כיון שהפרות נשארין בקדשתן לא שיך לחוש שיגדל עדרים דמה ירויח מזה, אמנם הרי פרי ראשון אין מתחלל אלא דרך מקח אם כן מירי כשצריך לו למכר הפרי שביעית לאחר ולקנות מאכל אחר במקומו ובזה יש לומר דטפי ניחא ליה לקנות בעלי חיים שלא יצטרך למהר לאכלן ויוכל לגדלן עדרים ולכן כתב כל שכן שביעית דחמירא, ועוד דבשלא כשמחלל דמי שביעית יש לומר שלא נודמן לו פרי לחלל וצריך לאכל הפרי הקודם דרך חליו ולכן חלל על בעלי חיים אבל בפרי שביעית עצמה שאין מתחללת אלא דרך מקח מה לו לקח בעלי חיים הרי סתם מקח בדמים הוא ולמה אין לוקח דמים ומשמע שרוצה בעלי חיים כדי לגדל מהן עדרים ולכן כל שכן שהוא אסור:

ציון ההלכה

(קה) רש"י סכה מ' (ב2) ועין ריטב"א שם¹⁴³: (ק) מאירי שם: (ק) סכה מ"א א' וברש"י וכן כתב ר"י קורקוס ומאירי שם: (ק) מעשה רוקח: (קט) ערוך לנו סכה מ' ב' עין שם טעמו, ולכאורה בבכורות י"ב ב' מוכח דבדיעבד נתפס וצ"ע עין באור ההלכה: (ק) ר"י קורקוס ובפאת השלחן יש טעות סופר¹⁴⁴: (ק) פאת השלחן: (ק) עין באור ההלכה שפקענו בזה: (ק) וירושלמי פרק ח' הלכה ד': (ק) לשון התוספתא פרק ו' הלכה ו' וירושלמי דמאי פרק ג' הלכה א' שביעית כו' אין פורעין מהן מלוה וחוב:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק סג]

וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים דְּבִיעֵבֶד נְתַפְסוּ⁽¹⁴⁰⁾.

140) טעם הדבר שבדיעבד מתחלל על חיים, אף שלגבי מעשר שני פסק הרמב"ם (פ"ד מהל' מעשר שני ה"ו) שאף דיעבד לא חל, כתב הערוך לנר (הובא בציה"ל) שבמעשר שני שיש כבר איסור לחלל לכתחילה על חיים משום שכתוב "וצרת הכסף", ולכך גזירת חז"ל של שמא יבוא לגדל עדרים מועילה שאף בדיעבד לא יחול, אבל שביעית שאין איסור לחלל לכתחילה, מועילה הגזירה של חז"ל רק לגבי לכתחילה.

[דר"א ס"ק סז]

וְכֵן מְחַלְל עַל עֶסֶה⁽¹⁴¹⁾.

141) ולחלל על מאכל שמויעד למעונגים וערכו רב מחמת כן, כגון שֶׁמֶן מְפוּטָם, או מיני ממתקים מיוחדים, הסתפק הגר"ד לנדו (חי' שביעית עמ' יח) האם אפשר, לפי שכתב הר"ש (מעשר שני פ"ב מ"א) לענין מעשר שני שאין לחללו על שמן מְפוּטָם

משום שנמצא מפסיד את הפירות שמחללם על דבר שערכו רב ומתאים רק למעונגים, ויש להסתפק האם דין זה נוהג גם בדמי שביעית.

[ציה"ל ס"ק קה]

רְשׁוּי סְכָה מ' ב' (142) וְעֵינֵן רִיטְבָּ"א שָׁם⁽¹⁴³⁾.

142) שכתב שם, שכל מי שאינו מבער בזמן הביעור עובר על איסור סחורה, שכן אמרה תורה אכול ובער מן הבית בזמן הביעור ואל תסחור, ואם ישהה בביתו לגדל עדרים יעבור על זמן הביעור.

143) שכתב שם, שזה כעין סחורה.

[ציה"ל ס"ק קי]

וּבְפֶאֱת הַשְּׁלֶחֶן יֵשׁ טְעוֹת סוֹפֵר⁽¹⁴⁴⁾.

144) שכתב (סי' כו ס"ק כ) שפירות שביעית עצמן אף על בהמות שחוטים אינם מתחללים בדרך מקח. וזה נגד דברי הרמב"ם המפורשים בהמשך, ועל כרחך שיש שם טעות סופר.

[המשך מעמוד קודם]

[ציה"ל ס"ק צח]

לְמֵאֵי דְקִימָא לֶן כְּרַבִּי יוֹחָנָן⁽¹³⁵⁾ וְכוּ', שְׁמֶרֶן תָּזֹר בּוֹ⁽¹³⁶⁾.

135) דאילו לר"א פשיטא דכל החילול הוא במקח (מכתבי הגר"ח כת"י).

136) כלומר, שבתחילת דבריו בסי' י (ס"ק יג ד"ה אבל) כתב החזו"א שפרי שני לפי רבי יוחנן [הסובר ששביעית מתחללת בין דרך מקח בין דרך חילול] אין תופס אלא אם דעתו לחלל, [וביאור הדבר כתב בקהלות יעקב (זרעים סי' כ ס"ק ד) שאף כשתופס בדרך מקח, מ"מ תפיסת הקדושה הוא מדין חילול, כיון שהקדושה עוברת מפרי לפרי], ובהמשך הדברים שם (ד"ה ולהאמור) הוכיח מהירושלמי שלעולם הדמים נתפסים אף אם התכוון שלא לחלל. וכתב בקהלות יעקב בשם הזיו הים, שלפי דברי החזו"א בסי' יג (הובאו בדר"א ס"ק עז) שאסור למכור פירות של דמי שביעית על דעת שישארו בקדושתם ולא יתחללו, נופל הראיה מהירושלמי ויוצא שבאמת פרי שני לא תופס רק אם דעתו היה לחללו [והוסיף שם, שגם בסי' י (ס"ק טו) ציין החזו"א לדבריו בסי' ה"ל בסי' יג שאסור למכור על דעת שלא יתחלל, ואם כן נראה שזו מסקנת דעתו,

ויוצא שלמסקנא אין פרי שני תופס דמיו באופן שדעתו שלא לחללו].

[ציה"ל ס"ק קג]

אֵינּוּ בְּרִשׁוֹתוֹ וְרַחֲמֵנָא אָמַר שְׁיִפְדּוּ⁽¹³⁷⁾ וְכוּ', סְעִיף קָטָן ל"ז⁽¹³⁸⁾.

137) כלומר, ואם כן אוקמא ברשותו לחילול, ולכך מועיל גם אם אינו ברשותו, ואי אפשר ללמוד מזה לשביעית (מכתבי הגר"ח כת"י).

138) שם הביא דברי הראשונים, שאי אפשר לחלל מעשר שני של חבריו בלי רשות, אלא אם כן הוא זכות, והגר"א סובר שמועיל אף בלי דין זכיה, והחזו"א השיג עליו.

[ציה"ל ס"ק קד]

הוּא תְּמוּהָ מְאֹד⁽¹³⁹⁾.

139) שכתב המרכבת המשנה שם ליישב את דברי הרמב"ם 'אין צריך לומר שביעית עצמה', שכוונתו ששביעית עצמה כלל אינה מתחללת להעביר הקדושה מהפרי עצמו. וזה תמוה שהרמב"ם בא לומר כאן את עיקר הדין ששביעית עצמה אינה מתחללת.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק טט]

אין פורעין מִקֵּץ אֶת הַחוּב⁽¹⁴⁵⁾ וְכוּ', או שְׁכַר שְׁכִיר⁽¹⁴⁶⁾ או קָל חוּב⁽¹⁴⁷⁾ וְכוּ', דְּקָל זֶה הָיָה פְּסוּחָהּ שְׁאִסוּר⁽¹⁴⁸⁾ בְּפִרְוֵי שְׁבִיעִית⁽¹⁴⁹⁾ וְכוּ', וְצִין שֶׁם מֵה שְׁתַּבְּנוּ בְּהָהָה⁽¹⁵⁰⁾.

145 לפרוע חוב מדמי שביעית שלא מדעת החייב, השיב רבינו (מכתבים, כת"י) לאיסור, ואף שאין הלוח חייב לשלם לפרוע בעד שפרע עבורו, שהלא פורע חובו של חבירו הוא מבריה ארי (כתובות קח, א).

146 האומר לבנו שאם הוא יסדר את החדר הוא יתן לו תפוח, ורוצה ליתן לו תפוח של שביעית, כתב רבינו (שם) שכמדומה שאם לכתחלה התנה עמו ליתן לו פירות שביעית מותר.

147 ומי שלוח פירות שביעית ורוצה לפרוע חובו בפירות שביעית אחרים, דעת הגר"ד לנדו (תקנת השביעית פ"ג הי"ג, בהע) שאף שזהו עצם חיובו, שהרי הלוח חייב לשלם ממין שלוח, אסור לפרוע חובו מפירות אלו. והוכיח כן ממה ששינו במסכת תרומות (פ"ו מ"ו) גבי האוכל בשוגג פירות שביעית שהם תרומה, שחיובו לשלם ממין שאכל, ומ"מ אסור לו לשלם מפירות שביעית. ודעת הגר"ב קרליץ (חוט שני פ"ו הי"ד) שאם התחייב מתחילה לפרוע מפירות שביעית מותר. וראה להלן (ביאורים לס"ק קטו) שהבאנו דברי הקיצור הלכות (מקורות לפ"ז) שדן לתלות נדון זה במחלוקת הראשונים, ומסקנתו שיתכן שמותר לכולי עלמא כיון שאין זה דרך סחורה [ראה שם בהרחבה].

והלוואת שכנים, כגון נשים שדרכן ללוות אחת מחברתה פרי או ירק ואין מקפידות להחשיב הדבר כחוב גמור, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ה סכ"ז) שאין להקל אלא אם כן לוו מעט שאז הוא בדרך מתנה. מאידך, כתב בקיצור הלכות (פ"ז ה"ב) שמותר להם להחזיר פירות שביעית, ואף בלוו פירות שישית, לפי שאין זה דרך פריעת חוב, אלא כנותנות מתנה זו לזו, וכן דעת הגר"ש וואזנר (תורת הלוי עמ' רטז) שהלואת שכנים שאינם מקפידים אחד על חבירו אין זה בתורת חוב, ולכן מותר להם להחזיר אף פירות שביעית.

148 והמלוה שמקבל את פירות השביעית בפרעון חובו, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלפי הצד שהלוקח עובר על איסור סחורה, משום שהוא משתתף באיסורו של המוכר (ראה ציה"ל לעיל ס"ק יב, ובביאורים שם), אף המלוה עובר על האיסור, מחמת שמשתתף באיסורו של הלוח לפרוע חובו בפירות שביעית.

149 גדר הדבר שפריעת חוב נחשב סחורה, כתב החזו"א (סי' יג ס"ק כו) שכיון שמשתמש בהם להפטר מחובו, הרי משתמש שימוש שאינו לאכילה, שאסור בפירות שביעית.

ומטעם זה כתב החזו"א שאף אם יש לו פירות שלקחם לאכילה ונתרו בידו, שבאופן זה מותר למכרם, כדלעיל (ה"ב), אסור לפרוע בהם חוב לפי ששימוש זה בפירות נחשב לשימוש של סחורה בעצמותו. והוסיף שנראה שכל האיסור בזה הוא רק מדברנו, וכן כתב בדר"א לעיל (פ"ה ס"ק קב). ומדברי הרמב"ן (עבודה זרה סב, א) [הביאו החוט שני (פ"ו אות יג)] מבואר שהוא איסור תורה.

150 שם ביאר שלשה טעמים שאסור לשלם תשלומי תרומה בפירות שביעית, א. משום איסור סחורה, כמבואר כן

ברמב"ם. ב. פעמים שהם באיסור ספיחין [כגון בירקות]. ג. שאין עליהם זיקת תרומות ומעשרות.

[דר"א ס"ק עב]

אף על פי שְׁאִין חֵיב לְפִרְעוֹ⁽¹⁵¹⁾.

151 ולשלם 'טיפ' למלצרים וכיוצא בזה מפירות שביעית או מדמי שביעית, דעת הגר"ב קרליץ (חוט שני פ"ו אות טו) שבאופן שיש חיוב ליתן אסור, אבל אם הוא בדרך מתנה שבאה מנדיבות מותר.

[דר"א ס"ק עד]

אִין לִתֵּן לוֹ מְדָמִי שְׁבִיעִית⁽¹⁵²⁾ דְּכִינֵן שְׁתֵּיב לִתֵּן לוֹ⁽¹⁵³⁾.

152 מקור הדין בירושלמי [ציון בציה"ל] ששנו שם 'אילין דיהבין בביתין אסור ליתן מדמי שביעית', ופירש הרידב"ז שהכוונה לנתינת צדקה בבית ומשום שחיוב צדקה בעניי הבא לביתו הוא חיוב גמור. מאידך, בחוט שני (פ"ו אות טו) כתב שלגירסת הגר"א שם אין מקור בירושלמי לדין זה, ולפי זה אין לחוש לאיסור אלא בצדקה שפוסקין בבית הכנסת שהוא חוב גמור שהציבור מטילים על הקהל. וכן דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן אות לא), שאף חיוב של מצות צדקה אין זה חוב ממון, ולכן אין בזה איסור של פריעת חוב.

153 כמבואר ברמב"ם (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ב). ומבואר בדר"א שם (ס"ק ע) שהחיוב הוא דוקא כשהעני מבקש ממנו.

ולהפריש מעשר כספים מדמי שביעית, השיב רבינו (מכתבים, כת"י) שמותר. וביאר שאינו דומה לצדקה שחייב או שחייבוהו בית דין, אבל מעשר אינו חיוב גמור אף על פי שהוא ענין גדול.

[דר"א ס"ק עו]

שְׁהוּא דְּמִי שְׁבִיעִית⁽¹⁵⁴⁾.

154 מוסדות הנותנים פירות שביעית, כגון ישיבות, או מלונות, וכיוצא בזה, דעת הגר"ב קרליץ (חוט שני פ"ו אות יז) שעליהם להודיע שהפירות הם פירות שביעית, כדי שיזהרו בקדושתם.

[דר"א ס"ק עז]

אָבָל לֹא טְלִית⁽¹⁵⁵⁾ וְכוּ', שְׁמֵהָהּ בְּהֵן מְעוֹת הֵן חֲלִין⁽¹⁵⁶⁾.

155 ולקנות אתרוג למצוה, כתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן אות לג) שמותר, אף שאסור לקנות תפילין ושאר תשמישי מצוה וקדושה כיון שאינם מאכל, מ"מ אתרוג מותר כיון שמצותו תלויה בהיתר אכילה שצריך שיהיה עליו תורת פרי, והביא מדברי הרידב"ז (סי' ע"י) שמותר אף שערכו למצוה רב יותר מערכו לאכילה, ומחלל עליו לפי ערכו למצוה ויוצא שמפסיד דמי שביעית. והוסיף הגר"ש וואזנר, שהמדקדקים עושים אחרי החג מרקחת מהאתרוג כדי שיקויים בו 'לאכלה' [וראה עוד בזה לעיל (ביאורים לדר"א ס"ק לז)].

156 והטעם שמותר למכור פירות שביעית בהקפה, כדלעיל (ס"ק נד), אף שבאופן זה אין הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ואילו המוכר פירות על דעת שהמעוה לא יתפסו בקדושה אין המכירה חלה, ביאר בזיו הים (עמ' קכא) שצריך לומר שכיון שענין סחורה נתון לחכמים לקבוע מהי סחורה, קבעו חכמים

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קמט

(סט) אין פורעין מהם (ע) את החוב. (עא) ואין עושין בהן שושבינות. (עב) ואין משלמין מהן תגמולין (עג) ואין פוסקין מהן צדקה לעניים (עד) בבית הפנסת. (עה) אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים (עו) וצריף להודיע. (עז) וכן אין לוקחין מהם (עה) עבדים וקרקעות

דרך אמונה

מיהו אם העני אוכל בקביעות אצלו בלי פסיקת דמים הוי כבני ביתו ומתיר וכנ"ל פרק ה' הלכה י"ג י"ד: (עה) אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים. (קס) דהנינו ששולח לחברו מתנה בשביל שהוא ידו ומכירו או בשביל שהוא עני אבל לא פסקו עליו ואינו חיב דכיון שאינו חיב אין כאן פריעת חוב והוי כמתנה דמתר: (עו) וצריף להודיע. (קטו) לו שהוא דמי שביעית¹⁵⁴ כדי שישמרם בקדשת שביעית: (עז) וכן אין לוקחין מהן עבדים וקרקעות ובהמה חמאה. (קס) וכן שאר מטלטלין שאינן אכל, (קכט) שאסור לקח מדמי שביעית רק אכלין אבל לא טלית¹⁵⁵ וכיוצא בו כל דבר שאינו אכל (קכט) ואפלו על מנת למכרן אחר כך ולקח מהן אכלין, ויש לומר דכל זה בלוקח דמי שביעית ופרש שלא יתחללו אלא יהיו הדמים בקדשת שביעית ביד המוכר (עין לעיל סעיף קטן ג"ח שנסתפק בזה אם מהני וצ"ע) ומהאי טעמא גם פרות שלקחן מדמי שביעית אין מוכרין אותן במעות על מנת שישארו הפרות בקדשתן דחשיב סחורה מה שמהנה בהן מעות והמעות הן חלין¹⁵⁶ ואי אפשר לחללן על מאכל, אבל אם לקח בהמה טמאה על מנת שיצא הדמים ותקדוש בהמה ואחר כך יקנה בה מאכל אפשר דמתר כמו שמתר למכר פרות ולקח מעות, ומכל מקום אפשר דאיכא אסורא דרבנן לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה שמא לא יתחללו אחר כך, (ק) ולמכר פרות שביעית במעות אף על גב דדעתו אחר כך לקנות במעות לא מקרי סחורה: (עה) עבדים. (קל) ויש אומרים דהוא הדין שאסור לקדש אשה מדמי שביעית דהוי כלוקח שפחה (קל) ואם קדש מקדשת (קל) ויש אומרים דמתר גם לכתחלה¹⁵⁷ וכנ"ל סעיף קטן א':

(סט) אין פורעין מהן את החוב¹⁴⁵. (קט) שאם חיב לו כסף או שאר דבר (קט) כגון הלואה או שכר שכיר¹⁴⁶ או כל חוב¹⁴⁷ בין בשטר בין בעל פה לא יתן לו פרות שביעית בפרעון החוב (ק) ואפלו אם הדמים ישארו בקדשתן ואין מחללן (קס) דכל זה הוי כסחורה שאסור¹⁴⁸ בפרות שביעית¹⁴⁹, וכן יר שאכל תרומה אין יכול לשלם מפרות שביעית דהוי כפורע חובו כמו שכתב רבנו בפרק י' מתרומות הלכה י"ט ועין שם מה שכתבנו בזה¹⁵⁰: (ע) את החוב. (קט) ואם פרע יאכל כנגדן וכן כל הני דבסמוך: (עא) ואין עושין בהן שושבינות. (ק) כשאדם נושא אשה נוהגין לשלח לו מתנות ואחר כך כשחברו נושא אשה חברו מחזיר לו כמבאר בפרק ז' מהלכות זכיה, ולא מבעיא השני אסור להחזיר מדמי שביעית דהוי פריעת חוב ממש אלא אפלו הראשון אסור לשלח משביעית דכיון דשושבינות נגבית אחר כך בבית דין הוי כעושה בזה סחורה: (עב) ואין משלמין מהן תגמולין. (קכ) דהנינו שחברו עושה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו לא ישלם לו משביעית דהוי גם כן כפורע חובו אף על פי שאין חיב לפורעו¹⁵¹, ובכל זה אסור אפלו אם מודיעו שהוא פרות שביעית דאם לא כן פשיטא דאסור להכשילו שהרי לא ידע לנהוג בו קדשה: (עג) ואין פוסקים מהן צדקה. (קכ) הנינו צדקה שפסקו עליו בני העיר ודרבן הדין לפסק צדקה בבית הפנסת או שידוע שיפסקו עליו צדקה דהוי גם כן כפורע חובו, (קכ) וכל שכן שאין פודין בו שבויים אפלו לא פסקו עליו דהוי מוסר פרות שביעית לגוי: (עד) בבית הפנסת. (קמ) וכן עני שמבקש צדקה בבית אין לתת לו מדמי שביעית¹⁵² דכיון שחיב לתן¹⁵³ הוי כפורע חובו מדמי שביעית,

זיון ההלכה

(קטו) סדר השביעית שהדפוס ר"ז שפירא ז"ל על פי מרן אות ד': (קטו) צינתי בפרק ו' ממתנות עניים הלכה י"ז סעיף קטן ק"א: (קז) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן י"ט: (קיו) עבודה וזה ס"ב א': (קט) חזון נחום פרק ח' משנה ח': (קכ) צינתי בפרק ו' ממתנות עניים הלכה י"ז וכן הוא במאירי פרק ח' דעדיות משנה א' עין שם: (קל) בארנו שם. ובמאירי ריש פרק ה' דעדיות נראה וזההי גונא מתר ומפרש דזה הפנהו אוכלין פרות שביעית בטובה וצ"ע ובארנו בזה בבאור ההלכה לקמן הלכה ט"ו עין שם¹⁵⁴. ולכאורה אסור להחזיר משלוח מנות מפרות שביעית דהוי כמשלם לו תגמולין וגם לכתחלה לשלח מפרות שביעית אם עדן לא יצא ידי משלוח מנות יש לזהר דהוי כפורע חובו מפרות שביעית וצ"ע¹⁵⁵: (קכט) בארנו שם: (קל) בארנו שם ובפרק ג' ממעשר שני הלכה כ"א ובבאור ההלכה שם עין שם¹⁶⁰: (קל) וירושלמי דמאי פרק ג' הלכה א' וכפרוש רידב"ז: (קכס) בארנו שם ושם: (קמ) בארנו שם. ומה שכתב הר"ם קורקוס כאן צ"ע ועין בר"ש סיריליא דף קנ"ו ב' ופרק ט' הלכה ה' שכתב הטעם משום נגבית דעת: (קמ) ריטב"א עבודה וזה ס"ב: (קל) חזון איש שביעית סימן כ"ו בסדר השביעית אות ו' ועין ברשב"א וריטב"א עבודה וזה ס"ב שכתבו דאין לקנות בדמי שביעית אלא דברים שיכולין להתבער אחר הבעור: (קכט) חזון איש שם סימן י"ג סעיף קטן י"ג: (קל) שם סימן י"ד סעיף קטן ט"ו: (קל) וירושלמי שביעית פרק ח' הלכה ח' ומעשר שני פרק א' הלכה א': (קל) קרושין ג"ב א': (קל) תרוץ קמא בתוספות עבודה וזה ס"ב א' ד"ה נמצא וכן בתוספות ד"י מפורש שם בשם רבון, אבל לתרוץ בתרא שם אסור וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א וחדושי הר"ן שם, ובמלאכת שלמה בשם הר"ש כתב יד נראה כמסתפק בזה ור"ש סיריליא דף קנ"ו ב' ופרק ט' הלכה ה' כתב דאסור:

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

(עט) ובהמה טמאה (פ) ואם לקח יאכל (פא) בנגדן (פב) בדרך שעושה במעשר שני. (פג) * ואין מביאין מהן קני זבים וזבות ויולדות (פד) וחטאות ואשמות. (פה) ואם הביא יאכל בנגדן.

באור ההלכה

דרך אמונה

* ואין מביאין מהן קני זבים כו'. משנה היא בפרק ח' דשביעית משנה ח' (ולא קתני הנהם חטאות ואשמות) ובסוף פרק קמא דמעשר שני תנן אין מביאין קני זבים וקני זבות וקני יולדות חטאות ואשמות מדמי מעשר שני וכתב שם הר"ש הטעם משום דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החלין ורבונו בפרוש המשניות שם כתב הטעם משום דאין קונין ממעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילת הבצלים והחטאות והאשם אוכלין אותו והכניס והעולה נשרפת, ובירושלמי פרק קמא דמעשר שני הלכה ב' מצאנו דבהמת מעשר שני שילדה בכור אין קודש בכורה שאם כן אמוריו נקטרין ומעשר שני לא נתן לשרפה ורק שלמים גזרת הכתוב להתר עין שם, אם כן מצינו עוד טעם לאסור להביא חטאת ואשם מדמי מעשר שני, ויש לומר עוד טעם רביעי משום שאין פורעין חוב מדמי מעשר שני כמו שכתב רבנו בפרק ג' ממעשר שני הלכה כ"א וכן שתיב קני זבים וחטאות כו' אין יכול לפרע החוב ממעות מעשר שני ולפי זה קרבן נדבה יהא מתר (ועין מה שכתבנו בזה בבאור ההלכה פרק ז' ממעשר שני הלכה י"ז), והנה בבאור ההלכה שם כתבנו דרבנו לא רצה לכתב כטעם הר"ש דדבר שבחובה אין בא אלא מן החלין משום דחטאות כולל גם חטאת נזיר וקמא לן דאם נזר על דעת להביא ממעות מעשר שני יכול להביא השלמים כמו שאמרו במנחות פ"ב ב' גבי תודה ולכן הוצרך לטעם אחר, וגם טעם הירושלמי משום שהאמורים נקטרין לא רצה לומר שהרי יכול להתנות שאין מחלל המעות מעשר שני על האמורים, וגם טעם של פריעת חוב לא ניחא ליה שהרי אם התנה תחלה שיפרע ממעות מעשר שני מתר כמו שכתוב בירושלמי דמעשר שני פרק א' הלכה א' ואם כן יכול להתנות בתחלת הנזירות על מנת שאפריש ממעות מעשר שני ולכן המציא טעם אחר, ועין שם שכתבנו דאפלו כהן עצמו אין יכול לקנות חטאות ואשמות ממעות מעשר שני אף על גב שאוכלו בעצמו משום דמשלחן גבוה קזכו עין שם, והנה כאן לענין שביעית לא יתכן טעם רבנו דבשביעית אין צריך לקנות דווקא דבר שהוא יאכל ויכול לקנות גם דבר שאחרים יאכלו והעקר שיהיה לאכלה דהא מתר לקנות גם מאכל בהמה, ועוד הרי שנינו (זבחים ע"ה ב') אין קונין תרומה בדמי שביעית מפני שמביאין לידי פסול ורבי שמעון מתיר ואמאי אין אסור משום דלא חזי לבצלים לאכל, ואולי נפקא מנה לפניהם דכאן לא שיק משלחן גבוה קזכו ואם כן גם משביעית

(עט) ובהמה טמאה. ודין בהמה טהורה נתבאר בהלכה ט': (פ) ואם לקח יאכל בנגדן. משום קנס, (קל) ויקנה בדמיהן פרות שאינן פרות שביעית¹⁶¹) ויאכלם בקדשת שביעית (קל) וצריך שיאכל כל שוין ולא מהני שוה פרוטה [אף על גב דלענין חלול ממש אפשר דמהני דיעבד על שוה פרוטה וכנ"ל סעיף קטן נ"ט]. (קל) ויש להסתפק אם צריך לאכל כנגד הדמים שנתן או כנגד העבדים (קל) וכראשונים נראה דכנגד הדמים שנתן יאכל: (פא) בנגדן. (קל) וכל זמן שלא יאכל יש לומר דאסור להנות מהן וכן כל הני דבסמוך: (פב) בדרך שעושה במעשר שני. כמו שנתבאר בפרק ז' ממעשר שני הלכה י"ז (קלט) ושם נתבאר שאם המוכר קיים יחזרו דמים למקומם והוא הדין הקא: (פג) ואין מביאין מהן קני זבים וזבות. (קמ) אפלו חטאת העוף שנאכל, דכיון שעקרן קרבן והכניס משלחן גבוה זוכין מקרי סחורה: (פד) וחטאות ואשמות. (קמ) זה גם בלאו הכי אסור כיון שאמוריהם נשרפים ופרות שביעית לא נתנו לשרפה (קמ) וכן שלמים, (קמ) וכן אין מביאין מפרות שביעית מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה ועין לעיל פרק ה' סעיף קטן י"ט שאם הביא לא קדש¹⁶²): (פה) ואם הביא יאכל בנגדן. (קמ) אם כבר הקריב הקנין ודאי אין כאן חלול אלא קנסא אבל אם עדין לא הקריב אם לקחן בפרות אין להן תקנה שהרי צריכין חלול דרך חלול ולא דרך מקח שאין לעוף קדשים פדיון¹⁶³ [מיהו למאי דקמיא לן דפרי שני מתחילל דרך חלול יכול לחלל קדשת שביעית וישאר קדשת קרבן ויקריבם]. ואם לקחן בדמי שביעית והתנה שהדמים ישארו בקדשת שביעית¹⁶⁴) אין צריך פדיון אלא יאכל בנגדן משום קנסא ואפשר דמקריבן לכתחלה:

ציון ההלכה

(קל) רבנו בפרוש המשניות. ומה שכתב בפאת השלחן שיקח מעות ויחללם צליהם ויאכלם בקדשת שביעית צ"ע כיון שאינו אלא משום קנס¹⁶¹): (קל) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן י"ג: (קל) שם סעיף קטן ט"ו: (קל) עין ר"ש פרק ח' משנה ח' שכתב כשעור אותן דמים קנה צרך אכילה וכן כתב הרע"ב והר"י בן מלכי צדק עין שם, וברא"ש משנה ט' גבי עור כתב יאכל כנגדו כשעור דמי השמן, ולשון רבנו בפרוש המשניות שיוציא ממונו מה שהוא שוה הדבר ההוא וצ"ע: (קל) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן ט"ו, ובמשנה ראשונה כתב דאפלו אין אוכל כנגדן מתר לו להשתמש בעבדים ובהמה כשאר חלין ולא נתפסו בקדשה: (קלט) משנה ראשונה ופאת השלחן וכן הוא בירושלמי מעשר שני פרק א' הלכה ג' לגרסתנו: (קמ) חזון איש סימן י"ג סעיף קטן י"ג ומישב בזה מה שהקשה אחר כך בסעיף קטן י"ד¹⁶²): (קמ) שנות אליהו ועין בהנחות יד איתן: (קמ) תוספתא שביעית פרק ז' הלכה ג' וכן כתב בתפארת ישראל ועין מרכבת המשנה¹⁶³ פרק ה' מבכורות הלכה ט', ומה שכתב במשנה ראשונה צ"ע¹⁶⁴): (קמ) תוספתא סוף פרק ח' דמנחות ומעילה פרק א' הלכה י"ד ושקלים פרק א' הלכה ד', ומשמע דהטעם משום ממשקה ישראל¹⁶⁵) ואולי מפני שאסור אחר הבעור ובלבד בזבחים פ"ח א' שלא קדש לקרב אבל קדש לפסול¹⁷⁰) וצ"ע: (קמ) שם סעיף קטן י"ד:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק פ']

וְיִקְנֶה בְּדַמְיָהֶן פְּרוֹת שְׂאֵינָן פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹⁶¹.

גדר הדין של יאכל כנגדם הוא דין חילול, ומועיל מדין זכות אף שהדמים ביד המוכר, או שהוא רק קנס, מ"מ כאן לענין שביעית הלא לא מועיל חילול בפרי ראשון, ולכן ודאי זה רק גדר של קנס. והריזב"ז (פ"ז סעיף י) כתב שאף שלענין פרי ראשון הוא גדר קנס, אבל אם קנה קרקע ועבדים בפרי שני, או בדמי שביעית, דינו תלוי במחלוקת ראשונים (הני"ל) האם הדמים שביד המוכר נתחללו, ונפקא מינא האם למוכר מותר להשתמש בהם שלא בקדושה. וראה דר"א (מעשר שני פ"ז ס"ק צב) שהביא השיטות בזה.

[ציה"ל ס"ק קמ']

מִה שֶׁהִקְשָׁה אַחַר כֵּךְ בְּסִעְיָי קָטָן י"ד¹⁶⁶.

166) שהקשה שם, מדוע אין קונים חטאת, הלא נאכלת לכהנים, ואין לומר ששימוש של מצוה לעולם נחשב סחורה, שהלא בגמרא (בכורות יב, ב) מבואר שטעם האיסור לקנות קרבן מדמי שביעית הוא משום שהולך לשריפה, ולא משום שיש בו שימוש מצוה. ובדברי החזו"א (ס"ק יג, שהובאו כאן בדר"א) מיושב הקושיא, שכיון שעיקרו קרבן נחשב שמביא קרבן מדמי שביעית ולא מאכל [ודברי החזו"א בס"ק יג הודפסו במהדורא ראשונה בסימנים יותר מאוחרים, ולא נדפסו בסמוך לדבריו בס"ק יד].

[ציה"ל ס"ק קמב']

מִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה¹⁶⁷ וְכוּ', בְּמִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה צ"ע¹⁶⁸.

167) שכתב שם, שזוהי שהשמיט הרמב"ם את דברי התוספתא שאסרה לקנות שלמים, משמע לכאורה שסובר שמותר, וכמו שמצינו במעשר שני התורה התירה לקנות שלמים ממעות המעשר אף שהם מיועדים לאכילה, ואין חוששים לזה שחלק האימורים נשרף, כיון שעיקרם לאכילה. ומסיק ש"מ גם לפי הרמב"ם אסור משום שכיון שהוקדש לשלמים פקע ממנו קדושת שביעית, ולקנות דבר שיפקע ממנו הקדושה יש בו איסור סחורה.

168) שכתב (שביעית פ"ח מ"ח), שכמו שמותר לקנות שלמים ממעות מעשר שני, כך מותר לקנות שלמים מדמי שביעית, ולכן שנו במשנה שאין לוקחים חטאות ואשמות, ולא כתוב גם שלמים. ודבריו צ"ע שהם נגד התוספתא.

[ציה"ל ס"ק קמג']

מִשׁוּם מִמְשָׁקָה יִשְׁרָאֵל¹⁶⁹ וְכוּ', אֲבָל קִדְשׁ לְפֶסֶל¹⁷⁰.

169) כלומר, שבתוספתא שם שנינו אין מביאים נסכים מהטבל חדש, ופירות שביעית. והטעם שאין מביאים מטבל וחדש מבואר בגמרא (פסחים מח, א, מנחות ה, ב) שהוא משום שכתוב ממשקה ישראל [כלומר, נסכים כשרים רק מדברים המותרים לאכילה], וצ"ב מהו האיסור בפירות שביעית שמחמתם נחשב שאינו ממשקה ישראל.

170) כלומר, המקדיש מנחות שאינם ממשקה ישראל לא קדשו להיות קרבים, אבל מ"מ קדשו להיות נאסרים באיסור קודש.

161) ואם בא לקנות פירות שביעית, משמע מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (ציון כאן בציה"ל) שלא מועיל. ובטעם הדבר נתקשה במשנת יוסף (ח"ג עמ' קע), שהרי מבואר ברמב"ם שם שמפריש תחילה מעות כנגד הדמי שביעית שמסר למוכר, ובמעוֹת אלו יקנה מאכל, ואם כן מעוֹת אלו דינם כאילו הם הדמי שביעית, ובדמי שביעית הלא מותר לקנות פירות שביעית [ראה להלן], ומדוע צריך לקנות כאן דוקא פירות חולין. וביאר הגר"י קניבסקי [הובא במשנת יוסף שם], שצריך שמנהגו בפירות שקונה יחשב כאילו נוהג ע"י כך במעוֹת שקנה מהם את המאכל כדין שביעית, ואילו יקנה פירות שביעית הרי ניהוג הקדושה הוא מחמת הפירות, ולא מחמת אותם מעוֹת שקנה בהם את הפירות.

ולפי זה העלה הגר"י קניבסקי שיכול לקנות פירות שהם בקדושת דמי שביעית ולנהוג בהם בקדושה, שאז יוצא שניהוגו הוא מחמת שנוהג קדושה במעוֹת שקנה מהם, שאילו היה נוהג במעוֹת אלו כדין חולין הרי היו אותם פירות של דמי שביעית מתחללות על המעוֹת והיה דינם כחולין. מאידך, בזיו הים (עמ' קסה) כתב, שאין כוונת הרמב"ם שיקנה דוקא פירות שאינם של שביעית, אלא שאף אם קנה פירות חולין יאכלם בקדושת שביעית, אבל הוא הדין שיכול לקנות ממעות שבידו פירות שביעית, ויאכל כנגדם.

ולענין האם מותר לקנות פירות שביעית מדמי שביעית, שנקט במשנת יוסף הנ"ל שמותר, ראה שם הוכחתו [שהוכיח כן מדברי הירושלמי (ריש פ"ז) גבי החליף שמן בשמן, וראה לעיל בביאורים לדר"א (פ"ה ס"ה קנא) בפירוש החליף שמן בשמן], אכן רבינו (מכתבים, כת"י) השיב לאיסור בזה.

[דר"א ס"ק פד']

שְׂאֵם הֵבִיא לֹא קִדְשׁ¹⁶².

162) כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלכאורה דין זה שלא קידש אינו דוקא במנחות, אלא גם בקנה מהן חטאות ואשמות.

[דר"א ס"ק פה']

שְׂאֵין לְעוֹף קִדְשִׁים פְּדִיוֹן¹⁶³ וְכוּ', שְׁהִדְמִים יִשְׁאָרוּ בְּקִדְשַׁת שְׁבִיעִית¹⁶⁴.

163) כלומר, שכיון שאין לעופות פדיון (מנחות קא, א), לא שייך תורת מקח בהם שיקנה אותם מההקדש, אלא שניתן לחלל מהם את קדושת השביעית שנתפסה בהם בלי לקנות אותם, ולהשיטות שאין מועיל חילול [אף בפרי שני] להפקיעו מקדושת שביעית אין לו תקנה.

164) בנדון האם מועיל לכוון שלא יתחלל הקדושה מהדמים, ראה לעיל (ס"ק נח, ובביאורים לציה"ל ס"ק צח).

[ציה"ל ס"ק קלד']

צ"ע פִּינּוֹן שְׂאֵינוֹ אֶלָּא מִשׁוּם קִנְס¹⁶⁵.

165) כלומר, שאף שמצינו שני דעות בתוספות (קידושין נו, א, ד"ה מתקיף) לענין מעשר שני שקנה בו קרקע ועבדים, האם

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק פו]

דְּסִיכָה כְּשֶׁתִּיָּהּ⁽¹⁷¹⁾ אָכַל לֹא סִיכָת פְּלִים וְעוֹרוֹת⁽¹⁷²⁾.

171) פרטי דיני סיכה בפירות של שביעית נתבאר לעיל (פ"ה הלכה ו-1).

וסיכת הגוף בסבון שמעורב בו צמחים שיש בהם קדושת שביעית. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"ה ה"י אות לג) שסיכה בסבון אסורה, לפי שאין הנאת האדם נשלמת בעת הסיכה אלא רק אחרי שמסיר את הסבון מגופו במים, ולכן זה שימוש שאין הנאתו וביעורו שוה שאסור בפירות שביעית. מאידך, דעת הגר"ד לנדו (תקנת השביעית פ"א ה"ח, ופ"ב ה"כ) שמותר, לפי שלעולם שימוש של סיכה נחשב הנאתו וביעורו שוה, שמיד בעת סיכת הסבון כבר נהנה מהסרת הלכלוך והזיעה מגופו. וראה עוד בביאורים לעיל (פ"ה דר"א ס"ק ט).

172) טעם האיסור לסוך כלים בשמן, כתב החזו"א (סי"ג ס"ק ח ד"ה וכן) לפי שאין הנאתו וביעורו שוה, שמיד כשסוך בו את הבגד מתבער, ואילו הנאתו מתקיימת רק בעת הליבישה, וכשם שאסרו לכבס במיני שביעית לפי שאין הנאתו וביעורו שוה. ובציה"ל להלן (ס"ק קמז) הקשה מה שונה סיכת כלים מצביעת בגדים שמותר במיני שביעית (ראה דר"א פ"ה ס"ק נז), וראה מה שנתבאר שם.

[דר"א ס"ק פח]

והוא רוֹצֵה לְקַח לוֹ חֶלְוִק⁽¹⁷³⁾.

173) והטעם שאסור לקנות חלוק מדמי שביעית, ואף שהנאתו וביעורו שוה, כתב החזו"א (סי"ג ס"ק יח) שמ"מ כיון שחלוק הוא דבר שאין במינו דבר הקדוש בקדושת שביעית, לכן אין ההנאה ממנו נחשבת מההנאות השייכות לקדושת שביעית. ועוד כתב החזו"א, שכל דבר שאסור להשתמש בפירות שביעית אסור לקנות מהם, וכיון שאסור לעשות חלוק מפירות שביעית שהלא אינם עומדים לזה, לכן אסור לקנות מהם חלוק. והרמב"ן (עבודה זרה סב, א) כתב שהטעם שאסור לקנות חלוק, לפי שאסור לקנות מדמי שביעית כל דבר שהקדושה לא נתפסת בו, והקדושה נתפסת רק בדבר מאכל.

וסיבי כותנה האם נוהג בהם קדושת שביעית, כתב הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה שביעית פ"ז מ"א) שמדין זה שאין קונים חלוק מדמי שביעית, נלמד שאין קדושת שביעית בסיבי כותנה לפי שעומדים לבגדים, ואין בבגדים קדושת שביעית.

[דר"א ס"ק צ]

שְׂאִין נוֹתְנִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית אֶלָּא לְאֶכְלָהּ וְכִנּוּ⁽¹⁷⁴⁾.

174) לעיל (ס"ק עז), שכתב שם שאסור ליקח מדמי שביעית רק אוכלים.

[דר"א ס"ק צג]

בִּיָּין שְׁהוּא עֵבֹר הַמְּלֶאכָה⁽¹⁷⁵⁾.

175) וביאר רבינו (מכתבים, כ"י), שהתשלום עבור המלאכה.

[ציה"ל ס"ק קמז]

שְׂצָבְעוּ בְּשֶׁכֶר אוֹ סְפִיחִין⁽¹⁷⁶⁾ וְכוּ', כְּמוֹ שְׂאֶסוֹר לְסוֹךְ שְׂמֹן⁽¹⁷⁷⁾ וְכוּ', סְעִיף קָטָן נ"ד⁽¹⁷⁸⁾.

176) כלומר, שהחזו"א מקשה שם מהו זה שאמרו בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, מדוע יש לשרוף הבגד, הלא אף אם עבר הביעור אין זה אוסר את הפירות לדעת הרמב"ן (הובא בד"א לקמן פ"ז ס"ק ז') [ולפי הרמב"ם כתב שם שניחא, לפי שלשיטתו אם לא ביער עליו לאבד]. ותירץ שמדובר או בספיחין, או שצבע בשכר ועבר על איסור סחורה. וראה בבה"ל (לקמן שם ד"ה פירות) שדן ליישב שהוא משום חובת ביעור, ואף לשיטת הרמב"ן אם לא ביער עליו לאבדן לפי שאסורים באכילה והנאה ויש לחוש שיבוא לתקלה.

177) כמבואר בד"א לעיל (ס"ק פו). וכוונת הציה"ל להקשות שכיון שמצינו שאסור לסוך כלים בשמן, יש לאסור גם לצבוע בגדים. ובזיו הים (ח"ג עמ' קסו) כתב ליישב (ע"פ תוספות סוכה מ, א) שצביעה שונה מסיכה, לפי שאין חומרי הצביעה כלים ומתבערים בעת הצביעה, שהלא חזותא מילתא היא, ושונה מסיכה שמתבער מיד בסיכה קודם שלווש הבגד.

178) שהובא שם דברי החזו"א שנקט שמותר לצבוע בגדים במיני שביעית.

[ציה"ל ס"ק קמט]

וְעִיֵן בְּפֶאת הַשְּׁלֶחֶן סְעִיף קָטָן ל"ב⁽¹⁷⁹⁾.

179) שכתב שם, שהטעם שבסיום דברי הרמב"ם כתב ומותר ליתן מפירות שביעית או מדמיהן, ובתחילת ההלכה לא פירט פירות או דמים, הוא לפי שמקור הדין של סוף ההלכה הוא מהמשנה אוכלין פירות שביעית בטובה, ולכן שם הוסיף תיבת פירות.

[ציה"ל ס"ק קנא]

וְעִיֵן יְרוּשְׁלָמִי⁽¹⁸⁰⁾.

180) שכתוב שם, שאפילו לשיטת רבי יוסי שמתיר ליתן דמי שביעית עבור מים לכביסה, מ"מ אוסר לרחיצה.

[ציה"ל ס"ק קנג]

וְעִיֵן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב⁽¹⁸¹⁾ וְשַׁעֲרֵי צֶדֶק וְדִבְרֵי יִשְׂרָאֵל⁽¹⁸²⁾.

181) שכתב שם, שהחידוש במה ששנתה המשנה שלא יתן לספן, הוא שאף אם הספן משיג לו דברים שאינו יכול בלעדיהם, מ"מ אסור.

182) השערי צדק (פי"ח ה"ג) כתב לפרש, שהחידוש בדברי המשנה 'ולא לספן', שאפילו אם מעבירו בכדי להביא צרכי אכילה אסור. ובדברי ישראל (שם) הקשה, מהיכן למד שאסור אף באופן זה, הרי כשם שהותר לשלם על דלייתו להביא מים, כך צריך להיות שיותר לשלם עבור טירחתו להביא צרכי אכילה. ותירץ, שבספן השכר הוא עבור השימוש בספינה וזה הוא שכירות כלים שאסור ליתן מדמי שביעית, ולא הותר לשלם אלא עבור טירחא במאכלים [וראה שם שהדברים שכתב הם על פי משא ומתן עם האבן האזל]. מאידך, ראה בביאורים להלן (ס"ק צד) בשם הרידב"ז שאסור לשלם עבור טירחא במאכלים, רק עבור המאכלים עצמם.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קנא

(פו) ואין סכים בלבים ועורות בשמן של שביעית (פו) ואם סף יאכל (פח) בנגנן: יא (פט) אין נותנין
 מהן (צ) לא לבלן (צא) ולא לספר (צב) ולא לספן (צג) ולא לשאר האמנין. אבל נותן הוא * למי שדולה

דרך אמונה

באור ההלכה

אין ראיה, ומכל מקום מסתבר דגבי שביעית אין דין שצריך שיהא דוקא ראוי לו אלא שיהא ראוי לאכילה ולדברים שהנאמן ובעורן שנה, וגם טעם הר"ש שכל דבר שבחובה אין בא אלא מן החלין לא שצדק כאן שפרות שביעית חלין הן¹⁸³ ולא דמי למעשר שני שהוא ממון גבוה וקדוש, גם הטעם של פורע חובו לכאורה לא שצדק בחטאת נזיר שהוא בא על ידי נדבה אך אפשר דאחר שקבל הנזירות הוי חוב, אך לכאורה אם יתנה מתחלה שייבא מפרות שביעית אין כאן פריעת חוב וכדתנן בפרק ח' דשביעית משנה ד' כשאלקט ירקות שדה אביא לך מתר וכתב רבנו בפרוש המשניות שהתמורה בפרות שביעית מתר, ובאמת לא נזכר במשנה כלל גבי שביעית חטאות ואשמות רק גבי מעשר שני וכאן לא נזכר אלא קצין אלא שרבנו הוסיפו כמו גבי מעשר שני, אמנם הטעם הרביעי משום שהאמורין נקטרין שצדק גם בזה כדאמרינן בבכורות י"ב ב' דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה משום שהאמורין נקטרין וכן שנינו בתוספתא פרק ז' דשביעית דגם שלמים אין לוקחין בדמי שביעית והטעם בודאי משום שהאמורין נקטרין וכתב 'לאכלה' ולא לשרפה, ובמעשר שני הצרכו לטעמים אחרים משום שהתורה התירה לקנות שלמים וחזינו דהתורה לא הקפידה שם על הקטרת האמורין וצריך טעמים למה שאר קרבנות אסורין, ואף על גב דבירושלמי אמרו גם על בכור שאין קדוש בקהמת מעשר שני משום הקטרת האמורין ולא לפינן משלמים וכניל, מיהו פלוגתא היא בירושלמי שם ורבי ירמיה לא סבירא ליה פן ולכן בקשו הראשונים טעמים אחרים שם, אבל בשביעית ודאי הטעם משום הקטרת האמורים¹⁸⁴ וכמו שאמרו בבכורות שם, ואף דקני זבים אם קונין רק החטאת העוף אף שקלה נאכלת לכהנים, כתב בחזון איש דכיון דמשלחן גבוה קזכו הוה ליה כסחורה כמו שכתבנו בדרך אמונה, ואולי כמו שכתב האבן עזרא¹⁸⁵ דחטאת העוף ועולת העוף נחשב כקרבן אחד והקטרת העולת העוף במקום הקטרת האמורים של החטאת ונמצא כמו שקרב גם האמורים והחטאת העוף ואף

(פו) ואין סכים בלבים ועורות. משום הפסד (עין חזון איש סימן י"ג סעיף קטן ח'), (קמט) ואף דסיכת אדם מתר דסיכה כשתיה¹⁷¹ אבל לא סיכת פלים ועורות¹⁷²: (פו) ואם סף יאכל בנגנן. (קמז) ולדעת הרמב"ד אסור למכרו ומכל מקום אפשר דדוקא בסך על מנת למכרו: (פח) בנגנן. (קמז) ובגד שצבעו בקלפי שביעית לאחריים אפשר שצריך לשרפו מיד היש שבח סממנים על גבי הגד ומקרי שהוא בעין טפי משמן על העור ואין מועיל להוליד הנאה לים המלח. (קמח) מי שיש לו סלע מדמי שביעית והוא רוצה לקח לו חלוק¹⁷³ הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בזו פרות והוא נותן לו והוא אומר לו פרות אלו נתונין לך במתנה וחנוני אומר הרי סלעי נתונה לך במתנה וחזור ולוקח לו חלוק וכן יכול לחללו דרך חלול פיון שהוא פרי שני: יא (פט) אין נותנין מהן. (קמט) בין מפרות ובין מדמיהן: (צ) דא דבפון. (קס) לבעל בית המרחץ בשכר שיתן לו לרחץ במרחץ, שאין נותנין פרות שביעית אלא לאכילה וכנ"ל¹⁷⁴ (קנא) ואף על גב שהרחיצה היא הנאת הגוף אסור ולא דמי לסיכה דבכלל שתיה הוא כדלפינן מקרא: (צא) ולא לספר. (קנב) בשכר התספרת שישפרנו: (צב) ודא לספן. (קנג) בעל הספינה בשכר שיעבירונו בספינה, ומשמע אפלו אם יוליכנו כדי לאכל שם אסור: (צג) ולא לשאר האמנין. (קנד) כגון החופר בורות בשכר החפירה וכן שאר כל האמנין (קנה) כגון חמר או נפח או רצען פיון שהוא עבור המלאכה¹⁷⁵ ולא עבור האכילה:

על גב שלא קנה מדמי שביעית רק את החטאת וצ"ע ועין מה שכתבנו בסמוך הלכה י"א: * דמי שדו"ה מיום מן הבור כו'. במשנה פרק ח' דשביעית תנן אין נותנין לא לביר כו' אבל נותן הוא לביר לשתות וכתב רבנו בפרוש המשניות ביר הוא משקה המים לבני אדם מן הבור ויקבל שכרו עליו כו' ומתר לו לתת לבעל בור המים להשקותו מפני שנתנה לשתיה כמו שנתבאר, ובפאת השלחן מפרש כונתו שיש חלוק בין לוקח ממנו המים להשקות לאחריים ובין שותה לעצמו ופסק פן דלשתות לאחריים אסור, והוא תמוה מאד דמה נפקא מנה לשתות לעצמו או לאחריים דכיון שקונה לשתיה הרי זה קונה למאכל ואטו בשביל אשתו ובניו או חברו אסור לו לקנות לשתיה, ותדע דהא תניא אין לוקחין תרומה בדמי שביעית מפני שממעט באכילתו ורבי שמעון מתיר והרי תרומה קונה לכהן לאכל שהשיאראל אסור לו לאכל אלמא דאי לא טעמא דמעט באכילתו מתר דחוק לאוקמי דוקא בכהן קונה, ועוד הרי שנינו בסכה מ"א א' מי שיש לו סלע של שביעית ובקש לקח בו חלוק כיצד יעשה ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי פסלע פרות ונותן לו חלוק ואומר לו הרי פרות נתונין לך במתנה והוא אומר לו הרי סלעי וזו במתנה והלה לוקח בהן מה שירצה, וכאן הרי קונה הפרות כדי לתת לחברו

ציון ההלכה

(קמט) ר"י קורקוס וכן כתב רבנו בפרוש המשניות: (קמז) חזון איש שם סעיף קטן כ"ח: (קמז) חזון איש עולה סימן ט' סעיף קטן ט"ו, ומן הוכיח שם שצבעו בשכר או ספיחין¹⁷⁶ ולכאורה צ"ע דהא בלאו הכי אסור לצבע כלים כמו שאסור לטוף שמן¹⁷⁷ אך יש לומר דבגדיו עדיף כניל פרק ה' סעיף קטן ג'י¹⁷⁸: (קמח) סכה מ"א א': (קמט) כדמסיים רבנו בסמוך וכן הוא בפרוש ר"י בן מלכי צדק ועין פאת השלחן סעיף קטן ל"ב¹⁷⁹: (קנ) רבנו בפרוש המשניות ועין מעשה רוקח: (קנא) תוספות יום טוב ועין ירושלמי¹⁸⁰: (קנב) רבנו בפרוש המשניות: (קנג) שם ועין תוספות יום טוב¹⁸¹ ושערי צדק ודברי ישראל¹⁸²: (קנד) ר"ש: (קנה) פרוש ר"מ בר מנחם ורמנו:

קנב

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

מיום מן הבור (צד) להשקותו (צה) מים. ומתן לתן (צו) מפרות שביעית או מדמיהן (צי) לאמנין מתנת חנם: יב (צח) * האומר לפועל (צט) הא לך אפר זה ולקט לי (ק) ירק היום שברו

באר ההלכה

דרך אמונה

שיאכלם ומתן, ומצאתי בהעתיקה חדשה של פרוש המשניות לרבנו שהעמק בזה הלשון 'ביר הוא המספק מים לבני אדם מן בור ומקבל שכרו על כך' ונראה פנות רבנו כמו שאר הראשונים דמירי שחפר בורות שיהא ראוי לרבים לשתות מהן ומקבל שכרו על החפירה ועל שמכין להם מים לשתות מי שירצה, אבל לא עבור המים משלמין רק עבור החפירה ושהכין להם בורות שיוכלו לשתות מהן ולכן אסור שאין כאן מכירת המים, אבל בסיפא שמוכר המים לשתות מתן ואין כאן שום נפקא מנה בין לעצמו ובין לאחרים, שוב מצאתי בבית רידב"ז שהשיג גם כן על הפאת השלחן וכתב שאין חלוק בינו לאחרים ומפרש פרוש אחר בדברי רבנו והנראה לעניות דעתי כתבתי: * האומר לפועל כו'. הכסף משנה הביא ראיה מאן לדעת רבנו לעיל בפרק ד' הלכה י"ב דלענין ספיחין אזלינן בירק בתר לקיטה מדתנן ירקות שדה דמשמע ירקות שגדלין מאליהן ודעת הר"ש משפחת לה גם בירקות שתחלת גדולן בששית שאין בהן משום ספיחין, ויש לומר לדעת הר"ש⁽¹⁹⁵⁾ משום דמירי בכל השנה וירקות שתחלת גדולן בששית לא מצוי אלא בתחלת השנה, אבל הר"ש עצמו כתב בפרק ט' משנה א' דמירי בירקות שתחלת גדולן בששית (וכנראה דלא ניחא ליה לאוקמי בפנים וירבוזין וכל אלו שגדלין מאליהן משום דאין דרך ללקטן ולקנותן כל כך), ויש לומר לדעת הר"ש דקרי להו ירקות שדה דהינו ירקות שנשארין בשדה דהא ספיחין מצוה לעקרו כמו שכתב רבנו בפרק ד' הלכה י"ח ולא נשארו בשדה אלא הירקות שתחלת גדולן בששית והנה הגר"א בשנות אליהו כתב גם כן דירקות שדה הינו שגדלין ביצר שאין בהן משום ספיחין אבל אין מזה ראיה דלא סבירא ליה בהר"ש דהנכנסין מששית אין בהן משום ספיחין, ויש לומר דלא ניחא ליה לאוקמי בהכי משום דמשמע דמירי בכל השנה ולא בתחלת השנה וכמו שכתבנו לעיל, והנה מדברי רבנו מוכח דאפלו לקט באסור כגון שהביא משהו יותר מהמתר גם כן לא קנסו, שהרי כתב בסמוך בהלכה י"ג ומפני מה קנסו חכמים בחמרים ולא בפועל וקאי על ההלכה הקודמת וכמו שכתבנו בדרך אמונה בשם החזון איש ותוספות אנשי שם, וכן מוכח בעבודה זרה ס"ב ב' לפי פרוש רבנו דמירי במלאכה האסורה וכדאיתא בירושלמי, ויש לעין דבשדהו איך משפחת לה מלאכת אסור דתפוק ליה דאסור משום ספיחין ואי כשנעקר לגמרי בששית ויכשו גם הם ועקציהן

ציין ההלכה

(קט) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן י"ב וצין ירושלמי⁽¹⁹¹⁾: (קטו) ר"ש סיריליאו דף קנ"ו ב' [פרק ט' הלכה ה':] (קס) חזון איש שם וכן כתב בסעיף קטן ט"ו אבל אחר כך נסתפק בזה עין שם דאפשר דכל זמן שלא אכל כנגדו לא יהנה מהן⁽¹⁹²⁾: (קנט) כרבי יוסי בתוספתא פרק ו' הלכה י"ז וצין ירושלמי פרק ח' הלכה ה'⁽¹⁹³⁾: (קס) דף קנ"ו ב' [פרק ט' הלכה ה':] (קסא) חזון איש שם סעיף קטן י"ז וצין בפרוש המשניות לרבנו שכתב דאף על גב דמתווקין לו טובה מתן דאוכלין פרות שביעית בטובה עין בסמוך הלכה ט"ו, והרע"ב כתב ואף על גב שידוע שבשכיל שנתן לו מתנה לא יתבע ממנו השכר מתן וכן הוא בפרוש הרא"ש ובר"ש סיריליאו ולא בתוספות אנשי שם שחלק על זה וצין סכה מ"א א', ויתכן דאפלו אם חזי ליה כסף מכבר ועל ידי זה שנתן ליה עתה מתנה לא יתבע ממנו את החוב גם כן מתן: (קסב) חזון איש שם: (קסג) רבנו בפרוש המשניות: (קסד) כסף משנה ושנות אליהו וכן כתב הרמב"ם בפרשת בהר: (קסה) רבנו בפרוש המשניות⁽¹⁹⁴⁾ וכדמשמע בירושלמי: (קסו) ר"ש בשם הירושלמי וכן הוא במאירי עבודה זרה ס"ב א': (קסז) ירושלמי וברבי יוחנן: (קסח) ירושלמי ובגרסת הגר"א ופרושו, וצין בר"ש סיריליאו שמפרש להפך:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

כל שכרו. וראה בציה"ל (ס"ק קסא) שכתב שמותר גם באופן שמחמת הפירות שביעית לא יתבע הפועל שכרו, אולם אם כבר חייב לו שכר ונותן את הפירות במתנה בשביל שלא יתבע שכר אחר צידד להיתר ולא הכריע.

[דר"א ס"ק קא]

הַיְי כְּמִרְאָה לֹו וְאִין מְשַׁלֵּם לֹו אֶלְא שְׁכָר רְגָלְיוֹ⁽¹⁹⁰⁾.

190) אם ביקש מהפועל שילקט לו מאכל שאינו מצוי וישלם לו על כך, ראה מה שכתב בבה"ל להלן (ד"ה החמרים, וד"ה הלוקח, ע"פ פירוש הראשונים בירושלמי).

[ציה"ל ס"ק קנו]

וְעִין וְרוּשְׁלָמִי⁽¹⁹¹⁾.

191) שמבואר (פ"ח ה"ה), שיש שיטות שמתירים גם לצורך כביסה.

[ציה"ל ס"ק קנח]

דְּכַל זְמַן שְׁלֵא אֶכְל כְּנַגְדָן לֹא יִהְיֶה מְהֵן⁽¹⁹²⁾.

192) ולמעשה, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' סא) שאין ראויה הנהגת מהם כל זמן שלא אכל כנגדן פירות בקדושת שביעית, כמו שתבאר לעיל (דר"א ס"ק פ).

[ציה"ל ס"ק קנט]

וְעִין וְרוּשְׁלָמִי פֶּרֶק ח' הַלְכָה ה' ⁽¹⁹³⁾.

193) שמבואר שם, שסתם משנה שאמרה שמותר ליתן דמי שביעית לבייר לשתות, סוברת כרבי יוסי שמתיר לקנות מים ומלח בדמי שביעית, ואם כן כך היא ההלכה.

[ציה"ל ס"ק קסה]

רְבִינוּ כְּפִרוּשׁ הַמְשָׁנִיּוֹת⁽¹⁹⁴⁾.

194) שכן כתב הרמב"ם (פ"ח מ"ד) בביאור המשנה, שהתמורה בפירות שביעית מותר. וביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שהכוונה שאינו כקונה אלא כמחליף במתנה.

[בה"ל ד"ה האומר]

וְיֵשׁ לֹוּמַר לְדַעַת הַרְ"שׁ⁽¹⁹⁵⁾.

195) מובא בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק פה), שלשיטתו כל שהירקות שהחלו לצמוח קודם שביעית אין בהם איסור ספיחין. וקשה אם כן מדוע המשנה נקטה דוקא ירקות שדה, הרי זה שייך בכל מיני הירקות שיהיה בהם קדושת שביעית ללא ספיחין.

[דר"א ס"ק צד]

שְׁלוּקָה כְּנַגְדוֹ שֶׁל שְׁבִיעִית⁽¹⁸⁶⁾ מְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַתְּשָׁמִישׁ שֶׁל הַפְּרוֹת שְׁמֻכְר⁽¹⁸⁷⁾ וְכוּ', אֶפְלוּ הָכִי לְשִׁתּוֹת מְתָר⁽¹⁸⁸⁾.

186) ואם הלוח פירות שביעית ורוצה שפירעו לו במים שאינם עומדים לשתיה, כתב בזיו הים (עמ' קכח) ללמוד מהדין האמור כאן, שאסור לעשות כן ועליו לפרוע דוקא ממאכל המיועד לשימוש המותר בפירות שביעית, ואם פרע לו במים עליו לייעדם לשתיה.

187) וליתן פירות שביעית לפועל שידלה לו מים מהבור בתורת תשלום על כך שטורח להשיג לו מים, כתב הרידב"ז (בית רידב"ז ס' ז ס"ק יא, ע"פ פיה"מ להרמב"ם פ"ח) שאסור, ולא הותר אלא לשלם עבור גוף המים, שהם דבר של אכילה. מאידך, הגר"נ קרליץ (חוט שני כאן אות כ) ומשנת יוסף (פ"ח עמ' קלח) דייקו מדברי הרמב"ם כאן שמותר גם לשלם לדולה המים עבור טירחתו כל שטורח להשיג לו מים לשתיה. וכן כתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן). וראה בביאורים לציה"ל לעיל (ס"ק קנג).

188) דין זה שמותר ליתן דמי שביעית על דעת לקבל מים אף שבשעת נתינת הדמים עדיין המים אינם בעולם, ושכשיקבל את המים לא יתקדשו המים, הוכיח החזו"א (סי' יג ס"ק יב) מההלכה המבוארת לקמן (סוף פ"ח) שלווין פירות שביעית על דעת לפרוע בעדם מפירות שמינית, אף שלא יתקדשו כשיפרעו אותם. והגר"ד לנדו (תקנת השביעית פ"ג הע' פ"ח) כתב שהרמב"ן חולק על זה וסובר שלעולם אין ליתן דמי שביעית אלא אם נתפס בעדו דבר אחר בקדושת שביעית, שאם לא כן נחשב שהפסיד במידת מה את הקדושת שביעית שהיה תחת ידו, בזה שהשתמש בו להשיג דבר שאינו בקדושת שביעית ונכלל בכלל איסור סחורה, ולשיטתו לא הותר כאן אלא באופן שהמים היו בעין משעה ראשונה.

[דר"א ס"ק צז]

וְאִף עַל גַּב דְּהָיָו קְעִין הַעֲרָמָה מְתָר⁽¹⁸⁹⁾.

189) ובדין זה שהתירו ליתן לפועל פירות שביעית במתנה על דעת שיתן את עבודתו במתנה, כתב הגר"נ קרליץ (חוט שני כאן אות כא) להסתפק האם מותר גם באופן שזה כל שכרו, או רק אם נותן לו את הפירות כתוספת על שכרו, אבל אם כל שכרו הוא הפירות, אף שננתנם במתנה נחשב דרך סחורה, ומסיק שנדון זה תלוי בשני דרכים בירושלמי (פ"ח סוף ה"ד), ובשיעורי שבט הלוי (כאן) כתב שנדון זה הוא מחלוקת גדולי האחרונים, וכתב שמדברי החזו"א (סי' יג ס"ק ז) משמע שמותר גם כשזה

[בה"ל ד"ה ואין]

שְׁפִירוֹת שְׁבִיעִית חֲלִין הֵן⁽¹⁸³⁾ וְכוּ' מִשּׁוֹם הַקְּטָרֵת הָאֲמֹרִים⁽¹⁸⁴⁾ וְכוּ' כְּמוֹ שֶׁכְּתִב הָאֲבָבִין עֲזָרָא⁽¹⁸⁵⁾.

183) העירו רבינו מדברי התוס' יו"ט (שביעית פ"ח מ"ח) שציון לדברי הר"ש לבאר ע"פ הא דאסור להביא קרבנות מדמי שביעית, והשיב (מכתבים, כת"י) שצ"ע לומר כן, שהלא אין קדושה בפירות שביעית, ואין בהם אלא איסור הפסד. והגר"ד לנדו (ח' שביעית עמ' לב) כתב שמדברי תוס' יו"ט אלו מוכח שקדושת

[המשך מעמוד קודם]

שביעית אינו רק איסור הפסד אלא קדושה בעצם, וציון שכן מבואר גם במהרי"ט שיש קדושה בפירות שביעית, והובאו דברי מהרי"ט בדר"א לעיל (ס"ק ז), וראה בביאורים שם.

184) לפי הטעם שהאיסור הוא מחמת הקטרת האימורין, כתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן אות לו) שלכאורה הדין שיאכל כנגדן, הוא רק כנגד האימורין, אבל לפי טעמו של החזו"א [שמביא בה"ל בהמשך] עליו לאכול כנגד כל הבהמה, שהלא גם חלק הנאכל חשוב סחורה משום שמשולחן גבוה זכו. אכן

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק קב]

והפועל לוקט בפְּדָה של בעל הבית שְׁעֵשָׂה אֶסוּר⁽¹⁹⁶⁾.

196) כלומר, ולהלן (ה"א) כתב הרמב"ם שפועלים שעסקו במלאכה האסורה, שכרן אסור מחמת קנס, מ"מ בפועל לא קנסו לאסור שכרו.

[דר"א ס"ק קה]

פּוֹרַע חוּבוֹ מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית⁽¹⁹⁷⁾.

197) באופן זה שהקדים מעות על מנת לקבל עבורם פירות, האם יש בזה איסור של פורע חובו מפירות שביעית, החזו"א (סי' יג ס"ק טז ד"ה מ"ד) דן לפרש שזהו הכוונה שכרו אסור, שהכוונה שאסור לשלם השכר משום שנחשב פרעון חוב בפירות שביעית. אולם שוב ציין לדבריו בסי' יד שפירש שהכוונה שהדמים אסורים בקדושת שביעית [וכפי שכתב הדר"א בהמשך הדברים], ולפי מסקנת החזו"א אין שום ראייה שאופן זה נחשב פרעון חוב בפירות שביעית. ובדברי החזו"א במקום אחר (שם ס"ק יג ד"ה וכן) דייק, שמזה שהמשנה נקטה רק שהדמים נתפסים בקדושת שביעית משמע שמוותר ליתן הירק בעד הדמים.

ובביאור הדבר מדוע אין בזה שמשלם הירק בעד הדמים משום פרעון חוב בפירות שביעית, ראה להלן (ביאורים לדר"א ס"ק קטו) שהובא סברת החזו"א שכל שכבר קנה הפירות לענין מי שפרע אין בפרעונו משום פרעון חוב, אלא משום קיום המקח.

[ציה"ל ס"ק קע]

וּמָה שֶׁכָּתַב רַבְּבַ"ז כָּאֵן צ"ע⁽¹⁹⁸⁾.

198) שפירש את דברי הרמב"ם, שבאמר לקט לי בו אסור משום קנס, ובאמר לקט לי לא קנסו כיון שהוא שכור לכל היום, אם כן אין שכרו שייך לפירות שביעית. ודבריו צ"ע שהלא בפועל אין כלל קנס, ומה שאסור בלקט לי בו הוא מהדין שחשוב באמת דמי שביעית.

[בה"ל ד"ה החמרים]

וְאֶסוּר לִזְמַר לְפֹעֵל לְקַט לִי יִרְקָה⁽¹⁹⁹⁾ וְכוּ' וְזֶהוּ כְּאֲבִי⁽²⁰⁰⁾ וְכוּ' הוּא דֶרֶךְ מִתְּנָה וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב הַר"ש⁽²⁰¹⁾ וְכוּ', כְּמֵרָאָה לֹא אֶת הַיִּרְקָה⁽²⁰²⁾.

199) שכך שנו שם, לקח מהנחתום כיכר ואמר לו כשאלקוט ירקות השדה אביא לך בעד, מותר, ורבי יודא ורבי נחמיה אסורים, ומפרש הירושלמי (שם) טעמם, שסוברים שאין ירקות שדה מצויים, ולכן מתפרש שהכיכר ניתן כתשלום בעד הירקות, והוי חליפי שביעית. ונוקט בה"ל ששם שרבי יודא רב נחמיה אסרו ליתן כיכר בכדי לקבל ירקות, הוא הדין שאסור לשיטתם ליתן איסר בעד הירק.

200) כלומר, שרבי זירא סובר כאביו שהתירו לשלם לחמרים העובדים בפירות שביעית את שכרן, ולא קנסום, כשם שהתירו לשלם לפועל.

201) הר"ש כתב כן גבי הנותן כיכר לחבירו על מנת שילקט לו ירקות, ועל זה הביא דברי הירושלמי בטעם ההיתר משום שהוא דרך מתנה שהלא ירקות שדה מצויים. וכתב רבינו (במכתבים, כת"י) שמשמע שכך גם מפרש הר"ש טעם הרישא של המשנה שם (פ"ח מ"ד) שהתירו ליתן איסר על מנת שילקט לו ירקות שדה שהטעם משום שזה דרך מתנה הואיל וירקות מצויים [והוסיף לבאר (שם), שמדנקט הר"ש בלשונו שם ועוד מפרש טעמא אחריןא אמתני' במראה לו את הירק וכו', משמע שהבין הר"ש שיש שני דרכים בביאור ההיתר של לקט לי ירק, והיינו הטעם שמפרש בבבא שאחריה משום שירקות שדה מצויים, שמחמת כן הוא דרך מתנה. ובבה"ל להלן (ה"ד ד"ה הלוקח) דן לחלק בין שני הבהות בטעם ההיתר, ראה שם].

202) שהירושלמי (ה"ד) מפרש את טעם ההיתר לומר הא לך איסר ולקט לי ירק, שמדובר שמראה לו את הירק, ולכך מתפרש הדבר כשכר טירחא ולא כתשלום עבר הירקות עצמם.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קנג

(קב) **מֵתָר וְאֵינוֹ בְּדָמֵי שְׂבִיעִית. אֵלֶּא מוֹצִיאֹ בְּכָל מָה שִׁירְצָהּ.** (קג) **וְלֹא קָנְסוּ הַפּוֹעֵל לְהִיּוֹת שְׂבָרוֹ בְּדָמֵי שְׂבִיעִית. וְאִם אָמַר לוֹ (קד) לְקַטְּ לִי בּוֹ הַיּוֹם יָרְקוּ. (קה) הָרִי זֶה בְּדָמֵי שְׂבִיעִית (קו) וְאֵינוֹ מוֹצִיאֹ אֵלֶּא בְּאִכְלָהּ וְשִׁתְיָהּ בְּפִרוֹת שְׂבִיעִית: יג (קז) * הַחֲמֻרִים הָעוֹשִׂים בְּפִרוֹת**

דרך אמונה

באור ההלכה

דְּבָרָה מוֹדָה וְכֵן דְּלֹא אֶזְלִין בְּתַר לְקִיטָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּחוּזוֹן אִישׁ שְׂבִיעִית סִימָן כ"ז סְעִיף קטן ז', אִם כֵּן גַּם קִדְּשָׁתָהּ שְׂבִיעִית אֵין בּוֹ דְּהוּי כְּנִתְלָשׁוֹ בְּשִׁשִּׁית וְאֵין תּוֹפְסִין דְּמִיָּהוּ, וְצָרִיךְ לֹמַר דְּמִיָּרִי בְּפִרוֹת הָאֵילָן שְׂאֵין בְּהֵן מִשּׁוּם סְפִיחִין (אף עַל גַּב דְּקִתְנִי כֵּאֵן לְקַט לִי יָרְק מִשּׁוּם דְּמִיָּרִי גַם מִהֵתָר) וְלִהְרַ"שׁ יֵשׁ לֹמַר דְּמִיָּרִי בִּירְקוֹת שֶׁהִתְחִילוּ לִגְדֹל בְּשִׁשִּׁית שְׂאֵין בְּהֵן מִשּׁוּם סְפִיחִין אֲבָל יֵשׁ בְּהֵן קִדְּשָׁתָהּ שְׂבִיעִית, וְהִרְמַב"ן וְהַרְשָׁב"א וְהַרְטָב"א בְּעִבּוּדָה וְהָרֵ"ב בְּהַכּוּ דְּמִיָּרִי שֶׁהֵבִיאוּ פְרוֹת שְׂבִיעִית לְאַחַר הַבַּעוּר, וְיֵשׁ לְעֵזֵן דָּאִם כֵּן נֶאֱסָרוּ בְּאִכְלָהּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ן בְּפָרְשַׁת בְּהֵר, וְצָרִיךְ לֹמַר דְּבִדְאֻמָּת מוֹכְרִין בְּאִסוּר וְאֵין מַסְפְּרִין לְאָנְשִׁים שְׁלֹא בְּעוּר וְאוֹמְרִים שֶׁזֶה הֵתֵר, וְלִפִּי זֶה אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ דְּמִיָּרִי גַם בְּחַבּוּאָה וְאוֹמְרִים שֶׁהֵן מִשִּׁשִּׁית אֲבָל גַּבִּי לְקַט לִי יָרְק אִי אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ כֵּן שֶׁהָרִי שְׁלַחוּ לְהֵבִיא מִהֵתֵר וְלֹא מֵאִסוּר דְּאִסוּר רּוֹצֵחַ לְאֲכָל דְּבַר הָאִסוּר, וְצָרִיךְ לֹמַר דְּמִיָּרִי בְּאִסוּר בְּפִרוֹת הָאֵילָן וְאִסְרָהּ הַרְבֵּה מִשְׁדַּהוּ וְכֵן"ל, וְלִפִּי זֶה צ"ע מַה דְּחָקוּ לְהַרְאִשׁוּנִים הַנִּזְלִל לְפָרֵשׁ לְאַחַר הַבַּעוּר מִיָּין דְּכַפּוּעַל עַל כְּרִחַף מִיָּרִי בְּהֵכִי יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם בְּחַמְרִים בְּהֵכִי וּכְפָרוּשׁ רַבְנּוּ (וְאֵין לֹמַר דְּכַפּוּעַל מִיָּרִי בְּהֵתֵר דָּאִם כֵּן מַה הַצָּרֵךְ לֹמַר דְּמִשּׁוּם דְּלֹא נְפִישׁ אַגְרָה לֹא קָנְסוּהוּ) וְצ"ע: * הַחֲמֻרִים הָעוֹשִׂים בְּפִרוֹת ב'ו', בְּעִבּוּדָה וְהָרֵ"ב ס"ב א' הַחֲמֻרִין שֶׁהִיוּ עוֹשִׂין מִלֵּאכָה בְּפִרוֹת שְׂבִיעִית שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית, מֵאִי שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית אֵילִימָא דִּיהִבְיָנִין לְהוּ

(קב) **מֵתָר. (קטט) וְאֶפְלוּ לְקַט עַל יְדֵי הַפּוֹעֵל כָּל הַיּוֹם** שהוא כְּדִרְךְ הָאוֹסְפִין וְהַפּוֹעֵל לֹקֵט בְּשִׂדָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁעָשָׂה אִסוּר¹⁹⁶, מִכָּל מְקוֹם בְּדִיעְבַד לֹא קָנְסוּ עַל שְׂכָרוֹ: (קב) **וְלֹא קָנְסוּ הַפּוֹעֵל.** (קט) כְּמוֹ שֶׁקָּנְסוּ הַחֲמֻרִים בְּסִמוּף הַלְכָה י"ג דְּשָׁכְרָן בְּדָמֵי שְׂבִיעִית כִּיּוֹן שֶׁעָשׂוּ בְּאִסוּר אֲבָל בְּפוֹעֵל לֹא קָנְסוּ מִשּׁוּם כְּדֵי חִיּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְנּוּ בְּסִמוּף הַלְכָה י"ג: (קד) **לְקַטְּ לִי בּוֹ. מִשְׁמַע שְׁנוֹתֵן לוֹ זֶה בְּשִׁכָר הַפִּרוֹת שְׂבִיעִית: (קה) הָרִי זֶה בְּדָמֵי שְׂבִיעִית.** (קטט) וְיֵשׁ לְעֵזֵן לְמָה קְדוּשָׁתָהּ בְּקִדְּשַׁת שְׂבִיעִית אֶפְלוּ לֹא הוֹצִיאוּ עַד שֶׁנִּתְּנָן לּוֹ הַיָּרְק הָרִי כְּכֹר קָנָה הָאִסַּר בְּהִלּוּאָה וְכִשְׁנוֹתֵן הַיָּרְק לְבַעַל הַבַּיִת פּוֹרַע חוּבוֹ מִפְרוֹת שְׂבִיעִית¹⁹⁷, (קט) וְאֶפְשֶׁר כִּיּוֹן שֶׁנִּתְּנָן לוֹ עַל מְנַת לְשִׁלֵּם מִיָּד, הַחֲמִירוּ לְחַשְׁבוֹ כְּאֵלוֹ הוּא דְּמֵי שְׂבִיעִית לְגִמְרִי: (קו) **וְאֵינוֹ מוֹצִיאֹ ב'ו', וְהוּא הַדִּין כָּל דִּינֵי שְׂבִיעִית יֵשׁ לוֹ כְּדִין כָּל דְּמֵי שְׂבִיעִית: יג (קז) הַחֲמֻרִים. שְׂמוֹכְרִים פְרוֹת עַל חֲמוּרֵיהֶם (קטט) וְהוּא הַדִּין הַכּתְּפִים וְהַגְּמָלִים וְהַסְּפָנִים:**

שְׂכָר מִפְרוֹת שְׂבִיעִית נִמְצֵא זֶה פּוֹרַע חוּבוֹ מִפְרוֹת שְׂבִיעִית, וּמִשְׁנֵי אֲבִי דִּיהֵיב לְהוּ בְּצַד הַתֵּר דִּהִינוּ מִתְּנַת חֲנָם וְרַבָּא מִשְׁנֵי מֵאִי שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית קְדוּשָׁתָהּ שֶׁכָּרְן בְּקִדְּשַׁת שְׂבִיעִית וְאֵין עַל גַּב דְּתַנָּן גַּבִּי פּוֹעֵל לְקַט לִי יָרְק הַיּוֹם שְׂכָרוֹ מֵתֵר פּוֹעֵל דְּלֹא נְפִישׁ אַגְרָה לֹא קָנְסוּהוּ וְכֵן חֲמֻרִין דְּנִפְשִׁי אַגְרֵיהוּ קָנְסוּ רַבְנָן בְּהוּ, וְכָתַב הַרְבַּב"ד שֶׁם (וְהִבְיֵאוּהוּ גַם הַרְאִשׁוּנִים שֶׁם) דְּלֹא קָנְסוּ מִשּׁוּם דְּעַבְדוּ אִסוּרָא דְּלֹא מוֹכְרִים יִנְהוּ אֵלֶּא שְׂכִירִים תְּדַע דְּהָא רְמִי עֲלֵהּ מְפוֹעֵל (וְשֶׁם לֹא עָשָׂה שׁוּם אִסוּר) אֵלֶּא קָנְסוּ הוּא שֶׁקָּנְסוּם כְּדֵי שְׁלֹא יַגְּיָלוּ עֲצֻמָּן לְכַף דְּלִמָּא אֲתֵי לְמַעְבַד בְּהוּ סְחוּרָה, וּמִשּׁוּם דְּנִפְשִׁי אַגְרֵיהוּ וְחַבִּיב עֲלֵיהֶם הַדְּבָר וְהַעֲנִין קְרוּב לְאִסוּר קָנְסוּ עֲלֵיהֶם מַה שְׂאֵין כֵּן פּוֹעֵל (וְהַתּוֹסְפוֹת כְּתָבוּ מִשּׁוּם דְּנִפְשִׁי אַגְרֵיהוּ וּמְרוּחִין בִּיּוֹתֵר הָהוּ לִיָּה סְחוּרָה וְאִסוּר), וְהִרְמַב"ן וְהַרְשָׁב"א וְהַרְטָב"א וְרִ"ן כְּתָבוּ דְּמִיָּרִי בְּפִרוֹת עַבְדָּה לְכֵן קָנְסוּם, וְהִבְיֵאוּ הַיְרוּשְׁלָמִי בְּשְׂבִיעִית פְּרָק ח' הַלְכָה ו' תְּנִי הַחֲמֻרִין וְהַכְּתִיבִין כָּל הָעוֹשִׂין שְׂבִיעִית שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית אָמַר רַבִּי יוֹרָא בְּפִרוֹת הֵתֵר הִיא מִתְּנִיתָא מַהוּ שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית שֶׁהִיוּ נוֹטְלִין מִמָּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין שֶׁכָּרְן שְׂבִיעִית וְיָהָא הָא דְּאוּרִי רַבִּי יוֹחֲנָן לִיָּאֵילִין דְּבִית רַבִּי יַנְאִי שְׁלֹא הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָר בְּדִיהֵן שָׂמֵן אֵלֶּא מְעוֹת כְּרַבִּי יְהוּדָא וְרַבִּי נְחֻמְיָה אוּרִי לוֹן (דְּסְבִירָא לְהוּ שֶׁם הַלְכָה ד' שְׂאֵין יָרְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין וְאִסוּר לֹמַר לְפוֹעֵל לְקַט לִי יָרְק¹⁹⁹) דִּהוּהוּ לִיָּה חֲלִיפֵי שְׂבִיעִית אֲבָל לְרַבְּנָן דִּירְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין וְאֵין נוֹטְלִין אֵלֶּא שְׂכָר רַגְלִיו לְכֵן גַּם כֵּאֵן מֵתֵר דְּשִׁכָר רַגְלִיו נוֹתֵן לוֹ, וְזֶהוּ כַּאֲבִי²⁰⁰ בְּכַבְלֵי שְׂאֵין מְחַלֵּק בֵּין פּוֹעֵל לְחֲמֻרִין, וְאֵין עַל גַּב דְּאֲבִי אָמַר בְּגִמְרָא דִּיהֵיב לִיָּה בְּמִתְּנָה, יֵשׁ לֹמַר דְּגַם בְּמִשְׁנָה דִּלְקַט לִי יָרְק הוּא דְּרַךְ מִתְּנָה וְכֵן שֶׁכָּתַב הַרְ"שׁ²⁰¹ בְּפָרְק ח' מִשְׁנָה ד' דִּירְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין וְעַבְדִּין דִּין לְדִין מִתְּנַת חֲנָם (כְּנִרְאָה דְּגַרְסֵי כְּ בִירוּשְׁלָמִי) וְכֵן כָּתַב הַרְ"י כֵּן מִלְכֵי צָדֵק שֶׁם, וְמֵה שְׂאָמְרוּ שֶׁם בִירוּשְׁלָמִי בְּמִרְאָה לוֹ אֵת הַיָּרְק²⁰² לְרִישׁ לְקִישׁ וְלַרְבִּי יוֹחֲנָן אֶפְלוּ בְּאֵין מִרְאָה לוֹ, פִּרְשׁ הַרְ"שׁ שֶׁם דְּשַׁעֲמָא אֲחֵרִינָא הוּא דְּשִׁכָר רַגְלִיו נוֹתֵן לוֹ וְלֹא כְּטַעַם דִּירְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין דִּהִינוּ מִתְּנָה עֵינֵן שֶׁם וְזֶהוּ כְּהַבְלִי, וְלְכַאוּרָה יֵשׁ מְקוֹם לְפָרֵשׁ דְּחַד טַעְמָא הוּא דְּכִיּוֹן דִּירְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין מִמִּילָא כֹּל עַצְמוֹ לְטַלְלֵן וְאֵין נוֹתֵן לוֹ אֵלֶּא שְׂכָר רַגְלִיו וְאִם אֵין מְצוּיִין אִם כֵּן צָרִיךְ לְחַפְּשׂ אֲחֵרֵיהֶם וְנוֹתֵן לוֹ עַבּוּר הַיָּרְק, וְאוּלַּי לֹא רִצָּה לְפָרֵשׁ כֵּן מִשּׁוּם הַיְרוּשְׁלָמִי דְּרִישׁ פְּרָק ג' דְּמַעֲשֶׂר שְׁנֵי תְנִי לֹא יֵאמַר אָדָם לְחַבּוֹר בִירוּשְׁלָמִים הַעַל חֲבִית זוֹ שֶׁל יוֹן מִמְקוֹם לְמְקוֹם לְחַלֵּק אָמַר רַבִּי לְעוֹזַר דְּרַבִּי יְהוּדָא וְרַבִּי נְחֻמְיָה הִיא וְשֶׁם הָרִי וְדֵאִי הָיוּ בִּירְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין שֶׁהָרִי נוֹתֵן לוֹ לְהַעֲלוֹת וְלָמָּה אִסוּר וְעַל כְּרִחַף דְּרַבִּי יְהוּדָא וְרַבִּי נְחֻמְיָה סְבִירָא לְהוּ דְּתַמִּיד הוּא נְחֻשָׁב בְּשִׁכָר הַפִּרוֹת וְצ"ע, אִם כֵּן לְמָה אָמַר הַטַּעַם מִשּׁוּם שְׂאֵין יָרְקוֹת שֶׁדָּהּ מְצוּיִין, וְיֵשׁ לֹמַר דָּאִם הָיוּ מְצוּיִין כִּיּוֹן שֶׁקָּל לְהֵבִיא

ציון ההלכה

(קטט) חוֹזֵן אִישׁ שְׂבִיעִית סִימָן י"ג סְעִיף קטן י"ט וְכֵן כָּתַב בְּחוֹסְפוֹת אֲנָשֵׁי שֶׁם פְּרָק ח' מִשְׁנָה ד': (קט) וְמֵה שֶׁכָּתַב רַבְדִּי כֵּאֵן צ"ע¹⁹⁸: (קטט) חוֹזֵן אִישׁ שֶׁם סְעִיף קטן ט"ו: (קטט) שֶׁם סִימָן י"ד סְעִיף קטן ח': (קטט) חוֹסְפֵתָא שְׂבִיעִית פְּרָק ו' הַלְכָה י"ח וְיִירוּשְׁלָמִי שְׂבִיעִית פְּרָק ח' הַלְכָה ו':

קנד

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

שביעית (קח) מלאכת שביעית האסורה. (קט) בגזון שהביאו יותר מדאי הרי שברן בדמי שביעית. ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים (קי) ולא קנסו בשכר הפועל. מפני ששברו מעט לא קנסו בו (קיא) משום כדי חייו: יד * הלוקח מן הנחתום (קיב) בכר

באור ההלכה

ודאי נותן מתנה בעלמא אבל בירושלים שטרך גדול להעלות אפלו נותן לו שכר רגליו הרי ננותן עבור הפרות ואסור וצ"ע, רבי הילא במכתפי פרות עברה היא מתניחא ומהו שברן שביעית כי דאמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן זין נסך קנס קנסוהו וכא קנס קנסוהו והוה כרבא בעבודה זרה שם, ומבאר דלחרון זה מירי בפרות עברה וכן כתב רבנו כהן אלא דרבנו כתב דהעברה שהביא הרבה משדהו באסור והרמב"ן כתב דמירי לאחר הבעור (ועין מה שכתבנו בבאור ההלכה בהלכה הקודמת), ונראה דגם רבא מודה לדינא דאביי דאם עשו בפרות הטר מתר לשלם להם בפרות שביעית דרך מתנה דמתניתין היא פרק ח' משנה ה' ולכלן הוא נותן מתנת חנם והביאו רבנו לעיל בהלכה י"א, והינו אפלו אם על ידי זה יותר להם משכרן ועושיין הערמה מתר וכמו שכתבנו שם בשם החזון איש, אלא דסבירא ליה דבריתא כהן לא מירי בהכי דהוה ליה למימר דנותן דוקא דרך מתנה וכדתנן במתניתין ולא לסתם, ולכן ניחא ליה לאוקמי במכתפי פרות עברה אבל אביי יש לומר דלא סבירא ליה כרבא כלל²⁰⁷ וסבירא ליה דגם בחמרין לא קנסוהו כמו בפועל ולא דמי לזין נסך דחמיר ולכן מוקי לה בפרות הטר ודיהבינהו במתנה ורבנו פסק כרבא, ודינא דאביי לא הוצרך להביא שפבר הביאו בהלכה י"א, ולכן הביא גם מה שאמרו בירושלמי דמירי בפרות עברה דאתי כרבא וכנ"ל, אלא שלא ניחא

דרך אמונה

(קח) מלאכת שביעית האסורה. (קט) גזון ויש אומרים דאפלו במלאכה המתרת דכיון שמויחין הרבה²⁰⁸ הוי כסחורה בפרות שביעית (קע) ועוד שלא ירגילו עצמן בכך ויבואו לעשות בהן סחורה (קעו) אבל רב הראשונים הסכימו לדעת רבנו²⁰⁴: (קט) בגזון שהביאו יותר מדאי. (קעו) דהינו שאסף לביתו הכל על ידי החמרים וכמו שקתב רבנו בפרק ד' הלכה כ"ד, (קעט) ויש מפרשים שהביאו פרות שביעית אחר הבעור: (קי) ודא קנסו בשכר הפועל. לעיל בהלכה י"ב ואפלו עשה מלאכה האסורה כנ"ל: (קיא) משום כדי חייו. לא רצו להחמיר עליו ביותר דמדינא אין השכר נאסר כיון שאין משלמין עבור הפרות רק עבור ההבאה וכנ"ל הלכה י"ב ורק משום קנס אסרוהו ובפועל שרתו מועט לא החמירו בזה אבל חמר (קעט) וכל הני דלעיל מריוחים הרבה ולכן קנסום²⁰⁵: יד (קיב) בכר פנונדיון. (קפ) פנונדיון הוא ב' אסרים ואורחא דמלתא נקט דסתם בכר בזמניהן נמכר בפנונדיון:

ליה לפרש אחר הבעור וכמו שכתבנו בבאור ההלכה בהלכה הקודמת לכן מפרש שהביא הרבה, ועין בסמוך הלכה י"ד מה שנכתב עוד בזה בענין השם: * הלוקח מן הנחתום כו'. בירושלמי קאמר עלה רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין שאין יקרות שדה מצויין, ועין בבאור ההלכה בהלכה הקודמת שהבאנו דהר"ש והרא"ש פרשו דסוגיא זו חולקת אסוגיא הקודמת דמפרש טעמא משום דאין נותן לו אלא שכר רגליו וכאן מפרש טעמא אחרתא משום שנותנים לו מתנה (ועין בר"ש ורא"ש ור"י בן מלכי צדק דמשמע להדיא דגרסי בן בירושלמי דעבדין דין לרין מתנת חנם). ובאמת לולי דברי הראשונים ז"ל יש לומר דאין כאן מחלקת הסגיות כלל דסוגיא דלעיל קאי ארישא דמתניתין דאומר לפועל הילך אסר זה וקוטל לי ירק היום דכזה שיקף לומר דנותן לו שכר רגליו דהרי שברו על דעת שביאי לו הירק ופליגי רבי יוחנן וריש לקיש אם צריך שיקאה לו או אפלו אם לא הראה לו כמי שהראה לו וכדמיתי עלה פמה ראיות, אבל סוגיא דהקא קאי אסיפא דמתניתין דלוקח מן הנחתום בכר בפנונדיון ואמר לו כשאלקט יקרות שדה אביא לך וכדאיתא בהדיא בירושלמי, ושם לא שיקף כלל 'שכר רגליו נותן לו' שהרי לא אמר לו להביא ירק אלא שהלוקח אמר שכשאלקוט יקרות שדה אביא לך ופליגי אם מכון לתן להם במתנה או לא, וראהו שהרי מסיק בירושלמי מה אגן קימין אם בההוא דאמר ליה הא לך הב לי דברי הכל אסור (דנדאי משלם לו עבור הירק והוי כפורע חובו) הב לי ואגא והייב לך דברי הכל מתר (שהוא לשון מתנה) אלא כי אגן קימין בההוא דאמר ליה הב לי כריא לי אגא והייב לך (ובזה יש להסתפק אם מכון בתורת תשלומין או בתורת מתנה) רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין שאין יקרות שדה מצויין (וצריך לטרם ולחפשו ובודאי משלם לו עבור הירק) ורבנן מתירין שיקרות שדה מצויין (ובודאי מכון לתן לו מתנה כיון שיכול בעצמו להביאו, כן הוא הגרסא בריש פרק ג' דמעשר שני וכן גרסת ר"ש סיריליאו כאן), הרי מבאר דכאן נדון אחר ולא שיקף כאן 'שכר רגליו' כלל, והגר"א בבאורו כאן גריס אם באומר הב לי ואגא והייב לך (נסח אחר, הא לך ואגא הב לי) דברי הכל מתר (דאינו אלא חליפין ומתר וסבירא ליה דחליפין מתר כמו שקתב רבנו בפרוש המשניות) ואם באומר הב לי ואפשר שאגא והייב לך דברי הכל אסור (דכזה לא סמך עליה שיתן לו אלא שאם לא יתן לו ישלם לו והשתא כשנותן לו הוי כפורע חובו, כן הוא בכתב יד ב') אלא כי אגן קימין באומר הב לי וברי לי דאגא והייב לך, רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין דסבירי דאין יקרות שדה מצויין (ואם כן לא סמך עליה

ציון ההלכה

(קט) תוספות עבודה זרה ס"ב ב' וכן הוא בתוספות ר"י מפרשי שם: (קעט) ראב"ד עבודה זרה שם וכן כתב המאירי שם: (קעו) הרמב"ן והרשב"א והרשב"א והר"ן בעבודה זרה שם: (קעז) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן י"ט: (קעט) רמב"ן בעבודה זרה ס"ב והביאורו הרשב"א ורישביא שם: (קעט) עין רדב"ז²⁰⁶: (קפ) רבנו בפרוש המשניות:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קח]

דְּכִינָן שְׁמַרְוִיחִין הֶרְבֵּה ⁽²⁰³⁾ וְכוּ', רב הָרַאשׁוֹנִים הֶסְפִּימוּ לְדַעַת רַבְּנָנוּ ⁽²⁰⁴⁾.

203 ופועל יחיד המשתכר מפעולה או טורח בפירות שביעית, כתב החזו"א (יג ס"ק יט ד"ה ע"ז) שלפי שיטה זו (שיטת תוספות) המפרשת את הדין האמור כאן אפילו במלאכה המותרת, וטעם האיסור הוא משום שמרויחים דמים מרובים ונראה כסחורה בשביעית, לכן אסור גם לפועל יחיד להשתכר בפירות שביעית, אלא שבדיעבד לא קנסו לאסור את הדמים אלא רק בחמרין ששכרן מרובה, ולא בפועל יחיד ששכרו מועט [כמבואר בסעיף זה].

ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"ו ה"ב, ראה שם ד"ה ומעתה) שיש לחוש לשיטת תוספות ואסור אף לפועל יחיד להשתכר בפירות שביעית, ואף ממלאכה המותרת, ואף לבעל הבית אסור לשלם לו עבור טירחתו ופעולתו בפירות שביעית. וראה בזה עוד לעיל (ביאורים לדר"א ס"ק ג).

204 ראה בה"ל (ד"ה החמרים) שכן הוא גם בירושלמי.

[דר"א ס"ק קיא]

חָמֵר וְכָל הֵנִי דִלְעִיל מְרוֹיחִים הֶרְבֵּה וְלָכֵן קָנְסוּם ⁽²⁰⁵⁾.

205 וחמרים שהביאו רק מעט ושכרם מעט, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שלא חילקו חכמים, וכיון שהרגילות היא שחמרים שכרם רב קנסו חכמים ששכרם אסור בכל אופן, אף כשהביאו רק מעט.

[ציה"ל ס"ק קעט]

עֵינֵי רִדְבִי ⁽²⁰⁶⁾.

206 שכתב, שרק פועל סתם משתכר בעד שכר מועט, אבל כל שיש לו מקצוע קבוע כחמרים וכתפים בדרך כלל משתכרים הרבה.

[בה"ל ד"ה החמרים]

דְּלֹא סְבִיחָא לִיהַ כְּרָבָא כְּלָל ⁽²⁰⁷⁾.

207 יעוויין בריטב"א (עבודה זרה סב, ב ד"ה רבא) שכתב דאביי ורבא לא פליגי, ואף אביי מודה דקנסו בחמרין (ע"פ מכתבים, כתי").

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק קטו]

אָלָא שְׁיִלְךָ וְיָבִיא פְּרוֹת שְׁבִיעִית הָרִי כְּמִתְּלִיף⁽²⁰⁸⁾ או כְּנוֹתָן מִתְּנָה⁽²⁰⁹⁾.

208 ביתר ביאור כתב החזו"א (סי' יג ס"ק טז), שכיון שכבר קנו מעותינו את הפירות שביעית לענין מי שפרע, לכך אין דנים את נתינת הפירות שהם ניתנים בתורת פרעון חוב, אלא כמחליף את הפירות בכיכר, וכאילו הפירות שנתון גרמו לו שקיבל מקודם את הכיכר, ומותר להשתמש בפירות שביעית להוות מאכלים.

ואם כשנתן לו הכיכר לא התנה שיקבל בעד זה פירות, שבאופן זה מבואר בהמשך דברי הרמב"ם שאסור, ביאר החזו"א (שם) שנתנת הפירות אינם כחליפי הכיכר ונחשבים כפרעון חוב של הכיכר ולכן אסור.

ולענין מקדים מעות לקבל בתמורתם פירות, ראה בביאורים לעיל (ס"ק קה).

209 זוהי שיטת הר"ש (עיין ציה"ל) בביאור ההיתר ליתן פירות בעד הכיכר. וכתב החזו"א (שם) שלשיטתו משמע שכל ההיתר הוא רק דרך מתנה, אבל אם נתן כיכר ופסק ליתן פירות אסור, לפי שנחשב כפרעון חוב בפירות שביעית. וכתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שאפשר להקל כדעת הרמב"ם שאין באופן זה של פסיקה משום איסור פרעון חוב בפירות שביעית.

ואם לזה פירות שביעית ובא לפרוע את חובו בפירות שביעית אחרים, כתב בקיצור הלכות (מקורות לפ"י) שיתכן שזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והר"ש האם מותר ליתן פירות שביעית בעד הכיכר שהקדים בתורת פסיקה, ויתכן שבדרך הלוואה מותר לכולי עלמא, לפי שאינו דרך סחורה כל כך. וראה בביאורים לעיל (ס"ק טט) דעות נוספות בזה להלכה.

[דר"א ס"ק קטז]

פִּינֵן שְׁאָמַר אֲבִיא לְךָ בּוֹ⁽²¹⁰⁾.

210 שלשון זה מתפרש שהכיכר ניתן בתמורת הפירות עצמם, ולכך יש לכיכר דין דמי שביעית, וראה בביאורים לעיל (ס"ק נה) לענין האם קנין למי שפרע די להחשיב את המעות [או הכיכר] לדמי שביעית.

ואם ניתן הכיכר תמורת הפירות ונאכל הככר בזמן שליטת את הירקות, כתב הגר"ש וואזנר (שם) בשם האחרונים, שלא נתפס הכיכר בדמי שביעית, ודוקא אם הכיכר קיים בזמן שהביא את הירקות נתפס בקדושת שביעית.

[ציה"ל ס"ק קפה]

וְעֵינֵן לְעֵיל אוֹת קִס"ח⁽²¹¹⁾.

211 שכתב שם, שלגי' הרש"ס יוצא מהירושלמי להיפך, שאופן זה מותר.

[ציה"ל ס"ק קפו]

וְלֹא כְּהַרְשֵׁי⁽²¹²⁾.

212 שכתב שלפי פירוש הר"ש שטעם ההיתר ליתן פירות מפני שזה דרך מתנה, אין הכיכר נתפס בקדושת שביעית, שהלא אינו תמורת הפירות אלא בתורת מתנה נתנם.

[ציה"ל ס"ק קצג]

וְעֵינֵן בְּתוֹסְפוֹת אֲנָשֵׁי שֵׁם פֶּרֶק ד' דְּשְׁבִיעִית מְשֻׁנָּה ב'⁽²¹³⁾.

213 שכתב שם, שהחידוש בזה שמותר לאכול שלא בטובה הוא, שיש גירסא במשנה בעדויות שאין אוכלין אלא בטובה, כדי שלא יתרגל לאכול בשדה חבירו שלא מדעתו, ולכך באה המשנה בשביעית לומר שאוכלין הן בטובה והן שלא בטובה, לאפוקי מהדעה שסוברת שאין לאכול שלא בטובה.

[בה"ל ד"ה הלוקח]

דְּאֲזִיל בְּשִׁטַּת הַגֵּר⁽²¹⁴⁾ וְכוּ', דְּבִתְרֵיהּ חָד טַעְמָא הוּא⁽²¹⁵⁾.

214 שמפרש בטעם ההיתר באומר הב לי וברי לי דאנא יהיב לך, שאינו משום שזה דרך מתנה, אלא משום שהוא דרך חליפין, והיינו שמתחילה נתן הכיכר על דעת להחליפו בירקות, ולכן אין הירקות ניתנים בתורת פרעון חוב [וגדר ההיתר, ראה ביאורים לדר"א (ס"ק קטו) בשם החזו"א, שהוא משום שמתחילה כבר זכה בירקות לענין מי שפרע, וצ"ע האם הבה"ל גם נתכוון לזה].

215 ראה ביאורים לעיל (בה"ל ד"ה החמרים), שהבה"ל נקט שהר"ש פירש שגם טעם הרישא של המשנה שמתירה לומר לו הא לך איסור ולקט לי ירק הוא משום שהוא דרך מתנה, ומפני שירקות מצויים.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קנה

(קיג) בפונדיון ואמר לו בשעת לקיחה (קיד) בשאלקט ירקות שדה אביא לך בו (קטו) הרי זה מתר. (קטז) ואותו הכפר הרי הוא כפרות שביעית. (קז) ואם לקח ממנו סתם (קיה) לא ישלם לו מדימי שביעית (קט) שאין פורעין חוב מהן: טו * אוכלין פרות שביעית (קכ) בטובה

באור ההלכה

והנה ליה פפורע חובו) ורבנן סברי ירקות השדה מצויין (והוי כמחליף דסמיו עליה), וגם לפרוש זה אין זה שיה לוסגיא דלעיל דשם הנדון אם נתן לו דמי רגליו או דמי הירק ולכן אם אומר 'בו' אמרין דנותן דמי הירק ושם לא שיה חליפין שמשלם מעות ולא פרות ואם אין אומר 'בו' נתן לו דמי רגליו ולא דמי הירק, אבל כאן שלוקח מנחתום בנדאי משלם עבור הירק ולא דמי רגליו שהרי לא שלחו אלא הנדון כאן אם הוי חליפין או הוי דמים ולכן אם ירקות שדה מצויין כיון שבידו מיד להביא הוי חליפין ומתר ואם אין מצויין הוי תשלומין ואסור, והנה רבנו שכתב גם כן בפרוש המשניות דחליפין מתרין נראה דאזיל בשיטת הגר"א⁽²¹⁴⁾ ולכן כתב כאן דגם כשאמר לו כשאלקט ירקות שדה אביא לך דמתר משום שירקות שדה מצויין מכל מקום קדוש בקדשת שביעית דגם שחליפין מתרין ואין זה סחורה מכל מקום תופסין דמיהם, אבל הר"ש לא אזיל בשיטה זו וסבירא ליה דאין התר בחליפין וכאן הטעם משום שנותן לו מתנה וממילא אין כאן קדשת שביעית ואין תופס דמיהן כלל, ולפי דברי רבנו מדיק למה כאן כתבה המשנה ירקות שדה ולא ברישא גבי פועל, משום דכאן המחלקת אם ירקות שדה מצויין או לא וזה רק בירקות שדה שגדלן מאליהן ועל זה סבירא ליה לרבי יהודה ורבי נחמיה שאין מצויין ורבנן סבירא להו דאפילו הכי מצויין, ולכך הזכיר זה דירקות גנה בנדאי מצויין לכלי עלמא או פרות האילן אבל ברישא שהנדון אם שכר רגליו נתן לו או שכר הירק בזה אין חלוק בין ירקות שדה לירקות גנה (אלא דירקות גנה אסורין בלאו הכי משום ספיחין והמשנה לא הוצרך להזכיר זה), אבל לפי דברי הר"ש דבתרניהו חד טעמא הוא⁽²¹⁵⁾ יש לעין למה לא הזכיר ברישא ירקות שדה, ומה שכתב בזה בתפארת ישאל לא הבנתי וכנראה שיש שם טעות סופר וצ"ע: * אוכלין פרות שביעית בטובה ושא"א בטובה. כל הראשונים פרשו בטובה שמתר להחזיק לו טובה כמו שהבאנו בדרך אמונה, אבל במאירי בעדיות ריש פרק ה' כתב (לפי הגרסא דשם דבית שמאי אומרים אוכלין בטובה ושלם בטובה) דלבית שמאי מאכלין לאתריס מהן אפלו בטובה כלומר למי

דרך אמונה

(קיג) בפונדיון. (קפא) רוצה לומר קנה ככר שמחירו בפונדיון: (קיד) בשאלקט ירקות שדה. (קפט) דהינו ירקות שאין בהן אסור ספיחין נקראין ירקות שדה כגון שגדלן ביצר: (קטו) הרי זה מתר. (קפא) ואין בזה משום פורע חובו כיון שלכתחלה לא אמר לו אלא שילך ויביא פרות שביעית הוי כמחליף⁽²⁰⁸⁾ (קפז) או כנותן מתנה⁽²⁰⁹⁾, (קפס) ואם אמר תן לי ואפשר שאמתן לך ירקות שדה אסור וכנ"ל סעיף קטן ק"א: (קטז) ואותו הכפר הרי הוא כפרות שביעית. (קפז) כיון שאמר אביא לך בו⁽²¹⁰⁾, אבל אם אמר אביא לך ולא אמר בו אין הכפר קדוש בקדשת שביעית: (קיו) ואם לקח הימנו סתם. (קפז) דעתו לפרע במעות: (קיה) לא ישלם לו מדימי שביעית. (קפח) וכל שכר פרות שביעית עצמן: (קיט) שאין פורעין חוב מהן. (קפט) מיהו אם אומר לו שעושה בחנם והלה נותן לו במתנה פרות שביעית מתר אף על גב שהיא הערמה. (ק) הנותן דינר לחנוני ישראל עם הארץ ואמר לפועלו הישראלי לך ואכל אצלו ואני מחשב לו אסור, אבל אם אמר לו אכל ושתה בדינר זה או שאמר לו אכל ושתה עלי מן החנוני ואני פורע אף על פי שנסתעבד הואיל ולא נתיחד שעבודו הרי זה מתר ואינו חושש משום שביעית: טו (קכ) בטובה ושא"א בטובה. בין בטובה שיחזיק טובה לבעלים כדמסיס רבנו (קפא) או נוטל ממנו רשות. (קכ) ולא אמרין דעל ידי זה מחזי דמן השמור הוא מלקט ורחמנא אפקרניהו, (קכ) ובין שלא בטובה ולא אמרין שמא על ידי זה יתרגל לבא בשדה חברו ובגנתו ופרדסו שלא מדעתו בשאר שני שבוע:

שעשה לו חסד אף על פי שדומה במקצת לפרעון חוב ובוו הלכה בבית שמאי, וקשה דהא אמרין בתוספתא פרק ז' הלכה ו' פרות שביעית אין משלמין מהם גמולין והביאו רבנו לעיל הלכה י' ופרש הבית יוסף ביונה דעה סימן של"א דהינו שחברו עשה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו דהוי פפורע חובו וכן כתב הט"ז שם סעיף קטן ל"ב והש"ך שם, והינו באפן שאין חזק לו דאי חזק לו כבר תנא אין פורעין את החוב ולא התירו אלא דבר של גמילות חסד שאין חזק לו כלל אלא בשביל שהוא ידירו ומכירו או שהוא עני ולא פסקו עליו, ואולי המאירי מפרש תגמולין כי ההוא דדרך ארץ רבה פרק ח' לא יאמר אדם לחברו בא ואכל מה שהאכלתי שזו דרך הרבית ובירושלים היו הולכין את אפסכתיה והבית יוסף בארז חיים סימן ק"ע גריס הוי הופכין אכסנא לנשואין,

ציון ההלכה

(קפא) ר"ש ורא"ש ורע"ב עין שם: (קפט) שנות אליהו וכן כתב מלאכת שלמה: (קפז) רבנו בפרוש המשניות: (קפז) ר"ש: (קפה) ירושלמי לבאור הגר"א ועין לעיל אות קס"ח⁽²¹¹⁾: (קפו) הר"ש, ואין כאן מחלקת בין רבנו להר"ש וכן כתב משנה ראשונה עין שם ולא כהר"ש⁽²¹²⁾ מבוא בחוספות אנשי שם: (קפו) ר"י בן מלכי צדק: (קפט) משנה ראשונה: (קפט) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן י"ט: (קפ) לשון רבנו בפרק י"א ממאכלות אסורות הלכה כ"ה כ"ו: (קפא) ר"ש משני ריש פרק ה' דעדייתו: (קכ) ר"ש ורא"ש פרק ד' משני ריש פרק ה' דעדייתו ועין בחוספות אנשי שם פרק ד' דשביעית משנה ב'⁽²¹³⁾.

קנד

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

שביעית (קח) מלאכת שביעית האסורה. (קט) בגזון שהביאו יותר מדאי הרי שברן בדמי שביעית. ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים (קי) ולא קנסו בשכר הפועל. מפני ששברו מעט לא קנסו בו (קיא) משום כדי חייו: יד * הלוקח מן הנחתום (קיב) בכר

באור ההלכה

ודאי נותן מתנה בעלמא אבל בירושלים שטרך גדול להעלות אפלו נותן לו שכר רגליו הרי ננותן עבור הפרות ואסור וצ"ע, רבי הילא במכתפי פרות עברה היא מתניחא ומהו שברן שביעית כי דאמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן זין נסך קנס קנסוהו וכא קנס קנסוהו והוה כרבא בעבודה זרה שם, ומבאר דלחרון זה מירי בפרות עברה וכן כתב רבנו כאן אלא דרבנו כתב דהעברה שהביא הרבה משדהו באסור והרמב"ן כתב דמירי לאחר הבעור (ועין מה שכתבנו בבאור ההלכה בהלכה הקודמת), ונראה דגם רבא מודה לדינא דאביי דאם עשו בפרות הטר מתר לשלם להם בפרות שביעית דרך מתנה דמתניתין היא פרק ח' משנה ה' ולכלן הוא נותן מתנת חנם והביאו רבנו לעיל בהלכה י"א, והינו אפלו אם על ידי זה יותר להם משכרן ועושיין הערמה מתר וכמו שכתבנו שם בשם החזון איש, אלא דסבירא ליה דבריתא כאן לא מירי בהכי דהוה ליה למימר דנותן דוקא דרך מתנה וכדתנן במתניתין ולא לסתם, ולכן ניחא ליה לאוקמי במכתפי פרות עברה אבל אביי יש לומר דלא סבירא ליה כרבא כלל²⁰⁷ וסבירא ליה דגם בחמרין לא קנסוהו כמו בפועל ולא דמי לזין נסך דחמיר ולכן מוקי לה בפרות הטר ודיהבינהו במתנה ורבנו פסק כרבא, ודינא דאביי לא הוצרך להביא שפבר הביאו בהלכה י"א, ולכן הביא גם מה שאמרו בירושלמי דמירי בפרות עברה דאתי כרבא וכנ"ל, אלא שלא ניחא

דרך אמונה

(קח) מלאכת שביעית האסורה. (קט) ויש אומרים דאפלו במלאכה המתרת דכיון שמרויחין הרבה²⁰⁸ הוי כסחורה בפרות שביעית (קע) ועוד שלא ירגילו עצמן בכך ויבואו לעשות בהן סחורה (קעו) אבל רב הראשונים הסכימו לדעת רבנו²⁰⁴: (קט) בגזון שהביאו יותר מדאי. (קעו) דהינו שאסף לביתו הכל על ידי החמרים וכמו שקתב רבנו בפרק ד' הלכה כ"ד, (קעט) ויש מפרשים שהביאו פרות שביעית אחר הבעור: (קי) ודא קנסו בשכר הפועל. לעיל בהלכה י"ב ואפלו עשה מלאכה האסורה כנ"ל: (קיא) משום כדי חייו. לא רצו להחמיר עליו ביותר דמדינא אין השכר נאסר כיון שאין משלמין עבור הפרות רק עבור ההבאה וכנ"ל הלכה י"ב ורק משום קנס אסרוהו ובפועל שרתו מועט לא החמירו בזה אבל חמר (קעט) וכל הני דלעיל מרויחים הרבה ולכן קנסום²⁰⁵: יד (קיב) בכר פנונדיון. (קפ) פנונדיון הוא ב' אסרים ואורחא דמלתא נקט דסתם בכר בזמניהן נמכר בפנונדיון:

ליה לפרש אחר הבעור וכמו שכתבנו בבאור ההלכה בהלכה הקודמת לכן מפרש שהביא הרבה, ועין בסמוך הלכה י"ד מה שנכתב עוד בזה בעזר השם: * הלוקח מן הנחתום כו'. בירושלמי קאמר עלה רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין שאין יקרות שדה מצויין, ועין בבאור ההלכה בהלכה הקודמת שהבאנו דהר"ש והרא"ש פרשו דסוגיא זו חולקת אסוגיא הקודמת דמפרש טעמא משום דאין נותן לו אלא שכר רגליו וכאן מפרש טעמא אחרתא משום שנותנים לו מתנה (ועין בר"ש ורא"ש ור"י בן מלכי צדק דמשמע להדיא דגרסי בן בירושלמי דעבדין דין לרין מתנת חנם). ובאמת לולי דברי הראשונים ז"ל יש לומר דאין כאן מחלקת הסגיות כלל דסוגיא דלעיל קאי ארישא דמתניתין דאומר לפועל הילך אסר זה וקוטל לי ירק היום דכזה שיקף לומר דנותן לו שכר רגליו דהרי שברו על דעת שביאי לו הירק ופליגי רבי יוחנן וריש לקיש אם צריך שיקאה לו או אפלו אם לא הראה לו כמי שהראה לו וכדמיתי עלה פמה ראיות, אבל סוגיא דהקא קאי אסיפא דמתניתין דלקח מן הנחתום בכר בפנונדיון ואמר לו כשאלקט יקרות שדה אביא לך וכדאיתא בהדיא בירושלמי, ושם לא שיקף כלל 'שכר רגליו נותן לו' שהרי לא אמר לו להביא ירק אלא שהלוקח אמר שכשאלקוט יקרות שדה אביא לך ופליגי אם מכון לתן להם במתנה או לא, וראה שהרי מסיק בירושלמי מה אגן קימין אם בההוא דאמר ליה הא לך הב לי דברי הכל אסור (דנדאי משלם לו עבור הירק והוי כפורע חובו) הב לי ואגא והייב לך דברי הכל מתר (שהוא לשון מתנה) אלא כי אגן קימין בההוא דאמר ליה הב לי כריא לי אגא והייב לך (ובזה יש להסתפק אם מכון בתורת תשלומין או בתורת מתנה) רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין שאין יקרות שדה מצויין (וצריך לטרח ולחפשן וכודאי משלם לו עבור הירק) ורבנן מתירין שיקרות שדה מצויין (ובודאי מכון לתן לו מתנה כיון שיכול בעצמו להביא, כן הוא הגרסא בריש פרק ג' דמעשר שני וכן גרסת ר"ש סיריליאו כאן), הרי מבאר דכאן נדון אחר ולא שיקף כאן 'שכר רגליו' כלל, והגר"א בבאורו כאן גריס אם באומר הב לי ואגא והייב לך (נסח אחר, הא לך ואגא הב לי) דברי הכל מתר (דאינו אלא חליפין ומתר וסבירא ליה דחליפין מתר כמו שקתב רבנו בפרוש המשניות) ואם באומר הב לי ואפשר שאגא והייב לך דברי הכל אסור (דכזה לא סמך עליה שיתן לו אלא שאם לא יתן לו ישלם לו והשתא כשנותן לו הוי כפורע חובו, כן הוא בכתב יד ב') אלא כי אגן קימין באומר הב לי וכרי לי דאגא והייב לך, רבי יהודא ורבי נחמיה אוסרין דסבירי דאין יקרות שדה מצויין (ואם כן לא סמך עליה

ציון ההלכה

(קט) תוספות עבודה זרה ס"ב ב' וכן הוא בתוספות ר"י מפרשי שם: (קע) ראב"ד עבודה זרה שם וכן כתב המאירי שם: (קעו) הרמב"ן והרשב"א והרשב"א והר"ן בעבודה זרה שם: (קעז) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן י"ט: (קעט) רמב"ן בעבודה זרה ס"ב והביאוהו הרשב"א ורישב"א שם: (קעט) עין רדב"ז²⁰⁶: (קפ) רבנו בפרוש המשניות:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קח]

דְּכִינָן שְׁמַרְוִיחִין הֶרְבֵּה ⁽²⁰³⁾ וְכוּ', רב הָרַאשׁוֹנִים הֶסְפִּימוּ לְדַעַת רַבְּנָנוּ ⁽²⁰⁴⁾.

203 ופועל יחיד המשתכר מפעולה או טורח בפירות שביעית, כתב החזו"א (יג ס"ק יט ד"ה ע"ז) שלפי שיטה זו (שיטת תוספות) המפרשת את הדין האמור כאן אפילו במלאכה המותרת, וטעם האיסור הוא משום שמרויחים דמים מרובים ונראה כסחורה בשביעית, לכן אסור גם לפועל יחיד להשתכר בפירות שביעית, אלא שבדיעבד לא קנסו לאסור את הדמים אלא רק בחמרין ששכרן מרובה, ולא בפועל יחיד ששכרו מועט [כמבואר בסעיף זה].

ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"ו ה"ב, ראה שם ד"ה ומעתה) שיש לחוש לשיטת תוספות ואסור אף לפועל יחיד להשתכר בפירות שביעית, ואף ממלאכה המותרת, ואף לבעל הבית אסור לשלם לו עבור טירחתו ופעולתו בפירות שביעית. וראה בזה עוד לעיל (ביאורים לדר"א ס"ק ג).

204 ראה בה"ל (ד"ה החמרים) שכן הוא גם בירושלמי.

[דר"א ס"ק קיא]

חָמֵר וְכָל הֵנִי דִלְעִיל מְרוֹיחִים הֶרְבֵּה וְלָכֵן קָנְסוּם ⁽²⁰⁵⁾.

205 וחמרים שהביאו רק מעט ושכרם מעט, דעת הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שלא חילקו חכמים, וכיון שהרגילות היא שחמרים שכרם רב קנסו חכמים ששכרם אסור בכל אופן, אף כשהביאו רק מעט.

[ציה"ל ס"ק קעט]

עֵינִי וְדָבָר ⁽²⁰⁶⁾.

206 שכתב, שרק פועל סתם משתכר בעד שכר מועט, אבל כל שיש לו מקצוע קבוע כחמרים וכתפים בדרך כלל משתכרים הרבה.

[בה"ל ד"ה החמרים]

דְּלֹא סְבִיחָא לִיָּה כְּרָבָא כְּלָל ⁽²⁰⁷⁾.

207 יעוויין בריטב"א (עבודה זרה סב, ב ד"ה רבא) שכתב דאביי ורבא לא פליגי, ואף אביי מודה דקנסו בחמרין (ע"פ מכתבים, כ"י).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק קטו]

אָלָא שְׁיִלְךָ וְיָבִיא פְּרוֹת שְׁבִיעִית הָרִי כְּמַחְלִיף⁽²⁰⁸⁾ או כְּנוֹתָן מְתַנְהוּ⁽²⁰⁹⁾.

208 ביתר ביאור כתב החזו"א (סי' יג ס"ק טז), שכיון שכבר קנו מעותינו את הפירות שביעית לענין מי שפרע, לכך אין דנים את נתינת הפירות שהם ניתנים בתורת פרעון חוב, אלא כמחליף את הפירות בכיכר, וכאילו הפירות שנתון גרמו לו שקיבל מקודם את הכיכר, ומותר להשתמש בפירות שביעית להוות מאכלים.

ואם כשנתן לו הכיכר לא התנה שיקבל בעד זה פירות, שבאופן זה מבואר בהמשך דברי הרמב"ם שאסור, ביאר החזו"א (שם) שנתנת הפירות אינם כחליפי הכיכר ונחשבים כפרעון חוב של הכיכר ולכן אסור.

ולענין מקדים מעות לקבל בתמורתם פירות, ראה בביאורים לעיל (ס"ק קה).

209 זוהי שיטת הר"ש (עיין ציה"ל) בביאור ההיתר ליתן פירות בעד הכיכר. וכתב החזו"א (שם) שלשיטתו משמע שכל ההיתר הוא רק דרך מתנה, אבל אם נתן כיכר ופסק ליתן פירות אסור, לפי שנחשב כפרעון חוב בפירות שביעית. וכתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שאפשר להקל כדעת הרמב"ם שאין באופן זה של פסיקה משום איסור פרעון חוב בפירות שביעית.

ואם לזה פירות שביעית ובא לפרוע את חובו בפירות שביעית אחרים, כתב בקיצור הלכות (מקורות לפ"י) שיתכן שזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והר"ש האם מותר ליתן פירות שביעית בעד הכיכר שהקדים בתורת פסיקה, ויתכן שבדרך הלוואה מותר לכולי עלמא, לפי שאינו דרך סחורה כל כך. וראה בביאורים לעיל (ס"ק טט) דעות נוספות בזה להלכה.

[דר"א ס"ק קטז]

פִּינֵן שְׁאָמַר אֲבִיא לְךָ בּוֹ⁽²¹⁰⁾.

210 שלשון זה מתפרש שהכיכר ניתן בתמורת הפירות עצמם, ולכך יש לכיכר דין דמי שביעית, וראה בביאורים לעיל (ס"ק נה) לענין האם קנין למי שפרע די להחשיב את המעות [או הכיכר] לדמי שביעית.

ואם ניתן הכיכר תמורת הפירות ונאכל הככר בזמן שליטת את הירקות, כתב הגר"ש וואזנר (שם) בשם האחרונים, שלא נתפס הכיכר בדמי שביעית, ודוקא אם הכיכר קיים בזמן שהביא את הירקות נתפס בקדושת שביעית.

[ציה"ל ס"ק קפה]

וְעֵינִן לְעֵיל אוֹת קִס"ח⁽²¹¹⁾.

211 שכתב שם, שלגי' הרש"ס יוצא מהירושלמי להיפך, שאופן זה מותר.

[ציה"ל ס"ק קפו]

וְלֹא כְּהַרְשֵׁי⁽²¹²⁾.

212 שכתב שלפי פירוש הר"ש שטעם ההיתר ליתן פירות מפני שזה דרך מתנה, אין הכיכר נתפס בקדושת שביעית, שהלא אינו תמורת הפירות אלא בתורת מתנה נתנם.

[ציה"ל ס"ק קצג]

וְעֵינִן בְּתוֹסְפוֹת אֲנָשֵׁי שֵׁם פֶּרֶק ד' דְּשְׁבִיעִית מְשֻׁנָּה ב'⁽²¹³⁾.

213 שכתב שם, שהחידוש בזה שמותר לאכול שלא בטובה הוא, שיש גירסא במשנה בעדויות שאין אוכלין אלא בטובה, כדי שלא יתרגל לאכול בשדה חבירו שלא מדעתו, ולכך באה המשנה בשביעית לומר שאוכלין הן בטובה והן שלא בטובה, לאפוקי מהדעה שסוברת שאין לאכול שלא בטובה.

[בה"ל ד"ה הלוקח]

דְּאֲזִיל בְּשִׁטַּת הַגֵּר⁽²¹⁴⁾ וְכוּ', דְּבַתְרֵיהּ חָד טַעְמָא הוּא⁽²¹⁵⁾.

214 שמפרש בטעם ההיתר באומר הב לי וברי לי דאנא יהיב לך, שאינו משום שזה דרך מתנה, אלא משום שהוא דרך חליפין, והיינו שמתחילה נתן הכיכר על דעת להחליפו בירקות, ולכן אין הירקות ניתנים בתורת פרעון חוב [וגדר ההיתר, ראה ביאורים לדר"א (ס"ק קטו) בשם החזו"א, שהוא משום שמתחילה כבר זכה בירקות לענין מי שפרע, וצ"ע האם הבה"ל גם נתכוון לזה].

215 ראה ביאורים לעיל (בה"ל ד"ה החמרים), שהבה"ל נקט שהר"ש פירש שגם טעם הרישא של המשנה שמתירה לומר לו הא לך איסור ולקט לי ירק הוא משום שהוא דרך מתנה, ומפני שירקות מצויים.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קנה

(קיג) בפונדיון ואמר לו בשעת לקיחה (קיד) בשאלקט ירקות שדה אביא לה בו (קטו) הרי זה מתר. (קטז) ואותו הכפר הרי הוא כפרות שביעית. (קז) ואם לקח ממנו סתם (קיה) לא ישלם לו מדימי שביעית (קיט) שאין פורעין חוב מהן: טו * אוכלין פרות שביעית (קכ) בטובה

באור ההלכה

והנה ליה כפורע חובו) ורבנן סברי ירקות השדה מצויין (והוי כמחליף דסמיו עליה), וגם לפרוש זה אין זה שיה לוסגיא דלעיל דשם הנדון אם נתן לו דמי רגליו או דמי הירק ולכן אם אומר 'בו' אמרין דנותן דמי הירק ושם לא שיה חליפין שמשלם מעות ולא פרות ואם אין אומר 'בו' נתן לו דמי רגליו ולא דמי הירק, אבל כאן שלוקח מנחתום בנדאי משלם עבור הירק ולא דמי רגליו שהרי לא שלחו אלא הנדון כאן אם הוי חליפין או הוי דמים ולכן אם ירקות שדה מצויין כיון שבידו מיד להביא הוי חליפין ומתר ואם אין מצויין הוי תשלומין ואסור, והנה רבנו שכתב גם כן בפרוש המשניות דחליפין מתרין נראה דאזיל בשיטת הגר"א²¹⁴ ולכן כתב כאן דגם כשאמר לו כשאלקט ירקות שדה אביא לה דמתר משום שירקות שדה מצויין מכל מקום קדוש בקדשת שביעית דגם שחליפין מתרין ואין זה סחורה מכל מקום תופסין דמיהם, אבל הר"ש לא אזיל בשיטה זו וסבירא ליה דאין התר בחליפין וכאן הטעם משום שנותן לו מתנה וממילא אין כאן קדשת שביעית ואין תופס דמיהן כלל, ולפי דברי רבנו מדיק למה כאן כתבה המשנה ירקות שדה ולא ברישא גבי פועל, משום דכאן המחלקת אם ירקות שדה מצויין או לא וזה רק בירקות שדה שגדלן מאליהן ועל זה סבירא ליה לרבי יהודה ורבי נחמיה שאין מצויין ורבנן סבירא להו דאפילו הכי מצויין, ולכך הזכיר זה דירקות גנה בנדאי מצויין לכלי עלמא או פרות האילן אבל ברישא שהנדון אם שכר רגליו נתן לו או שכר הירק בזה אין חלוק בין ירקות שדה לירקות גנה (אלא דירקות גנה אסורין בלאו הכי משום ספיחין והמשנה לא הוצרך להזכיר זה), אבל לפי דברי הר"ש דבתרניהו חד טעמא הוא²¹⁵ יש לעין למה לא הזכיר ברישא ירקות שדה, ומה שכתב בזה בתפארת ישאל לא הבנתי וכנראה שיש שם טעות סופר וצ"ע: * אוכלין פרות שביעית בטובה ושא"א בטובה. כל הראשונים פרשו בטובה שמתר להחזיק לו טובה כמו שהבאנו בדרך אמונה, אבל במאירי בעדיות ריש פרק ה' כתב (לפי הגרסא דשם דבית שמאי אומרים אוכלין בטובה ושלם בטובה) דלבית שמאי מאכלין לאתריס מהן אפלו בטובה כלומר למי

דרך אמונה

(קיג) בפונדיון. (קפא) רוצה לומר קנה ככר שמחירו בפונדיון: (קיד) בשאלקט ירקות שדה. (קפט) דהינו ירקות שאין בהן אסור ספיחין נקראין ירקות שדה כגון שגדלן ביצר: (קטו) הרי זה מתר. (קפא) ואין בזה משום פורע חובו כיון שלכתחלה לא אמר לו אלא שילף ויביא פרות שביעית הוי כמחליף²⁰⁸ (קפז) או כנותן מתנה²⁰⁹, (קפס) ואם אמר תן לי ואפשר שאמתן לה ירקות שדה אסור וכנ"ל סעיף קטן ק"א: (קטז) ואותו הכפר קדוש בקדשת שביעית: (קז) ואם לקח הימנו סתם. (קפז) דעתו לפרע במעות: (קיה) לא ישלם לו מדימי שביעית. (קפח) וכל שכר פרות שביעית עצמן: (קיט) שאין פורעין חוב מהן. (קפט) מיהו אם אומר לו שעושה בחנם והלה נותן לו במתנה פרות שביעית מתר אף על גב שהיא הערמה. (ק) הנותן דינר לחנוני ישראל עם הארץ ואמר לפועלו הישראלי לה ואכל אצלו ואני מחשב לו אסור, אבל אם אמר לו אכל ושתה בדינר זה או שאמר לו אכל ושתה עלי מן החנוני ואני פורע אף על פי שנסתעבד הואיל ולא נתיחד שעבודו הרי זה מתר ואינו חושש משום שביעית: טו (קכ) בטובה ושא"א בטובה. בין בטובה שיחזיק טובה לבעלים כדמסיס רבנו (קפא) או נוטל ממנו רשות. (קכ) ולא אמרין דעל ידי זה מחזי דמן השמור הוא מלקט ורחמנא אפקרניהו, (קכ) ובין שלא בטובה ולא אמרין שמה על ידי זה יתרגל לבא בשדה חברו ובגנתו ופרדסו שלא מדעתו בשאר שני שבוע:

שעשה לו חסד אף על פי שדומה במקצת לפרעון חוב ובוו הלכה בבית שמאי, וקשה דהא אמרין בתוספתא פרק ז' הלכה ו' פרות שביעית אין משלמין מהם גמולין והביאו רבנו לעיל הלכה י' ופרש הבית יוסף ביונה דעה סימן של"א דהינו שחברו עשה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו דהוי כפורע חובו וכן כתב הט"ז שם סעיף קטן ל"ב והש"ך שם, והינו באפן שאין חזק לו דאי חזק לו כבר תנא אין פורעין את החוב ולא התירו אלא דבר של גמילות חסד שאין חזק לו כלל אלא בשביל שהוא ידירו ומכירו או שהוא עני ולא פסקו עליו, ואולי המאירי מפרש תגמולין כי ההוא דדרך ארץ רבה פרק ח' לא יאמר אדם לחברו בא ואכל מה שהאכלתי שזו דרך הרבית ובירושלם היו הולכין את אפסכתיה והבית יוסף בארז חיים סימן ק"ע גריס הוי הופכין אכסנא לנשואין,

ציון ההלכה

(קפא) ר"ש ורא"ש ורע"ב עין שם: (קפט) שנות אליהו וכן כתב מלאכת שלמה: (קפז) רבנו בפרוש המשניות: (קפז) ר"ש: (קפה) ירושלמי לבאור הגר"א ועין לעיל אות קס"ח²¹¹: (קפו) הר"ש, ואין כאן מחלקת בין רבנו להר"ש וכן כתב משנה ראשונה עין שם ולא כהר"ש²¹² מבוא בחוספות אנשי שם: (קפו) ר"י בן מלכי צדק: (קפט) משנה ראשונה: (קפט) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן י"ט: (קפ) לשון רבנו בפרק י"א ממאכלות אסורות הלכה כיה כ"ו: (קפא) ר"ש משני ריש פרק ה' דעדייתו: (קכ) ר"ש ורא"ש פרק ד' משנה ב': (קכ) רב"ד ור"ש משני ריש פרק ה' דעדייתו ועין בתוספות אנשי שם פרק ד' דשביעית משנה ב'²¹³:

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק קנג]

ולקצור ולבצור פירות עכו"ם כדרך הקוצרים, כתב לעיל (ס"ק יא) ולהלן (ס"ק קסב ו-קסח) בשם החזו"א שאסור, גזירה אטו פירות של ישראל, וראה מה שכתבנו להלן (שם).

(344) לעיל ה"ד.

[דר"א ס"ק קנח]

אסור קציצה במחבר פיון שאין בהן קדשת שביעית⁽³⁴⁵⁾.

(345) ואם יש פירות על הענפים, מבואר ברמב"ם לקמן (פ"ה הי"ז) שאסור לקצוץ את הענפים משום הפסד הפירות של שביעית. והוסיף רבינו (נזר החיים שמיטה ויובל אות מד), שאם ענפי העץ ראויים לאכילה, אסור לקוצצם אף אם אין בהם פירות, כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק לז) שעץ של תלתן שטעמו כטעם הזרע יש בו קדושת שביעית.

[דר"א ס"ק קנט]

כנ"ל פרק א' הלקה ב' ועין מה שכתבנו שם⁽³⁴⁶⁾.

(346) וראה גם בדר"א לעיל (ס"ק יב), ובביאורים שם.

[ציה"ל ס"ק רסד]

ומה שכתב רדב"ז בהלקה כ"ג צ"ע⁽³⁴⁷⁾.

(347) שלפני שאסרו חכמים את הספיחין היה מותר לקוצרם אף כדרך קצירה, משום שכל איסור קצירה כדרכה הוא רק בקציר כעין שדה.

[ציה"ל ס"ק רסה]

עין ר"ש⁽³⁴⁸⁾.

(348) פ"ח מ"ו.

[בה"ל ד"ה לא]

קדתינא בתוספתא⁽³⁴⁹⁾ וכו', כשבוצר בשבילו ולא כשבוצר בשביל הצבור⁽³⁵⁰⁾.

(349) פ"ח ה"ב.

(350) הסבר נוסף בטעם ההיתר לקצור עבור אוצר בית דין, ראה מה שכתבנו בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק יא) בשם הגר"נ קרליץ.

ולהסיר בחורף אתרוגים מאילן של אוצר בית דין כדי שלא יכבידו עליו וישברו או יכחישו אותו, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' קב) שיש להתיר אם עושה זאת בשינוי ומשאיר לאתרוגים עוקץ יותר ארוך ממה שהדרך להשאיר, אלא שמכיון שאין ברור שדבר זה נחשב כשינוי יש להסירם ע"י נכרי. ודעתו, שאף שעושה כן רק כדי למנוע הפסד, מ"מ קצירה שהיא עבודת האילן והשבחתו, שאיסורה מדאורייתא כמבואר כאן, לא הותר לעשותה במקום הפסד. מאידך, רבינו (שם), ובקיצור דיני שביעית עמ' קסט תש"פ) כתב, שיתכן שיש להתיר להסירם משום שהוא בגדר 'אוקמי אילנא', והניח בצ"ע, וביאר (מכתבים, כת"י) את צדדי הספק, שיש לדון אם נזק זה הוא בגדר הפסד הבא מבחוץ, או שנחשב תיקון האילן עצמו. [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ט) לגבי שינוי באופן הקצירה ולגבי מי שאינו מסיר את כל הפירות מהעץ].

[המשך בעמוד הבא]

נראה כמבטל אסור לכתחילה ואסור⁽³⁴⁰⁾ וכו', ור"ש סיריליא (בפרק ו' דשביעית⁽³⁴¹⁾) פסק פדעת רבנן⁽³⁴²⁾.

(340) ובטעם הדבר שמרוכנים מותר, ביאר הגר"ב צאבא שאול (אור לציון שביעית בחידושיו על הרמב"ם בהלכה זו) שהרי זה כמבטל איסור בשוגג, שמותר, ואפילו לשיטת הראב"ד עצמו שהדין שאין לבטל איסור לכתחילה הוא מדאורייתא.

ובביאור דעת הרמב"ם שלא החשיב את הנטיעה בקרקע כביטול איסור לכתחילה, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שסבר שאין הנוטע מבטל את האיסור אלא הוא בטל מאליו על ידי רוב הגידולים המותרים. וכן ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבת הלוי אות פא) שאינו אלא גרמא, שהרי אין זה ודאי שיגדלו ויתרבו יותר מהאיסור, ואף לאלו שחששו משום ביטול איסור על כל פנים בדיעבד בודאי יש להקל, בפרט שהוא תרי דרבנן, שהרי לרוב הפוסקים הדין שאסור לבטל איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן משום קנס, ובנוסף לכך, האיסור ספיחין של הבצל עצמו אינו אלא מדרבנן.

אכן, אף לדעת הרמב"ם, כתב הגר"ב זילבר (הלכות שביעית סי' ד ס"ק ל) שמשמע אחר אין לזרוע את הבצל לכתחילה, מפני שפירות שביעית ניתנו לאכילה ולא לזריעה, כמבואר בחזו"א (סי' ט ס"ק ד).

(341) סוף ה"ג.

(342) וביאר טעמו בזה, משום שלדעת הבבלי אין חילוק בכך, ויש לפסוק כדעת הבבלי.

[דר"א ס"ק קנו]

אסורין משום ספיחין⁽³⁴³⁾, ובספיחין המתירין כגון בד' שדות⁽³⁴⁴⁾.

(343) ולקצור כדרך הקוצרים בשדה שכולה אסורה משום ספיחין, משמע כאן שאין איסור, וביאר רבינו (נזר החיים שמיטה ויובל אות נא) שהטעם הוא משום שבגידולין שאינם ראויים לאכילה, אין שייך לאסור לקוצרם כדרך הקוצרים [וראה גם בה"ל כאן (ד"ה לא) שיתכן שהתורה לא אסרה אלא כשבוצר בשבילו]. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' ריט) שאסור לקצור שדה שלימה של ספיחין אף לאחר שכבר אסרו חכמים את הספיחין באכילה אם דעתו לקצור אותם לצורך עצמו. ומ"מ אף לדעתו מותר לעקור אותם כתקנת חז"ל (ראה רמב"ם לעיל ה"ח) שאין לקיים ספיחין, כיון שבאופן זה אין הקצירה לצרכו ולתועלתו.

ולתלוש פירות ערלה בשביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שמותר, ודעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' רכ), שאם עושה כן לתועלת האילן אסור מטעם עבודת הארץ כמבואר ברמב"ם בהמשך ההלכה, אך אם עושה כן כדי שלא יכשלו בני אדם באכילתם מותר, והוסיף (עמודי ארץ פ"ח הע' 13) שההיתר כשדעתו למנוע מכשול הוא למרות שלמעשה הדבר מועיל לאילן.

ולקצור כדרך הקוצרים פירות שישית שנכנסו לשביעית, מבואר ברמב"ם לעיל (ה"ט) שמותר, ובטעם הדבר ראה דר"א שם (ס"ק נח) ובמה שכתבנו שם.

צג

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(קנב) העלו גדוליו את עקרו (קנב) והתר הכל (קנב) הזאיל ושביעית אסורה על ידי קרקע בוד
 (קנב) נמילתה על ידי קרקע: כב (קנב) הפרות (קנב) שיוציא האילן בשביעית (קנב) * לא
 יאספם בדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזורה לא תבצר. (קנב) ואם בצר לעבודת

באור ההלכה

לאכילה בנותן טעם זה לא קאי אלא אתערובות דאגדולין לא שידך
 שנתערב אחר הבעור דאחר הבעור כבר קלה בשנה ואין כאן
 גדולין, ואם כן לא מצינו בגדולין רק תערובות דלפני הבעור, ועל
 זה מחמירין דשביעית אסור גדוליו בכל שהוא דהוי כדרך שיש לו
 מתירין שיכול לאכלו לפני הבעור וכמו שכתב הר"ן, וזה דברי רבי
 שמעון אבל חכמים סבירא להו דגם בתערובות אסור בכל שהוא
 ולא משום שיכול לאכלה לפני זמן הבעור דהא גם בתערובות בכל
 שהוא, והגמרא מוכיח מהא דלפני הבעור אסור בכל שהוא לכלי
 עלמא אלמא דהגדולין אסורין העקר ואם כן גם כאן הגדולין ותיירו
 את העקר, ואף על גב דהוא דוקא לפני הבעור משום דבר שיש
 לו מתירין, מכל מקום אם אין מתחשבין כלל עם הגדולין כמו
 שבאר הר"ן דעקרו העקר והגדולין מנה אתו לא הנה להו לאסור
 גם לבעור, ועל כרחך דהגדולין אין נמשכין אחר העקר וממילא
 אסורין גם את העקר כשית הר"ן כל הסוגיא: * לא יאספם
 בדרך שאוסף בלא שנה. הנה דעת הגמרא בשנות אליהו פרק ח'
 משנה ו' דאסור לקצר פרות שביעית אף במפקר אלא לתלש
 בידיים, ומשמע שנה אסור מדאורייתא והוה 'לא תקצור' שנאמר,
 ורבנן אסרו אף בתלוש כמו במקצה ובדריכה כו' עין שם שהאר"י,
 והקשה המגיה דהא תנן בפרק ה' משנה ו' אלו כלים שאין האמן
 רשאי למכרם בשביעית מחרשה וכל פליה העול והמזרה והדקר,
 אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל פליה, זה הפלל כל
 שמלאכתו מיוחדת לעבדה אסור, לאסור ולהתר מתר, הרי מבאר
 דמגל יד ומגל קציר מתר לקצר פרות ההפקר כמו שכתב שם
 הרא"ש וכן תמה בחזון איש סימן י"ב סעיף קטן ט', וכתב דאי
 אפשר לפרש משום דתלינן בפרות ששית שנכנסו לשביעית דאם
 כן למה אסור מזרה ועל כרחך דפרות ששית לא שכיחי בשביעית
 ומוכח דמתר לקצר, והנה קשיתי לפרוש רש"י בעבודה זרה ט"ו
 ב' דמזרה הוא שבו זורין את התבואה לריות, אבל לפרוש התוספות
 שם דמזרה הוא כלי אחד של מחרשה אין משם ראיה ואפשר לומר
 באמת דתלינן בפרות ששית, אף יש לעיין אם הוא אסור דאורייתא
 לבצר איך הטר באוצר בית דין דתניא בתוספתא³⁴⁹ שלוחי בית
 דין שוכרים פועלים ובוצרים אותם, ואולי סבירא ליה דהתורה לא
 אסרה אלא כשבוצר בשבילו ולא כשבוצר בשביל העבור³⁵⁰ וצ"ע,
 ויש קצת ראיה לדעת הגמרא מדתנן בפאה פרק ד' משנה ד' פאה
 אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדמות כדי

דרך אמונה

(קנב) העלו גדוליו את עקרו. (כט) בין לענין אסור
 ספיחין ובין לענין קדשת שביעית ובעור: (קנב) והתר
 הכל. (כט) ודעת הראב"ד שאין הגדולין מבטלין את
 העקר האסור אלא במרקנין דהינו שעקל את הצנאר
 שלהן שלא יגדלו, וכיון שעשה כן גלה דעתו דלא ניקח
 ליה בהגדולין ולכן אם גדלו מבטלין את העקר, אבל אם
 לא עשה כן נראה כמבטל אסור לכתחלה ואסור³⁴⁰,
 (כט) ופרש בחזון איש דכונת הראב"ד שזרע את הצצל
 בלא עלים ומכסה את כלו בצפר וזה נקרא מרקנין אבל
 אם העלין מגלין אסור מדרבנן, ור"ש סיריליאוי (בפרק ו'
 דשביעית³⁴¹) פסק כדעת רבנו³⁴² אבל המאירי (בגדרים)
 דעתו כהראב"ד: (קנב) הזאיל ושביעית אסורה כו'.
 (כט) בא לתרץ למה בפרק ה' מכלאים הלכה כ"ד גבי
 כלאים ובפרק י' ממעשר שני הלכה ט"ז גבי ערלה
 ובפרק ו' ממעשר הלכה ד' גבי טבל פסק שאין גדולי
 התר מעלין את האסור, ולכן תרץ דשאני שביעית כיון
 שכל אסורו על ידי קרקע דכתיב 'ושבתה הארץ'
 (כט) לכן בטל נמי על ידי קרקע, אבל ערלה דחסרון זמן
 גרם לה וכלאים דתערובות גרמה לה וטבל מרוח גרם לה
 לכן לא בטל, (כט) ויש אומרים משום דשביעית בא
 מעצמו בלי מעשה בני אדם אבל ערלה בא על ידי
 שסבכה בזקנה וכלאים על ידי שעקר הכרם וטבל על ידי
 שמרחה דמי כמבטל אסור לכתחלה ולא בטל:
 (קנב) נמילתה. (כט) צריך לומר בטלתה וכן הוא
 ברמב"ם כתב יד: כב (קנב) הפרות שיוציא האילן
 בשביעית. (כט) אבל תבואה וירקות בלאו הכי אסורין
 משום ספיחין³⁴³, ובספיחין המתירין כגון בדי שדות³⁴⁴
 יש אסור זה גם בתבואה וירקות וכמו שכתב רבנו
 בהלכה א': (קנב) שיוציא האילן בשביעית. (כט) הינו
 שהחנטה היתה בשביעית: (קנב) לא יאספם בדרך
 שאוסף בלא שנה. כדמפרש בסמוך הלכה כ"ג, ועיין לעיל
 הלכה א' שיש גם אסור בכמות הפרות, שאם אוסף כל
 שדהו או הרבה עובר בלאו ספיח קצירך לא תקצור' ושם נתבאר, (כט) וענפי אילן אין שידך בהם אסור קצירה במקור
 כיון שאין בהן קדשת שביעית³⁴⁵: (קנב) ואם בצר לעבודת האילן. כנ"ל פרק א' הלכה ב' ועיין מה שכתבנו שם³⁴⁶:

ציון ההלכה

(כט) שם סימן ח' סעיף קטן ט"ו: (כט) בהשגות כאן, ור"ש סיריליאוי פסק כדעת רבנו: (כט) חזון איש שם סעיף קטן י"ד: (כט) נדרים נ"ח ב':
 (כט) ר"ן ורש"י שם: (כט) ר"ש וחוספות שם: (כט) מרכבת המשנה: (כט) ומה שכתב רבי"ז בהלכה כ"ג צ"ע³⁴⁷: (כט) עין ר"ש³⁴⁸: (כט) חזון
 איש שביעית סימן י' סעיף קטן ד':

צד

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

האילן (קס) או שבצר בדרך הבוצרים (קסא) לוקה: כג וביצר עושה תאנים של שביעית (קסב) אין קוצין אותן במקצה אבל מבישן בחרבה. (קסג) ולא ידרה (קסד) ענבים בנת אבל

באור ההלכה

שלא יכו איש את רעהו ולמה בשביעית לא מצינו תקנה זו, ועל כרחק משום דבשביעית בלאו הכי אסור לקצר בכלי רק לתלש ביד, ויש לדחות דעקר הנה בשביל תבואה וירקות וזה אסור בשביעית משום ספיחין אבל בפרות האילן אין מצוי כל כך הזק בכלי הבצירה, אבל רבנו כתב בפרק ב' ממתנות עניים הלכה ט"ו דגם פרות האילנות אין קוצרין במגלות ובקדמות, ולפרוש הגר"א מדיק לשון הירושלמי ריש שביעית 'בחריש ובקציר

דרך אמונה

(קס) או שבצר בדרך הבוצרים. כדמפרש בקמוף: (קסא) לוקה. (קסו) דעת רבנו דלוקה מן התורה ואפלו בוצר מן המפקר, וקרוב לומר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל בקוצר שדה אחרים ומדין הפקר אינו בכלל האזוהרה, אבל (קסא) דעת הרמב"ן שהוא מדרבנן שלא יתא נהג בעלות⁽³⁵¹⁾ ולכן אין קוצין במקצה וכו' ואפשר שאם קוצר בשמור עובר בלאו, ואפשר שהלאו על השמירה בין קצר בין לא קצר, וכשקוצר במשמר אפלו על ידי שנוי איכא לאו, אבל אם שמר שעה אחת וחזר והפקירו חזר וקוצר שלא נאסר מן התורה מחמת ששמר שעה אחת, (קסו) ודעת הר"ש שאין אסור קצירה בדרך הקוצרים אלא במשמר, ואפשר דדוקא אם בשעת קצירה הוא משמר אז אם קצר בדרך הקוצרים עובר בלאו ואם קצר בשנוי אינו עובר אלא בעשה דתשמטנה שלא הפקיר, ולענין הקוצר בשל חברו אם הוא משמר אסור לקצר בדרך הקוצרים⁽³⁵²⁾ אבל מתר לקצר בשנוי, (עו) אבל דעת הרמב"ן והגר"א⁽³⁵³⁾ דדין לקצר בשנוי הוא במקפר. (עו) ודעת הר"ש ותוספות דמשמר אסור באכילה אבל רבנו והרמב"ן חולקים על זה ויתבאר בעזר השם בהלכה כ"ד, אבל אסור בדרך הקוצרים לדעת רבנו והרמב"ן הוא במקפר לרבנו מדאורייתא ולרמב"ן מדרבנן כנ"ל, וכן אסור לדוש ולעמר ולזרות מדרבנן אלא חובט מעט מעט כנ"ל הלכה א' ורק בסוריא התיירו⁽³⁵⁴⁾: **כג (קסב) אין קוצין אותן במקצה אבל מבישין בחרבה. (עו)** לדעת רבנו הינו לשעושה התאנים קציעות ושוטחן ליבש, לא ייבשן במקום מיחד לכך אלא בבית שאין בו דירה וזה נקרא חרבה, ושנויין אלו גם לדעת רבנו הוא מדרבנן, והאסור דאורייתא הוא כנ"ל הלכה א' שאוסף הכל בדרך כל השנים, ולהרמב"ן גם זה מדרבנן במקפר וכנ"ל ואין אסור מן התורה אלא לנהג בעלות, (עו) ודעת הר"ש והר"ע⁽³⁵⁵⁾ דקאי על לקיטה במחבר שלא ילקטם בענין המיחד לקצין התאנים אלא יקצין בחבר או בספיין שאין מיחד לזה, ונראה דכל זה במקום שאפשר לשנות אבל במקום שאי אפשר מתר, אבל לדעת רבנו לעולם אין שנוי בעצם הקצירה והבצירה⁽³⁵⁶⁾ אלא השנוי הוא שלא יעשה בכמות רב וכדרך בעלות, והסומך להקל ולקטף וללקט מעט מההפקר בלא שנוי במקום שאי אפשר לשנות לא הפסיד, ואם קוטפין לאוצר בית דין בשביל כל בני העיר אין צריכים לשנות לכלי עלמא⁽³⁵⁷⁾. (עו) ויש להסתפק בישראל שמכר פרוותיו של שביעית לגוי במחבר על מנת לקטפן אם ישראל מתר להיות פועל אצלו לקטפן, דכיון דהמכירה לא חל דהפרות הפקר הוה ליה בקוצר לצרף הפקר ואף על פי שהגוי גוולו וגם דינא דמלכותא לא מהני בזה וצ"ע, מיהו בפרות של גוי אסור לקצר עמו⁽³⁵⁸⁾ בדרך הקוצרין מדרבנן גזרה אטו פרות דישאל: **לא ידרה ענבים בנת. (עו)** אסור זה וכן לעשות זיתים בבית הכד הוא מדרבנן גם לדעת רבנו ובאוצר בית דין התיירוהו נכמו שיתבאר בפרק ו' הלכה ב', (עו) ודוקא הבעלים אבל אותן שזכו מההפקר מתרין בכל בין לדעת רבנו בין לדעת הרמב"ן כמו שבאוצר בית דין מתר, וגם מתרין לבצר הכל בבת אחת באוצר בית דין ולא מעט מעט, מיהו אפשר שיש אסור דרבנן גם בשל אחרים כשאוצר הרבה⁽³⁵⁹⁾: **(קסד) ענבים בנת. (עו)** ודוקא מלאכות אלו ששיכים קצת לבצירה שדרך לבצר ולהתנם מיד לגת ולדרה בנת והוא בכלל 'כרמך לא תבצר', אבל מלאכות שאין שייכות כלל לבצירה כגון טחינה ואפיה ובשול אין צריך לשנות:

ציון ההלכה

(קסו) שם סימן י"ב סעיף קטן ה': (קסא) שם סעיף קטן ד' וכן הוא בר"ש כתב ד' ובר"ש משנין תורת כהנים בהר פ"ק א': (קסו) שם סימן ג' סעיף קטן כ"ב וכן דעת התוספות בסקה ל"ט ב' ד"ה ביה דברים אמורים, אבל בראש השנה ט' א' ד"ה וקציר אולי בשטת רבנו הם דמשמר אסור לגמרי וכאן מרי במקפר: (עו) שם סעיף קטן כ"ג: (עו) שם סימן י"ב סעיף קטן ח', וצ"ע מנא ליה למרן דהר"ש אוטר משמר כרבנו תם⁽³⁶⁰⁾, ואין לומר שלמד מן מה שכתב הר"ש בפרק ה' משנה ז' ואם הביא יותר מכשעור זה מתר ולא חיישין דלמא מן המשמר דשביעית וימו שכתב הר"י קרוקוס בהלכה כ"ד, דלפי מה שבאר מרן בסימן י"ב סעיף קטן ד' אין משם ראיה, שוב ראיתי מה שכתב מרן שם בסעיף קטן ח' וצ"ע: (עו) חזון איש שם סעיף קטן ה' ח', ועין בפרוש רבנו נתן⁽³⁶¹⁾ טעם אחר למה אין קוצין במקצה וצ"ע: (עו) שם סעיף קטן ח', ובסעיף קטן ח' כתב דלהר"ש מרי בתלוש, ובכתב ד' הר"ש שדורפס מחדש חזר בו הר"ש בעצמו ומפרש לה על תלוש: (עו) שם: (עו) שם סימן י"א סעיף קטן ד': (עו) שם סימן י"ב סעיף קטן ו': (עו) מקדש דוד שביעית סעיף קטן ו' ד"ה כתב הרמב"ם השני ועין בקמוף סעיף קטן קס"ו וצ"ע קצת⁽³⁶²⁾, ובענין טחינה עין חזון איש סימן ג' סעיף קטן כ"ג⁽³⁶³⁾ וצ"ע קצת:

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קסא]

מְדַרְבְּנָן שְׁלָא יְהֵא נֹזֵהַג בְּעֵלְוֹת⁽³⁵¹⁾ וְכוּ', אָסוּר לְקַצֵּר כְּדָרְךְ הַקּוֹצְרִים⁽³⁵²⁾ וְכוּ', אָבַל דַּעַת הַרְמַב"ן וְהַגְר"א⁽³⁵³⁾ וְכוּ', וְרַק בְּסוּרְיָא הִתְירוּ⁽³⁵⁴⁾.

351) ובגדר האיסור לדעת הראשונים, וההכרעה להלכה בדיון זה, ראה מה שכתבנו בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק ט).

352) ואיסור זה, נראה מדברי החזו"א (סי' ג ס"ק כב ד"ה ואפשר) שהוא רק כשקוצר עבור הבעלים ולדעתו, אבל אדם אחר הקוצר להפקר או לעצמו אין בזה איסור, וכן נראה ממה שצייד החזו"א (הובא בדר"א להלן סוף ס"ק קסב) שמוותר להיות פועל לקצור פירות עבור מי שאינו בעלים עליהם על פי דין, כיון שנחשב כקוצר להפקר, וראה בביאורים לדר"א (שם) לענין פועל אצל גוי. וראה עוד דר"א להלן (ס"ק קסח) ובביאורים שם, מה שנתבאר בגדר איסור זה.

353) דברי הגר"א הם בשנות אליהו (פ"ח מ"ו), והובאו בבה"ל (ד"ה לא), ע"ש מה שכתב בענין זה.

354) כמבואר בדר"א להלן (ס"ק קצט), ופרטי היתר זה מבוארים לקמן (פ"ח ה"ט).

[דר"א ס"ק קסב]

וְדַעַת הַר"ש וְהַרְע"ב⁽³⁵⁵⁾ וְכוּ', אֵינן שְׁנוּי בְּעֵצִים הַקְּצִירָה וְהַבְּצִירָה⁽³⁵⁶⁾ וְכוּ', אֵינן צְרִיכִים לְשְׁנוֹת לְכָלִי עֲלֵמָא⁽³⁵⁷⁾ וְכוּ', בְּפִירוֹת שֶׁל גוֹי אָסוּר לְקַצֵּר עִמּוֹ⁽³⁵⁸⁾.

355) פ"ח מ"ו.

356) ומה שכתב הרמב"ם כאן 'וכיצד הוא עושה' כהמשך לדבריו בהלכה הקודמת שאסור לבצור כדרך הבוצרים [כמבואר לעיל (ס"ק קס), וכן מבואר בתורת כהנים פרשת בהר], אע"פ שלדבריו אין צריך לשנות את צורת הבצירה, ביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שיסוד האיסור לדעת הרמב"ם היא הבצירה בדרך של בעלות, אלא שסובר הרמב"ם שאין הדבר נקבע לפי צורת מעשה הבצירה, אלא תלוי בהשתמשותו בפירות לאחר שבצרו. ועל כן דעתו לאסור כשבוצר באופן שלוקח את התאנים שבצר ומייבש אותם בדרך הרגילה, מפני שנחשב כעושה כדרך בעלים שבוצרים, ולהתיר כשבוצר מעט פירות לאכילה, שבאופן זה לדעת הרמב"ם אין זו בצירה כדרך בעלים אף אם בוצר בכלי שרגילים להשתמש בו הבוצרים.

357) בטעם הדבר ראה בה"ל לעיל (הכ"ב ד"ה לא), ומה שצויין בביאורים שם.

358) ודוקא כשקוצר לצורך הגוי, שבאופן זה כתב החזו"א (סי' יב ס"ק ח ד"ה ויש) שכיון שאם היה הבעלים ישראל היה אסור לקצור עמו מן הדין, אף כשהוא גוי אסור לקצור עמו משום גזירה, וראה בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק קסא).

[דר"א ס"ק קסג]

שְׁיֵשׁ אָסוּר דְּרַבְּנָן גַּם בְּשֵׁל אַחֲרִים כְּשֶׁאֻצֵּר הַרְבֵּה⁽³⁵⁹⁾.

359) אולם בחזו"א (סי' יא ס"ק ז בהוספות) ציין לדבריו המובאים בדר"א כאן, וכתב בסתם שאזהרה זו היא גם על אדם אחר הנוטל מההפקר, ורק שלוחי בית דין הדורכים פירות אוצר בית דין לטובת כל הציבור רשאים לעשות מלאכות אלו בלא שינוי. והסכים רבינו (טוב הארץ דין עוד, וראה גם שיח השמיטה פי"ז הע' לו) שנראה שהכריע החזו"א שם את ספקו המועתק בדר"א כאן לענין מי שאינו בעלים, ומסקנת החזו"א שאף אדם כזה אינו רשאי לקצור כדרכו.

[ציה"ל ס"ק ערא]

וְצִ"ע מְנָא לִיהַ לְמַרְן דְּהַר"ש אוֹסֵר מְשַׁמֵּר כְּרַבְּנּוּ תָּם⁽³⁶⁰⁾.

360) וע"ע ציה"ל להלן (ס"ק שיב ו-טז).

[ציה"ל ס"ק רעב]

וְעֵינן בְּפִירוֹשׁ רַבְּנּוּ נִתְּן⁽³⁶¹⁾ טַעַם אַחֵר.

361) פ"ח מ"ו.

[ציה"ל ס"ק רעז]

סְעִיף קָטָן קָטָן וְצִ"ע קָצֵת⁽³⁶²⁾ וְכוּ', עֵינן חֲזוֹן אִישׁ סִימָן ג' סְעִיף קָטָן כ"ג⁽³⁶³⁾.

362) שלכאורה משמע שם שאסור לרסק פירות אף בביתו, אע"פ שאין זה שייך לדרך בצירה, וראה בביאורים שם מה שכתב רבינו בענין זה.

363) שמבאר דברי הירושלמי שאסור לטחון כדרך טחינה, ואע"פ שאין דרך לטחון בשדה, וכתב רבינו (טוב הארץ דין עה) שלכאורה משמע שהחזו"א אינו סובר להיתר זה. ולהלכה, לגבי עשיית מלאכות שאינן שייכות לבצירה, כגון סחיטת וריסוק פירות בלא שינוי, כתב (שיח השמיטה פי"ז הע' לט) שאין היתר זה ברוו, ויש להחמיר בדבר כשיכול, כמשמעות החזו"א [וראה שתי הע' הבאות].

[המשך מעמוד קודם]

בזה איסור דרבנן של השבחת האילן, ורק אם יש בכך הפסד מותר, ועל כן יש להמתין מלתולשם עד שאין אפשרות אחרת, והעצה להסירם קודם לכן היא, לתולשם על מנת לחלק לאנשים שיעשו מהם ריבה ויאכלום.

ולהסיר מהאילן בשביעית לאחר סוכות את האתרוגים שצמחו בו בשישית כדי שיוכלו לצמוח אחרים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' ריט) שאף שלדעת הראב"ד אין בכך איסור דאורייתא של בצירה כדרך הבוצרים מפני שחנטו בשישית, אך מ"מ יש

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק קסז]

לְרַסַּק פְּרוֹת שְׁרָגִילִין לְרַסְקָן⁽³⁶⁴⁾ וְכוּ', בְּכָל זֶה צָרִיךְ שְׁנוּי⁽³⁶⁵⁾.

364 לרסק גזר במכונה [כפי הרגילות], הובא בציה"ל לקמן (פ"ה ס"ק כד) שהתיר החזו"א, וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאע"פ שאפשר לרסקם בשינוי ע"י מגרדת, מ"מ הדבר מסור לחכמים להכריע האם נחשב שיכול לשנות ולכן צריך לשנות, או שנחשב שאין שייך שינוי ואין צריך לשנות כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק קסב).

365 ולסחוט פירות בבית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלפי המבואר בדר"א לעיל (ס"ק קסד) שמלאכות שאינן סמוכות לבצירה מותרות אף בלי שינוי, י"ל שמה שמבואר כאן להחמיר הוא רק כשסוחט בשדה על מנת למכור לרבים בחביות גדולות. וראה ציה"ל (ס"ק רעז) ובביאורים שם מה שנתבאר בענין שינוי במלאכה שאינה סמוכה לבצירה.

[דר"א ס"ק קסח]

מְשֹׁם שְׁאָסְרוּ מְלֹאכוֹת אֵלוֹ וְלָכֵן אֵף בְּשֵׁל גֹּי אָסוּר⁽³⁶⁶⁾.

366 דהיינו שאיסור הבעלים לעשות את הקצירה והמלאכות הבאות אחריה כדרך עשייתם הרגילה, אינו דין במעשה הבעלים שנאסר עליו להתנהג בשדהו כבעלים, אלא עצם עשיית המלאכה בקרקע ע"י הבעלים אסורה כשאר מלאכות הקרקע, שכשהבעלים עושה כן כדרכו נחשב הדבר כמלאכה בקרקע, ולכן אף בקרקע של גוי שייך האיסור.

ואיסור זה, כתב החזו"א (סי' יב ס"ק ו ד"ה ואלו) שאינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אינו עובר, שהאיסור נאמר רק על הבעלים. והוסיף, שאף האיסור דרבנן הוא דוקא לצד שאין קנין לנכרי להפקיע מקדושת הארץ, וכפי שהכריע המב"ט (ראה בה"ל להלן הכ"ט ד"ה גוי) [ואכן הב"י שהכריע (ראה בה"ל שם) שאין קדושה בפירות נכרי, נקט באבקות וכול (סי' כד) שמותר לשיטתו לבצור פירות אלו כדרך הבוצרים, וראה עוד במעדני ארץ (סי' ז אות יט)]. וראה מה שכתבנו בדר"א לעיל (סוף ס"ק קסב)

בשמו בביאור החילוק בין פירות נכרי לפירות הפקר שלא גזרו בהם איסור.

[דר"א ס"ק קסט]

רְצָה לֹמֵר לְהַפְקִיר⁽³⁶⁷⁾.

367 וחצר של בנין משותף, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שצריך כל דייר לומר שמפקיר את חלקו בחצר.

ומי שיש לו בשכירות קרקע שיש בה צמחים, כתב רבינו (שם) שהוא חייב להפקירה בשביעית, ומקיים בכך מצות הפקר. [וראה ציה"ל לעיל (פ"א ס"ק ב) ובביאורים שם שמ"מ גם בעל הקרקע מזהר על שביתת קרקע זו].

והשוכר דירה בבנין שיש לו חצר שבתוכה אילנות, כתב רבינו (שם) שהמצוה להפקיר תלויה במנהג המקום, שאם האילנות שבחצר מושכרים לשוכרים, צריך השוכר להפקיר.

[בה"ל ד"ה ולא]

וְהִנֵּה בְּמַתְנִיתִין⁽³⁶⁸⁾ וְכוּ', וּבִירוּשָׁלַיִם רְבוּתֵינוּ הִתִּירוּ⁽³⁶⁹⁾.

368 פ"ח מ"ו.

369 שם ה"ו.

[בה"ל ד"ה מצות עשה]

דִּהְיִי דָּכָר שְׂאִין לוֹ תוֹבְעִין⁽³⁷⁰⁾, וְאוּלַי לְצֹאת יְדֵי שָׁמַיִם⁽³⁷¹⁾.

370 בביאור הדברים כתב (מכתבים, כת"י), שאין סיבה שבעל הבהמה ישלם לבעל השדה, שלכאורה אין הפירות שייכים לבעלים כלל אלא לכל העולם, ואם הוא נחשב גזלן, הרי הוא כגוזל את כל העולם.

371 וכמו שמצינו (ש"ע י"ד סי' סא סט"ו, הובא בדר"א הל' ביכורים פ"ט ס"ק קיא) לענין המזיק מתנות כהונה שהם ממון שאין לו תובעים, שמ"מ הוא חייב לשלם כדי לצאת ידי שמים, וא"כ אף כאן יתחייב לשלם ולהעמיד פירות שיהיו הפקר לכל כפירות שביעית. [וראה דר"א (שם) שיש חולקים על זה וסוברים שהמזיק ממון שאין לו תובעים אינו חייב לצאת ידי שמים, אלא ממידת חסידות בלבד].

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

צה

דורך הוא (קסה) בעריבה. * ולא יעשה זיתים בבית הבר. (קסו) אבל פותש הוא ומכנים לתוך בר קטן ביותר וטוחן בבית הבר ובקטב ומכנים לבר קמנח. (קסו) וכן בשאר הדברים (קסה) כל שיכול לשנות משנה: בד (קסט) * מצות עשה להשיט

דרך אמונה

באור ההלכה

תשבת בקריש שקצירו אסור ואיזה זה זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית, ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית, וכמו בערב שביעית הפונה חריש שקצירו אסור ועל זה אמרו תשבת מהחריש דהינו שלא תחרש כמו ששנינו עד אמת חורשין כו', וכן בקציר שחרישו אסור הפונה גם כן שתשבת מהקציר דהינו שלא תקצרו במגל כיון שחרישו אסור יש בו קדשת שביעית, וגם הלשון שקצירו אסור משמע דומיא דשחרישו אסור דהינו שהקצירה עצמה אסורה, ועין מה שכתבנו עוד בדעת הגר"א בבאור ההלכה לקמן פרק ח' הלכה ג': * ולא יעשה זיתים בבית הבר כו'. מן בחזון איש נתקשה בזה טובא כמו שהבאנו בדרך אמונה, והנה במתניתין³⁶⁶ תנן אין עושין זיתים בבר ובקטב אבל כותש ומכניס לבודיה רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבר ומכניס לבודיה, ובירושלמי רבותינו התיירו³⁶⁷ לעשות בקטבי רבי יוחנן הורי לאילן דרבי ינאי לטוחן ברחים כרבי שמעון ולעשות בקטבי כרבותינו. והנה הר"ש מפרש על פי הערוך דקטב הוא עץ גדול וכבד ובראשו אכן גדולה שנותנין על הזיתים בבית הבר, ולפרושו תנא קמא מצריך שני שנויים א' שלא יטוחן בבית הבר ובקטב אלא יכתש וב' שיכניסם אחר כך לבודיה שהיא קטנה ביותר ורבי שמעון התיר לטוחן בבית הבר אבל לא בקטב ומכניס אחר כך לבודיה, ורבותינו התיירו לעשות בקטב ובכלר שיכניס אחר כך לבודיה, והנה אם רבנו מפרש גם כן כהר"ש וחזרו בו ממה שכתב בפרוש המשניות (דלא כהכסף משנה והחזון איש)

(קסה) בעריבה. (רעט) שלשין בה העסה: (קסו) אכל פותש הוא כו'. (רעט) מעשה הדריכה הוא שכוחשין מקדם ואחר כך נותנין לגת ולבד, וקמא לן שמתר לטוחן בבית הבר בלי שום שנוי ולהכניס לקטב שהיא בד קטנה, ולשון רבנו דחוק שכתב 'אכל כותש' והוא לאו דוקא שהוא הדין טוחן בבית הבר כדמסיק, ומה שכתב 'ובקטב ומכניס לבר קטנה' הינו קטב הינו בד קטנה ורצה לומר דמתר לטוחן בין בגדולה בין בקטנה אבל הדריכה דוקא בקטנה, (רפ) וברמב"ם כתב יד ודפוס ישן ליתא תבת ובקטב, (רפג) ויש אומרים שקטב הוא עץ גדול וכבד שנותנין על הזיתים שבבית הבר ובראשו אכן גדולה: (קסו) וכן בשאר הדברים. הינו בשאר פרות כגון שעושה מתמרים טרימא (שזה מתר כנ"ל פרק י"א מתרומות הלכה ב') או לרסק פרות שרגילין לרסקן³⁶⁴ ולסחט פרות שרגילין לסוחטן (כמו שיתבאר בפרק ה' איזה מתר) בכל זה צריך שנוי³⁶⁵: (קסח) כל שיכול לשנות משנה. (רפג) הוא משום שאסרו מלאכות אלו ולכן אף בשל גוי אסור³⁶⁶: בד (קסט) מצות עשה להשיט. רצה לומר להפקיר³⁶⁷, (רפג) ואפלו רוצה להפקיר אחר כך בשעת לקיטה אסור אלא צריך שתהא

אתי שפיר כל דברי רבנו כן ואין כאן ב' בודידות, וכתב רבנו דבין שכוחש ומכניס אחר כך לבודיה, ומה שכתב בתחלה כותש אף על גב דכל שכן הוא מסיפא, קא משמע לן דגם אם הוא כותש לא סגי בשנוי זה אלא מקרח להכניס אחר כך לבודיה, ומה שכתב בתחלה לבר קטנה ביותר ואחר כך קטנה, הינו הך וסמך ארישא, אבל ראיתי בשנוי נסחאות שנדפס ברמב"ם של ר"ש פרנקל נ"י דכתבי יד ובדפוסים ישנים ליתא כלל תבת ובקטב, ובזה אתי שפיר גם אם לא חזרו בו ממה שכתב בפרוש המשניות וכמו שכתב הכסף משנה, והא דאצטריך רישא הוא כנ"ל לאשמועינן דגם כשכותש צריך דוקא להכניסו אחר כך לבודיה, אף צ"ע לפי דברי הכסף משנה למה בכתישה צריך בד קטנה ביותר ובטחינה סגי בבר קטנה, איפכא מסתברא דכתישה כבר יש שנוי אחד ובטחינה אין עדין שום שנוי, אבל לפי מה שכתבנו שרבנו כן הסכים לפרוש הערוך אתי שפיר ואין כאן שני בודידות וכנ"ל: * מצות עשה להשיט כו'. יש לעיין אם פרות שביעית הפקר גם לגוים ולבהמה, והנה בירושלמי ריש פרק ו' דפאה פליגי רבי יוחנן וריש לקיש אם הפקר נלמד מפאה או משמטה, וקאמר הפקיר לאדם אבל לא לבהמה לישראל אבל לא לגוים פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, על דעתה דרבי יוחנן דיליף מפאה הפקרו הפקר על דעתה דריש לקיש דיליף משמטה אין הפקרו הפקר, ומבאר דשמטה הפקר גם לגוים ולבהמה, וכתב בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ד' נראה דמתר לנעל שדהו בפני בהמה וזוהי ואין צריך להפקירה רק לאדם, וכן כתב רבנו לקמן הלכה ל' עירות ארץ ישראל הסמוכים לספר מושבים עליהם נאמן כדי שלא יפוצו גוים ויבזו פרות שביעית ומבאר דאין צריך להפקיר לגוי, וכתב בחזון איש שם דבאמת מצד ההפקר הוא הפקר גם לבהמה וגוים ואם בהמה אוכלת אין צריך בעליה לשלם וכן אם גוי אכל אין צריך לשלם (ויש לעיין מה שידך כאן תשלומין דהוי דבר שאין לו תובעין³⁷⁰), ואולי לצאת ידי שמים³⁷¹), ומכל מקום יש חלוק שישאל אם בא לטל אסור למנעו משום גזל אבל לבהמה וגוי אין שידך גזל ומתיר למנעו, ומכל מקום אם הבהמה הלכה לאכל אסור להחזירה כמו שכתב רבנו בפרק ה'

ציון ההלכה

(רעט) ר"ש ורא"ש: (רעט) חזון איש שם סימן ט"ו סעיף קטן א' ועיין בבאור ההלכה: (רפ) שנוי נסחאות: (רפג) הר"ש בשם הערוך: (רפג) חזון איש שם סימן ג' סעיף קטן כ"ג ועיין שם מה שהקשה על הרמב"ם: (רפג) רמב"ם בפרשת בהר:

כל הזכויות שמורות

Dirshu
דרשו ד' ועזרו
קרן עובדות לחינוך
ועידון לימוד המורה

משרד החינוך
מחלקת עובדי הוראה

'דרשו' 02-5609000